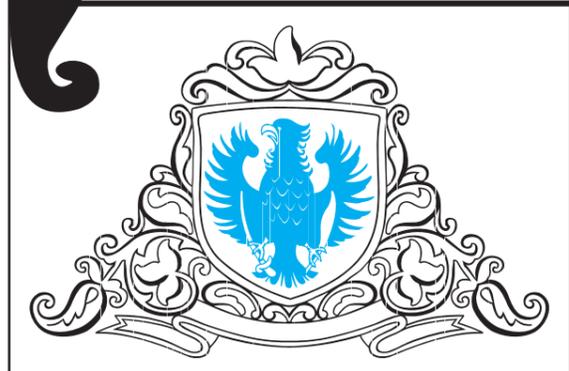

Tűztorony (Veszprém)

Lapszámunkat **Holányi Julianna** festményeivel illusztráltuk. A művész a 18. oldalon mutatkozik be

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam
76. szám
2008. február

Örökös munkatársak: Faludy György, Méhes György
www.irodalmijelen.hu 498 Ft; 4 RON; 2 €

(B)irodalmunk határai

Beszélgetés **Kaiser Ottó** fotóművésszel, a *Határtalan irodalom* c. fotóalbumok kapcsán

állapítani, hogy tudom vezetni, mennyire tudom az ő egyéniségét, jellemét kibontani. Ennek ellenére, miután kitanultam a szakmát, s már ebből éltem, az emberábrázolástól messze kerültem.

– Igen, éppen erre akartam utalni: az eddig megjelent albumok nagyrészt épület- és tájfestményeket tartalmaznak.

– Ezek az albumok – Borospincék, Magyar kastélyok stb. – megrendelésre készültek. Kiadói elvárások voltak. S úgy adódott, hogy ezekből mindig kimaradt az ember, mint olyan. Bár el kell mondanom, jó néhány évig dolgoztam fotóriporterként különböző lapoknak, s itt nagyon gyakran épp az emberábrázoláson volt a fő hangsúly.

Sohár Pál: *Égi menedékház*

Pelle János: *Kastély a Kárpátokban*

Magyar Csaba: *Az új gerinc*

Szálinger Balázs: *A százegyedik év*

Czegő Zoltán: *A tárca nélküli apa*

Ferencz Zsuzsanna: *Nobody lánya*

Bíró-Balogh Tamás: *Az Iliá-nap, avagy egy Esterházy-délután*

Szöcs Géza: *Két magyarzsido lány*

Szabó Pál: *Kepler álma*

Fekete Richárd: *Tükörben*

Kutszegi Csaba: *Brüsszeli gondolat*

Karácsonyi Zsolt: *Egy fesztivál képei*

A TARTALOMBÓL

Új rovatunk:

Tarján Tamás

Szemmagasságban

Kávéházunk

• **Budapesten az Eckermann**

(IX. kerület, Ráday u. 56., a Goethe Intézet mellett)
Február 5-én és 19-én 19 órától szerkesztőségi órákat tart **Szöcs Géza**, az Irodalmi Jelen főmunkatársa.

• **Kolozsváron a Bulgakov**

Minden csütörtökön 14 órától szerkesztőségi órát tartanak munkatársaink: **Gáll Attila**, **Karácsonyi Zsolt**, **Orbán János Dénes**.

• **Szegeden a Grand Café**

(Deák Ferenc utca 18., második emelet)
Minden szerdán 18 órától szerkesztőségi órát tart munkatársunk: **Weiner Sennyey Tibor**.

– *Hogy lettél mégis egy kulturális magazin főszerkesztője, s egyáltalán honnan a nagyfokú érdeklődés a kortárs magyar irodalom iránt?*

– Az irodalomhoz való vonzódásomat a középiskolából hoztam, de ez esetben másról volt szó. Matyi Dezsővel, az Alexandra Kiadó igazgatójával jó barátságot ápolunk, s amikor megvásárolta a Nyugati téri könyvtárház épületét, engem kért meg, nézzem meg az akkor még öltönyökkel teleaggatott belső tereket, tartsak terepszemlét, mit is lehet majd ebből kihozni. Amikor feljutottam a tetőtérbe, ahol az akkori igazgató fantasztikus panorámájú irodája volt, a következő ötlettel álltam elő: ez ne csak egy áruház legyen, ami tele van könyvekkel és lemezekkel, hanem ezt a panorámás teret kihasználva, legyen benne valamiféle kulturális élet is. Konkrétan a budai várban régen működő Korona Pódium nevű irodalmi kávéház jutott eszembe; valami olyasmit kellene létrehozni. Ebből az ötletből valósult aztán meg az Alexandra Pódium, melynek keretében végül nemcsak az irodalom, hanem más műfajok is teret kaptak. De ha már beindult ez a programsorozat, szükségeltetne hozzá egy programfüzet is. Így készült el a Könyvjelző első száma 16 oldalon. El kell mondanom, nem vagyok egy főszerkesztő alkat. Azt gondolom, ez az eddigi életemből és habitusomból is érezhető. S egyáltalán, nem szerkesztőként, hanem elsősorban fotográfusként szeretném az életművemet létrehozni.

(Folytatása a 12. oldalon)
BUZÁS SZILVIA

Miközben irodalomtudósok folyóiratok hasábjain, konferenciák keretében vitatják: egységes-e a magyar irodalom, létezik-e a határon túliság, beszélhetünk-e külön vajdasági, erdélyi stb. irodalomról; egy fotográfus nyakába akasztja fényképezőgépét, nekivág a nagyvilágnak – egymás után lépve át országhatárokat –, készíti képeit az életterükül más országot választott magyar írókról, környezetükről. Életrajzok képekben; érzékeny, részletező figyelemmel. Immáron kétalbumnyi. Ő ezzel válaszol a kérdésre, mert számára a magyar irodalom, bizony, határtalan.

– Szülővárosodban, Pápán tanultad a mesterséget. Mesélj a kezdetekről!

– Be kell vallanom, nem fotográfusnak készültem, inkább világcsavargónak. No, de félre a tréfával! Érettségi után sikertelenül felvételiztem a Külkereskedelmi Főiskolára, s apám javaslatára, hogy tanuljak valamilyen szakmát, elmentem egy műterembe fotográfiát tanulni. S azt gondolom, ha akkor nem az emberfényképezéssel találkozom, hanem mondjuk tárgy- vagy reklámfotóval, akkor ebbe a dologba nem is szeretek bele. Fényképezés közben tulajdonképpen kommunikáció folyik köztem és egy vadidegen ember közt – mert a fényképező és az alany valamiféle kölcsönhatásba kell, hogy kerüljön. Ettől valahogy mindig izgalmas és bízsergető volt a feladat. Mit tudok én erről az emberről meg-

Bár a valóságot leginkább prózáinak tudjuk, a próza valóságáról mégis gyakorta megfeledkezünk, és szem elől tévesztjük, hogy a szépirodalom világtól elrugaszzkodni látszó epikája – mint afféle spirituális politika – továbbra is meghatározó eleme a társadalomnak. A 20. századi magyar irodalom ugyanis önnön hagyományára szerint nem pusztán „szép”, hanem – mint a gyakorlatiasan megítélt szükségszerű kényszerhelyzetek lelkiismeret-furdalása – egyfajta ellenőrző szerepet is betöltött a társadalomban. Így, a hamu alatt parázsló értelmiség eme rétege a maga ellentmondásos, szélsőséges nézeteivel mégis kiegyensúlyozó szerepet töltött be, mert hol kontrapunktiként felelt az adott társadalmi rendnek és trendnek, hol pedig más utakat mutatott a Minotaurusz labirintusában ténfergő politikának. Ehhez a kontrollcsoporthoz – az írókhoz – persze szervesen hozzátartozott az önellentmondás, sőt az írástudók árulása is. Mert igaz, ami igaz, közülük néhányan mindig egy gyékényen áruáltak az éppen aktuális hatalmasságokkal. Az ügyeletes hatalom és közöttük azonban mindig volt egy lényeges különbség: az, hogy

Fekete Péter Prózaivalóság

mit. A minőség ugyanis nem elhanyagolható tényező. Persze morálisan és etikailag kifogásolható, ha valaki a tollával kiválóan szolgál egy rossz ügyet, ám az ezer évvel ezelőtt tevékenykedő fazekast ma már nem az alapján ítélik meg, hogy mégezett borkak vagy hamisított lörének gyártott-e edényt, hanem csak azt vizsgálják, hogy milyen korsót készített.

Az ellentmondások tengerén hajózva azonban a honi írók mindmáig meghatározó tényezői a társadalomnak. Még akkor is, ha a rendszerváltás óta lassan belepí öket a nyíltszíni politizálás és a vállalkozói szféra pora.

A Csapkerózsika-álmoknak tetsző állapot azonban nagyon csálóka, mert a semmittevés állásfoglalásként is értelmezhető, hisz az önhiberálás nem okvetlenül a fagyos fogadtatás következménye. E rétegnek ugyanis nem kenyere sem a csúrdöngölés, sem a rivaldafény. Bár mondanivalója mindig van, azt nem kívánja folyton világgá kürtölni, ezért a periférián is ugyanolyan fontos a véleménye, mintha a centrumban volna. Sőt, talán így még inkább mérvadó. Kitérni előle pedig akkor sem tudna, ha akarna.

Isten Egy, Örök és mindenütt-mindenben jelenlevő. Jelen van a bizonyosságban, és jelen van a kétségekben és félelmekben is, mint ahogy érzed őt a bátorságban is, s különösképpen a szeretetben. Éppen ezért, ha kétkezd vagy félsz is, akkor is bizonyosságot nyersz, melyből bátorságot merithetsz a szeretethez. Mert bátorság kell a szeretethez, amely az Út a mindenütt és mindenben jelenlévőben az Egyhez, az örökhöz, Hozzá.

Weiner Sennyey Tibor Az Istenek Szigetén (Részletek az indonéziai jegyzetfüzetből)

* Születünk, élünk és meghalunk. A köztes időt – tehát a születés és az élet, tehát az élet és a halál közötti időt – igyekezz úgy tölteni, ahogy a születés előtt tetted, vagy ahogy a halál után szeretnéd.

* Hogy mikor élsz? Lehetetlen válaszolni rá.

* Mikor élsz? A sohasincs mostban.

* Emlékezz a látás előtti látásra. Emlékezz a hallás előtti hallásra. Emlékezz az érzékek előtti érzékelésre. A tér előtti térre és az idő előtti időre.

* Már látod is a láthatatlant, már érzed is az érzékeken túlit.

* A művészet a lét megemlése a tenger és az ég felé.

* Az alakok végtelen változatosságukkal dicsérik a formátlan Egyet.

A természet része az ember Ember vagy te is. Jelen van tehát benne és te is jelen vagy Őbenne. Hogyan is lehetne másképp az, ami van

* Ami nincs? Amiről nem tudsz, az is van. Nem jobban és nem rosszabbul, csak másképpen. Másképp, mint ahogy nem tudsz róla.

* És az angyalok? A halhatatlanság láthatatlanná tesz. A látható számára a látás felsebez, és mert a látvány állandóan változik: az állandó változás múlandóvá tesz.

* A teljességre törekvő magánya csak látszat.

* Nincs semmi más a töredékeken kívül, amin keresztül jobban megtapaszthatóbb lenne a teljesség.

* A vágyak világa át meg át van szöve élet és halál szálaival. Lehetetlen nem beleszeretni és belegabalyodni, de túl lehet élni, mert ki lehet bogozni.

* Megmaradni önmagunknak, és minden nap újra bemutatkozni neki.

* A mulandóság az öröklét dicsérete.

* A változás állandó. Állandót a változásban lelsz. Az állandó változásban nyilvánul meg az Örök Egy.

* Ő jelen van a természetben.

Valamikor a múlt század hatvanas éveiben szerény ösztöndíjból nyomorgó főiskolás voltam, itt Londonban. Atyai pártfogóm, Cs. Szabó László megkönyörült rajtam. Akkoriban kezdett új műsora a BBC magyar adásában: kérdezz-felelek játékot, amelynek az volt a lényege, hogy ki tud többet Angliáról. Ő volt a játékvezető és ő is állította össze a kérdéseket. A házi csapat állt ki hetente egyszer a vendégcsapat ellen. A fellépésért tisztos gázsit fizetett a BBC, de ha a vendégek alul maradtak a háziakkal szemben, akkor a következő alkalomra másokat hívtak helyettük.

Szerencsém volt, mert a kétféle csapatban régi emigráns, báró Bornemisza Géza lett a párom, művelt ember, az angol élet jó ismerője, aki sokra vihette volna, ha kevésbé kedveli az italt. Gyengén fizetett kistisztviselő volt valahol, kellett neki az extra pénz, hiszen a gint nem adják ingyen, tehát összeszedte minden tudományát, nehogy kiessünk a versenyből. Én is igyekeztem, beültem a közkönyvtárba és ismerkedtem Anglia titkaival.

Egy darabig álltuk a sarat. Azután beütött a katasztrófa. Csé kedvezni akart nekem és irodalmi kérdést tett fel: nevezek meg három olyan angol író, aki orvosként kezdte pályafutását. Habogtam, hebegtem, mert csak a bestseller-szerző Cronin jutott eszembe, és olvasmányos regénye, a Réztábla a kapu alatt. Megbuktunk.

Cs. Szabó Laci bácsi megróvólag kérdezte, amikor kifele igyekeztünk a stúdióból: „Na és Somerset Maugham? Na és Keats? Az az igazi, amikor egy író vagy egy költő feladja az orvosi hivatását az irodalom érdekében, s nem az, amikor egy orvos elhatározza, hogy a gyógyítás mellett írni is fog.”

Valóban kétféle orvos író van. Dr. Mária Béla jeles magyar költőként, és Dr. Bólya Péter novellistaként úgy él az olvasók tudatában, hogy elsősorban orvosok voltak. Ugyanakkor a Bólyánál jobb novellákat író Illés Endréről mindenki elfelejtette,

Sárközi Mátyás Orvos írók

hogy az orvosi egyetemen doktorált, mert amint learatta első írói sikereit, feladta a gyógyítást.

Németh László esete is hasonló lett volna, de ő érdekesítő irodalmi esszé kerekített ifjú iskolaorvos korában szerzett tapasztalataiból. Egyszer azonban éppen nálunk ebédelt a Zugligetben, amikor rosszul lett a szomszédasszonyunk és nagy ijedelem támadt a szomszéd házban. Át akartuk küldeni Németh Lászlót, segítségnyújtás végett, ő azonban rémülten szabadkozott: „Harminc éve nem vagyok orvos, kijöttem a gyakorlatból, nem vállalhatom a felelősséget egy esetleges téves diagnózis miatt.”

Az, hogy Somerset Maugham valaha orvostanhallgató volt, visszaderengett az emlékezetemben. Írt is orvosi témájú színpadi műveket és prózát. De be kellett vallanom, hogy a tizenkilencedik századi nagy romantikus költő, John Keats orvosi karrierjéről mit sem tudtam. Inkább a betegsége közismert, ami sírba vitte. Az egész család tébécés volt.

Keats egy londoni fogadós fiaként született. Amikor négyéves volt, apja leesett a lóról és meghalt. Anyja nevelte, aki az akkor még gyógyíthatatlan tüdőbetegségben szenvedett, és mire a fiú betöltötte a tizenötödik életévét, öccsével együtt árván maradtak. A gyámként kinevezett rokon kivette Johnt az iskolából és beadta sebészinasnak. Az érvágástól irtózó fiatalember nagy nehezen átkerült az orvosi egyetemre. Ebben segítségére volt,

Petró János Az olimpia éve

Ha a modern idők embere tekintetét a nyugati világ felé fordítva, angol és német előolimpiákról mesél, amelyek időben megelőzték Pierre de Coubertin álmának valóra válását, a szegedi polgár nem tekint olyan messzire, mert minden, az ember által húzott határvonal csak elméleti lehet; Szeged és Szabadka között pedig ott pihen Palics. Az 1800-as évek végén a két város ezer szalon kötődött, a földrajzi közelségből adódó kulturális és gazdasági kapcsolatok, a vasúti összeköttetés, szinte kijelölte Palics szerepét. A tó és az erdő, a gyorsan fejlődő villanegyed, a Szabadkáról megépített villamosvonal, a színes Zsolnay-cserepek a háztetőkön, a hatalmas eozin amforák a parkban, és béke.

1880-ban, tizenhat évvel az első újkori olimpia előtt Csáth Géza és Kosztolányi Dezső kortársa, Vermes Lajos itt, ezen a fürdőhelyen megrendezte a „Palicsi Olimpiát”. Természetesen olimpiának már később nevezte el az utókor, sőt előolimpia névvel is felruházta. Vermes Lajos nyári játékoknak nevezte, és kezdetben három sportágban mérték össze erejüket a Budapestről és Belgrádból is érkező sportemberek. A jómódú szabadkai Vermes család felépítette a Bagolyvárat a sportolók elszállásolására, ha úgy vesszük, ez volt az első olimpiai falu, és a játékok rendszeressé váltak. 1882-ben a műsorba bekerült egy „Go as you please” elnevezésű verseny, melynek során bárki, férfiak, nők és gyerekek, tetszés szerint futva vagy gyalogolva tehették meg a Szabadka–Palics közötti távot odavissza. A győztesek az ókori mintára koszorút kaptak; természetesen a vidék jellemző növényéből, akácból fonták azokat. 1891-ben Vermes Lajos nem kis anyagi áldozatot hozva hosszú, ellipszis alakú kerékpárpályát építtetett, a betoncsíkra aszfaltot húzva, a pálya mellé falelátót állíttatott. Magyarországon ez volt az első ilyen pálya, de Európában is csak a harmadik.

Persze, hogy Vermes Lajos nem volt hibátlan ember, korabeli megítélése is változó. Orvosi tanulmányokat kezdett a budapesti egyetemen, majd bölcsésznek tanult. A modern sportok kialakulásának időszakára jellemző, úgynevezett all-round (több sportágban is kiemelkedő) sportoló volt. Mi sem természetesebb, hogy első díját tornában, mégpedig lovon szerezte. A torna mellett atletizált, vívott, jeleskedett öklövívásban, és a kerékpársport egyik megalapítója. Neve kikerülhetetlen a sportfotózás történetében, a korai fotókon vagy ő szerepel, vagy ő fotózta, vagy az ő általa rendezett versenyen készült a kép. Minden sportágat a saját dicsőségére üzött, és ebben mutatkozott meg emberi gyarlósága is. Győzni akart. Soha el nem ért, megvalósíthatatlan csúcscsokot költött magának, névjegyeire címek, rangok sokaságát írta. Kicsit hiú és exhibicionista volt, bocsássa meg neki az utókor.

Közeledik az olimpia, a sokadik, a távoli Kínában. Az olimpiai falu mérete egy kisebb magyarországi városéval vetekszik. A televíziós közvetítési jogok milliárdokért cserélnek tulajdonost. A sportolókat az eredmény hajszolásában védeni kell önmaguktól és orvosaitól, hogy a különböző teljesítményszerekek alkalmazásánál ne lépjék át a józan ész határát. Az ókori Olimpiák hősei egymás vállát átkarolva csücsülnek odafönt, és nézik, nézik, mivé lett a szent játék. A jó Coubertin is ott ül mellettük, filozófia, építészet, művészetek, költészet, mindez már olyan távoli. A szellem és a test közös épülése valahol elveszett.

Ha Belgrád vagy a görög tengerek felé utazol, vándor, és Szeged felől átlépted a határt, térj le az autópályáról Palicsnál. Adj magadnak húsz perc pihenőt. Emeld le a tetőcsomagtartóról a kerékpárt, néhány méternyi betoncsík még ott van a pályából. Áll még a Bagolyvár, és a Női-strand épülete is. A Férfi-strand közelében kosárlabda- és tekepálya van, a tó partján a sör ugyanolyan jólesik, mint százhusz évvel ezelőtt. Hunyd be a szemed, s látni fogod, amit én látok. „Úgy kell játszani, hogy a játék ne kevésbé szolgálja a lélek felüdülését, mint a test egészségét”.

* Comenius

hogy kezdett ismertté lenni irodalmi körökben, bár a költeményeit a kritikusok nem találták elég elegánsnak.

Tudatában a keshedségével járó veszélynek, Keats elhagyta a londoni Moorgate negyed egyik szűk, rosszlevegőjű utcájában álló családi házat, a fogadót, és kiköltözött az erdős, kertes Hampstead külkerületbe. Ott bérelt lakást egy csinos kis vilában, s ott szeretett bele a ház másik felében lakó asszonyság szép leányába, Fanny Browne-ba. Mikor az öccse tüdőbaja súlyosra fordult, befogadta maga mellé, de már késő volt: a fiú meghalt. S hamarosan a költő is rémülten észlelte, hogy véres lesz a székendője, ha a szájához emeli. Ettől kezdve csak lefelé érintkezett Fanny-val, nehogy ráragassza a kórt.

Az orvosi egyetemet elvégezte, megjelent az első verseskötete, de egyre gyengébbnek érezte magát. Barátjával a mediterrán Rómába utazott, hátha a klímaváltozás jót tesz neki. A gyönyörű Spanyol Lépcső, a Piazza di Spagna mellett vettek ki lakást, ahol hamarosan meghalt. A római protestáns temetőben hantolták el, kívánságára csak ezt írták a sírkövére: „Itt nyugszik, aki vízre írta a nevét”.

A Piazza di Spagna lépcsőin nyaranta gitároznak a fiatal turisták, százával fényképezik egymást a Rómát látogató idegenek. Akik ismerik Keats szomorú történetét és a költeményeit, felnéznek a házra, ahol utolsó napjait töltötte. Őrzik az emléket.

Múlt héten jártam Keats hajdani lakásán, Hampstead-ben, ahol hangulatos kis múzeum található. Összetrombitálták a kulturális sajtó képviselőit, hogy közöljék: egy évre bezár a Keats Emlékház, a lottó szerencsejáték igazgatósága több millió fontot utalt át a kultúra támogatására megpályázható alapból, s e pénz segítségével alaposan renoválják a nagy kertben álló kisvillát, és újabb festményeket, emléktárgyakat vásárolnak.

A kicsinyke emeleti hálószobában a baldachinos ágyra nézve összeszorul a szívünk. Szegény, szegény Keats, élt huszonhat évet.

Téglából épült karácsonyi kép, circa 1940

Bár az óceán volt közöttünk,
Béla bátyámat kétszer is láttam,
halála híre előtt, és
utána is, a hír nyomában.

Először egy földbányában
mákos kalácsot ettünk kalács nélkül,
de a máktöltelek furcsa gyanú-
morzsával töltött meg belül.

„Ez túl sötét és savanyú” –
szóltam én. „Hogyan ízlik?”
Ő csak evett, evett, tekintete messze
máshol, pedig szavak helyett

a kórházban már csak szemével
beszél, a nyelve béna volt,
csak az akna falát nézte,
csak a néma rögökhöz szólt.

Elfordultam tőle, eldobtam a kalácsot,
melynek se tésztája, se mákja nem volt.
Kint várt a család. „Eszik, eszik,
de ahogyan rág, annyira nem tetszik.”

Később, a régi, már lebontott házban,
Kedves, hű emlékek társaságában,
olyan jól, lazán éreztük magunk,
úgy határoztunk, ott maradunk.

Így ment el az egész nap, megjátszva
a tarka-barka Disney-könyveket,
főleg a „Három kismalac” szöveget,
egy volt a kérdés, ami a felelet:

„Fúvok és fúvok, míg szétfúvom a házad,”
mi voltunk a farkas és a három kismalac,
egyszerre építettük és romboltuk le
a szalma- vagy téglafalú házakat.

Béla volt a komoly, a kőből építő,
én pedig az ifjabb, léha és vidám;
minek nekem komolykodni, míg ő
itt van velem, és mindenre vigyáz?

A sötét farkas az alig-felnőtt
nagybácsink volt, elment a háborúba,
de nem volt elég sötét ahhoz, hogy
megtalálja az utat, mely hazahozta volna.

Béla talán vissza tudna jönni,
ha a régi ház még most is állna,
ám csak akkor, ha én is odatalálok,
egy színes álmodat kézen fogva.

Abban a házban boldog, jó békeidők járnak,
és mi ketten énekelhetjük bátran:
„Nem félünk a farkastól, a farkastól,
nem bánt az, csak megkóstol.....
.....megkóstol.....”

Égi menedékház

Itt laknak bent a rokkant angyalok,
szolgálatukkal nem boldogultak,
valaha szépek voltak, de szárnyuk már erőtlenn,
sem égen, sem földön nem emeli őket.

Egy-egy újonnan jött még néha vakmerőn
a mélybe veti magát csakazértis,
vissza őket mindig élve
az őrangyalok kézen fogva vezetik.

De mikor szemük már megtelt
a kőfalakkal és rácsos ablakokkal,
tollazatuk nézegetik hosszan,
elszáradt zászlóit egy rég legyőzött hadnak.

Sok rokkant már szétszaggatta satnya
szárnyát, fehér tollruháját,
próbálkoznak még néha-néha
úgy vérfoltosan és térdepelve,

de hangjuk már halk imára sincsen,
átkozódni ők meg nem tanultak;
így élnek a rokkant angyalok, a
szárnytalanságban megtébolyultak.

Téli színpad balladája (Homage to Giselle)

A köd fehér lepedője
köztük, mint laza
és rég elvesztett reményekből
összefont ballada.

Győztesék már tovább mentek,
elhalt rég a szent csata,
ők, mint csupasz fák, maradtak:
vesztéseknek holt hada.

Vagy szeretők s elhagyottak
sírban-nevelt népfaja
az, ami az erdőben itt
találkozót tartana?

Mindegy az, hogy miről szól az
erdő gyászos táncdala,
oda festhet bárkit fának
könnyével a ballada.

Az ismerhetetlen

Egyszer az ISMERHETETLEN autója jön
ordító kipufogóval,

és én felkelek a kedvenc fotelemből,
és kinézek
a kételyeim közötti résen.

Mi volt ez?
rámkiabál
a levél az asztalon.
De mi VOLT EZ?
Ég az ablak, a kétely redőnye is lángol.
Egy Szomszéd madár
száll
át az út felett.
Mit fogok kérdezni az ISMERHETETLENTŐL?

Jelentés Sydenham útról

Más újság nincs,
vigyázunk magunkra
és az egerekre is,
habár más már
nemigen jön be a házba
az őszi levegő is alig,
az is csak akkor,
ha nem esik.
Az eső nem kell,
kint hagyom, ha lehet,
szítáló levelekkel;

az iszapos alkonyatban
már csak a sötét
sörénye látszik.

Első jelenet

A társalgóban. Két szénporos arcú bányász sisakban, törökülésben a kandalló előtt. Mellettük kalapácsok, vasrudak, kések, továbbá demizson és két pohár. A kandalló lángol, benne nyárson nagyobb testű madár, hattyú süil. Anyársat időnként megforgatják. Körülöttük szétterített papír, rajta a madár belei és véres tollak.

Első bányász: Meg kö locsolni. Menj, szerezz a konyhából olajat vagy zsírt.

Második bányász: Küldözgesd a kurva anyád. Vagy a ribanc nővéred. Állj fel és keress magadnak.

Első bányász: Nekem jó így, ahogy van. De olyan bűdös, hogy hányok, ha ránézek.

Második bányász: A Vajda mondta, hogy ne együnk belőle. Inkább a borból igyunk. *(Bort tölt a demizsonból a két pohárba, mindketten isznak.)*

Első bányász: Ezt a savanyú húgyot? Fene a belükbe. De legalább nem leszünk tőle betegek, mint a hattyú. Gyenge volt, mint az őrsi légy. Magától is megdöglött volna, ha nem fojtjuk meg. Csak el ne kapjuk tőle. Ázsiában tömérdek vágott szeműt elvitt már a nyavalya.

Első bányász: Így is túl sok a sárga. De honnan tud a Vajda annyi mindent?

Második bányász: Bizd csak rá. Nagy esze van. Kitalált valamit, ahhoz kell a madár. Kenyérdarabokkal a parthoz csalogattuk, és hurokkal megfogtuk. Megpuoltuk, nyársra húztuk, és megsütöttük. Jó véresen, hogy félelmetes legyen. Ahogy ő akarta. Ezzel megvolnánk.

Első bányász: Az elnöknek szól, abban a fekete kocsiban. Az öreg faszi tényleg elintézi nekünk a parlamentben, hogy megnyissák a bányát?

Második bányász: Magam se tudom, hogy akarok-e újra a föld alatt rohadni. Jobb dolog tüntetni, kicsit ráijeszteni a népekre.

Első bányász: Ezt is a Vajda mondta. Amikor a szénport adta, hogy kenjük be az arcunkat. Csak rá ne fázzunk, hogy mi vagyunk a mumusok. Senki se tudja, hogy mi lesz azután, ha vége van a farsangnak. Még ő se.

Második bányász: Mi van azon a papiroson?

Első bányász: A hattyú epéje, meg a feje. A másikon meg a kibaszott hosszú nyaka.

Második bányász: Azt látom, nem vagyok vak. De mit írtak rá?

Első bányász: Tényleg érdekel? Ha van hozzá gusztusod, felolvashatom. *(A maradványokat a földre szórja, és a véres papírról olvas.)* „Nemzeti kultúra a pluralista demokráciában. Az alkotmányos charta függelékének vázlata. Munkaokmány, szigorúan bizalmas.”

Második bányász: Fúj. Hattyút beleztünk az írónak, de őzet kellett volna. Vagy lovat. És ha szétverjük a pofájukat?

Első bányász: Tejeljenek inkább a forradalomnak. Végigmegyünk a szobákban, és elvesszük, ami jár. Pénzt, ékszer. Csak van valami a páncélszekrényben. Utána olajra lépünk, és csatlakozunk a tüntetőkhöz.

Második bányász: Azt már nem. A Vajda megtiltotta. Nekünk elveink vannak.

Első bányász: Itt egy csomó, töröld ki velük a segged! *(Átad neki egy köteg papírt, rajta a konferencia nyilatkozat-tervezetével.)*

(Belép Iván, a Pilótával együtt.)

Iván (a pilótának): Az elnök úr másfél órája úton van. Testőrei félbeszakították a konferenciát, és elhajtottak a limuzinnal.

Pilóta: Azt a hírt kaptuk, hogy a sztrájkoló fuvarosok torlaszába ütköztek. Nem engedték át őket és visszafordultak. Ezért küldték a helikoptert, mert a helyzet percről percre romlik, a lázadók bármikor betörhetnek.

Iván (meglátja a bányászokat): Hát ti mit kerestek itt?

Második bányász: A forradalmi bányásztanács nevében lefoglaljuk a kastélyt!

Pilóta (rádiót vesz elő a dzsekije zsebéből és beleszól): Halló, itt kerecsensólyom. A csöcselék már az alkotóházban! Nincs itt az elnök. Mit tegyék?

Iván (a bányászoknak): Pofa be, mocskos prolik! Adok én nektek forradalmat! Szájatokra ne vegyetek a szent nevet! Kus-soljatok és takarodjatok!

Első bányász: Visszajövünk, és leszámolunk veled, te rohadék! *(Iván a bányászok fenekébe rúg, akik káromkodva elkotródnak.)*

Pilóta (beféjezi a telefonbeszélgetést, és előveszi a revolvert): A központ utasított, hogy vegyem fel velük a harcot. Hol vannak?

Iván: Elkergettem őket. Tegye el, nincs szükség rá. Menjen inkább vissza a helikopterhez, mert dühösek. Ha megtalálják, nem sok marad belőle.

Pilóta (újra a rádióba): Halló, itt újra kerecsensólyom. Keresék az elnököt! Én felszállok a géppel, mert támadás fenyegeti.

Iván: Várjon még, ne siessen annyira. Vigye magával ezt a demizson bort.

Pilóta (megfogja a demizson): Ön nemcsak bátor, de nagy-lelkű is.

Iván: De mennyire! Engedményt adok, mert fel van bontva. Háromszáz korona. Ide vele, Ikarusz barátom!

Pilóta (zsebébe nyúl, odaadja a pénzt): Itt van, fogja. *(A pilóta futva kimegy, a helikopter felszállásának zaja hallatszik.)*

Második jelenet

Feszült hangulatban, izgatottan érkeznek a társalgóba a konferencia résztvevői: Csutorás, Mányok, Barta, Lévai,

Erdődy. Velük tart Pötyike és Ilona. Egyelőre nem veszik észre a hattyú maradványait, és a bányászok otthagytott szerszámaikat.

Csutorás: Állítsuk fel újra az asztalt és folytassuk a munkát.
Barta: Targyaljuk meg az alkotóház jövőjét. És azt is, hogy miből éljen ma az író és költő. Nem várhatjuk tőle, hogy korgó gyomorral daloljon, mint a mezei pacsirta.

Pötyike (felemeli az egyik az asztalt. Észreveszi a hattyú maradványait és a bányászok szerszámaikat.): Csak ne emlegesse a madarakat! Mi ez a véres toll, meg a többi fürtelem? És a dög a kandallóban?

Iván: Hattyú. Bányászok pecsenyéje. Elkergettem őket.

Lévai: Örület! Hogy történt?

Erdődy (határozott hangon): Pötyike, takarítsd el a szemetet. Higiénia, mindenekelőtt. *(Pötyike seprűt, lapátot, vödört, felmosóröngyöt hoz. Szóltalanul megtisztítja a társalgót, majd a takarítóeszközökkel kimegy.)*

Ilona: Egy ilyen gyönyörű madár... Van a bányászoknak szívük?

Barta: Nincs nekik. Érzések nélkül születtek. Nekik csak a nyers erő számít. Sok nőnek éppen ez imponál.

Csutorás: Végünk van. Csapdába kerültünk, mint a fába szorult féreg.

Mányok: Súlyosabb a helyzet, mint gondoltuk.

Erdődy (Mányokhoz): Itt a munkásosztály, miért nem borulsz a keblére? Végre eljött a te országod! *(Csutorásnak)* Ezt a tömeget akarod ingerelni?

Csutorás: A ti bűnötök, hogy mindannyiunk nyakán ott a hurok.

Lévai (megrendülten szaval):

„Egy hattyú száll fölöttem magasan

Az zengi ezt az édes éneket –

Oh lassan szállj, és hosszan énekelj,

Haldokló hattyúm, szép emlékezet!”

Mányok: Ne szavalj, mert ledöflek a piszkavassal!

Ilona (Lévainak): Valér, tetszik a verse. Felolvasná a parkban?

Lévai: Tündérialom. Nemzeti klasszikusunké. *(A polcra kötetet vesz le, és Ilona kezébe adja.)* Ha nem hiszi, keresse meg.

Ilona: Egyedül nincs kedvem művelődni. Itt nemsokára ki-törnek az indulatok. Skálázok a szobában, nehogy berozsdásodjon a torkom. *(Kimegy. Rövidesen távoli skálázás hallatszik, és egy ideig tart.)*

Iván: Újra élesedik az osztályharc. A bányászok, mint egykor a luddita lázadók, mindent elpusztítanak, ami az útjukba kerül. Vagy mint a század elején a kínai bokszeres és a román parasz-tok.

Erdődy: Fején találtad a szöveget, Iván. Már régebben feltűnt, milyen tájékozott vagy ideológiai téren.

Iván: Nagy ez a könyvtár. Béla bácsi buzdított, hogy olvas-sak.

Mányok: Büszke vagyok rád, fiam. Bárcsak minél több olyan művelt munkás lenne, mint te. Ismered az itteni elvtársakat?

Iván: Miért fontos ez, Gyula bácsi?

Mányok: Szólhatnál az érdeklődésben.

Csutorás: Haverjaid a bányászok. Beszélj velük!

Lévai: Az előbb megijesztette őket, mert erős, jóvágású fiú. De mi lesz akkor, ha tömegben jönnek vissza?

Mányok: Amikor betörnek, agonizálj, és akkor nem nyúlnak hozzád. Vagy hagyd el a farkad, mint a gyík, és iszkolj el.

Iván: Köszönöm a bizalmat. De ne várjatok túl sokat tőlem.

Erdődy: Mondd meg nekik, hogy sorry. Sajnáljuk, ami velük történt. Nem tehetünk róla, hogy bezárták a bányákat, mert vesz-tegesek.

Barta (Ivánhoz): Ismersz valakit a vezetőik közül?

Iván: A szakszervezeti titkárukat, akivel együtt fociztam a helyi csapatban. Hátvédet játszott. Durva volt, kegyetlenül rom-bolt. Egyszer betörte a bíró fejét is.

Mányok: Mi a neve az elvtársnak?

Iván: Vajda. De mindenki Drakunak szólította.

Csutorás: Román ember? Vagy szerb? Az a fő, hogy hall-gassanak rá a tüntetők.

Iván: Ő szervezte meg a kobakosokat, ha igaz. De azok ön-fejűek, és ha begurulnak, nehéz velük bírni.

Barta: Legjobb, ha elkerüljük őket. Vágjunk neki az erdőnek! Megnéztem a térképet. Reggelre a királyi vadászkastélyhoz érünk, ahol a madár se jár. Most nincsenek ott külföldiek, szí-vesen fogadnak.

Csutorás: Tízórás, éjjeli túra. Kinek van hozzá kedve, ba-kancsa és hátizsákja? Nézzetek a lábatok alá, nehogy rálépjetek egy viperára.

Erdődy: Mi van, Szabolcs, inadba szállt a bátorság? Látom, már letettél róla, hogy bagóért megszerezd az alkotóházat. Ne-kem meg kell várnom az elnököt.

Mányok: Maradok. Kovács a szakmám, megedzett az ille-gális mozgalom. Nem ijedek meg az árnyékomtól.

Lévai: Ha menekülsz a végzet elől, a karjaiba rohansz.

Mányok (Ivának): Indulj fiam a Vajdához! Beszélj vele a nevünkben. Térj vissza jó hírrel!

Iván: Egyedül? Azt már nem. Nem ígérhetek neki semmit, csak feldühítem. Majd Imre bácsival megyek.

Erdődy: Targyalni kell, minél hamarabb. Okosan érvelve, indulatok nélkül. Ez a mediáció lényege.

Mányok: Talpra esel és dörgölözöl, mint a macska. Ha bá-nyász lennék, szóba sem állnék veled.

Erdődy: Nem érdekel a véleményed. Elnökünk távollétében vezetem a delegációt. Iván elkísér, ő majd bemutat Vajda úrnak. Pötyike gondoskodjon valami ajándékról, hogy lássák a tünte-tők, kivel van dolguk.

Barta: Mit teszel, ha felszólítanak, hogy csatlakozz hozzá-juk?

Erdődy: Nem zárkózom el az ideiglenes, taktikai komprom-isszum elől.

Mányok: 1945-ben is így gondoltuk. Aztán mire észbe kap-tunk, már nyakunkon volt a diktatúra.

Lévai: Már megint úgy beszélsz, mintha semmi közöd nem lett volna hozzá.

Iván: Hagyják már a veszekedést. Imre bácsi nélkül egy lé-pést sem teszek. A bányászok csak benne bíznak, ahogy én is. Ő a köztársaság elnöke, senki nem tartja írónak. Közvetlenül beszélhet a kormánnyal a tüntetők követeléseiről. Erdődy úr helyettesíti az irodalmi konferencián, de ott nem, ahol az ország jövőjéről tárgyalunk.

Lévai: Iván, te nem kertész vagy, hanem diplomata.

Csutorás: Öntsünk tiszta vizet a pohárba! Évtizedekig írtunk népről, proletariátusról, nemzetről, haladásról és humanizmus-ról. És amikor a tömegek számon kéri az eszméinket, reszke-tünk a félelemtől.

Iván: Nem azért vannak itt, hogy szót értsenek egymással? Egyezzenek meg, hogy nincs jobb rendszer a tisztességes szo-cializmusnál. Imre bácsival majd meggyőzzük a melósokat. Megnézem, megjött-e már, mert sürget az idő. *(Kimegy.)*

Harmadik jelenet

A társalgóban. Erdődy, Lévai, Csutorás, Mányok.

Erdődy: Körben járunk, nem jutunk előre. Félünk elindulni, de maradni sem merünk. Van valakinek valami ötlete, amivel megoldhatnánk a válságot?

Lévai: Mit tehet a költő? Bezárkózik az elefántcsont-toronyba.

Barta: Oda biztos nem mennek utánad. Fosznak a művészetre. Kenyérkereset, biztos megélhetés kell nekik, mint mindenkinek.

Mányok: Ezt a bányászok jobban tudják, mint te.

Barta: Meglátjátok, úgy táncolnak, ahogy fütyülők. A tenyeremből esznek.

Csutorás: Találj ki valamit, húzz ki a csávából.

Barta: A föld alatt tömérdek betegséget szedtek össze, ezért rajonganak értem. A *panacea*t hozom nekik, amitől nemcsak gazdagok, de egészségesek is lesznek.

Erdődy: Szép asszonyok szerelmét is ígéred nekik?

Barta: Nekik nem, de neked igen. De csak akkor, ha most azonnal beveszel a csodaszerből.

Mányok: Lássuk, miféle furfangot eszeltetek ki Ilonával.

Barta (kiszól az ajtón): Pötyike, Iván, gyertek be, kezdődik!

(Pötyike bejön, teáskannákat, csészéket és süteményeket tesz le az asztalokra, majd maga is leül. Teát tölt az asztalon lévő csészékbe. Megérkezik Iván és Ilona is. Barta szembefordul a többiekkel, a zakóján színes P betűs kitűző. Mellette egy asztalon színes dobozok, üvegek, illetve kisebb kofferhez hasonló kartondoboz.)

Barta (lendületesen, mint aki számos termékbemutatót tartott már): Művésznék és bányásznak egyaránt nemes ihvatást ajánlok, melynek jövedelméből emberhez méltóan élhet. Hippokratész szolgálatát, aki szerint minden fájdalom ugyanarról a töről fakad. Vegyetek példát rólam! Bár nem vagyok orvos, egyaránt gyógyítom a testet és a lelket. Munkám nemcsak a becsvágyamat elégíti ki, de jól keresek is vele. Enyém a metálszínű terepjáró, amit megcsodáltatok a kastély mögött. Mindent a *calendula tropicalis*nak, a trópusi körömvirágnak köszönhetek. Hatóanyagát a *Panacea* termékcsalád tartalmazza. Kóstoljátok meg ezt a teát! Gyógyítja a fejfájást, javítja az emésztést és enyhít az övsömörben szenvedők panaszain.

Csutorás (teát tölt, megkóstolja, majd látványosan kiköpi): Hát ez a nagy ötlet? Fúj, kicsoda lötyt!

Barta (úgy tesz, mint aki nem veszi észre, lendületesen folytatja): A gyógynövény hatását már az ókorban ismerték, de ma már nemesített, különösen tiszta fajtáját termesztik. Hatóanyagának szabadalmaztatója az a texasi vegyész, aki megalapította a *Panacea* céget. Ő a filantróp üzletből milliárdos lett. Kövessétek a példáját!

Mányok: A ribanc nénikédet verd át, ne bennünket!

Barta (még mindig szó nélkül hagyva a durva közbeszólást, felemel egy tégelyt): Ez a *Panacea* liposzómás krém, melynek rántalanító és hidratáló hatása felülmúlhatatlan. A hollywoodi sztárok után a mi gyönyörű színésznőnk arcbőrét is bársonyosá teszi. Kedves Ilona, elégedett vele?

Ilona: Valósággal kényeztetni az arcom.

Barta: Csak a legszebb nők ilyen szerencsések.

Ilona: Mennyi kedves ismerős... Itt a jó öreg Menelaosz, Agamemnon, Kalkhasz, Párizs, Oresztész... Nektek szól Szép Heléna búcsúdala.

(Ilona magnót vesz elő, bekapcsolja a zenét és máris énekel. Közben Lévaival flörtöl.)

„Hajóra száll a papucska, száll a papucska,
Száll a papucska,
Messzi útra kél.”

Kar: De messzi útra kél.

Ilona: Fején már reszket a kucsma,
Reszket a kucsma.

Bár nem fújja a szél

Kar: Habár nem fújja a szél

Ilona: Míg nem lesz itt majd akad

Ki mintáz neki szarvakat

Hajóra száll a papucska,

A papucska, a papucska

Nem lesz itt és fontosabb ez mindennél

Együtt a karral: Hajóra száll a papucska

Száll a papucska, száll a papucska

Messzi útra kél,

Fején már reszket a kucsma

Reszket a kucsma,

Bár nem fújja a szél.

Barta: Csodálatos volt! Fogadjá el az ÜIE-től a regeneráló hajbalzsamot, a tusfürdőt és a testápolót is.

Ilona (átveszi az ajándékokat, és felteszi a kitűzőt):
Köszönöm. (Visszamegy a helyére, leül.)

Barta (Lévainak kisebb dobozt nyom a kezébe és mellére tűzi a cég P betűs kitűzőjét.): Te pedig próbáld ki ezt a tablettát fejfájás és megfázás ellen. A *Panacea* spray gyógyítja az égési sebeket, a borotvahab elállítja a vérzést. A fogkő ellenszere a *Panacea* fogkrém, a sampon fényt ad a hajnak, regenerálja a hajhagymákat! Mindez benne van az egységcsomagban. Ha megveszed, tagja leszel az egyesületünknek. Belépsz a termék forgalmazói közé, és mesteri fokozatú menedzserigazgató lehetsz, úgy, mint én.

Erdődy: Ezzel állsz a lázadók elé? Ha kiderül, hogy te is írónak valod magad, agyonvernek bennünket! *Apaga, Satanas!* Ha nem takarodsz, korbáccsal üzlek ki, mint Jézus a kufárokat a templomból.

Barta (kizökken a kerékvágásból): A *Panacea*ról a bányászok legalább sejtik, mire való. De a művészettől csak dühbe jönnek. Lehet, hogy igazuk van.

Mányok: Dilettánsok beszélnek így.

Barta: Színészkedtem, festettem, hegedültem és írtam. Bábszínészként díjakat nyertem díszleteimmel és plakátjaimmal. Közben megjelentek a novelláim. Két kötetemet adták ki, felvettek az Írószövetségbe.

Erdődy: Hiányzott belőled a kitartás, azért nem vitted semmire.

Barta: Megházasodtam, kislányom született. Turnéról hazatérve, zárt ajtót találtam. A feleségem nem engedett be, mert egy másik férfi ült a helyemen az asztalnál, és kanalazta a bablevest.

Lévai: Mit vársz egy nőtől? Te választottad, megérdemelted.

Barta: Kített egy bőrdöndöt a ruháimmal és a könyveimmel, vigyem, ahova akarom. Nyomoromban ittam, ágyrajáró lettem. Aztán találok a *calendula tropicalis*-szal, mely mindent arannyá változtatott, amihez nyúltam. Ma a volt feleségem pénz kért tőlem, és kezet csókol érte.

Erdődy (*Mányoknak*): Ezt a vigéct te vitted fel a szövetségbe. Nem szégyelled magad érte?

Mányok: Évek alatt nem ártottam annyit az irodalomnak, mint te az utóbbi hetekben. Istenem, Barta gyenge író... de legalább abbahagyta.

Csutorás: Nösülj újra fiam, és nevelj fel egy tucat gyereket. Nagyobb hasznot hajtasz vele a nemzetnek, mintha írnál.

Barta: Torkig vagyok a művészettel, de a házassággal is. Gyönyörű, egészséges nimfák várják, hogy felhívjam őket, beérem velük. Ha induló csomagot akartok venni, és be akartok lépni az Üzleti Írók Egyesületébe, megtaláltok a tizenhármasszobában. De siessetek, mert a bányászok nemsokára mindent elkapkodnak.

(A kiállított *Panacea* termékeket nagy sporttáskába söpri, és kimegy. Nyomban ezután belép Vencel elnök két testőre, öltönyben, kalapban, napszemüvegen.)

Első testőr: Hivatalosan közlöm, hogy Vencel Imre, a köztársaság elnöke, visszatért a kastélyba. Folyamatosan tárgyal, érintkezésben áll a kormánnyal.

Második testőr: Az államfő egyelőre nem vesz részt a konferencián. A válság miatt ülészik az államtanács. Az elnök lakosztályát megközelíteni sem szabad, a hangoskodás és a rendezvény tilos.

(Mindkét testőr sarkon fordul és kimegy. Barta visszajön.)

Erdődy: Íróársaim és barátaim, a körülményekre való tekintettel felfüggesztem a tanácskozást. A folytatás időpontjáról levélben értesítem a résztvevőket.

Mányok: A munkás- és proletárirók szövetsége elutasítja az egyoldalú döntést! Folytatjuk a munkát, dolgozunk a kibontakozás programján.

Lévai: A fiatal alkotók körének is ez a véleménye. Kivételesen egyetértünk az idősebb nemzedékkel.

Barta: Az üzleti írók egyesülete csatlakozik.

Csutorás: A népi írók szövetsége is. Nehéz pillanatokban mutatkozik meg, ki viseli szívében a nemzet jövőjét.

Erdődy (*bosszúsan*): Veletek senki sem boldogul. Sem a diktatúra, sem a demokrácia.

Ilona: Nekem ebből elég. Utálom, amikor az írók hergelik egymást, ráadásul szót sem értek belőle. Ez még a konferencia, vagy már vége van? Kimegyek a parkba, megetetem a hattyúkat. Megnézem, megvannak-e még. Valér, jöjjön utánam.

Az új gerinc

Igazán régóta várok már erre a műtetre. Eddig nálunk nem csinálták, ha valaki ilyesmit akart, külföldre kellett utaznia. Dr. Hanák, a sebészprofesszor is azt mondta, hogy évekig kint dolgozott, ott tanulta meg az új eljárást. Azt is hozzátette, hogy a gerincátültetés igazi jótétemény az emberiségnek, azért is jött haza, hogy végre mi is részesülhessünk mindebből.

En rendkívül szerencsés vagyok, az elsők között juthatok új gerinchez. A legkorszerűbb, igen flexibilis, minden irányba hajló amerikai típusú kapom. Bár eleinte meglehetősen zavart, hogy Hongkongban gyártották, ám dr. Hanák megnyugtatóan, hogy emiatt nem kell aggódnom. Több tucatot ültetett már be ebből a fajtából, különösen a diplomataknál és az üzletkötőknél vált be.

Valójában elég sokáig tartott, amíg megértettem a rugalmas gerinc fontosságát, és ebben egy cseppet sem segített régimódi, merev neveltetésem, szüleim ugyanis a szálfaegyenes tartásban hittek. Manapság azonban szinte nélkülözhetetlen az ellenállás nélkül, nádszállként hajló, ám alkalmasint eredeti állapotába vilámszerűen visszacsapódó gerinc.

Ezért is várom annyira ezt a műtétet. Hanák professzor a nyakcsigolyákkal kezdi majd, és fokról fokra lefelé haladva cseréli majd őket újakra. Nem teljesen veszélytelen a műtét, hiszen az eredeti gerinccel együtt a gerincvelőmet is eltávolítják, és ennek a funkciót egy, a tarkómba ültetett mikroprocesszor indiai szoftvere látja majd el.

Amikor a professzort arról faggattam, hogy mi történik, ha netán a program meghibásodik, azt felelte, hogy ennek kisebb az esélye, mint egy valódi gerincsérülésnek, de ha mégis bekövetkezne valami hiba, a mumbai szoftvervállalat ügyfélszolgálatára az interneten keresztül is képes hatékonyan kezelni a problémát. Még az elképzelhető legrosszabb esetben is legfeljebb egy-két órát kellene mozdulatlanul eltöltenem. Ha pedig minden a várakozásnak megfelelően alakul, nem lesz többé gondom a hajlongással, a váratlan testtartás-változtatással.

Minden okom megvan tehát a bizakodásra, ismét sinre kerül az életem. Úgy tűnik, hogy ez a Hongkongban készült amerikai gerinc az indiai szoftverrel tényleg csodákra képes.

A látnok

Kovács Dénes, munkanélküli portás szinte kirobbant a jókedvtől. Minden oka megvolt az optimizmusra, hiszen a remekül sikerült aurafényképezés tanfolyam csak tovább erősítette nemrégiben felfedezett látnoki képességeit. A vásárcsarnokból hazafelé tartva, most is épp gyakorolt.

– Meg fog állni – gondolta határozottan, és a közeledő busz elé lépett.

A hatalmas jármű csikorogva fékezett, s alig pár lépésnyire a volt portástól sikerült megállnia.

– Nem látsz, te vadbarom! – üvöltötte a sofőr magából kikelve.

Kovács Dénes alig hallotta az ordítást, a beavatottak belső mosolyával sétált tovább. Megint igaza lett.

Ihlet

Szeptember végén Weninger Jenő legszívesebben jó órányira a fővárostól, dombok lankái között meghúzódó hétvégi házának verandáján időzött. Habár a főkönnyelő örökké tevékenykedett, a színesedő lombok és az elhulló virágok között mégis el-elmélázott a természet körforgásán, az eliramló életen.

A hétköznapiakban a könyvelő végtelenül gyakorlatiasnak mutatkozott, munkáján kívül egyedül a hírek érdekelték. Ezeket vi-

szont válogatás nélkül falta, ha tehetette, több csatornán is megnézte a híradót, és az újságot is minden reggel végigolvasta. Könyvet azonban csak néhanap vett a kezébe, akkor is elsősorban útleírásokat vagy a szakmájába vágó kiadványokat. Az irodalmi műveket, csakúgy, mint a színházat, unalmasnak és teljesen haszontalannak tartotta, verset pedig iskoláskora óta nem olvasott.

Szórakozásképp, és hogy a társasági életből se maradjon ki, hetente egyszer együtt vacsorázott a gazdasági igazgatóval és a vállalati jogásszal, akikhez régi barátság fűzte. Azért, ha igazán nyugalomra vágyott, már péntek délután a kanyargós kis hegyi úton találta magát.

Azon a szeptember végi délutánon is házikója felé tartott, a szokásosnál kissé gondterheltebben. Néhány napja szakadat-

lan bántotta egy gondolat, egyszerűen nem tudta kiverni a fejéből. Legutóbbi vacsorájuk közben ugyanis a gazdasági igazgató száraz vörösborát szűrőszőlgetve, egyszer csak minden átmenet nélkül megjegyezte, hogy az elmúlt húsz év során nem történt vele egyetlen említésre méltó esemény sem. Azt is valószínűnek tartotta, hogy ez idő alatt még egy önálló gondolatra sem telt tőle.

A főkönnyelő elsőre elengedte a füle mellett a megjegyzést, ám másnap reggel a fürdőszobájuk előtt borotválkozva, hirtelen arra lett figyel-

mes, hogy korábban sötét haja itt-ott őszbe vegyül már. Észe sem vettem, hogy öregszem, gondolta. Az ember végül homokos, szomorú, vizes síkra ér, mormogta lehangoltan, majd megkötötte a nyakkendőjét.

Hiányérzete néhány nappal később, szeretett verandáján ücsörögve sem enyhült. Weninger Jenő jó félórája a szemközti domboldal fái fölött a vas-szinű égbolton úszó felhőket bámulta. Elleng a néma, kék idő, futott át rajta. Hiányérzete már-már elviselhetetlenné vált. Mintha ezüstös fejszesuhanás villant volna odaát a nyárfák levelén. Sohasem hallott dallamok járták át, énjét teljesen betöltötte a lehulló lomb lágy nesze, az őszbeforduló föld illata.

A főkönnyelő nem bírta tovább, zaklatottan kutatni kezdett a házban, míg végül egy köteg papírlappal a kezében a konyhaasztalhoz ült. Irni kezdett, és ettől kissé jobb kedvre derült. Képtelen volt abbahagyni az írást, ráébredt, hogy egész eddigi életében hiába döngetett kaput és falat, de most végre vadul száguld valami gonosz és hűvös szépségek felé.

Vasárnap este is folytatta a munkát, sőt még éjjel is ontotta magából a sorokat, másnap reggel pedig betelefonált, hogy szabadságot vesz ki. Egész héten a házikóban maradt, borostásan, zilált külsővel dolgozott, az evésre is sajnálta az időt. Végül, amit soha nem hitt volna magáról, egy egész kötetre való verset írt össze. Weninger Jenőben csak úgy pezsgett az élet, mintha újjászületett volna. Múltja, mint az úron át hangtalanul hulló kö enyészett el a semmiben.

Alaposan kialudta magát, majd másnap reggel előkotorta egy folyóirat-szerkesztővé avanszált, volt gimnáziumi osztálytársa telefonszámát. A három nappal későbbre megbeszélte találkozóra remegő gyomorral készülődött. Rövid udvariaskodás után átadta a kéziratot, melynek a Semmi ágán címet választotta. Eleinte nem értette volt barátja csodálkozó arckifejezését, mely a kézirat átlapozása során lassan döbbentté változott.

– Ezt mindet te írtad? – kérdezte.

– Igen, egyetlen hét alatt. Azt hiszem, hogy csoda történt velem. Ezt nevezhetik ihletnek.

– Csak annyi a baj – vakargatta az állát a szerkesztő –, hogy egyetlen eredeti sor sincs az egészben. Ám így is egészen elképesztő a teljesítményed, megfoghatatlan módon papírra vetted a magyar költészet legkiemelkedőbb remekeit.

– Pedig még csak nem is ismertem egyiket sem – hebegte a könyvelő.

Weninger Jenő egészen összezavarodva ért haza. Fáj a szíve, a szó kihül, gondolta keserűen elalvás előtt. Másnap reggel a szokásosnál jó órával korábban ért be, azzal az elhatározással, hogy bepótolja az elmaradt munkát, és hogy még véletlenül se kerüljön többé vers a kezébe.

Köcsös hajnal

SZABÓ PÁL

Négy évszak (részlet) Tavaszi

Hiába szóltál! – Ablaküveg mögött
a napsütéshez már meleg is vegyült;
fehér, szelek-szaggatta felhők
úsztak előttem a kék szemedben.

Sietve mentem... hol van a hóvirág?
De mit találtam? Fák koronái közt
csak jégcsapot, havat, didergést!
Szép tavaszunk idejében éghet!

Idő a vágynak, nem szerelemnek árt,
türelmesebb és nem csapodár. Ne nézz
se vissza túl, s ne várd előre
téli tavaszban az őszi nyárt is!

Kepler álma

„Mi nagyszerű kép tárult fel szememnek!”
Madách Imre: Az ember tragédiája X. szín

Palástodon túl, – láttam! –, Urániám:
Nevemben indul csillagaid körül
találni lakható planétát
lencse-tükörrel az űrteleszkóp!

Egy óceányi mély Univerzumunk,
s tudás-sziget csak benne, amit tudunk;
az ismeretlen hajózza
egyre növekszik e végtelen: part!

Maholnap is két szonda rovar-rover
leszállt a Marson, nyújtva ki csápjait
robotkarokkal, hat keréken,
küld mifelénk panoráma képet.

Kevés kilenc bolygó, tizedik, lehet
kering, követve három egyenletem,
de negyvenöt fok pályasíkján
félezer év minékünk, mi ott: egy!

Tekintsd jövődet: Emberiség, a Föld
kihal, megöljük kozmikus otthonunk;
a Hold az új, a Mars, Titán vagy
távolí Rendszereket keressünk?

Keress ma társat, nézz fel az Ég felé!
Jelekre vár vagy intelligenciát
kutat tudós, kutat közember
élet után a galaxisokban:

Terád találtam! – Kémlelem arcodat,
de ismeretlen, mély, ragyogó szemed
jelére vár e néma szempár
egymaga: emberiség-magányban.

Kezem, kezéd közt csak nanométerek,
atomnyi vonzás, mikrovilág-Remény;
Urániám erőtlén: itt csak
szem-sugarad szemeim lakója!

Az *Ilia-vázlat* című írásában Esterházy Péter egy nemrég történt szegedi utazásáról szól, melynek során meglátogatta Ilia Mihályt (a szöveg az *Ex Symposion* 2007-es 59., *Ilia tanár úr* című számában jelent meg), vázlatpontokat ír, egy meg nem született írás műhelynaplóját: a saját előtörténet után „következnék egy konkrét eset bemutatása, az ún. Füzi-kirándulás (egyes források szerint Füzi–Jankovics-kirándulás)”, majd „annak kidolgozása, hogy miként jut le ő [J] és Elbeszélő Én Kecskemétre, *noha* Füzi úr ezt pontosan elmagyarázta nekik.” (Hogy Kecskeméten mi történt, arról is vannak információim, mert írásos és képi „jelentéseket” kaptam róla, de mivel nem voltam jelen, csak ezeket tudnám *interpretálni* – ez pedig nem lehet egy krónikás feladata, mint ahogy „annak kidolgozása [sem], hogy hol található Kecskemét és Szeged közt a legjobb pacalos hely, és hogy megfordult-e ott Petőfi”, merthogy nem tudja.)

A Szegeden történt eseményeknek szemtanúja voltam, ezért – bár az egész műfaj gyanús, hiszen az alábbiakat igazából évtizedek múlva kellene leírnom, kortársi visszaemlékezésésként, csakhogy ezzel a műfajjal két baj van: az, hogy kortársi, és hogy visszaemlékezés – itt tennék eleget ama E-vázlatpont felszólításának, mely szerint a kecskeméti események után következne „annak leírása, ahogy ott ültek mondott személy lakótelepi lakásában, és nem történt semmi fontos, csak épp megtörtént, amit terveztek, és ettől úgy érezték – ennek pontos kidolgozása.”

Kidolgozom én, ki hát. E mondatnak most apropója is akad. Bíró-Balogh Tamás nevű illető ugyanis nem volt jelen alábbi eseményen, „csak” egy Balogh Tamás, ami nem ritka név. (Hogy csupán egy példát említsek: Édesapám.) Bevallom, Vámos Miklós – mint az Ab Ovo kiadóvezetője – már tizennégy éve jelezte a (név)problémát, s javasolta a névváltoztatást, de ez nem nagyon akaródzott, ezért csak jelzésként leírtam az akkor megjelent könyvbe, hogy *ki nem vagyok én* ezen a néven: akkor nem voltam a Fradi kapusa, a *Délmagyarország* munkatársa és az *Egri csillagok* egyik fejezetében Jumurdszák. Időközben még többen lettek a baloghtamások, és most, fura helyzet, azt kellene leírnom, hogy *ki vagyok én*. A Márton Lászlók a lakóhely jelölésével való megkülönböztetést választották; ez a megoldás azonban csak a pillanatnak él, az adott publikáción kívül *mindenhol* eltűnik. Egy könyvborítóra mégsem lehet ráírni, hogy „Balogh Tamás (született 1975-ben Gyomán, Szegeden él)”.

Az említett Ilia-nap 2006. május 13-ra esett. Egy héttel korábban Kertész Imre érkezett minden előzetes bejelentkezés nélkül a Csorba utcai lakásba. Azért ez is megjegyzendő kép: ahogy a Nobel-díjas író odamegy a négyemeletes panelház bejárati ajtajához, megkeresi a kaputelefonon a feliratot, *Dr. Ilia M.*, mert ennyi fért ki, aztán gondosan elolvassa, hogy

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS

röviden csengessen, majd csönget egy picit, és amikor Ilia Mihály felesége beleszól odafönt, hogy tessék, Kertész Imre azt mondja, hogy ő Kertész Imre, és éppen erre járt.

„Jól idézhető anekdota, hogy amikor egy külföldi kongresszuson valaki Gyomát afféle Oxford- vagy Cambridge-szerű szellemi központnak vizionálta, Kner így felelt: Kolléga úr nyilván nem tudja, mi az, amikor valami nem a viszonyokból, hanem a viszonyok dacára jön létre. [...] Kner Imre népből, nemzetben gondolkodott, de ott, akkor a nép és nemzet nem gondolkodott öbenn. Mihály beszámol a barátának, Fülep

Lajosnak, mit tud épp apjáról; olyan, mintha egy Kertész-szöveget olvasnánk: Itt nem volt nagyon rossz dolguk, ami azt jelenti, hogy a kosztól csak a gyengébb szervezetűek haltak éhen, és aránylag kevés volt a kivégzés, és a veréseket is el lehetett viselni.” Mondta Elbeszélő, a krónikában hamarosan bekövetkező felcsöngetés után szinte napra pontosan egy évvel az Országos Széchenyi Könyvtárban, a Kner-kiállítás megnyitóján (*Lám és dacára*. ÉS, 2007. máj. 18.). A Gyoma szó minden erőltetés nélkül behelyettesíthető a Csorba

utcával, Kner Imre pedig Ilia Mihállyal, azonban „ez a dacára nem mindig győzedelmes, nem lehet az”. Elgondolkodtató, s akár irodalomszociológiai vázlat megírására ösztönző, hogy a Szeged nevű bánat-tengerben található dac-szigetek lakói miért mind kockaházakban élnek.

Felcsöngetés, rövid, beleszólás, lépcsők (lift nincs), kopogás, ajtónyitás. Öröm.

Az ezután következőket – csak a tényhűség kedvéért – rekonstruálni leginkább Bahget Iskander fotóiról lehet, kiváltképp azért, mert Iskander sohasem csinál beállított képeket, nem pózoltat, na jó, csak néha, pl. éppen az *Ex Sympó*ban van pár ilyen portré. Ilia Mihályon házikabát és szövetpapucs van, Elbeszélő Ő-n rövid ujjú kék farmering, hozzá hosszú szárú kék farmernadrág, a társaság többi tagja szintén alkalomhoz illő ruhát visel, Füzi Lászlón és Iskanderen is kék ing, Jankovics Józsefen végre vajszerű. A nagyszobában ülnek le, nyitott erkélyajtó mellett, mert – bár most nincs dohányos a látogatók között, ahogy időnként szok lenni, cigisek, pipások, szivarosok, tubákosok és bagórágók – jó idő van. Elbeszélő Ő nem említi, hogy IM felesége, Júlia éppen nem volt otthon, kirándult, és azt sem, hogy Iskander dokumentált.

A képeken EP beszél, figyel, nevet, IM beszél, figyel, nevet, JJ beszél, figyel, nevet, FL beszél, figyel, nevet, BT figyel. Közülük viszont kiválik, s önálló életet kezd egy sorozaton belüli sorozat, melyeken egyedül Elbeszélő Ő látszik, sok-sok papírlappal.

Valahogy szóba kerültek az ügynökök (jelentgetők, besúgók, titkos megbízottak, kinek hogy), ez a téma a társaságban – krónikáson kívül – mindenkit *személyesen* érintett. IM ekkor fűrgén felugrott a kanapéről, átsietett a dolgozószobába, és az ajtó mögötti árnyéktérből magával hozott egy nagy papírköteget, amely akár gépelt kézirat is lehetne, az *opus magnum*, és sajátos, de sajnálatos módon valóban az, mert egy élet van benne adatolva, leírva, jelentve, besúgva. IM elegáns mozdulattal Elbeszélő Ő lába elé hajította az *anyagát*, röpiült a nehéz, döngve ért földet. *Lábtartónak jó*, nevet IM.

Az *Ex Sympó* borítóján egy IM-portré van, és egy interjú-részlet, amelyben IM éppen a róla író és az őt idéző Elbeszélő Őt citálja: „Ahogy az Esterházy által is idézett Ilia-mondás szól, alig tudok megtenni harminc vagy ötven kilométert, hogy nem találkozom tanítványommal.” (Elbeszélő Ő *Hogy van* című írása a *Forrás* 1994. szeptemberi számában jelent meg.) Az utóbbi időkben az is kiderült, hogy ez az egykori besúgóra is igaz. (Szegeden belül a besúgók közti táv max. 500 méter, és egyik-másik nem szégyelli magát újabb névre szóló dedikált verseskötetével „megajándékozni” IM-et.)

Kép-regény by Iskander: Elbeszélő Ő felhúzza a szemöldökét, mutogat, nevet, bogoz. Előtte 2000 oldalnyi irat. (Valaki már biztos kitalálta: regény csakis kizárólag jelentésekből. Több nézőpont, több stílus, több nyelv, több helyesírás.) Olvas, gondterheltebben néz (közben egy másik – meglehet máskor készült – képen IM nevet), szemüvegét homlokára tolja, kissé előrehajol, térdeit összeszorítja, és combjain tartja a nagy dög dossziét, amely még mindig 2000 oldal, illetve már csak 1999, mert az első lap kézben van tartva, aztán tekintet elborul, ajk lebiggyed, váll megroggyan. Végül léptek végére. (Ez nincs a képen.) Hogy Elbeszélő Ő mit olvasott, egyrészt sejtethető, mert minden jelentés valamiképpen kicsit hasonlít egymásra, másrészt tudható is, mert IM az utóbbi időben a Bárka-online „hasábjain” (www.barkaonline.hu) közzé is tett néhány „érdekesebb” darabot.

Búcsúzáskor krónikásnak még azt is sikerült megkérdeznie Elbeszélő Ő-től, hogy miképp fordítana le egy német nyelvű levélen szereplő Desider v. Kosztolányi aláírást, és hogy akkor mi is a helyzet Heidi Klummal. Végül pedig, miután az írók visszaindultak Budapestre, Kecskemétre, férfias egyszerűséggel autózva haza, csöndben, beszélgetve, szemben a lebukó nappal (ennek festői leírása), krónikás az egy évvel később megjelenő mondatra gondolt: „Egy Ilia-nap az nem okvetlenül jó vagy boldog, az csak egy biztos pont.”

Emlékhely

VI. fejezet

Pár hónappal a testület fölállta
Után már gödör ásított a telken,
S szakértők hada hemzsegett fölötte.

Addig is szavazások ebben-abban
Az ügyben: vezetőszerék tekintet
Nélkül arra, hogy áll-e szinbetonban
Szerződésük. A távozók lelépti
Díja nem forgott a viták tüzében –
A betyárbecsület sosem nehéz ügy,
Ha más pénze az ára. Jó előre
Letárgyalt leselejtezések, új s új
Géppark és autók – a parkokat díszítő
Virágokra megújított papírok:
Jók *egynyáriak* is, hisz' így telente
Új kontraktus íródhat, új felekkel.

Könnyű volt napirendre venni mindezt:
A gödörre vetült a nép figyelme.

Több mázsányi talaj került platókra
Szortírozva: a minta ment ki Bécsbe,
Építészirodák nagyasztalára,
S minden útba eső akácfa mellett
Készült egy-egy erős hatástanulmány:
Mit bír majd ki az épület, ha szél fúj,
Ha esik, s ha borús az idő, a házban
Dolgozókra miként hat az, hogy át kell
Költözködni a más színű világba,
Mit állhat ki a mélygarázs a körben
Húzódozó vizek ellenében, aztán:
Nyugtató-e, ha bármilyen szökőkút
Áll a tág aulában, és az ügyfél-
Szolgálat levegője jó-e, hogyha
Illatos. Kifizetv.....e mind, darabja
Két- és ötmillió között, de még terv-
Rajz se volt, amiről vitázni tudna
Az új testület.

És az összes ügyben
Egyhangún szavazott a ház, Dióss is
Aláírta a rendeléseket, majd
Némán szívta fogát. Hiszen világos
Volt, ha nem teszi s obstruál: az ügyre
Nagyobb fény esik.
Így a pult alatt tűnt
El vagy százmillió forint, s mikor már
Úgy gondolta, elült a nagyszüret, hát
Megjött Bécsből a földtanos jelentés:
Új helyszínt – vagy a mostanit javallják
Két méter kavicsággal... és szavaztak:
Kavicságy, na de kétszeres, hiszen nem
Újságospavilon fog állni rajta...

Dióss látta, miként folyik ki minden
Félretett millió, s határozott: ha
Megállítani ő kevés is, a dolgok
Tálatása talán kicsit segíthet,
S szövívőt keres. Az: se több, se más, mint
Szakma – tiszta tekintet és erős hang
A tanult alapokra, és beállhat.

S új arc kell, hogy a szövívőt ne érje
Senkinek keze el; saját *találmány*
Legyen: hála tartsa meg, és ne bármi-
Nemű más kötelem vagy ismeretség.

Így került be a szervilis Hahóthy
Az újrakosi pulpitus mögé – egy
Hosszú éjjel után, hiszen fiút szült
Felesége a templomos Bakáts tér
Szülőotthona gyér világú szintjén.
Interjúja okán kapott bizalmat,
S jól jött az, hiszen éppen állást
Keresett.

A százegyedik év
(lírai pamflet)

Hivatalba állt, s Dióssnak
Szövetségese lett a várt viharban,
Amely még nem akart sehogy kitörni.
Lenyűgözte Dióss, kiben letűnni
Készülő kor erős urát szerette
Hinni: vad modorú lovast, de művelt,
Nagylelkű vezetőt. Apát. Hahóthy
Azonnal hivatalba állt.
A pártok:
Keresték; csupa nagyszerű ajánlat
Hangzott el – na de most bejött Dióss nagy
Számítása: olyan gyökértelen volt
Ott, Újrakoson, és olyan gyanúsán
Alkalmatlan a fölkinált javakra,
Mint egy *pap*, ki a hit kódébe bújva
Nem láthatja, milyen divat szerinti
Ruhákban megy a nyáj a szentmisére.

Amikor legelőször állt a mikrofonnál,
Már azt *kommunikálta*, hogy talán nem
Épülhet föl a ház a terv szerinti
Időpontban, a nyárutón – a fő ok
A fagyott talaj, ám a legnagyobb hír,
Hogy tervrajz: *van*; az uniós kalaphoz
Az újrakosiaknak ez hiányzott,
S nem árt tudni: a testület nem állt le
Télen, dolgozik, és továbbra is nagy
Az összhang; a napokban új ülés lesz;
Polgármester urunk javaslatára
Ad-hoc testület áll föl, és a döntést
Az meghozza hamar.
Zavart hívások
Indultak meg a házban és körötte:
Milyen terv?!
S bizony ám: Dióss az ősszel
Már gondolta, hogy ez lesz, és egy ismert
Mérnököt keresett. A megjelölt út

Nem volt épp elegáns, de *jogszerű* és
Gyors. Így persze a megszabott idő is
Kevés volt, hogy a pártok egy lojalis,
Új mérnökre találjanak. Dióss megette
Őket reggelire, s mivel Hahóthy
Kihirdette, hogy erre szakbizottság
Alakul, s a napokban: azt is önként
Szavazták meg – a tervezési díjból
Nem jut pénz: megadóan elfogadták.

Nem volt rossz az a terv: modern, világos
Vonalú, levegős, teret betöltő
Jövő háza kacérkodott papíron
A jelennel – a már fölállt bizottság
Elfogadta, s a pártok is bemérték,
Hogy Dióss kigolyózta őket.
Aztán
Jött a nagy nap. A győztesek közismert
Mosolyával a pulpitus mögé állt,
S köszöntötte a megjelent lapok meg
Tévék képviselőit a matt szmokingú
Polgármester. A nagyterem vidáman
Motozott, kamerák sínen suhantak
Vágóképeikért: a már kiosztott
Napirendre hajoltak, és a képen
Egyetlen napirendi pont díszelgett.

Ünnepélyes, erős hitű csütörtök.

Aztán Rajnainé, a nyílt ülés le-
Vezetője beszélt, s a két hatalmas
Mell mögül, melyeken megállt Hahóthy
Szeme, gyors szavazást ígért.

A két név
Ismeretlenül ült Dióss fülében –
Tervezők nevei! S ahogy kinyitná
Száját, már A Hatalmas És Erős Nép
Megtett Képviselőin Átvezérelt
Tervrajz volt a kezében, és a táblán
Egy ellenszavazat, csak egy piroslott –
Kótháé, aki most szemét lesütve
Ült, s fölnézni se mert.
Dióss magához
Vette hát a papírt, s fejét, akár egy
Sebzett vad, fölemelte.
Mély, feszült csönd
Terjengett a sorok fölött, a sajtó
Fásult képviselőit is megülte
Ez az ünnepi hangulat.
Dióss most
Szorította az ing, s a toll remegve
Futott rá a papírra.
Taps fogadta
S éljenzés az aláírást, a zsíros
Hajzatú kamerások is vidáman
Biccentettek a pulpitus felé.
Nem
Baj, hát mindegy, a terveket ki jegyzi –
Ezt gondolta Dióss, de még vetett egy
Pillantást az imént csukott szemekkel
Aláírt papírosra, és a dátum
Láttán minden erő kiszállt belőle.

Rossz fénymásolat állt Dióss kezében,
Rajta több letakart betű, de tisztán
Látszott mélyfeketén: *ezerkilencszáz-
Hat*. S a rajz... nagyon ismerős. Nagy Isten!

Akár az áldozata. Neem, az áldozat legtöbbször gyanútlan. Születésekor a gyilkos is csak egyszerű ember.

Az első gyermek egy vágyalom inkarnációja, megtestesülése. Mindent magyarul! Hányszor tanítottam és hány osztályban, hány ezer gyermeknek, serdülőnek, felnőttek... Az első gyermek egy testi vágyakozás beteljesedése lélekmagasságban. Gyermek. Pici ember. És véle a vágyakozásból, a beteljesedett vágyból lett a remény maga. Mert a gyermek a megtestesült vágy és a megtestesült remény is egyben. Minden sejtje remény. És anyatej. Környezetében tébláboló, csakis körülötte forgoló felnőttek figyelmének fókuszpontja. Központja. A fókusz még sosem próbáltam magyar szóra áttenni. Ha nem tetszik a meg-lévő gyújtópont, tessék jobbat találni!

Ha az Isten a mag hasonlatosságára teremtette az embert, akkor belül valahol kell lenni az emberben is teremtő szándék-nak. Legalább a szándék morzsája.

Megette a fene az egészet, ha nincs mértékegység. Mert ami isteni, azt nem lehetséges mérni emberi mércével.

Végül is a teremtés megközelítése az újszülött. Van két embernek *abban* a pillanatban köze a teremtéshez. Nemcsak akkor, amikor elbújva együtt, a csillagokban járnak, szállnak, hempergnek, elúsznak valamerre a mindenség vizében, és hoznak onnét egy új, sosem létezett lelkes picikét.

Teremtőm, megfájult a derekam itt. Ülhettem volna a köz-belső tölgyfa alá. A helyemre. Valahogy itt feledkeztem. Amelyik házas, jó kutas udvarban nincs favágó tőke, abban híja vagyon a folytonosságnak, a meleg megteremthetőségének. A derekam viszont egy-két emberöltővel odébb indítja belém a folytonos-ságot: nagyapám dereka éppen így fájhatott, ha a favágó tőkén felejtkezett valami bújában. Nekem mostanában nem lehet bú-ságos napom, búbanatom, mert azzal meglopnam Zsuzsát, aki ágytól ágyig kering, illan, csordogál már hónapok óta. Nem bújhatok el búban, ahogy még a betyár is megtehetette, vagy a kivert kutya. Azért nem kellene egy percben gondolni együtt a betyárra s a kivert kutyára, tanár úr.

Megállott a közbelső cserefa alatt, felnézett a lombra simogatól, az azon fölül levő istenes vagy istentelen semmibe.

A *bú* szónak van-e köze a *búbánat* szóhoz? Már hogyan lenne. De a *búj*, *búvik* szóhoz van-e? A bánatos ember elbúvik bújában. A sas elbúvik halni. Azt mondják, az elefánt is el, ne legyen szem előtt az állatok császára, amikor eljön a nagy ölelkezés ideje a halállal. A sasnak könnyű. Ő csak leszáll egy másik világból, avval annyi. Az ember nem bújhat el a bánatával, mert gondolkodik, viszi magával mindent. Míg megfájul a feje is. A dereka is. Az istenek, amikor sokan voltak, bujkáltak egymás elől. Játékosok voltak.

Az emberiség s az emberi világ az egyre gyarapodó fájda-lomba komolyodott belé annyira az életbe, hogy kikergette, el-kergette maga körül a sok istenséget, hogy csak egy, egyetlen, csupán csak egy maradjon: a remény, hogy lesz jobb is, meglásd, kell jönnie...

– Gergő édes, be tudsz jönni egy kicsit?

– Hogyan tudnék, hogyan, megyek – mondta, és elszállott derekából, fejből a fájás meg a zúgás. Ott állott az asszonya az ajtókeretben, a keret mélyében, akár egy régi fekete-fehér felvételen. Szál világos kék, puha hálóing rajta és az a mosoly, igen, a „földet is felmelegítő”. Két karja egy kicsit, csak kétujj-nyit eltávolodva a testétől, egyikkel indulni, vagy inteni lehetne jobbra, a „földi” szobába menendőként, másikkal a nagy konyha felé elmozdulni. De csak állsz szívem, csak állsz ott, és én itt a favágó tőkén s fák alatt tétlenkedem, az ég alatt fényes reggel, ó te, te.

– Zsuzsa, hát miért nem szóltál hamarabb, hogy kijöttél? Hogy vagy kicsi asszonyom, mit kérsz?

A hajnak van magánélete a nők fején, a copftól el egészen a szürke kenderkócig, a haj viszonyul, kíséri a lányt, asszonyt, a farkocs vibrál a napsütésben, amikor iskolába szalad a kislány, dús hajként egy ágba fonva ékessége a büszke lánynak, s meleg víz hullámban hull alá, amikor a párja úgy kívánja; le a derekára s mellére annak a férfinak, aki azt kívánja s megérdemli. Elve-gyül aztán a fehérséggel a gesztenye, és így, betegen, Zsuzsa csak összemarkolja az alig váll alá ereszkedő, addig rövidült maradékot, és már csak két ágban omlasztja, nem a régi büszke háromágú fonatban. Itt állsz, édes, akkor nincs baj, ha moso-lyogsz.

– Még legyintettél is, még szóltál is valakihez egy kicsit, Gergő. Vagy csak én hallottam, ahogy itt figyeltelek? Igaz, nekem sokat kell figyelnem magam körül...

– Ne kezd, Zsuzsikám, mondtam már neked, minél többet gondolsz arra, annál...

– Sokszor kell naponta arra gondolnom, hogy él körülöttem minden, minden a helyén van, és te benne a nagy rendben, mert ha nem veszem számba a világot, elveszítem az eszem. Hidd el, minden rendben van bennem, és igyekszem maradni. Kiviszél egy kicsit a napocskára? Ne, ne ölben, fáj a derekad, ne is ta-gadd...

Elbírlak, napocskáim. Hozzám fogytál, és most is te igazodsz hozzám, mint mindig, hiába kértelek negyvennégy éven át, alig vagy negyven kiló. Nem veszem föl, még korán van, még korán, hogy tehetetlennek higgye magát. Még van idő. Maradék erőm-höz fogyott. Hogy elbírlalak, édesegy...

– Na, tessék lebillegni, így...

– Gyere ki ebből az árnyékkeretből szellemalakként, eleven hálóingecskebben, Zsuzsa. Mert idekinn van a világ, ne tokos-kodj az ajtófélfák közé.

– Odaülök, a favágó tőkére, ahol apám is üldögélt sokszor. És te is ott ültél, láttalak az ablakból.

Bundamellényt hozott ki az előszobából, meg egy fonott szék-et valóságosan fűgén, örülve, hogy kijött az asszonya a házból.

Letette az ülőalkalmatosságot a közbelső fa alá, oda, ahol szinte kikoptatta tavasszal a fűvet az asszony két talpa, ott szokott olvasni, abba belealudni, hol vagy Gergő, szólott ilyenkor röstelkedve, hogy ilyen semmire valóvá váltam, látod, még a saját jó dolgomba is belealszom. Szép vagy ott a tőkén, melegedő virágom, és most min mosolyogsz vajon? Magadat vagy kettőnkét szánod, ha van ebben a megadó mosolyban ilyesmi?

– Na gyere csak erre, szívem. Jó, hogy kimozdultál a házból. Jól meglaktad az utóbbi időben.

Az asszony leült a fonott székbe, onnét tekintett föl szomorú szemeivel a nevetés fölül, a most is szép ajkák fölül.

– Jól meglaktuk – mondta.

– Emlékszel az udvarlódra? Milyen gonosz irigységgel mondta egyszer, jóval a házasságunk után: – Jól meglaktuk apádékat.

– Jól meglaktuk, Gergő, jól – mondta az asszony. – Épp erre gondoltam, mikor azt mondtad, hogy meglaktam a lakást, épp erre. Most pedig arra, hogy te mondtad egyszer: nem lehet mindenkit elvenni feleségül... És én mondtam akkor, hogy hozzámenni is csak egyhez szabad. De az előbb arra is gondoltam, mikor az ablakból láttalak azon a tőkén, hogy kijövök hozzád, nehogy valami keserű gondolatod fogamzana,

Fények és árnyékok

és aztán nem hagyta nyugton. Nyugtalan voltál? A gyerekekre gondoltál?

Mindenre lehet gondolni egy pillanat alatt. Aminek nem jut hely az értelemben, az érzelmi tereken mozdul el egy időben. Minden. Mindenre.

– Csak úgy üldögéltem. Néztam a tetőzetet magam fölött...

– Amikor átjöttél ide a fa alá, akkor szóltál valamit.

– Itt a közelebbi tetőzethez szóltam, a lomhoz.

– A fiadhoz?

– Most éppen nem. De már nem is tudom, mikén tündöttem.

Leült maga is a kis kerti székre, nézte a gyér fűvet a fák alatt. A közepe s valamilyen vastagabb, mint a másik kettő. A fák gazdagodnak minden esztendőben egy-egy évgyűrűvel, mondta az asszonynak. Rájuk rakódik az idő, dúsabbak lesznek, vaskemények, és élnek, élnek évszázadokig, akár a teknősök Galápagoson. Az emberben a méz rakódik le lassan, lassan, előbb a hajszálerekben, aztán a nagyobbakban. Ezt már nem mondta az asszonynak, aki elnézett kis szögben a két előtte álló fa mellett, bele a rakódó időbe. A harmadik fa mögött, talán az a karcsúbb, vagy csak úgy gondolja, gondolják, mert hogy azt ültették legutóbb. Utoljára. Mert már több gyerek nem lett, aki fát kapott volna azokban a csengettyűs napokban, mikor egy-egy csecsemő megszólalt cérnavékony hangocskáján a kiságyban. Ugyanabban az ágyban mind a három.

– Gergő, Julianus barát, aki elment megkeresni az Ős-Magyarországot, azt a Magna Hungáriát, vajon milyen barátságban volt IV. Bélával? Ha egyáltalán egy barát lehet barátságban a királyával.

– Na, itt a házi feladat! Vagy a vizsgaidőszak. Most már jegyre felelhetek.

– Június van, és te bundácskát tétél a hátamra.

– Óvlok fűvő szétlől...

Na, ezt nem kellett volna mondanom, gondolta az ősz hajú, de nem vén férfi. Most ismét a betegségre gondol, az övére. A frász verje meg a figyelmetlenségemet!

– Kora délelőtt van, Zsuzsa, látod-e, én is ezt a vastagabb, a „puhika” ingemet vettem föl... Szóval följöhet ide a dombra az a szél, amelyet észre sem vesznek a faluban. Szóval Julianus barát. Annyit tudok, hogy Béla királyunk már sokat tudott a mongol-tárok helytelenkedéseiről, hiszen az innenső Európa

rettegett a lehetőségtől, hogy errébb jöhetnek, ő küldte Julianus barátot a hírből ismert ősmagyarokhoz, akik ott maradtak Európa és Ázsia határán. Na, nem is lett volna az rossz, ha egyesülünk itt, ki tudja. Hogy te mikkel foglalkozol! Az bizonyos, hogy a hátul maradt magyarokkal, háromszáz évvel a honfoglalásunk után magyarul beszélt a barát.

– Honnan tudod, Gergőm?

Olyan a hangja, mintha bentről, a „földi szobából” jönne. A földi szobából, melyet annyiszor meghevtertek a gyermekek, vetett nekik ágyat néha játékból, néha kényszerből, amikor többen voltak itthon, vendégekkel, mint amennyi ágy volt, aztán a gyerekek versengtek, melyikük aludjék a földön, az édes földi ágyban.

– Annyi mindent olvastunk, Zsuzsa édes, de annyit! És aztán a Vatikánban is följegyezték a barát vándorlását, és azt is, hogy megtalálta, de meg ám az őshazát s benne a magyarjainkat. És hát egy ilyen barátap nem hazudik.

– Hát ez Gergő?

Felé hajolt, az asszony feje a jobb válla felé bóbítt, a szeme félig nyitva volt, de már belealudt forma a csendbe, amely körülvette az udvart, a házat, föl a teraszig, nem terasz az, fiam, mondta egyszer a férfi a vendégnek, ki ugyancsak kavarta a nyelvet idegen szavakkal, melyek sosem oldódnak fel a tiszta nyelv kristályvizében, nem terasz az, mert ugyebár az erkély, és a drámában sem terasz-jelenet van, Júlia nem a teraszról suttog szerelmet Rómeónak, bizonyosságot Istentől s szerelemtől, hanem az *erkélyről*. A csend a madaraké, ők szólalnak benne egyre szabadabban, és mindabból, mindből csak lop az ember.

Az biztos-e, hogy az a pap nem hazudik, az biztos-e, hogy a Vatikánban föl van jegyezve? Mi bizonyos, Zsuzsa? Milyen bizonyosságot akarsz te még itt, „az ősen”, ahol immár a harmadik nemzedéket jelentjük a házban? Már nem kérdezte meg a férfi, tudta, hogy aligha lenne, akitől megkérdezni, hiszen harmadik esztendeje látja, hogyan bóbiskol, „bóbítáz” belé az illanó álomba a beteg asszony.

Ha nekem csak elbújva szabad sírom immár, kisírhatom-e magam végre akkor, mikor...?

A fák alatti árnyék is fölmelegedett halkán. Egyetlen ránc nincs az arcán, hogy lehet ez? Csak olyan az arca, akár a dagasztott kenyérszta, olyan. Mostanában sokat emlékezik. Azt lehet álomban?

Nem fordult el tőle, csak már nem nézte, kezeit térdei közé hullatta, feje is a föld felé. Magára csukódik, mint a bicska.

Olyan öreg vagyok. Még megvagyok. Mellette vagyok. Ki lenne más mellette?! Az anyja tudna lenni, de már tizenöt éve nem tud, mert nincs. Nekem volt, van jó feleségem. Van. Az anyósom, az már tényleg csak volt. Azon az áldott falusi asszonyon élet vesztette minden anyósvicc. Igen, így mondtam el egyszer családi körben, s ő is ott volt. Megnézett, mintha először látta. Aztán a fűtő felé fordulva törölt egyet a szemén. És hogy nézett vissza egy kicsit, akkor már csak rám! Vannak emberek, akik egyszerűen képtelenek rosszak lenni. Nem megy nekik. Nézd meg az anyját, vedd el a lányát! Az anyja is szép volt, aztán valami lett a tüdejével. Valamivel valaminek lenni kell, hogy az ember elmeheessen végre. Mindenkinek sikerült eddig elmenni. Vajon hány százalék ment el belenyugodva, megnyugodva, mert hogy másként nem lehet? Százalékos világ. Az embereket előbb a százalékok hűtik ki, aztán a kórság.

Még összerendeztet attól a felfedezéstől, amely belézőkött, hogy igen, valóban jól cselekedett az Isten, hogy az élet elcsordogálását és óhatatlan elgördülését így és éppen így szervezte meg. Mert az embernek fia úgy, de úgy megfárad végül a végre, hogy alig van kedve védekezni, és ereje sincs már arra, hát belenyugszik abba az átnyilallásba, az utolsóba, ami végül is..., szóval végül. Már nem is tud félni a határgyepűn, mert alig sincs erő arra.

Az asszony alukált, az ember hátra ment, megnézte az udvar végében a nyulakat, vetett nekik marék zöldet, majszolgassák csak, a kutyácska mintha tudná, hogy vakkantani sem szabad, mert aluvás történik, csak nyüszített, hízelegve dörgölözött a gazda nadrágszárához. Majorság nincs, mióta nehezen mozog idekinn, nekem ehhez az egyhez nincs türelmem, és soha nem tudnám levágni királyt a csirkét, azt a kakast, szóval nincs.

Bement a lakásba, a földi szobának is, a lenti nappalinak is kinyitotta az ablakait, tiszta idő, tiszta levegő kell neki. Értette már az első órában is, miért akart kijönni Zsuzsa a földi, az *úri*, a nagyszobából oda, a nappaliba. Mert ott betegnek érezhette magát minden percben, hiszen már rég nem lakták az alsó traktusnak azt a felét, fönn aludtak a felső szintű két szobában. Am oda ez elmúlt fél évben már nem járt föl Zsuzsa, nem bírta a lépcsőket, nem akart távol lenni, hát itt laktak. A férje, Gergő legtöbbször mellette aludt, és a maga szorongásait leszámítva, jól aludt, aludhatott volna a közös ágyban, a nagy kanapén, mert az asszonya olyan szelíden aludt, egyenletesen lélegzett, akár egy kis állatka, akár egy egészséges kis gyerek. Én alszom itt mellette, és neked óráról órára romlik a véred. Meddig? Dénes doktor ecetes mosollyal mondta utolsó vigaszként, hogy el lehet ezzel a betegséggel lenni jó sokáig, de hát mindnyájan Isten kezében vagyunk. Gergő, te láttál orvost meghalni? Na, én láttam, barátom volt, nagy zuhanásban, és tudta, hogy rövidesen „földet ér”, mégis küszködött, akár egy rebező tisztviselő. Apropó Gergő, mondta még, már kinn a kapuban, te falun élted te az életed, talán még az egyetemet is itt végeztél Ludaspusztán, mondd, te láttál állatot elpusztulni? elmenni? Mert az elhalás csak az emberé meg a méheké. Na, azt a türelmet, ahogy egy kutya elpusztul, ahogy szenved, mert az is szenved, és ahogy túri a maga fájalmát, mert a kutya is tud fájni, nem csak te, és ahogy felnéz azzal a két szemével... A te kutyád volt? – kérdezte Gergő tanár. Nem, és ez is különös az élményemben, hogy idegen ember, emberek, egy beteg és családja kutyája volt, kinn az udvarban, ott néztem meg, a gazdája mondta, hogy a végét járja, akkor én közelebb mentem az állathoz, és az fölneveztem rá, majd fölemelte a fejt, valami korcs lehetett, amennyit én értek a kutyákhoz. De amennyit értek az étellel teli és halálriadalommal teli tekintetekhez, hát az döbbenetes volt, az az állathalál.

A csűr oldalán sorakoztak a fölhasogatott tüzelő rakások. Ezt apósától, eleitől örökölte, hogy nyáron fokozatosan föl kell

hasogatni a téli tüzelőre valót, onnan kosárral be lehet hordani télidőben a kályha mellé. A gázt bekötötte már rég, de mindkettejüknek az volt a kívánsága, hogy maradjon a kéményhez egy csempekályha fafűtéssel. Rakni a tüzet. Lobogjon. Ahogy rakta Apa, Anya. A tűz lángja hatalom, gyógyít is, nyugtat is, csak belé kell figyelni, aztán a lélek nyugton kalandozik, s mellette az elme is, az emlékek s a tervek, szándékolások hullámhosszán. Kell a tűz az élethez. Az egyik magyar átok is a tűzhöz fordul igazságtévés és büntetés ügyében: „Hogy a tűz lángja vesse fel...!” Nagy szó. Ma talán félvállról venné száz közül kilencven. Nem értenék meg. Ma úgy beszélnek a magyar nyelvet a városokban, még lenn – vagy fenn? – a falvakban is, hogy az tisztességes társaságban háborút jelentene. Százszoros átok telne ki abból, ahogy iskolázott emberek is társalognak pohár mellett.

Legyintett, kisímította a lepedőt, fölrázta a párnát, akkor a párna alatti lepedő alól kibukott egy papír. Levélféle. Megnézte. Iskolás írás, jól kivehető.

Guruzsma, guruzsma
Húzd meg, tekerd meg,
Békanyállal, kígyózsírral
Kend meg, kend meg,
Bagoly nyakon köpje,
Gödörbe ne vesse,
Kerék alá vesse,
Hopp most!
Hatost!

Hát ez kimaradt volna a középkori magyar nyelvemlékek közül? Hiszen ezt én írtam, még hajdanban! Olyan édes melegség öntötte el, hogy izületeiből kétségbeesetten menekült ki a reuma. Én írtam az első gyermekünknek, Leventének, mikor kicsi volt.

Leült a kanapé szélére, nézte a kisiskolás betűvetés hímét. Milyen nehéz ekkora távolságból ide feljönni, ha ez fel, ahol én állok hatvannyolc évesen, milyen nehéz megtanulni a betűvetést, aztán sok százezerszer leírni ugyanazokat a betűket annyi év alatt, és íme, milyen egyszerű ennek a ráolvasónak a láttán pillanatok alatt visszajutni oda, oda a mélybe, a fiatalság magasába.

Valamikor annyi időskoromban szedtem fel én is ezt a rigmust, azaz ennek a töredékét. Mert elfelejtettem szavaiból, soraiból, mire akkora lett a fiam, hát hozzá is írtam, legyen egész, ezt nekem megbocsátja a pogány magyarság felelőse bizonyosan. Istenem, Istenem, hát így marad fenn a népköltészet, így írnak hozzá és így viszik tovább! Anya, honnan került ez elő, kérdezte hangtalan, de már az előszoba lépcsőjén állva. Ott ült az asszony ébren, nézett tovább eléfelé. Nézett, néz ma is, néz holnap is, és nem merem megkérdezni, mit lát. Mert befelé lát, bizonyosan arrafelé, ahonnan ez a ráolvasó vers származik.

– Zsuzsa drága, nézd, mit találtam. Honnan került elé ez a levél, nem is levél, hanem versike?

– Ó, valamelyik fiókból, már nem is tudom. Elaludtam, ugye? Olyan jó itt a napon, a fák árnyékában. Miért nem mondják azt, hogy a nap árnyékában? Hiszen a fához nem tartozik az árnyék. Az árnyék tulajdonképpen a nap árnyéka.

– És éjjel? Teleholdkor? Na, akkor is a nap árnyéka?
– Mindig kioktatsz. De tényleg. Éjjel is a nap árnyéka, álljunk csak meg tanár úr! Ha a hold is a naptól kapja a fényt, akkor...
– Te nem emlékszel, hogy lett ez a rigmus? Kiszámoláskor is mondogatnak hasonlót a gyermekek, kire esik a hunyó. De ebbe belekevertem úgynevezett vízvetéskor használatos gyógyító kuruzslást is. De komolyan, én fiatal koromban még hallottam, amint mormolta Bónya Laji bá a vízbe vetett eleven szén göze fölött, bádognesporba ezeket a szavakat.

– Kezembe került, add csak ide.
– Nézd, ugye szép írása volt?
– Igen, az volt. Tán ma is az lehet. Nem járt a postás? Még nem, hiszen alig tizenegy óra.

A levél, a levelei. Mindig azokat várja. Nem jönnek. Nem nagyon jövőgetnek. Ritkán, mint nyárelőn, ahogyan lelibben egy-egy a fáról, egy-egy öngyilkos levél, mert hiszen a sűrű májusi lomb nem ereszti el az övéit, csak ha azok önként leválnak féreg miatt, vagy öngyilkos levéllel lesznek nagy ritkán. *Nem jön levél, hiába várom, minden reményem elhagyott...*, elfelejtettem. *Mint őszi kertben a sárga lomb... elhervadt.* Száz éve nem énekeltem. De legalább harminc megvan. *Hiába vágy, hiába várom, nem jön levél, nem jön levél.* Na lám csak, a fehér izzásban megterem a katarzis gyöngye, im az utolsó sor, a lényeg: *nem jön, hiába...* Na, ez megmaradt bennem is, hiába. A lényeg. Viszont ezt a dalt nem egészíthetem ki a magam soraival, szavaival. Milyen szépen szólt a Zsuzsa ablaka alatt negyvennégy évvel ezelőtt, és gyertyát gyújtott és fogadta az éjjeli zenét, és úgy indultunk neki az életnek, akár a lavina, mindent legyőzni tudón, erősen erőben. Mint minden fiatal elinduló pár.

– Le is teheted a mellényt, megmelegszel. Ne hozzak valamit?

– Hoznál? Nem is merem kérni, amit gondolok. Kinevetsz.
– Kókuszdió lé most átmenetileg nincs a háznál, Zsuzsanna, és fogyóban a kanadai juharszirup, de van még néhány osztriga, languszta is. És ha nem elég, ami van, főzők neked túróspliszskát. És van még garmadával nyári alma...
– Tudod, mit kívánok? Egy pohár bort, egy szép pohár bort, Gergő, ha tudsz szerezni valahonnan, neked szokott lenni eldugva.
– Édesegyetem, hát akkor nagyszerű, ha te borocskát kívánsz! Igen, szokott lenni – és ujjongott volna a férfi, de nem merte, feltűnő lett volna talán, hogy mintha valahonnét visszatérőben... mintha *mégiscsak*, mintha *váratlanul* jönne a kérés a beteg felől, talán meg is lepődne, bizonyosan meg is lepődne, ha ujjongana annak, ami életés, ami nem váratlan, hanem az igazi, az az igazi, ami marad és marasztaló. – Mert én el szoktam dugni a bort előled, de el ám, mert zugivó vagy és voltál, kamrakortyoló, minek nevezzelek?
– Vigyázz, rajtam marad, ha meghallják – nevetett Zsuzsa.
– Van szürkebarát, és van egri, de az erős neked, azt hiszem, különösen a reggeli, a gyümölcsízes tejberizsre. Kérsz-e vizet a borba, vagy a bor mellé, édes?
– Hozd csak ide azt a kis asztalkát a másik fa alól, és ülj ide mellém, vízzel és borral. Majd meglátjuk.
Míntha színt kapott volna az arca is. Lehet, hogy attól a kis bóbiskolástól. Vagy csak én látom úgy? Lehet, *belülről lebben, így vetíti az elme?* De hiszen kivetíttem én a rózsaszínt az arcodra, ki én, segít ebben Radnóti, ha kérem, mert kérem tisztelettel. Borért sietett, a kamrában volt ez, az, alig nyúltak hozzá, mióta végleg betelepedett ez a gyöngeség. Csak így nevezték, gyöngeség, mert azt a szót, hogy leukémia, nem merte kimondani az orvos sem előttük, ha együtt voltak. Az orvos is rövidebb életű lesz, ha sok a jó barátja egy kisebb, egy községi közösségben, mert ha sokat szeret barátként, akkor sokat fájdogál ő maga is a mások *gvengesege*, a néven nevezhetetlen miatt.

Lehet, hogy követelőzőleg elindult újra benne a vértermelés? Jönne a vörös véresejtek rohama? Istenem, csak ne fehér véresejteket engedj ide, ne, meggyűlölöm a fehér színt is immár, és megszeretem a vörös színt a véresejtekhez fohászkozva, pedig a vörös vert földhöz százszor is ötven év alatt. Hozok neked szívet bort, viszek én, hozok én.

Megállott a kamraajtóban, valahonnét belézőkött a bűvös szó, tán valamelyik tudós professzor ráolvasó szövegéből: *katabolizmus*. Sokkal szebb lánynév, mint az Embólia, mint a Leukémia. Talált szürkebarátot, föl sem volt bontva, mellette az ásványvíz, zsebébe dugott két nyári körtét, be sem csukta a kamraajtót, szellőzzék kicsinyég, sietett a zsákmánnyal. A kis kerti asztalkát fél kézzel az asszonya elé libbentette, a nagyobbik fa alá, széket húzott magának, visszaszaladt a konyhába terítőért, Zsuzsa csak nézte, hogyan szorgoskodik, mosolygott, szerette, amikor így kedvesen magára vette a felelősséget. Mikor először jártam nála, legénykorában, Istenem, minden hullott ki a kezéből, úgy igyekezett otthonosabbá hajlítgatni az amúgy is tiszta, kényelmes albréleti szobát. Milyen volt, milyen, milyen most, ilyen, ahogy látom, ahogy az enyém, gondolta az asszony, és maga sem értette, miért kívánta meg a bort, miért délelőtt.

– Gergő, vajon ilyen ez az óra, hogy én most, mint egy bárónd, egyszerre megkívánom a borodat, ilyen ez az óra? Miért?
– Nekem nincs borom, és elnézést, óvó néni, de Petőfi jön be a szemközti oldalról, hallod? „Nekem nincs gondolatom, mert amit te gondolsz, én is azt gondolom, és amit te akarsz, én is azt akarom”, kibővítve így hangzik, és az is benne van, hogy nekem nincs borom, csak nekünk van.
– Ötünknek...
– Ötünknek, igen. Ők hárman kissé arrébb vannak, de meglátod, beugrik Géza, vakáció van, és ígérte...

– Béláról nem sokat tudunk, Gergő. Vajon hogy van?
– El is felejtettem mondani; aludtál a reggel, amikor hívtok telefonon, a mobilon. Megvan, jól van, igyekszik... – Szemrebbenés nélkül hazudok, és nem tudok semmit a lecsúszott fiunkról. Azt sem tudom, hol keressem. Levente, a brüsszeli, egyszerűen hajléktalannak nevezte, és „megszakítottam vele minden kapcsolatot”, mondta. Ha egyáltalán lett volna kapcsolata Bélával, aki hol az állványokon, hol a gödrökben dolgozott, hol itt, hol ott.
– Ez a rózsás, mondhatni nyári terítőcske, és azt mondatd, szép pohár bort kérsz. Bizony, nem akármilyent. Ennél szebb poharunk nincs nekünk ötünknek. Legalábbis itt.
– A gólyapohár, igen! – mondta halkan az asszony. – Gólyapohárnak nevezte gyermekkorában Géza. Mindennek más-más nevet adott, mint amilyent az emberek adtak kezdetben. Emlékszel Gergő, amikor bejöttek a japán gépkocsik, akkoriban mondta, hogy a kocsik neve a magyar nyelvből származik, éppen a tojásból, mert a tojás lehet a tyúk tojótája, mert *tyúktojta* tojás. Igen, akkor már fiatal tanár volt. Figyelte, ahogy a férje kitöltötte a magas lábon állógáló pohárba a bort, nem szólt hangosan a nyelvújításról, lassan megszokom, hogy magamban beszélgessek. Nem is remeg a keze, hol is látszik rajta a 68 év? Megvastagodott a dereka, szürkül a haja. Milyen szép volt, milyen lobogó hajú néptanító a diplomájával, a bölcsészétével, milyen.
– Csak megmozdulok, Gergő, nem akarok felcíhelődni...
– Maradj, édes, maradj, majd ide ülök eléd erre a kis székre, egészségedre!
– Egészségedre, Isten éltesse! – mondta Zsuzsa. Ivott az édeskés borból, jólesik, mondta, ízlette, így isznak a madarak, mondta olykor a férje, ha nagy ritkán ivott valamit.
– Így isznak a madarak – szinte kiáltásnak is vélhető hangon nevetett fel a férfi kettejük csendjében, egy alig-dombon, a nyár halovány illatai közt. – Zsuzsa, te tudod, mi a katabolizmus? Na, kérek szépen, ez azt jelenti, hogy a szervezetben bizonyos vegyfolyamatok indulnak el, és eközben fölös energia szabadul fel. Na, benned harsányan elindult az energiatermelés, és azért kívánod a borocskát, mert főtt rizsből nem szabadul megfelelő mennyiség, tehát üzent az ügyeletes energiafelelős, hogy álljon csak meg a menet, asszonyom! alapanyagot kell vetni ám a szerveknek! Ez az üzenet érkezett föl a felső, a kortikális régióba, aztán onnan verbalizálódott imígyen: „Gergő úr, bort innék, a rézangyalát!”
– De bolond vagy, Gergő úr! Egy picit ásványvizet azért kérek szépen, mert egy kissé édes a borod. A jobbikat megittad, ugyebár...
Míg töltötte a vizet, az asszony próbálta fölidézni azt az idegen szót, alig sikerült.
– Mi is az a vegyfolyamat, ami energiát ad, Gergőke?
– Jaj igen, katabolizmus. De tényleg, van egy ilyen latin megnevezés erre az állapotra. Most rögtön felhívom Dénest, ő megmondja neked.
Aranyosabb a nyár, boron át figyelve, ezek a tölgyfák még meg sem pörkölődtek a kánikulában, vad zöldek, és mégis aranyosodnak egészségesen a pohár boron át. Az is lehet, hogy nem halok meg. Nem olyan korán. Ismerek ilyen betegségben élő idős embert. Lehet, hogy ezek az új gyógyszerek. Igen. Lehet. Lehet, hogy nem halok meg korábban, mint... És ez az ember most telefonál Dénes orvosnak. Lám, nincs is ideje fölhasogatni a téli tüzelőt, félig sincs a csűr oldala, félig sincs. Mind velem van. Főz is. Jól főzünk ketten. Sokat, többet kérdez főzés közben, mint amennyit nem tud. Hogy dolgozzam vele. Hogy éljek.
– Dénes, ha zavarlak, majd visszahívlak...
– Nem zavarsz. Mondd, mi van?
– Mit tudsz te a katabolizmusról?
– Hat év alatt összesen öt órát lógtam az orvosi egyetemről. Mi bajod van kátával?
– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendülni. A felvételi lejárt az egyetemre, halaszd jövőre. Mí újság?
– Zsuzsi bort kért és...
– Ha nincs borotok, küldök Lajos nővérrel rögtön!
– Van borom, köszönöm. Szóval van ilyen energia izé... Zsuzsi iszik itt a fa alatt cefetül, népdalokat énekel, ilyesmi.
– Ha trágár műdalokat köpdös, azt csak tőled tanulhatta, ismertem a szüleit is, téged is. Igység, amennyi jólesik. Csók oda sokat! Ha dalol, kapcsold be kedvemért a kis felvevőt, jó? Őlel.
– De Gergő, ez még viccnek sem jó. Ha valaki így hallja meg, ahogy mondd...
– Akkor az a valaki azonnal tudni fogja, hogy az óvó néni meggyógyult, és a tanár bácsi kanasztáncot lejt az udvarban. Jólesik-e? Olyan boldog vagyok, hogy kijöttél ide; látod, máris megjött az étvágyad. A szilvásbombóc ma már nem lesz jó neked, de készíték rántott pulykamellet, az finom és hamar megkészül. És van friss paradicsom, meg minden.

– Csak mondd, hogy van az...
– Pozitív állapot, igényesebbé válik a szervezet, mintha újra be akarna lendü

:)...[Ő]szinte vagyok hozzátok, akkor azt tudom mondani, hogy tele vagyok kétségekkel. Hogy a magabiztosság mögött ott van az örlődés és a gyötrődés. Egészen pontosan tudom, hogy amit csinálók, az nem tökéletes. Viszont amit meg lehetett veletek csinálni az elmúlt fél évben, azt megtettem. Amit az azt megelőző hónapokban titokban meg lehetett csinálni úgy, hogy nehogy az érettségi előtt két perccel derüljön ki, hogy milyen rettenetesen hülyék vagytok, azt megtettem. Úgy őriztem a nyílt titkot, hogy közben tudtam és ti is tudtátok, hogy el fog jönni az írásbelik ideje, és utána nagyon össze kell majd szedni magatokat, hogy a szóbelit is túléljétek majd valahogyan. Úgy őriztem a szellemi kondíciótok megbízhatóságának illúzióját, és mögötte mondjuk az irányomban tanúsítható részvét minimális erkölcsi fedezetét, mint soha a tanári működésem során. Vagy talán sose. Természetesen mindaz, amit tudtok, a tételeitek kidolgozottsági foka hogy maga után kivetnivalót. Igen. Igazatok van. Pontosan tudom, hogy rengeteg kockázattal néztek szembe.

Mikor azt mondjátok nekem, hogy vigyázzunk oda, mert hát az öföméltóságú érettségi elnök visszaküldhet feleleteket, azt én tudom. Nem baj, hogy mondjátok, de higgyétek el, tudom. Én magam is, amire korábban nem volt precedens, az elmúlt egy hónapban talán háromszor kezdtem el üvöltözni és kiabálni, nem bírv mindennek a feszültségét az órákon. Nem a kollégákkal, hanem amikor mennek az agyatlan piszlicsáré aggódások, hogy húzzatok már a picsába ezzel. Gyertünk előre.

Nincsen sok választás. Azért nincsen, mert elkürtam. Nem kicsit, nagyon. Középiszkolában ilyen böszmeséget még tanár nem csinált, mint amit én csináltam. Meg lehet magyarázni. Magától értetődően majdnem végigtanítottam nektek az utolsó másfél-egy tanévet. Teljesen világos volt, hogy amit tanítok, az nem releváns. Annyival mentem túl az intellektuális képességeitek, hogy én azt korábban nem tudtam elképzelni, hogy ezt a két agyfélteke közös beleegyezésével valaha is módomban lesz végrehajtani. És közben egyébként nem csináltatok semmit négy évig. Semmit.

Nem tudtok mondani olyan tételt, amit vissza tudnátok nekem bőfögni azon túl, hogy a szarból talán kiverekeditek majd magatokat valahogyan a végére. Semmit. Ha el kell számolni magatokkal, hogy mit csináltatok négy év alatt, akkor mit mondtok? Természetesen egy felelet az soha nem szépen, nyugodtan, arrólékosan felépített. Nem. Nem. Örült lóhalálában lihegitek ki magatokból, mert egy darabig azért készültetek rá, nehogy kiderüljön, hogy most meg már olyan rohadtul kéne tudni valamit, hogy abba majd beledöglőtök. Aztán szépen felsültök, annak rendje és módja szerint. Mert nem bírjátok mentális szusszal. Közben meg jópofizni kell a szaktanárokat elött, jönnek a szülők a rettenetes pogácsáikkal – gondolhatjátok.

Nézzétek. A dolog úgy áll, hogy a legrövidebb távon nincsen választás. A lányoknak igazuk van. Lehet még egy picikét itt tesztoszáskodni, de nem sokat. Gyorsan eljött az igazság pillanata. Az isteni gondviselés, meg a szülők pénztárcája, meg trükkök tízezrei, amikről nyilvánvalóan nekem nem kell tudni, segítette, hogy idáig eljuthassatok. És most nincsen tovább. Nincsen. És persze még imitálhatjátok a gondolkodást életetek végéig, meg kibaszotok sok önelemzői kapacitást meg lehet majd spórolni az önértéket karbantartásának ürügyén, ezt tudom nektek jósolni. Nem tudok nektek annyi műelemzéssel szolgálni, hogy ne, nem tudok. Én értelmezgethetek még egy pár hétig a szóbeliig, aztán majd jönnek, akiknek ugyanez a szakmájuk, és azt mondják, hogy ők inkább elemezték volna a helyemben ugyanazt. Magyarországot ezen terminológiai megkülönböztetés szembeállításának eszement kielezése viszi a hermeneutikai horizonton folyamatosan a sírba. Miközben a hermeneutikai iskolázottságunk gyémántengelye a béka segge lyukának alulról fölfelé történő átszúrására sem lenne alkalmas, ha egyszer vennénk a bátorságot megvonni akárcsak egyetlen humán munkaközösség szellemi kapacitásának is az átlagát. Vagy műszakiét. Vagy a bánomísenmiét.

Miközben, és ez az igazi röhej, csupán nyitottságra van szükség a másik személy vagy a szöveg véleménye iránt. Az ilyen nyitottság azonban mindig magában foglalja azt is, hogy a mások véleményét valamilyen viszonyba állítjuk saját véleményeink egészével, vagy magunkat az idegen véleménnyel. Mármost ugyan igaz, hogy a vélemények lehetőségek mozgó sokasága, de a vélhetően ezen a sokféleségén belül, azaz annak a sokféleségén belül, amit az olvasó értelmesnek találhat s ennyiben elvárhat, mégsem lehet minden, s aki nem figyel arra, amit a másik valóban mond, az a félreértetteket végül saját sokféle értelemelvárásai közé sem tudja beilleszteni. Aki megértésre törekszik, az nem bízhatja magát csak úgy eleve oda saját előzetes véleményeinek az esetlegességére, hogy aztán a szöveg véleményét a lehető legkövetkezetesebben és legmakacsabban figyelmen kívül hagyja – egészen odáig, amíg az utóbbi olyan hangos lesz, hogy immár nem lehet nem meghallani, és ezzel semmisnek nyilvánítja az állítólagos megértést. Aki egy szöveget meg akar érteni, barátaim, az sokkal inkább kész engedni, hogy a szöveg mondjon neki valamit. Ezért a hermeneutikailag iskolázott tudatnak eleve nyitottnak kell lennie a szöveg mássága iránt. Az ilyen fogékonyságnak azonban nem előfeltétele sem a tárgyi „semlegesség”, sem önmagunk kikapcsolása, hanem magában foglalja saját

előzetes véleményeink és előítéleteink vállalását, melyben megmutatkozik a mi másságunk. Tudatában kell lennünk saját elfogultságunknak, hogy maga a szöveg megmutatkozzék a maga másságában, s ezzel lehetővé váljék számára, hogy tárgyi igazságát kijátszhassa a mi előzetes véleményünkkel szemben. (Bonyhai Gábor fordítása)

Általában sok kritika ér, hogy adott műelemzésem nem eléggé kerek, nem elég konzisztens, mindenkinek van ötlete, hogy akkor mit vegyünk ki belőle, hogy a maradék kon-

zisztensebb legyen, és máris éppen csak harmadannyi bemagolni való van, mint amennyit én a megértés minimumának gondolok. Ja? Úgy én is tudok konzisztens lenni. Ja, úgy én is tudok konzisztens műelemzést. Csak az a problémám, hogy nem szöveg szavas szókinccsel kell gazdálkodni hozzá, hanem, nem mondom meg, hogy mennyivel. Hát ez a baj. Ráadásul mindezt valahol úgy kell megtenni, hogy amit hosszú távon csinálni akarok, az egyébként egy öblösebb káromkodásra primán átkonvertálható lenne, de elharpom.

Gyerekek. Nem vagyunk tökéletesek. Egyáltalán nem. Nem is leszünk. Nem tudom nektek azt mondani, hogy minden rendben lesz. Azt tudom nektek mondani, amit mondtam az utolsó egy évben.

És akarok most az egyetlenegyszer mondani nektek valamit. Ezt már soha többé nem fogom elmondani senkinek. Borzalmas dolog irodalmat tanítani. Hátborzongató. Hátborzongató egy osztály kedvéért aprópénzre váltani az irodalmat. Az utolsó két tanévetem azért tudtam én személy szerint csinálni, mert egy irodalmi elhatározás ambicionált és egy születő próza terve fűtött: visszaadni magamnak a hitet, hogy nem kell feltétlenül lemenni kutyába, hogy van mit óvni tőletek. Hogy lehet még néma magyartanárként halálmegvető bátorsággal szembenézni az élettel a dögghalálnak ezen a fennsíkján. Hogy lehet még gúzsba kötve is katatonnak lenni ebben a kurva országban. Hogy nem kell beszarni tőletek se, meg a szüleitektől se, meg a kollégáim szúrós pillantásától sem. Ez adta a hitet, hogy miért érdemes ezt csinálni. Nagy dolog volt. Imádtam. Életem legjobb része volt.

Most az adja, hogy irodalmat csinálók. Nem az irodalom-tankönyveknek, arra szarok. Egyáltalán nem érdekel az se, hogy benne lesztek-e ti, személy szerint. Egyáltalán nem érdekel. Csinálók-e valami nagyot? Azt mondom-e, hogy: a rohadt életbe, megdupláztam magam, hogy meg merjük tenni, és nem szarakodtunk azon, hogy hogy a francban lesz majd ennek a recepciója, bassza meg. Jöttem magammal párban, és nem szarakodtunk azon, hogy a humán munkaközösség asszisztál-e ehhez vagy sem, hanem megértettem, hogy másról szól ez a kurva ország. Hogy megérttem-e, hogy azért érdemes magyartanárnak lenni itt a XXI. század elején, hogy csináljunk egy másik kánont. Csak azért. Tanórát még lehet tartani sokat.

Tudom, hogy nekem ezt könnyű mondani. Tudom. Ne vágjátok mindig a képembe. De csak azért érdemes. Majdnem

beledöglöttem, hogy két tanéven át úgy kellett tenni, mintha irodalmat tanítottam volna. Nem akarom tovább csinálni. Elmagyarázni és majd hosszú értekezleteken ücsörögni, és majd új tanmeneteket írni, aztán majd kideríteni, hogy soha egyetlen kötelező olvasmányban nem tudunk megállapodni, mert újra csak azok a kompromisszumok születtek meg, ami lényegében a semmittevés kompromisszuma, hogy fönnmaradjon, ami eddig volt. Mert minden más sérti valakinek az érdekét. Ahhoz másik madám kell. Ez az én irodalomfelfogásomat nem fogja megváltoztatni, egyáltalán nem. Én nem fogok naponta fölállni. Volt már ilyen magyartanárokat, ti mondtátok, aki mindig pampogott. Mindenki döntse el, hogy 90-100 ezer forintért csinálja-e a dolgot, ami kurva kevés, különösen, ha az embernek, elszóltam magam, a tanárnak már egyébként más szellemi öngyilkossághoz nem fülk a foga a ráérő idejében, tudom én. Vagy azt mondja, hogy ez is olyan négy év lesz, hogy á, francba, túléljük az eddigieket is, most is túl leszünk. Volt már elég osztállyal dolgoztunk, majd ezen a galerin is túl leszünk majd. Mi úgyis maradni szoktunk. Lehet. Én azt is mondom, hogy ez egy legitim érvelés, és nem is bánt, egyáltalán nem, egyáltalán nem. Van ebben a tantestületben nem egy alkalmas magyartanár. Kettő. Én azt mondom, hogy vegyen mindenki nagy levegőt, igyon kurva sok bort, ahogy szoktátok.

Én azt gondolom, hogy meg lehet csinálni. Azt gondolom, hogy lesznek konfliktusok, gyerekek, igen, lesznek. Lesznek kurvaanyázások, lesznek. Lehet élményanyaggal gazdagítani egy kezdő író, lehet. Előbb-utóbb úgyis megírom majd, elolvashatjátok. Kikerülni a meghasonlás útvesztőit, megijedni attól, hogy ki a franc fogja ezt majd még mentorálni is, akkor nem szabad, nem szabad. Semmihez nem ragaszkodom. Úgy nem igaz, hogy én ahhoz ragaszkodom, hogy van egy regénykonceptió a fejemben, és hogy akkor azt rá kell erőszakolni a valóságra, lárifári... Dehogy.

Én ezeket a feljegyzéseket csoportosítom, újrairom az esetek jó részében, publikáltatom, hogy lássák az olvasók, mire készülök. Nem diktálok. Nem igaz. Ha diktálok, csak akkor, amikor le akarok mondani róla, amikor nem megy, amikor nem tudok önmagammal megállapodni a folytatás mikéntjéről, akkor igen, akkor gyertünk, a hétszázát neki. Ezt tartom a dolgomnak. És ha van mit publikálni, kész anyag, akkor azt elengedem. Nem arról szól, hogy nekem van egy A-tól Z-ig megírt forgatókönyvem a közoktatás reformjára, hogy hogyan lehet ebben a szétcseszett kutyaszorítóban vergődő tanári egzisztenciákat visszaidomítani arra, hogy újra legalább önmaguk árnyékai lehessenek. Erre nincs. Csak a személyes példám sztorijai vannak ebben az ügyben, másom nincsen.

Nagy dolgot kaptam ettől, amit csak ebben az egy tanévben csinálhattam. Az a személyes sztorim, hogy változtassam meg ezt a kurva országot, mert ki fogja megváltoztatni? Magyar Bálint fogja megváltoztatni a csapattal? Vagy Pokorny Zoltán, Hiller István: nem történik semmi. El lehet még így egy darabig lébecolni. Persze, hogy bonyolult a közoktatásnak a dolga. De hát amelyikünk bemegegy egy közoktatási intézménybe, tudja, hogy hazugságok sokaságára épül. Persze, hogy az oktatásban borzasztón nehéz bármihez hozzányúlni. De igen, azt látjuk, hogy nem egyenlően osztja a tudást széjjel. Valamelyikötök mondta, az mégis csak – talán a Mónika –, azért mégis csak a legnagyobb igazságtalanság, kérem szépen, hogy a magyar oktatási rendszer egyik oldalról a köztetek lévő társadalmi különbségeket fölerősíti, nem gyengíti, aztán meg szegregál is. Hát ez az igazi nagy probléma, ez a nagy gond. És az a nagy gond, hogy azoknak adják az ingyenes állami oktatást, kérem szépen, akik a legjobb családokból jönnek. Ne áltassuk egymást. Ez az igazi botrány.

Az az igazi botrány, hogy ha vissza is akarnék menni tanítani, melyik nevémet sározzam be újból, a régít vagy az újat? Mert mióta felvettem ezt az új nevémet, a Dreff Jánost, azóta jobb lett nekem, a kurva életbe! Tudom, hogy ki vagyok, mihez tartsam magam. Betörtél a kortárs magyar széppróza piacára, fiam? Mondom: egy lószart, papa. Az az igazság, hogy együtt futok még a neveddel. Ez a botrány.

Hát ehhez képest a mű provokatívnak ható címe az semmi. Az nem botrány, nem pátosz, még csak nem is piacképes tényező, csak pontos. Dönthet eladási listákat. De ez a következmény legfeljebb a kiadót sújtja, majd megbirkózik vele valahogy. A társadalmi következménye az meg mindenkit érint. Azért merek hozzányúlni egy sor nyilvánvaló szöveghez parafrázálni, mert nem félek ennek a könyv egészére visszaható prózapoétikai következményétől. Ha idővel majd kirohad a könyvből, kirohad. Ez nem érdekel. Ez egy pár száz embernek, meg a családjának, meg az ismerőseinek a problémája. De nem azért kell írónak menni, mert ebből olyan kurva jól meg lehet élni. Mert már elfelejtettük volna, milyen állandóan tanárként megszívatra lenni. Hanem azért, mert meg akarjuk ezeket írni. Megoldani nem lehet, akkor megírni. Ez maradt.

Mit? Kicsöngettek? Akkor még benn maradunk egy kicsit, Enikő, hozz egy teát a büféből, kiszaradt a szám. Mondd a Ferinek*, hogy írja a többihez. (*Feri a büfés.) Addig is, amíg Enikő visszaér, gyors[an] lediktálok a ma [őrai]... :)

Erdélyi tél

„Vang-Fo évek óta álmodozott arról, hogy elkészíti egy hajdani hercegnő portréját, amint egy fűzfa alatt a lantját pengeti. Egyetlen nő sem volt elég irreális ahhoz, hogy a modellje lehessen, de Ling megtehetné, mivel nem volt nő. Vang-Fo azután arról beszélt, hogy egy fiatal herceget szeretne festeni, aki egy nagy cédrusfa alatt feszíti ki az íját. Egyetlen élő fiatalember sem volt elég irreális ahhoz, hogy a modellje lehessen, de Ling a saját feleségét állította oda a kert szilvafája alá. Vang-Fo azután lefestette az asszonyt (...) a hanyatló nap felhői között, és Ling felesége sírva fakadt, mert ez a halált jelentette...”
(Marguerite Yourcenar: *Hogyan menekült meg Vang-Fo?*)

„Volt a vezírnek két lánya, szép, bájos, ragyogó, mint a napsugár, természetük karcsú és sudár. Az idősebbik neve Seherezádé. Emez sok krónikát olvasott (...), regéket letűnt idők népeiről; mondják, hogy ezernyi könyvet gyűjtött össze, régi nemzedékekről és hajdani királyokról szóló történeteket meg költők műveit...”
(Az Ezeregyéjszaka meséi)

1.

Úgy beszélnek – de Allah jobban tudja –, hogy hosszú századok kódében Orfini, a festő, a kalifák birodalmának útjain bolyongott síríg hű tanítványával, Nicolausszal.

Lassan haladtak, mert Orfininak (akiről nyugati hazájában az a szóbeszéd járta, hogy boszorkánymester és farkasember is) unos-untalan gyökeret vert a lába: éjszaka a csillagképeket, nappal a lepkeszárnyakat tanulmányozta deres szemöldöke alól. Nem cipeltek málhát, mivel a mester a dolgok körvonalait szerette, nem magukat a dolgokat. Úgy vélekedett, nincs olyan tárgy a mindenségben, amely a megszerzésre és birtoklásra érdemes volna, kivéve az ecsetet, a festéket meg a vászontekercset. Koldusszegények voltak, hisz Orfini egy falás kásáért és egy korty sörbetért is elkótyavetyélte nyugtalanító műveit, s óvakodott attól, hogy pénz fogadjon el értük. Tanítványa, Nicolaus – bárbar anyanyelvén Miklós – egy vázlatokkal és ujjgyakorlatokkal teli zsák súlya alatt zihálva, olyasformán görnyesztette meg a hátát, mintha az égboltot hordozta volna. Az ő szemében e zsák színültig volt hegyekkel, holdfényel és matematikával...

Hírük megelőzte őket a falvakban, a mecsetek tövében és a nagyvárosok könyvtáraiban, ahol göndör szakállú tudósok látták el jegyzetekkel Arisztotelész *Metafiziká*ját. Széltében azt rebesgették, hogy Orfini egy utolsó ecsetvonással, amelyet a szembogár ébenfeketéjéhez ad hozzá, lelket tud lehelni képeibe. A muzulmán papok úgy tisztelték a messziről jött művészt, mint egy dervist, a föld népe pedig úgy félt tőle, mint egy dzsinntól. Orfini gyerekesen örült az eltérő véleményeknek, mert ezek lehetővé tették, hogy a hála, a rémület és a vakbuzgóság arckifejezéseit megvizsgálhassa maga körül.

Nicolaus élelemért osont, örködött Orfini álma felett, s révületeit arra használta, hogy életet dörszölgjön a lábába. Ez a láb nemcsak az út porával volt tele, hanem visszerekkel, anyagjegyekkel és üszkösödő májfoltokkal is; mindamellett a tanítvány meg volt győződve róla, hogy mestere halhatatlan...

Hajnalonként, mikor Orfini még hortyogott, Nicolaus azokra a torokszorító hangulatokra vadászott, melyek a nádasok mögött rejtőztek. Este, ha az elcsigázott mester a földre hajította ecseteit, Nicolaus birkatürellemmel fölszedegette őket. Amikor Orfini elszomorodott, s hajlott koráról beszélt, a tanítvány egyszerűen rábökött egy százados faóriásra; amikor az öreg víg volt, és mulatságos történeteket mesélt, Nicolaus alázatosan úgy tett, mintha szívből nevetne.

2.

Egyik alkonyatkor elértek Bagdad külvárosába, s Nicolaus egy fogadót keresett, ahol álomra hajthatják a fejüket. A mester rongyokba burkolódzott, s tanítványa szorosan mellé vaskolta magát, hogy melengesse, mert még messze járt a kikelet, s a döngölt földpadló fagyot lehel.

A hálókamra ablakán át olyan látványt nyújtottak a vérpiros felhők, mintha isteni ecsettel pingálták volna őket az ég vásznára. A fény is festői árnyalatokban szűrődött keresztül az egyre vastagabb rétegeken, amelyek szinte varázsütésre megleveledtek; végül az utolsó napsugár is elsüllyedt a párak szilajul gomolygó hullámaiban.

Feneketlen sötétség borult a tájra. Pirkadatkor súlyos léptek hallatszottak a fogadó folyosóin, majd a gazda rémült suttogása medvehangon elharsogott parancsszavakba fűlt. Nicolaus megremegett, mert eszébe jutott, hogy előző nap egy lepényt lopott Orfini éhségének csillapítására, s azon tűnődött, hogy ha öt tömlőbe vetik, a festő másnap kinek a segítségével fog átkelni a folyamon.

A katonák lámpásokkal jöttek. Ij húrja hullámozott a vállukon, s a legvadabbak torkából sűrű egymásutánban okatlan ordítások és dörmögések törtek elő. Nehéz mancsukkal megragadták Orfini nyakát, s ő képtelen volt nem észrevenni, hogy ruhájuk ujjja színben sehogy sem illik napvédő kendőjükhöz.

A festő egy teve engedelmességével követte a katonákat, tanítványától gyámolítva. Látták, ahogy a Tigris partján, melynek tükre most alig fodrozódott, az árusok és teherhordók csoportokba verődve, hosszú szárú vízipipából szívják a hasist. Valamelyik téren egy kádi homlokráncolva bámult utánuk. Később hepehupás utcákon botladoztak, s a csöcselék összesereglett, hogy kigúnyolja a gonosztevőket, akiket látnivalóan a vesztőhelyre visznek.

A katonák csak dühös fintorokkal válaszoltak Orfini puhatolozására. A mester hátraszrijazott keze kegyetlenül sajgott, s a nekikeseredett Nicolaus jobb híján mosolyogva nézte: ez helyettesítette nála a zokogást.

A müezzinek épp akkor kiáltották el a pénteki *szalámot*, mikor megérkeztek az uralkodói palotához. A katonák áthurcolták őket végtelen sok szögletes és kör alakú termen, melyek az évszakokat, a világtájakat, az életet és a halált jelképezték. Az ajtók zenei hangot adtak, s a régiek szeszélyéből úgy voltak elrendezve, hogy ha valaki délről észak felé keresztülhaladt a palotán, az egész skalát végigjárta. Mindez arra irányult, hogy az emberfölötti hatalom benyomását keltse, s napnál világosabbá tegye: a legostobább parancsnak is olyan végérvényesnek kell lennie, amilyen a Próféta tanítása.

Végül megritkult a levegő, mint a hegyek tetején, a csönd pedig mélyé, egyszersmind hallhatóvá vált. Ebben a mély és hallható csöndben még a megkínzott rabok sem mertek volna jajveszékélni. Egy eunuch nesztelenül félrehúzta a kárpitot: a katonák gyermekek módjára megreszkettek, s a maroknyi csoport belépett a terembe, amelyben ott trónolt a kalifa.

A teremnek nem voltak falai. Mennyezetét kék márványból faragott oszlopok hordozták, s mögöttük kert terült el. A virágok ismeretlen fajtákhoz tartoztak, melyeket a tenger túlsó feléről (vagy talán a hetedik mennyországból) hoztak vakmerő utazók; ám

Aranyvesszők

egyiknek sem volt illata, mert az illatok megzavarhatták volna elmékedésében a birodalom urát. A csend és háborítatlanság iránti tiszteletből nem engedték meg, hogy akár csak egyetlen madár is beröppenjen a palotába; még a méheket is elűzték. Athatolhatatlan fal metszette ki a kertet a világ többi részéből, így a pusztaság lehetőségét is kizárták annak, hogy a szél, mely a csataterék hullái fölött suhan el, ujjáival megérinthesse az érinthetetlen ruha szegélyét.

A kalifa alig múlt harmincéves, de egy ritka kór következtében a keze olyan ráncosra aszalódott, mint az aggyastyánoké. Ruhája félig fehér volt, hogy a telet, félig pedig zöld, hogy a tavaszt idézze. Valaha szép vonású arcát a betegség meg a hatalom tette riasztóan érzéketlenné.

Mivel az oszlopok tövében fősorakozott vezírek és emírek erősen hegyezték a fülüket, nehogy egyetlen szót is elszalasszanak abból, ami a fontos események ajkát elhagyja, a kalifa hozzászokott a suttagó beszédhez. Csak akkor emelte föl dölyfösen a hangját, ha nagy ritkán indulatba jött.

– Fenség – borult a földre Orfini –, vén és ágrólszakadt vagyok. Mit vétettem ellened? Megköötötték a kezem, bár sose ártott senki emberfiának...

– Azt kérde, mi a vétked? – suttagta a kalifa.

Hangja dallamos volt, fölemelt jobbjá pedig kekes árnyalatokban fürdött a márványpadozat visszfényében. Orfini, akit ámulatba ejtettek a hosszú, keskeny ujjak, kutatni kezdett emlékezetében, vajon nem festett-e a gazdagokról és hatalmasokról olyan hitvány képet, melyért halál jár. De ennek csekély volt a valószínűsége, mivel Orfini inkább a komor kunyhókat és a tarka bordélyokat kedvelte, meg a csapszékeket a rakparton, ahol a kikötői népség marakodik.

– Azt kérde, mit vétettél ellenem? – ismételte szelíd elnézéssel a kalifa, s odahajította törékeny nyakát az öregember felé, aki tisztelettel hallgatta. – Hogy megértsd, miről van szó, el kell mesélnem az életemet...

3.

– Atyám hatalmas gyűjteményt szedett össze a festményeidből, Orfini, és zárt ajtók mögött őriztette őket, mert úgy vélte, hogy a képeket nem szabad kitenni avatatlan szemeknek... E zárt ajtók mögött serdültem föl, titkos szobák mélyén. A legfon-

darlatosabb művészettel, ami próbára tenné még a te képzeletedet is, megteremtették körülöttem egy bura alatt ápolat növény finom magányát. Hogy megkíméljék lelkemben a gyermeket, távol tartottak leendő alattvalóim nyughatatlan sokaságától. Egyikük sem surranhatott el a küszöböm előtt, nehogy elérjen valamelyik keménykötésű férfi vagy gyönyörű asszony árnyéka. Csak hébe-hóba mutatkozott az a néhány szolga is, akik a gondomat viselték.

Az órák körben jártak, s a falakra aggatott furcsa képeid jelentették nekem a birodalmat, az emberiséget. Színeik felizzottak a virradattal, és elhalványultak a szürkülettel. Kerek tíz esztendőn át minden átkozott éjszaka makacs önkínzással néztem őket a holdvilágnál, valahányszor nem jött álom a szememre.

Nappal egy szőnyegen kuporogva, és tenyeremmel remegő térdemet zabolázva, azokról az örömökről képzelegtem, melyeket a jövő tartogat számomra. Nem érdekelt az arabeszk szépsége, s még a Korán tanulmányozását is elhanyagoltam.

Úgy gondoltam, hogy a tenger a szörnyek szülőhelye, a hegyek pedig az égbolt talpzatai. És hogy e sok badarságot elképzeljem, Orfini, a festményeidet használtam föl. Te hitetted el velem: a tenger olyan kék, hogy a beleejtett kő zafírrá változik, mielőtt feneket érne. Azt is a te ecseted sugallta, hogy a táncosnők úgy nyílnak és csukódnak, mint a virágok, s hogy a karcsú harcosok maguk is nyilvesszők, melyek bármikor az ellenség szívébe fúródhatnak...

Tizenöt éves koromban sarkig táruultak a világtól elfalazó ajtók. Lóhalálában a palota tetőteraszára vittem magam hordszékemmel, mert a hosszú bezártság miatt a szaladáshoz is gyöngye lettem volna. A teraszról akartam látni az égen örvénylő felhőket, ám közel se bizonyultak olyan káprázatosnak és mély értelműnek, mint a te felhőd.

A gyaloghintómat kértem. Utakon rázkódva, amelyeknek se kátyúira, se köveire nem voltam felkészülve, bejártam a kalifátus minden vidékét, de nem találtam rá a te kertjeidre, melyek tele vannak buja asszonyokkal, akiknek a teste maga is kert. A parti sziklák éle elvette kedvemet az óceántól is. A lefejezettek vére sem volt olyan vörös, látványuk sem olyan torokszorító, mint a te kivégzett gonosztevőidé, s a földhözragadt nép együgyűsége megakadályozott abban, hogy a virágzó fák pompáját élvezzem.

A legkívánatosabb táncosnő testétől éppúgy undorodom, mint a legyekkel borított, bűzlő nyers hústól. Ha valamelyik bárdolatlan katonám röhögése véletlenül megütne a fületem, felkavarodna a gyomrom.

Hazudtál nekem, Orfini, öreg szemfényvesztő! A világ nem több, mint összevissza dobált színfoltok tömkelege, amelyeket egy tébolyult szellem mázol szét az úron, s amit minduntalan elmosnak az emberi könnyek. Birodalmam árnyékbirodalom, s én sem vagyok valóságos uralkodó. Mert az egyetlen ország, mely fölött uralkodni érdemes, a hozzád hasonló ország, nyomorult vénség!

És ezért, Orfini, sokat töprengtem azon, milyen büntetéssel sújt-salak téged. Azt az embert, akinek mágiája viszolygást keltett bennem minden iránt, ami születésem jogán az enyém, s olthatatlan vágyat az iránt, amit hódítóként tüzzel-vassal sem tudnék megszerzeni...

4.

– Először arra gondoltam, hogy kegyelemből csak megvakíttatlak – folytatta révetegen a birodalom ura –, majd arra, hogy elegendő, ha csak tőből kitépetem a karodat. De aztán megdöntöttem magam...

– Miért? – kérdezte szinte tárgyilagosan a festő, palástolva félelmét, ami fölért egy felségsértéssel.

– Mert te, Orfini – rivallt rá nyomban a kalifa, aki mindaddig alig hallhatóan beszélt –, képes lenni világtalan szemekkel is áttekinteni Allah művét, és nem szégyellnéd szájjal megragadni az ecsetet!... Ennélfogva úgy döntöttem – halkult el újra a borzalmakat éneklő hang –, hogy kénytelen-kelletlen az életedet veszem el. Megértettél engem, idegen?

Az ítélet hallatán Nicolaus, aki addig a pillanatig tétován görnyedezett, kiegyenesítette derekát, előrántotta csorba törét, s rávetette magát a kalifára. Két ör kellett, hogy lefegyverezték. Az uralkodó torz mosollyal, mélyet sóhajtvá tette hozzá:

– És azért is gyűlöllek, Orfini, mert meg tudtad kedveltetni magad az emberekkel... még az igazhitűekkel is... Őljétek meg a gyaur kutyát!

Nicolausnak az istenített mester iránt táplált szeretete túlszámnyalt minden földhözragadt szerelmet, amelyet önző férfiszívűből asszonyi vonzerő kiválthat. A tanítvány előrelépett, nehogy kilövellő vére foltot ejtsen Orfini köpönyegén. Akkor az egyik katona megvillantotta kardját, s Nicolaus feje elvált a törzsétől.

A rabszolgák szempillantás alatt eltűntették a holttestet, s Orfini megbámulta a márványpadlón a piros vértócsát. Bár hite szerint a halál pillanatában egy rabságra kárhoztatott lélek szabadul ki a test börtönéből, nem tudta teljesen elrejtetni szomorúságát... Végül az uralkodó türelmetlen mozdulatára két herélt törölte le a festő arcát egy gyolcskendővel.

– Figyelj rám, Orfini – suttagta a kalifa kiszáradt torokkal –, mert még nem jött el a sírás ideje. Őrizd meg szemed élességét, hogy ne homályosítsd el hiábavalóan ejtett könnyek. Mert nem bosszúból kívánom a halálot; nemesebb terv vezérel. Úgy akarom, hogy használd ki azt a néhány drága órát, mely még hátravan az életedből, és alkossd meg főművedet: egy festményt, ami a legvégső titkok foglalata... Aligha kétséges, hogy a halál torkában az isteni bölcsesség hatol majd be műved minden részletébe. Az emberi érzékek határain túl is érzékelné fogod a dolgok lényegét... Ez az én tervem, Orfini, s hidd el, rá tudlak kényszeríteni, hogy véghezvidd. Ha visszautasítasz, mielőtt megöletnélek, szemed látára tüzre vettem a képeidet. Márpedig az ilyen értelmetlen pusztítást épp észszel egyetlen lángelme sem bírja elviselni. Inkább gondoldj arra, hogy egy halálraítélt utolsó kívánságát teljesítem; én is erre fogok gondolni, és bizvást elmondhatjuk, hogy nem járunk messze az igazságtól...

A kalifa jelt adott a kisujjával, s a herélték, akik az imént felszárították a festő könnyeit, most egy kifeszített vásznat hoztak be. Orfini megrázkódott, s választott egyet a különböző színű és hosszúságú ecsetek közül, melyeket legyező alakban egy szerezcsen rabszolga nyújtott oda neki. A lábánál guggoló eunuch törte porrá a festéket; csapnivaló munkát végzett, és Orfini csak annál jobban sajnálta a lenyakazott Nicolaust.

(Folytatása a 18. oldalon)

(B)irodalmunk határai

(Folytatás az 1. oldalról)

De visszakanyarodva a Könyvjelzőhöz: az első szám olyan nagy siker lett, hogy Dezső megkért, továbbra is én formáljam, felügyeljem. S hál' istennek, hamar összejött egy profi csapat, amellyel a mai napig is dolgozom, immár egy megújult, 96 oldalnyi terjedelmű folyóirat minőségi tartalommal való megtöltésén. De számomra ez még mindig rendhagyó dolog, mert emellett fotográfusként folyamatosan mászkálok a világban – csinálom, most épp a Határtalan irodalmat –, s havonta kb. tíz napot töltök itthon, amikor is összeállítjuk a lap aktuális, következő havi számát.

– Gondolom, a Határtalan irodalom c. rovat is ötleteidnek egyike volt...

– Így van. Amikor kollégáimmal elindítottuk a Könyvjelzőt, arra törekedtünk, valamiképpen más legyen, mint a hasonló kulturális periodikák. Természetesnek vettük, hogy a határon túli magyar írók valamiképpen belekerüljenek, felkeltsük az érdeklődést irántuk és műveik iránt. Hisz voltak évtizedek, amikor szinte szólni sem lehetett róluk, s lássuk be, ez a hosszú elhallgatás máig kihát, alig-alig ismerjük őket, sokukról nem is tudunk. Így született az ötlet: fotósorozattal mutassuk be őket. Aztán ahogy sokasodtak a fotók, megfogalmazódott: jelentessük meg album formájában az összegyűlt anyagot. Az Alexandra Kiadó pedig vállalta mindennek a költségeit. Így született meg az első két kötet, s készül már a harmadik és a negyedik is.

– Elek Tibor írja az Új Könyvpiac hasábjain – fotóalbum, esszé és szépirodalmi antológia, lexikon egy kötetben...

– Megkértük az alkotókat, hogy a fotográfiákhoz maguk írjanak szövegeket. S tényleg, kis túlzással mondható, műfaji gazdagság jellemzi az albumokat, hisz van, akinél lírai, másoknál nagyon is realista vallomások olvashatók, de miniszékek is születtek szép számmal, vagy épp a fotókra asszociáló verssorait küldték el kommentárként néhányan. Mindezek mellé, hogy az album kerek egész legyen, hozzátettük az alkotók egy-egy művének részletét, s mindenkinél rövid életrajzot és bibliográfiát szerkesztettünk. A kötet záróakkordjaként pedig néhány Magyarországra települt író a határon túli írói létéről kérdeztünk meg.

– Mesélj arról azért bővebben, hogy is kezdél neki a munkának!

– Amikor bizonyossá vált, hogy az ötletből valóság lehet, úgy gondoltam, hova máshova indulhatnék először, mint Erdélybe. Itt kérdezte meg tőlem Kovács András Ferenc, nem akarok-e találkozni Lorand Gasparral, mert hogy ő is erdélyi, s épp szülőföldjén tartózkodott. Lorand Gaspar erdélyi? – csodálkoztam el; hát én éppen csak hallottam a már nyolcvanas éveit taposó kitűnő francia költőről – melleleg kitűnő fotográfus is –, s nem tudtam, hogy a név Gáspár Lórándot takarja. Ekkor vetődött fel tulajdonképpen bennem az irodalom határtalanságának gondolata. Vajon hova is húzzuk a határokat? Egyáltalán húzhatók-e határokat? Erdélyi utam mellett is azért döntöttem, mert Magyarország határán kívül eső terület. De ha már kívül eső, s az itt élőket bemutatom, akkor milyen igazságtalanság lenne, hogy akiket máshova dobott a történelem, kimaradnának. Ezen lamentáltam, s végül arra jutottam: a magyar irodalmat egységes és osztatlan egészként kell szemlélni, így irodalmunk Magyarország határain túl eső részeit kell feltérképeznünk, bemutatnunk. S az írók, akiket felkerestem, sorra hívták fel figyelmemet, szerkesztőtársaim figyelmét másokra, ők se maradhatnak ki. Persze, a teljesség igényét lehetetlen volt felvállalni, de a munkát szakadatlanul folytatjuk.

– Biztosan találkozott olyanokkal, akik nehezebben nyíltak meg, vagy éppen zavarta őket a fényképezés. Egy jó fotó nemcsak az ember külső jegyeit mutatja meg, hanem a belső világát is visszatükrözi, s ezt nem mindenki szereti nyilvánosság elé tárni. Hogy sikerül mégis a fotográfusnak feloldani a feszültséget, áttörni a gátakat?

– Volt három ember, akikkel egyáltalán nem jutottam dűlőre. Ketten már az első megkeresés alkalmával közölték: megszólalni sem hajlandóak magyarul. Az ő esetükben nyilvánvaló volt, reménytelen a helyzet, mert olyan sebeket hordoznak magukban, amiket nem tudok feloldani. Persze voltak olyanok is, akik bár vállalták a fotózást, mégis huzakodtak kissé. Azt tudni kell, hogy én nem akartam őket mindenáron lefényképezni, nem vagyok az a rámenős típus, aki bemegy egy lakásba, és rögtön fotómodellt csinál a hetvenéves íróból. Mindig egy rövidebb-hosszabb beszélgetés előzte meg a fényképezést. Ezalatt ő nagyjából meggyőződhetett róla, nem akarom feltétlenül prekonceptiók alapján ábrázolni. Tehát mindkettőnk megelégedésére szeretném a munkát végezni. Ez azért is fontos volt, mert számomra ez egy rendhagyó antológia, amelyben gyakorlatilag értékmentés folyik. Ezek az emberek, akik szerepelnek a már megjelent kötetekben, tele vannak már sikerekkel az adott országban, ahol élnek, s itthon alig-alig ismerjük őket. Tehát a cél az volt, hogy „behúzzuk” őket a magyar irodalomba.

Amikor az első kötetet készítettem, akkor nehezebb dolgom volt. Egyrészt felvetődhetett a kérdés: mit akar az irodalom környékén egy fotográfus? Másrészt: féltek attól, hogy nem abba a kalapba kerülnek majd, amelybe szeretnének. Értem ez alatt a különböző politikai és vallási meggyőződéseket, anyagi különbségeket stb. De ezekről akkor sem, most sem, s egyáltalán

nem akarok tudni, bármely munkámat is végezzem. Itt a fő szempont egyedül az érték, a világra szétszóródott magyar értékek felmutatása. A második kötet készítésénél már könnyebb dolgom volt, vihettem magammal, megmutathattam az elsőt, hogy láthatóvá váljak, mi is a céloom, törekvésem.

– A képekhez maguk az írók írtak kommentárokat, de hogy történt a képek kiválasztása? Ki döntötte el, melyek kerüljenek bele az elkészült sorozatokból az albumba?

– Mindenki megkapta az elkészült képeket, de az alapválogatás mindig az enyém volt, hisz ők azokat a szempontokat, amelyek alapján egy háromszáz oldalas album összeáll, nem tudhatják. Tehát abból, hogy mért pont az ominózus képek kerültek az albumokba, nem volt senkivel utólagos konfliktusom.

– A képeket nézegetvén számomra az is egyértelműen kitűnik: sikerült léleken is közel kerülnöd az alkotóhoz. Erről árulkodnak a megörökített, jellemzően személyiségükből fakadó mozdulatok, gesztusok. Mindez felteletezi a kérdést: születtek-e barátságok a munka során?

– Igen, elég sok barátság kötődött. Ezért is merem azt mondani, hogy fantasztikus része az életnek ez a munka. Többükkel szívet szorító találkozás volt az első, amely magában hordozta a barátság kialakulását. A világ különböző fertályain kötődött ismeret-

Kaiser Ottó

Kovács András Ferenc (Románia)

Lorand Gaspar (Franciaország)

ségekről beszélünk, de ezek az emberek most már hazahazalátogatnak Magyarországra, s ilyenkor felhívunk, felkeresnek. Nem ritka, hogy hosszú órákon keresztül beszélgetünk, s van mit mondanunk egymásnak, jól érezzük magunkat együtt. No, ez ugye már a barátság definíciója? Számomra mindegyikőjük sorsa egy-egy legenda. Legendás életek, legendás sorsok, melyekből nagyon sokat lehet, vagy lehetne tanulni. És nagyon érdekes volt hozzájuk közel kerülni, felfedezni, hogy az az, egyrészt élettapasztalat, másrészt egyfajta kényszer, hogy belőlük egy ilyen író vagy költő, tehát egy önkifejezésre alkalmas ember vált, nagyrészt annak a történelmi helyzetnek és kiszolgáltatottságnak köszönhető, hogy kénytelenek voltak a magyar nyelvet megőrizni beszédben, írásban.

– A második kötet szerkezeti felépítése némiképp változott. S ez egy szimpatikus változás, hisz az adott országokat is néhány jellemző épület- és tájfényképpel mutatod be, megteremtve egy kellő alaphangulatot.

– Tulajdonképpen nem lényeges, de mégis jelentős különbség van a két kötet közt. (A nyomdai minőségről nem is beszélve.) Sok műfaj találkozik itt egymással, s itt most a fotográfiáról beszélünk.

Amikor az első albumba belekezdünk, nem láttuk tisztán, hogy lehet a különböző műfajokat jól összefűzni. Amíg csak a Könyvjelzőben publikáltuk a képeket, nem merült ez fel szempontként. De egy album már szigorúbb szabályok közt épül fel. Tehát itt a különböző műfajú fotókat – portrékat, táj-fotókat, városképeket, tárgy- és enteriőrfotókat – kellett megfelelően, egymással harmonizálva, egységes egészet alkotva összeszerkeszteni. Az első kötet ilyen szempontból kicsit összekapkodott lett, de a másodikban már sikerült kialakítani a megfelelő szerkezetet. Például az általad említett változás is ennek fontos része.

– A Határtalan irodalomnak itthon több bemutatója is volt, melyeken a kötetek szereplői is szép számmal részt vettek, s igen őszinte és meleg hangon vallottak a közös munkáról. Engem azonban a májusi londoni bemutató érdekel. Miként került erre sor, s milyen volt a fogadtatás?

– Az albumok londoni bemutatója nem a mi ötletünk volt, hanem az ott élő Sárközi Mátyásnak és Gömöri Györgynek. Közvéleménykutatást végeztek, lenne-e erre befogadó készség az ottani Magyar Kultúra Házában. Ennek végeredménye egy kamara-kiállítással egybekötött könyvbemutató lett. A bemutató két nyelven, angolul és magyarul folyt, de nagyon kellemes hangulatban, tele humorral, tele empátiával. S azóta már kaptunk meghívást Helsinkibe, Stuttgartba, Kolozsvárra.

– Szólnunk kellene már arról is, hogy a Határtalan irodalom hamarosan önálló folyóiratként is debütálni fog.

– Ez így van. Az első szám valamikor késő ősszel jelenik majd meg, kétszáz oldalon, s minden szám egy-egy ország köré szerveződik. Az elsőben a fókuszpont Itália lesz. Az itt élő magyarokról fog szólni, irodalomról és a társművészetekről. Így helyet kap benne fotográfus, szobrász, festő, irodalom-szervező, sőt, kis mértékben ugyan, de tudományos munkákról is szó esik. S itt az irodalom már annyira határtalanná válik, hogy az adott országban élő írók mellett megszólalnak itthoniak is, a megfelelő kontextusban.

– Honnan a folyóirat-indítás ötlete?

– A munka folyamán nem valamiféle koncepciót követve választottunk, kik is kerüljenek az albumokba, hanem

leginkább a véletlen vezetett bennünket. Így a két kötetben tizenkét országból negyvenkilenc író mutatott be. S körülbelül ugyanennyien kerülnek bele a következő kettőbe is. Több helyütt elhangzott a kérdés: miért pont ők? Szerkesztőtársaimmal egyre inkább éreztük ennek súlyát, és az ebből következő felelősséget. A többiekért miért, milyen alapon nem mutatjuk meg? Tehát innen az ötlet, amit valójában a folytatás kényszere szült. Persze ez egy nagyon kellemes állapot számunkra! Mert mi a célunk? Hogy megpróbáljuk megmutatni, milyen jelentős szellemi ráhatással vagyunk mi, magyarok, a világra.

– Mondottad – készül a harmadik és negyedik album...

– Az első két kötetben kizárólag Európát jártuk be, a harmadikban, ami már majdnem készen van, Európa mellett New York és Washington is szerepelni fog. A negyedikben szintén Észak- és Dél-Amerika kap főszerepet, de mellettük pl. Izrael, Spanyolország és Hawaii. Ezek után ugye bátran elmondhatjuk, tényleg határtalan a mi irodalmunk. A világ minden szegletében jelen vagyunk.

Tita 2007. július nyolcadikán délben ismét azt képzelte, hogy közlekedési rendőr, és így küzd az alamuszi halál ellen.

Szaporán izzadt, verejékcseppek futottak végig az arcán. Pedig a hársfa árnyékába húzódott, onnan irányította a mesebeli sűrű forgalmat.

Egy valódi lassú autó hajtott el mellette, semmiképpen sem büntethette volna meg a kocsi tulajdonosát. Pedig ki tudja, hány embert, állatot, növényt gázolt már halálra.

Lehunyta a szemét, hogy ne csípje a verejték.
– Vajon laposra gázolja a kocsi az embert? – tündődött. – Lapossá válik, mint egy papundecki öltöztető baba, s kék foltok meg piros vércseppek borítják?

Megpróbálta elképzelni szétlapult édesapját, sikertelenül. Nem emlékezett az arcára, a személyére, a szagára, hiszen ritkán járt haza Görögországból, Olaszországból, Spanyolországból, ahol épp dolgozott.

Ötéves volt, amikor Fényes Béla eltűnt. Rá egy esztendőre megmutatták a fenyőfa koporsót, hogy abban fekszik néhai Fényes Béla, akit elütött egy kocsi.

Vagyis néha abban fekszik?
A koporsó dísztelen volt, mondhatni, szigorú.
Aztán további esztendő múltán, amikor az édesanyja ismét férjhez ment, Fényes Béla homályos fényképe is kikerült a vitrinből. Vagyis most két hete.

– A Meghaltembernek mennie kell – jelentette ki az édesanyja. Tita nem is tudta, jó-e vagy rossz, hogy a fiókba került a fénykép.

– Ne gyere ide, halál, kerüld el a házunkat, ne gyere többet oda, ahol ilyen gyermek és ilyen édesanya van – sutogta Tita.

A kislány elpilledt, nemigen akadt tennivaló a verőfényes úttesten. Még egyszer körülnézett, majd elindult hazafele, a számos út legrövidebbikén.

Odahaza csak Tibi bácsit találta, a konyhaasztalnál ült, az ébresztőórát javította. Szalmakalapja az asztalon várta, hogy Tibi bácsi befejezze a dikicselést.

– Jó napot. Meghalt valaki?
– Én nem, az biztos.
– Maga nem, maga sose hal meg, maga csak az édesanyamat kínozza az ágy szélén.

Tibi bácsi úgy tett, mintha süket lenne.
– Bizony meghalt a vekker – mondta, s a földhöz vágta az órát.
– Dobb a szemébe – szólt rá a kislányra.

A piros műanyag óra puhán puffant a kukában, krumpli- és murekhéjra, zöldhagyma szára, papírdarabkákra, megavult madzagra, nyári rothadás szagára.

– Borzasztó ez a hőség – mondta Tibi bácsi. – Lezuhanyozok. Tita becsukta a konyhaablakot, ráakasztotta a sötétítő függönyt, majd bekapcsolta a televíziót.

Valami emberek vitakoztak, veszekedtek egy nagy teremben, majd egy parókás, fekete férfi az asztalra ütött egy kis fakalapáccsal, s azt mondta:

– Kétszeres életfogytiglani börtön.
Tibi bácsi fürdőnadrágban tért vissza, vízcseppek hulltak a padlócsempére.

– Mi az, hogy életfogytan? – kérdezte Tita.
– Életfogytiglan. Azt jelenti, hogy élete végéig, vagyis haláláig.
– Meghalhat-e valaki kétszer? – érdeklődött Tita.

Tibi bácsi ásitott, s azt mondta:
– Az alvás olcsóbb, mint az ébrenlét. Lefekszem aludni, míg megérkezik Klárka.

Tita örvendett a magánynak, rajzfilmet sem akarózott néznie. A széken gubbasztott, s hallgatta a csöndet. Míg meg nem hallotta, hogy a kukában az óra feltámadt, s ketyegésbe kezdett. Kivette, letörölgette, s visszarakta a kredenc tetejére, ahol mindig is állt. Tudta, az óra feltámadása jel: valaminek történnie kell.

Három óra tíz percet mutatott, de persze nem tudni, mennyi ideig állt.

Tita várta, hogy történjék valami. Ha nem más, legalább annyi, hogy megérkezzék az anyja, zöldeggel, kenyérral, kenőssal. Vagyis olyasmivel, amit negyven fokos melegben eszik az ember, amikor „üdül” a hűtőszekrény.

– Miért nem úgy neveznek engem, hogy az élőasszony lánya? Vagy az élőlánny? – tőprengett Tita.

A zárban lustán megfordult egy kulcs, s Klára mama rákvörösen a konyhába lépett, a tasakot a mosogatókagylóba csapta, a kalitkát a konyhaasztalra helyezte, megnézte, él-e még Vanda, a papagáj, kivette a jóscédulákat, majd keze fejével megtörölte az arcát.

– Szia, kicsike.
– Szia, mama.

Megivott egy fél üveg langyos borvizet, lehántotta magáról a ruhát, lerúgta a szandált, s fekete melltartóban, bugyiban leült a székre. A melltartón és a bugyin pár flitter csillogott, azokat az idöket idézve, amikor Klári trapézművész volt.

– Hát Tibi?
– Alszik.
– Aha.
– Jó, hogy olyan sokat alszik? – kérdezte Tita. – Vajon nem beteg?

– Majd, ha munkát talál, nem fog aludni ennyit.
– És kocsmába se fog járni? – érdeklődött Tita.
– Foglalkozz a saját ügyeiddel. Éhes vagy? Mosd meg a paradicsomot s a hagymát, salátát készítek. Este megfőzöm a krumplit. Az asszony a papagájnak magot szórt, majd ök is ettek, szólanul, Tibi bácsi mégis meghallhatta, mert megjelent, vöröslő szemmel, fürdőnadrágban. Sokkal borostásabban és fáradtabban festett, mint lefekvés előtt. Erős italszagot árasztott, mintha álombeli kocsmákban iddógált volna.
– Látom, nekem is hagyatok valamiskét. Mikor lesz már valami rendes étel?
– Amikor valamennyire lehül az idő, és pénzem is lesz. Ma alig hárman jóslottak maguknak. Mintha mindenki belenyugodott

FERENCZ ZSUZSANNA

volna, hogy ez a rekkenőség semmi jót nem hozhat. El kéne mennünk Olaszországba, dolgozni. Vagy te nem szereted a munkát?

– Nem szakadok idegenbe, szeretem a hazámat. Idegen földön mindenki megjárja, lám, a volt férjed is belehalt.
– A volt férjem egy itteni autóbalesetbe halt bele.

Klára összeszedte és leöblítette a tányérokat, Tibor bácsi hallgatott, Tita azon tépelődött, vajon mit is mutathatott az a Jel.

– Édesanyám, szeretném, ha Vanda nekem is jósolna.
– Na húzzál mindhármunknak cédulát – szólt be az asszony a kalitkába, s berakta a kicsi dobozt.

Vanda billegett, a hőségben nemigen akarózott neki bilétát húzni. Klára pár magot szórt a cédulákra, hogy meghozza a papagáj kedvét.

– Az első biléte a tiéd, kislányom – mondta Klára.
„Egy fekete férfi hozza meg számodra az egyetlen reményt”
– olvasta fel Tita.

A második cédula Klárát illette:
„Egy fekete férfi hozza meg számodra az egyetlen reményt.”
Tibi bácsi bilétáján is ez állott:

„Egy fekete férfi hozza meg számodra az egyetlen reményt.”
Tibi bácsi elnevette magát.

– Lánykoromban volt egy néger bűvész gavallérom – szólt Klára asszony. – Hátha meghalt, és én örököltem.
– Na jó, te szódd az álmokat, én meg elmegyek – mondta Tibi bácsi, s felvette a pólót meg a nadrágot.

– Érdekes, hogy neked, Tibi, mindig van pénzed italra.
Ám Tibi ezt már nem hallotta: becsapódott mögötte a lakásajtó. Klára asszony leszedte a sötétítőt, kinyitotta az ablakot, ám odakintről talán még melegebb áradt.

– Igen, elmegyünk Olaszországba – mondta Titának.
Belenézett a kredencre szegezett, könnycsepp formájú tükörbe, amely mindenkit megszépített.

– Elmegyünk Olaszországba, sőt egyenesen Rómába. Vajon Rómában található a Via Appia? A Via Appián fogunk lakni,

vásárolunk egy autót meg légkondicionálót, te csipkés ruhákban fogsz járni, s ha megnősz, sztár leszel.

– Milyen sztár? Én leszek a kigyótestű lány?
– Filmsztár. Például elég gyakran megfilmesítik Rómeó és Júliát, te leszel az új Júlia.

– Mit tud ez a Júlia?
– Szerelmes lett, majd bevette a mérget.
– És meghalt?

– Meg. De ez csak játék. Nem valóság.
– És mi történjék Vandával?
– Visszük őt is... Hátha a rómaiak jobban szeretik a bilétát.

És akkor megszólalt a csengő.
– Tibi megint itthon felejtette a kulcsát – mondta reményes hangon Klára asszony.

Flitteresen az ajtóhoz perdült, kinyitotta, majd ingerülten így szólt:
– Nincs pénzem.

Becsapta az ajtót, a csengő ismét megszólalt. Tita is az előszobába szaladt, mert végre történt valami. Az asszony ismét ajtót nyitott, savanyú bűz csapta meg az orrukát. Hihetetlen, hosszú fekete hajú és kaporszakállú, kaporbajuszos figura állt szemközt, koszos-gyűrött öltözékben, gyapjúsapkával a fején. Lábán sáros bakancsot viselt, bár több hete egyetlen csepp eső sem esett.

– Klárka! Hát hogy vagy? Né mit hoztam neked...
A bűdös férfi markában fénye vesztett régi kitüntetés lapult, rajta felirattal: a szocialista munkaverseny élenjárója.

– Fényes Béla! – sikoltott fel Klára asszony, s melltartóján méltatlankodva csillantak meg a flitterek.

– Egyszerűen Nobody. Senki. A nevemről lemondtam. Van valami ételed?

– Ez a Nobody valódi fekete férfi. A bilétáról – gondolta Tita. Mint aki ismeri a járást, Nobody a konyhába ment, nyomában az asszonnyal és Titával. Leült az asztalhoz, és körülnézett.

– Hát itt nemigen változott meg semmi...
Felemelte a karját, s a bűz ellepte a konyhát.

Klára az asztalra helyezte a kopott kitüntetést, majd elővette a kenyeret és a maradék kenőssajtot.

Nobody beleharapott a kenyérbe, majd tele szájjal megszólalt:
– Nem akarok én itt zavarni senkit, csak a születési kivonatoméért jöttem. Valamikor, valahol valaki ellopta az irataimat, s emiatt nem kapok szociális segílyt.

– Amikor eltűntél, dühömben kidobtam a születési igazolványodat, s később a házasságlevelet is – jelentette ki sokévi haraggal Klára. – Szemébe dobtam a három ingedet és a két nadrágot. Megvan viszont a halotti bizonyítványod.

A férfit eltátotta a száját.
– Szóval meghaltam? – kérdezte később.
– Azt hittem, meghaltál. Hogy elgázolt egy autó. Azonosítottalak a hullakamrában. Eltemettünk keresztényiesen, fejfát is állítottunk neked. Ráíratom, hogy: Fényes Béla bohóc, élt 41 évet, nyugalma legyen áldott.

Holnap kimegyek a temetőbe, s a fejfára akasztom a kitüntetésedet.
– De én élek – jelentette ki Nobody.
– Hasonlított hozzád, azt hittem, te vagy. Várjál, hozzam ki neked az iratot.

Bement a hálószobába.
– Szóval te vagy az én kis Titám – jelentette ki Nobody.
– Te tényleg éltél? – kérdezte a kislány.

– Valami ajándékot kellett volna hozzak neked is, nem? – kérdezte a férfi.

Fényes Béla belekotort a nadrágzsebébe, foszlott papírzsebkendőt, egy kulcstalan kulcstartót, tökmagot, lapos és üres kis műanyag flakont, darabka száraz kenyérhéjat, kettétört cigarettát, madzagot, rozsdás szeget tett az asztalra.

– Nincs itt semmi, ami neked való. Hanem...
Kis szünet után folytatta:
– Spanyolországban gyönyörű kastélyom van, rózsaszín,

flitteres falú, hattornyú, a teteje zöldes, mint az Atlanti-óceán. Háromszázhatvanhat szobája van, pompásan berendezve. Ezt a kastélyt ezennel neked ajándékozom.

Tita meggörnyedt az ajándék súlya alatt. Arra gondolt, mennyire megváltozott az élete: reggel még a Meghaltember lánya volt, estére pedig rózsaszín kastélyú királykisasszonnyá változott.

Máris repült volna Spanyolországba, de meg kellett várnia az édes anyját.

Klára asszony idegesen tért vissza a konyhába.

– Hát nincs meg a halotti bizonyítványod sem – mondotta –, úgy látszik, valamikor azt is a szemétre vettem.

– Hát téged mi ért? – kérdezte aztán a lányától.

– Apuka nekem ajándékozta a spanyol kastélyt – válaszolta Tita.

Fényes Béla felállt, hogy mehetne.

Hanem akkor, mint égi jel, az ablak előtt feltűnt egy transzparens: épp a háztetőre húzták fel valakik. Billegett a reklám, a betűk balról jobbra és fordítva sorakoztak rajta, de azért el lehetett olvasni:

„Egyetlen reményed az Ülker keksz.”

I. Papramorgó

Mielőtt a fotográfus masinája elé állt volna, Sekrestyés „Ördög” Mihály megállt a télen-nyáron konyhaként szolgáló, ám valamilyen okból mégis nyári konyhának nevezett épületoldalak közepén, melyet afféle kitüremkedésként, kaptárszerű alkalmazásaként tapasztottak a köznyelvben nemes egyszerűséggel a Sár utcaként emlegetett közterületre kacsingató házhoz (talán azért, mert másutt már köves járdák épültek a külső Üllői út környékén); megtorpant szinte, mégpedig szinte mértani pontossággal a valószínűtlen módon „Meteor” nevet viselő, mennyezetről széles girlandokban aláereszkedő légyfogó papír alatt, mintha az valami természetfeletti módon őt magát is rögzítené, pontosan azon a ponton, ahonnan a padlásfeljáró ajtaja, amely afféle falba épített gardróbként is szolgált ebben a praktikus és leleményes ötleteket ügyesen megvalósító, kispesti háztartásban, a lehető legcélrányosabban volt megközelíthető. Az ajtó érdekessége, sőt kuriózuma, hogy nem a föld színén nyílt, amint az ajtótól nagy általánosságban elvárható lehetne, hanem attól körülbelül fél méternyi magasságban – már ahogyan az épület szerkezeti adottságai, vagyis a nyári konyha és a ház közötti szinteltolódás ezt kiadták. A padlásfeljáró alatt ugyanis kisebbfajta pince, vagy inkább krumpli és zöldség tárolására alkalmas verem alakított ki. Sekrestyések ezért a magasban nyíló ajtó elé kis sámlit, egyfajta fellépő alkalmazottságot helyeztek, hogy a padlásra való feljutást megkönnyítsék. Ez az igény pedig gyakran merült fel Sekrestyés „Ördög” Mihály háztartásában, mivel azon túl, hogy a padláson hagymát, diót tartottak, a padlásfeljáró – egyéb helyiség erre nem lévén kinevezve – kamraként is szolgált, ahol a meredek padláslétra alját és a szomszédos falat is uraló stélzsi közeit megtöltő lekvárok és kompótok társaságában kényelmesen megfűtött a durva szövétvű vászonba töltött bab, mák, valamint a rúdról alácsüggett

kolbász, füstölt comb és egyéb „disznóságok”. Mihály pontosan tudatában volt annak – hiszen ő helyezte itt el –, hogy eme stélzsi egyik alsó polcán, a nagyobbacska üvegek biztos fedezékében bujkál az a parafavál gondosan bezárt, félliteres üvegecske is, mely birtoklásáért komoly harcok folytak az egyébként békés háztartásban. E harcok következtében az üvegecske pozíciója gyakorta változott – attól függően, hogy éppen Sekrestyés, vagy leánykorában Kázel Rozália nevet viselő házastársa birtokolja-e az üveg fölötti rendelkezés de facto jogát, éppen úgy, mint komoly csatamezőkön egy-egy stratégia-ailag kedvező fekvésű magaslat vagy lövegállás birtoklásáért folyó végsőig elkeseredett küzdelem.

Sekrestyés – szégyen, nem szégyen – keményre vasalt, hosszú szárú alsóban, vagyis „gatyában” és fehér alsóingben feszített; férfias ábrázata úgy tündökölt azon a vasárnap délelőttön, mintha a felismerés magnéziumfényében ragyogna. Nem látszott ugyanis semmi szükség szóváltásra, sem egyéb szócsatára, melyek melegágya volt Rozália meggyőződésesen makacs természete és hajlíthatatlansága. Valamilyen okból ugyanis Sekrestyés felesége nem tűrhette odahaza a házi pálinkát, és gyűlöletét különböző – gyakran nem is épp megalapozatlan – észérvekkel kísérte meg hites ura számára is meggyőzővé tenni. Ezek közt sorjázott a pálinka egészségre ártalmas volta csakúgy, mint a férfi foglalkozásából adódó sajátosságok (más férfi ritkán kerül oly közvetlen, sőt naponta való kapcsolatba az ászokhordó mélyen készülő nedűvel, vagyis a „serrel”, mint hivatása folytán Sekrestyés), és – emlékeztette nem éppen költeménybe illő szavakkal Sekrestyést az egyébként kevésbé zsémbes asszony – ha a napi „kóstolgatások” alkoholfokát még pálinkával is tetéznék, a férfi bizonyára hamar elköltözne az árnyékvilágból; és ezt hitvese még a vita hevében sem kívánta.

Most azonban „tisztá volt a levegő”. Jó előre egyeztetett terv alapján egy amúgy is a városba induló, sváb árufuvarozó a Központi pályaudvarra röpítette Sekrestyés hitvesét – a Központi pályaudvarra, melynek csodált csarnoka Feketeházy János tervei alapján nem is olyan régente készült el –, így Sekrestyés előtt távlatokban gazdag reggel és idillinek tetsző vasárnap délelőtt nyílt meg. A magasba nyúlt, hogy a kamraként használatos padlásfeljáró ajtógombját elérje, kinyitotta a kallantyút és kihajtotta a deszka-alkotmányt, majd a sámlira állt, és jobb kézzel, rutinosan, tapogatózni kezdett az éppen kényelmesen elérhető, keze ügyébe eső polcon, az év e szakaszában már ritkábban használt kovászos üvegek közt. Ám hiába tétovázott a nagyobb üvegek társaságában, hiába lapogatta a sok törléstől szinte kifényesedett, sötét kamrapolcot, a keresett formájú üvegre sehogy sem tudott ráakadni. Sekrestyés ekkor a feljáró padlatára térdelt, és szégyenkezés nélkül, bár nyögdecsele a polc elé kuporodott, hogy annak tartalmáról immár saját szemével győződjön meg. De – cudar világ! – be kellett immár látnia, hogy a rejtkehelyen a kérdéses üvegecskének csupán hült helye található.

Ez a felismerés talán a kelleténél jobban elkeserítette Sekrestyés Mihályt. Kétség sem fért hozzá, hogy az üveg, óhajtott

tartalmával együtt Rozália körmei közé, és talán ebek harmincadjára került. Mert hogy rögtönzött tervének teljesülését („legközelebb kihajítom azt a bűdös butéllát, csak találjam meg”) eszközölte-e a temperamentumos fiatalasszony, vagy megkegyelmezett, és a büntetést más irányban módosította – de hiszen ez is éppen elég kegyetlen! –, mégpedig oly módon, hogy az üveget Mihály előtt ismeretlen pozícióban helyezte el... Nos, ezt Sekrestyés megítélni nem tudta, de nem is tudhatta; és ily módon azt sem, van-e értelme egyáltalán a keresésnek. A padlásfeljáró padlatára roskadt tehát, lába a zsámolyon, és engedte, hogy eluralkodjon rajta az alattomos melancholia.

Sekrestyés „Ördög” Mihály ugyanis – bár ezt a szabadelvű korszak cselekvő szellemének engedve gondosan leplezte – melancholikus alkat volt, és ez a tény talán egyedül doktor Várhelyi előtt volt ismert, aki hivatásából adódóan foglalkozott behatóan az emberi karakterjegyekkel (melyek alapján, köztudott módon,

az egyes betegségekre való hajlam felismerhető). Mit tett tehát ebben a kritikus pillanatban ez a melancholiára hajlamos ember? Kevesebbet, mint azt őt közelebről ismerve elváránk; és mindezért a melancholia okolható! Különös társ ugyanis ez a más szóval nem is igen helyettesíthető beállítottság! A keresés értelmetlenségét sugallja, csak hogy előre fejét vegye a férfiúhoz egyedül méltó tervszerű cselekvésnek... „Annyiféle és számtalan rejtkehely található egy kicsiny, ám kényelmes otthonban is” – sutyorog ez a kígyó. – „Hogyan gondolhatod, hogy Rozinál találékonyabb volnál; hiszen éppen ő az, aki a házat, már a takarítások és rendrakások folytán is, nálad tüzetesebben, alaposabban és valóban női szemmel veszi szemügyre?” Nem, a melancholia semmiképpen sem arra ösztönözte Sekrestyést, hogy akár a kamrapolcot, akár a kredenc tartalmát feldúlja, vagy netán körbepislogjon az üstök és fazekak háza táján – ám ő, becsületére legyen mondva, nyugalma érdekében mindezt megtette. Üveg, persze, sehol. „Miért is győtröd magad?” – folytatta ez az ádáz, kárörvendő hang. „Tudd meg, hogy az üvegcset, mely most előlépett a tárgyak közül és olyannyira jelentős lett számodra, talán mindennél jelentősebb – ugye, így van? – hahaha! tudd meg tehát, hogy hitvesed egyszerűen: kihajította!”

A legutolsó mondatot nem is súgta, hanem huhogta, buhogta ez a gonosz hang. És Sekrestyés igazat adott neki; sőt, nem pusztán elismerte igazságát, hanem magában tovább is fűzte ezt a káros gondolatmenetet. „Mi értelme a világnak?” Sekrestyés elméje hajlott arra, hogy a padlásfeljáró deszkapadlatán ülve eltöprengjen a létezés hiábavalóságán. Talán különös, amit állítani fogok – és mindezt valóban csakis közeli, lelki jó barátainak merete bevallani a kispesti „Ördög” –, hogy erre a gondolatra nem kis részben egy tál jó, százeszer töltött káposzta ösztönözte, melyet hitvese éppen kénytelen felejtett a sparhelt fekete vaslapján; éppen a gondoskodás eme nyilvánvaló és tévedhetetlen jele bátorította gyenge jellemű gondolatait! Bizony, egy tál finom töltött káposzta várt Sekrestyésre, ha tán megeheznek, amíg neje vidéken élő édesanyját látogatja meg; de ebben a gondolatainak magasába feszített kötélen billegő helyzetében ez az ismételt jó értelemben hatott rá. Istenem, hát ilyen az ember! „Minek? Minek? Minek?” – kérdezte ez a hang, amelyet emlegettünk, nem egyszer, nem háromszor, de nem is százszor; ki tudná most már megmondani, mennyi ideig ücsör-

gött egészen magába roskadva az amúgy daliás termetű ember a padlásfeljáróra kuporodva, de egy biztos, a hang mindvégig az e szócskából álló röpké kérdést tette fel; mignem végre erőt véve magán és a kérdést elunva Sekrestyés a kredencen található kis tükörnek a divatosan barnára „polírozott” asztalra való fel-támasztásával, valamint egy kis megfeketedett olló segítségével neki nem látott, hogy tekintélyes bajuszát „előkészítse”.

Szokatlan jellegű és erejű gondolat vált világossá Sekrestyés „Ördög” Mihály számára azon a reggelen, amikor a pálinkás-üveget kereste. Mintha egy hatalmas bokor hortenzia virított volna ki hirtelen az agyában. Olyan kontúrosan és világosan látta e kérdés részleteit, ahogy a bokorvirág kerek leveleit, az ereket és apró foltokat, perzseléseket és felpöndörödések vészük szemügyre, melyek a leveleket egyedivé teszik. Nem mintha annyira szokatlan vagy rendkívüli lenne ez a gondolat, mely elméjébe hatolt... Sekrestyés számára sem maga a gondolat, hanem annak számára való jelentősége volt megdöbbenő, sőt ijesztő; a gondolat „felismerésjellege”: az éles metszés, amellyel elméjébe hatolt. Sekrestyés ráébredt, hogy a világ, melyben él, a századforduló Európájának e reményekben és optimizmusban bővelkedő mosdóvíze, milyen megkerülhetetlen akadályt, kételyt és problémát támasztott a házasságban! Hiszen mi más kényszeríthetné a férfiembert szokásainak feladására, vagy akár teljes jellemének megváltozására, mint az, hogy élet-fogytiglan együtt kell élnie valakivel, akit a házasság pillanatában nemcsak hogy nem ismer, de maga is nyitott a változásokra; tehát ha ismerné is jövődől házastársát az „igen” kimondásának pillanatában – és köztudott, hogy ez is csupán néhány, általánosnak egyáltalán nem mondható esetben tételezhető fel –, akkor sem bízhatna abban, hogy a másik jelleme legalábbis hasonlatos marad ahhoz, amelyet megismert, és az idők és személyes tapasztalatok során nem változik gyökeresen mássá. De

ugyan már! Mikor mondhatjuk, hogy ismerünk egy embert! Sekrestyés – mint elárulta később – bajszának egyenetlensegében egészen megrettent ettől a gondolattól. – Szükségképpen megbánod, ha megházasodol! – üvöltött fel, és az ártatlan tükörlapot a konyhaasztalra csapta. (A tükör talán csak azért nem tört össze, hogy saját, önmagából kifordult ábrázatával szembesítse Sekrestyést.) – De ha nem házasodol meg, azt is megbánod! – tette kétségbeesését újabb gondolatokkal teljessé (megrettenve az agglegényélet unalmától), és halálra váltan meredt az ártatlan üveglapra.

Lesznek olyanok, akik azzal magyarázzák Sekrestyés önmagából való kifordulását ezen a kedélyes vasárnap reggelen, amikor fényképpel kellett önmagát megörökítenie egy követelődző és erőszakos utókor számára, hogy: hosszú idő óta először egyedül maradt; nő nélkül maradt egy olyan háztartásban, melynek a lényege a női munka; hiszen a kor felfogása szerint férfi a konyhában csak étkezések alkalmával tartózkodhatott. Olyan ember számára, aki az egymásnak való koccanásokat, oda-mondogatásokat megszokta, önmagában is riasztó lehet ez az üresség. – Én ezeknek ellene mondom. Sekrestyés gondolata – számára legalábbis, de hát

mi mást várhatunk! – fölér egy megvilágosodással. Hiszen, amikor módjában állt, nem döntött, mert fel sem fogta döntése súlyát (hogy mit jelent egy életet át Kázel Rozáliát kerülgetni egy kétszoba-konyhás lakásban); de ha most dönthetne, sem lenne ereje dönteni másképp, hiszen az agglegény-életet mindhalálig bánná. – A felöltöm! Hol van a felöltöm! – ugrott fel kiszámíthatatlan mozdulattal és váratlanul. Akár meg is ijeszthetett volna a viselkedése. Pedig csupán anyai történet, hogy tudata észlelte, hogy a konyhaajtó mellé fogasnak akasztott közepes szarvasgancs, melyen rendszerint kabátja lógni szokott, üres. És e felfokozott hangulatban szinte ordításszerűen tört ki belőle az e felismerésre való reakció. A mondat persze hogy ezt jelentette: kiebrudalom Rozáliát; de intenzitásához legalább ugyanekkora félelem és visszakozás társult, hiszen semmitől sem idegenkedett volna inkább Sekrestyés, mint egy üres sparhelt látványától. Belátta saját tehetetlenségét, életében először; és valami hátsó agytekervény felől az a gondolat törekedett napvilágra, hogy Rozália a kabátot – dacára az ez ügyben korábban folytatott vitáknak – alighanem az előző nap főzött szilvalekvár dunsztolására használta fel. Pár pillanattal később feltépte a dunsztos ládát, és a gondos hajtogatás következtében meg gyűrődött, széles gallérú, magasan gombolódó felöltőt tüzetesebben szemügyre véve a következő megjegyzést tette: A kutyafejét!

Az üveget Rozália éppen a felöltő jobb zsebében rejtette el. Gondoskodott arról, hogy az ura kellő időben – és lélek-állapotban! –, de megtalálja a papramorgót. Sekrestyés most már a fogával rántotta ki a dugót – mire a konyhában tüstént az egészséges szilvórium átható illata kezdett lengedezni – és az azonnali üvegből kortyolt egyet. Majd egy kisebb poharat emelt le a kredencről, az asztalra tette és teletöltötte. Bár alapvetően nem volt híve az efféle újításoknak, életében először az „utolsó liberális”, Szilágyi Dezső egészségére ivott, az 1894. évi XXXI. törvényi cikk szellemében, amely szabályozta a polgári családjogot, de a polgári válást is lehetővé tette; mert azt, hogy morogjanak és zsémbeskedjenek vele, még elbírt valahogy, de hogy ilyen módon ültessék lóra, sehogy sem tűrhette. – Elválok – jelentette ki a sparhelt felé fordulva, majd jelentőségteljesen beleszagolt a töltött káposztába.

I. fejezet

Melyből kiderül, hogy nagy bajban vagyok (részlet)

Elkezdem. Ezúttal nem vacakolok, oké? Annyit vacakoltam már, elegendem van, kész, meguntam. Mikor csak úgy ülsz torkig szökő gyomorgörcsben a gép előtt, órákon át nézed a kurva fehér képernyőt, aztán nyöszörögve mégis leírsz valamit. Majd zsibbadtan bezárod, és másnap, mikor előveszed, újra heródot van az egésztől. Elvégre én is csak egy p...a vagyok, miért is írhatnék meg valamit rendesen, nem? De most elmesélem. Lesz neki eleje, közepe és vége. Ez itt, például, az eleje. De nem egészen, mert az már öt soral elzött volt. Oké, oké. Szóval, úgy kezdődött, hogy elmentünk valami koncertre. Mindig így van nagyjából, nem? Elmész valahova, történik valami, aztán mész haza az éjszakában vacogva-szedülve, hogy már megint mi van, mert szakad ki a szíved. Jó, kivéve, amikor nem így van, mert nem mész sehova, hanem otthon ülsz, és gübbedt szemmel próbálsz magad meggyőzni arról, hogy nem vagy még fáradt, tudsz írni, viszont képtelen vagy elmozdulni az ágyról, annyira jólesik kinyújtózni. De akkor csak egy kicsit pihenteted a szemed, és utána tényleg felkelsz, leülsz szépen a gép elé, és pikk-pakk, megváltod az emberiséget. Arra ébredsz, hogy alszol. Világít a szemedbe az a rohadt kislámpa.

Hárman voltunk. Mi ketten, és az egyik barátom. Bár mondjuk, ez viszonyítás kérdése. Azt is mondhatnám, én meg a barátom, és ő. Vagy ők ketten, és én. Maradjunk az első verziónál. Szóval, mi ketten, és az egyik barátom. Mi ketten beszélgettünk. Soha nem fogom megérteni, miért kell a leendő pasimnak már az első találkozáson előhoznom az anyját. Milliószor megfogadtam, hogy ne! Azt semmiképpen se! Egyszer adhatnák már a bölcsék szavára: időjárás, aztán a körülöttünk levők öltözete, utána meg esetleg... mit tudom én, például elegáns, rövid értekezés az ágytál-használatról és az egészségügyről. Megfogadtam, hogy az anya szót ki nem ejtem a számon legalább az ötödik dugásig, már feltéve, ha nem járunk a végére ennek az ötnek már az első éjszakán. Meggyőződése, hogy legalább ennyi kell, mielőtt a szádra veszed az anyját. Ehhez képest már az első negyedórában kiderült, hogy az övé meghalt. Mosolyogva közli, és fenntartások nélkül belené az szemembe. Belül elharapom a nyelvem, kettőbe szelem, négybe darabolom, fogaimmal szétörlöm a rostokat, majd vezeklésképpen lenyelem. Állok némán, kapaszkodom a tekintetbe, ostorral ütöm ki magamból kíváncsiságom kufárait. Hát hogy lehetek ennyire tapló, így beletenyereelni ebbe az anya-témába? Amikor tíz percen belül mindenki meghalt körülötte, égni kezd az arcom. Már úgy értem, annyi kellett, hogy ez is kiderüljön. Mikor végre sikerült két élő testvért találni az életében, akkor már majdnem mosolyogni is mertem, viszont ezek után tényleg jobbnak láttam, ha azonnal megfogadom a bölcsék tanácsát, és a halottakra hagyván a halottakat, áttérek az időjárásra. Végül is, ha jobban belegondolok, gondoltam aztán, ez az anyás-ügy más fényben láttatja a dolgokat. Nem fog ott állni a kapuban, nem vár minket minden látogatás elején azzal a mézmasz mosollyal, amittől olyan érzésed van, mintha langyos nyálat köpne a szádba, igen, azért sok olyan dolgot megúszhat így az ember, ami az anyákban baromi idegesítő tud lenni, viszont nem lehet belőlük kiiktatni. Gondoltam. Mert miért is ne gondolhatna ilyet az ember, szerintem mindenki gondol ilyet, mikor kicsit nem figyel oda. Én is ilyen voltam, nem figyeltem oda, és ilyeneket gondoltam. Aztán mikor már odafigyeltem, rájöttem, hogy a halott anya a világon a lehető legrohadtabb dolog. Különösen, ha a fia karjaiban halt meg. Különösen, ha neki mondta ki utoljára, hogy szeretlek. Igen, ennek a mondatnak én sem tudom egészen pontosan az alanyát. Azt mindenestre vágtam, hogy most segíts meg, fecsegés istene! Ha ugyanis kegyesek hozzám az égiek, úgy tudok fecsegni, olyan erőbedobással, hogy mindent megszüntetek magam körül. Körülvesz a fecsegés árama, hőmpölyög, dagad, fodrozódik, én meg ott ficáncolok a közepén, és hagyom, hányjon-essen kedvére. És ezt azokkal is elhitetem, akik leállnak velem fecsegni. Mármint hogy hagyja, adja át magát, fecsegen egyszer a büdös életben egy fergetegeset.

Alighanem akkor is így történhetett, mert ritkán fecsegtem vele olyan jól, mint akkor. Amikor még minden új a másokban, még nem ismered a jellegzetes húzásokat, nem tudod, hol következik a csend, nem néztél még be gyávasága erdejébe. Ahol ugye, nem látni a fától semmit, annyira befedez. Ott állsz, várod, hogy mi lesz, kimondja? Nekirugaszkodik? Lesz még ebből a nyögésből mondatszerű képződmény a szájában, vagy végképp elhal már itt, az emésztőcsatorna elején. És el. Becsapódnak a szavak, mint szörzsálak az agyonhasznált borotvában. Te meg letörsz. Azonnali fáziseltolódás, elkedvetlenedés. Még el se kezdted, máris abba akarsz hagyni. Vagy pedig most rögtön függessze fel veled szemben ezt a gyávasági hallgatást, ezt a félelmes titkolózást. Azonnal beszéljen ki mindent, folyjon át beléd, legyen mindenetek csurom egy áramlás, minek itt most ezen fennakadni? Nemcsak akkor érzem, hogy szétvet a düh, mikor ott állok vele szemben, és nézem, hogy nyeli vissza a felöklendezett szavakat, hanem most is, amikor erről írok. De legyen az, hogy most egy másik

nőből tör elő a dühöm, aki jelenleg épp a színpadon áll. Merthogy koncertre jöttünk, ez csak egy amolyan rövid kitérő volt, melyből megérezhető némi lelki miазma, ami a későbbiekben megadja majd kapcsolatunk alaphangoltságát.

Azt hiszem, kevés nagyobb ostobaság van annál, mint ülve végighallgatni egy ilyen koncertet. Nem is tudom, kinek juthat ilyen eszébe. Kirakosgatni ügyesen a székeket. Ügyes székek, ügyes sorokban, egymástól ügyes távolban. Undorító. Aztán bejön a közönség. Leül. Ügyesen betartja a távolságot, és visszafogott szenvedéllyel, ügyesen veri lábával a taktust a szék alatt. Miközben nyú van a seggében, és veti szét a duhaj öröm. Embernek lenni nehéz. Artikulálatlan hangok törnek elő abból a nőből. Hol öblös hangon ordít, hol cizelláltan áriázik, hol selymesen bűg, hol fölfújja magát, mint egy méltatlankodó

pulyka, hol egymáshoz bújjik, mint a szürkegalamb. Esméletlen. Érteni mindenestre semmit nem lehet, jelentéstelen szószörnyek ugranak egymásnak, szóhernyók tekeregnek, szóvíz csobog, szókövek csapódnak, csak a ritmus, csak a hangszín, csak a hangok. Nagyon érzéki ez az egész. Megbűvölten bámulok, kapaszkodom a szék karfájába, másképp felugranék, és át a székeken, át a lábakon, öleken, ágyékokon és társasági előírásokon, jól odaérinteném magam mindenhez. Tudod, amikor egyszerre mindenhez hozzá akarsz érni. És akkor most vegyük azt hozzá, hogy ráadásul ott ül melletted.

Teljes testi mivoltával ott ül, és ez azért legalább 200 volt, mert alig karnyújtásnyira van tőled. Tulajdonképpen erővel kell tartanod a könyököd, mert ha megtámaszkod, összeértek. És akkor felrobbanna ez az egész, akkor egybeomlanának a pólusok. Tehát nem szabad megérinteni. Nehezen tudnék most olyat mondani, ami ennél rohadtabb érzés. Nem szabad megérinteni azt, akit meg akarsz érinteni. Hány évet adnál oda az életedből egy-egy ilyen alkalommal, csak hogy megérinthesd? Ha a sátán tudna alkudni... Még vérnek se kellene folynia, milyen undi dolog, ott tőkölni a vérrrel, meg szerződés, aláírás... nagyon kezdetleges kiszérelés. Pedig egyszerűen levonhatná a meglévő éveid számából. Mert előtte azért felkészül ám, a huncut sátán! Beszölt pl. a Jóistennek, heló, öreg, némmá, azt a figurát, ilyen körülmények között, szerinted meddig húzhatja? Az meg, az öregisten beszopja, mert neki is a hiúság a legakhilléusziabb pontja, és szépen kitalál, hogy

egészen pontosan még hány évet bűnözhet a kiválasztott halandó. Az ördög ezek után halkán megköszörüli torkát, majd kalapját megbiccentve angolosan távozik. Kivárja a pillanatot, ül a bokorban, elszivarozgat. Szerintem a sátánnak tuti, hogy van olyan szivarvágója, mint a keresztapának. Ül a sátán jégbe hűtött whiskyspohárral, kilóg a száján a bazinagy szivar, és kivárja a megfelelő pillanatot. Amikor te simán odaadnád a fél életedet egyetlen érintésért.

És én akkor ott oda. Vannak fontos dolgok az életben, mondtam aztán halkán, mikor már az utcán mentünk, mi ketten, és az a barátom, aki még velünk volt. Bár abban a helyzetben mégis inkább azt hiszem, ők ketten és én voltunk. Már csak úgy lehet engem belerángatni a legfergetegesebb bulikba, ahol aztán hajnalig rázom a bugit, rázom kifele a lábamból. Holott indulás előtt még szentül megfogadtam, hogy disztingvált távolságtartással szemlélem majd a társaság teljes elbutulását, és hideg göggel legyintek minden esetleges próbálkozásra, illetve számonkérésre. Soha nem jön be, mert mindig én rázom elsőként és a legőrültebben. Egyszerűen elfog valami hangulat, rángatózni kezd a testem, és pillanatokon belül ott vergődök a táncparkett közzepén, az se baj, ha egyedül, úgyse bírják sokáig nézni, bele fognak veszni ők is. Hiába próbálkoztam mindennel, hogy ennek elejét vegyem. Hiába festettem ki magam annyira, hogy tudjam, ha bolondul elkezdek táncolni, lecsorog majd a smink a térdemre, nem számított. Ha lecsorog, hát lecsorog, kit érdekel. Hiába vittem magammal buta kistáskákat, amiket ugye, a nők nem adnak ki a kezükből, és nem lehet csak úgy, akárhova letenni, kis időn belül kistáska lecsapva a lábak közé, én meg táncolok, pörgök, visítozok, mint akit démonok szurkálnak. És mindig akkor a legjobb a buli, ha előtte elhatározom, hogy nincs kedvem hozzá. Nem is értem, miért nem eszerint élek. Sima ügy, nem? Elhatározod, hogy nem akarsz, és bejön. Következetesen magad ellen élni. Mert úgy látszik, így is ez megy, csak ettől olyan elveszettnek érzi magát az ember. Ha viszont ezentúl következetesen mindig azt nem akarom, amire vágyom, akkor tuti, hogy teljesül. Nem olyan bonyolult ez, csak el kell kapni a logikáját. Így aztán a fiúk elkaptak, és kis idő múlva már fenn kucorogtam egy szálloda bárjában, fenn a tetőn, szügyig csillagokban, chilei vörösbortban és beszélgetésben.

Viszont az roppant izgalmas, amikor a leendő pasid még nem tudja, hogy ő a leendő pasid. Rá vagy állva erre, minden hormonoddal ezen dolgozol, ezt küldöd neki, csak úgy sziporkázol ebben a kitágult, nagy, kozmikus libidóban. Hogy miért mondom, hogy viszont? Mert valószínűleg itt egy hosszú és unalmas rész jönne arról, hogy mennyire adott volt minden, milyen vadítóak voltak a fények, és mennyire frankón rá lehetett látni a városra. Az egész környezetnek valami mélyen inspiráló jellege volt. Na, ezt a részt akarom megúszni ezzel a viszonttal. Ott ülünk, fityeg rajtam ez az én kitágult libidóm, és hallgatom, ahogy az asztalon halkán serceg a mécses. Ő beszél. Én nem nagyon beszélek. Az ilyen helyzeteket különösen élvezem. Szeretek olyan emberekkel üldögelni, akik belevesznek a mondókájukba. De nem úgy, hogy közben én kiszorulok valamilyen steril közegbe, nem. Az ilyenektől kiszáradok és légszomjam lesz. Úgy érzem, rám szorul a bőr, elzanzásít, nem kapok levegőt, megfulladok. Leginkább azt szeretem, amikor a másikat úgy ragadja el a beszéde, hogy magával ránt engem is. Hőmpölygök csak vele, megy a szöveg, jönnek a hullámok, ringatózik, felcsap és elnyugszik. Ez a beszéd. De ez az elnyugvás sem valamiféle kínos apály, hanem csak pillanatnyi szélcsend. Ami ahhoz kell, hogy kicsit úgy visszanyerd a lélekjelenléted. Kicsit megállsz, fellélegzel, magadra ismersz, bölintasz, oké, megvan, mehet minden tovább, létezem. És közben küldöm felé az ezzel járó örömet. Amit különösen felduzzaszt az a titkos megérzés, hogy a leendő pasim ő. Ő az én leendőm. Aki nem tudja. Ontja csak magából a történeteket, naivan, ártatlanul, miközben én magamban ujjongok, hogy ő az.

Egyszer majd feltétlenül táncolnunk kell, mondja. Belül mosolyodom el, a bélbolyhaimmal mosolygok. Mint aki véletlenül kisodródott a helioszféra külső tartományaira, és finoman meglegyinti a napszél. Lassan, mintegy pusztá szórakozottságból, leengedem a szemhéjamat. És mivel a legteljesebb mértékben el vagyok veszve, bejelentem, hogy elmegyek. A barátom, aki nem ő, és aki mindedig feltűnően hallgatagon ült, tévován tartóztat, ne menj, ilyünk még. Megtorpanok, és erőtlően visszarogyok a székbe, jól van. Én megtettem minden tőlem telhető, én igazán el akartam menekülni innen, hát, nem ment. Mint akit odaszögezték, ülök a fotelkámában felhúzott lábakkal, a papucsom valahova lerúgva, támasztom az állam a kezemen, figyelek némán, és izgulok belül, izgulok, mint egy ovis, hogy ő az én leendő pasim.

In memoriam dr. Szász Pál

Nő

Mielőtt zárul a februári anyag, bezúg egy olvasóiasztó mottó, mellé a könyvméretű tanulmány. Nem használok majd, csak odamutatom, hogy a blogjelenség komoly társadalomtudósokat is foglalkoztat. „Egy olyan kultúrában, ahol a valóság egyszerre publikus és mediatiszt, a blog »reális« teszi az én kísérleteit, hogy a kapcsolat-építés, az önkifejezés, önfeltárás révén ellenálljon a töredezettség erőinek. A blog mint műfaj hozzájárul az én művészetének kiteljesítéséhez.” Carolyn R. Miller – Dawn Shepperd: **A blog-írás mint társadalmi tevékenység.**

Nem használok majd. A társadalmi vonatkozások komoly háttérenergiával bírnak, meghatározzák a mozgás irányát, de a személyes blog meghatározó eleme az *önlelemző* inkognitó. Nem tudok róla, az ötvenes évek Szabad Nép félérei óta találkozunk volna szabadtéri, nyilvános önkritikával. Ezek sem azok. A blog nyilvános, elemző, őszinte, jó esetben minden korabeli sematizmustól mentes, de a mögöttes társadalomrajz csak annyiban jelenik meg, amit a blogger engedélyez. Az inkognitó része, hogy nem konkretizálja a várost, ahol él, nem nevesíti a férfit, akivel él (vagy szeretne). Magát sem nevesíti. A nő. Ha nő.

Az első ember: Éva

Aszubjektív Blogreal második és harmadik részében a nők, a női blogok közt tévedek el. Ennek több oka van a Szilveszter körüli napokban. Gyakran jut eszembe, valami fatális tévedés köröz a Teremtés legendája körül. Egyre biztosabb a tény, hogy az Úr Évát teremtette elsőként. Csak hogy a zsidó bibliaszerkesztők rémülten szembesültek az esemény-leírással, átkombinálták a vezénylést. Lehetetlen állapotnak tűnt, gondolták, hogy – mi férfiak – szebbek vagyunk, okosabbak, erősebbek, jobban tájékozódunk, hátunkon hordjuk a világ terheit és bűneit, hogyan hát, hogy Isten Évát előbb a porból, s csak később belőle Ádámot. Rafináltan megfordították a sorrendet, ami így is maradt. Ezt tekintjük ma *hagyomány*nak. A teremtés-projekt is csampás, ez a különös oldalborda-sztori messze visz a lehető valóságtól, ugyanis mi hiányzunk Évából, nem Éva belőlünk. Helyünk is megvan Évában. Amikor az eredeti lyukra nem találunk hirtelen, az se rossz, amit most nem konkretizálnék.

Hogyan történt? A Teremtés elvégeztetett. A hatodik napon életre kel az első ember – Éva –, mint a teremtés koronája. Ő persze elégedetlen és magányos (legtöbbször az). A Teremtő tudja ezt, a forgatókönyv helyből emberpárban gondolkodik. Aztán Évára mély, magányos álom borul, a Teremtő lyukat fúr rajta, ott, ahol a hiány legkevésbé látszik, s a férfi reggelre kész. Amikor Ádám „megszületik” – „hús és élet Éva combjai közül” – csupa vér és nyálka, Éva rápillant, undorral fordul el. A Teremtő látja, hogy a „mű” nem jön be, és újabb kísérletében Ádám kimosdatott Adonisként kerül Éva szeme elé. Az eredmény: Éva azonnal megmássa, öleli, csókolja Ádámot. Az első, félresikerült „példány” visszatér poraiba, vagyis megszűnik létezni, de Évánkban azóta is ott lappang a kétely, hátha rosszul választották. Ő volt az igazi, ki kellett volna próbálnia. És időről időre rápróbálnak a férfira, akit a szembejövők közül az igazi Ádámnak gondolnak.

CALLIOPE, a kis-nagylány

Igen. Erről beszélünk. „[...] Vannak nők, akik ugyanilyen élményt nyújtanak, elbűvölő, kedves nők, hazug, világos szemekkel, akik bennünket választottak ki, hogy meghemperegjenek egy kicsit a szerelemben. Ha karjukat tárták, ajkukat nyújtják, ha lüktető szívvel magunkhoz szorítjuk őket, ha élvezzük kényes szerelmük fűszeres, érzéki gyönyörét, csálhatatlanul érezzük, hogy egy macskát, egy karmos, tüfögő macskát ölelünk, álnok, alatomos macskát, szerelmes ellenséget, aki belénk fog marni, mihelyt belefáradt a csókba.” Guy de Maupassant-t idézi Calliope (<http://calliope.nolblog.hu/>), aki nagyon is két lábbal áll a földön, és aki bizonyítékkal szolgál az Éva-elmélet valóságára is: „Meglepő felfedezést tettek a tudomány doktorai, genetikailag minden ember nő. Minden csecsemő kislánynak fejlődik, azonban egy parancsra a fiúgyermek szervezete androgént kezd termelni. És akkor megtörténik az élet második csodája, fiú lesz a kislányból. Bizonyíték erre a férfiak mellbimbója, ami még a hormonokkal előtt fejlődik ki.”

Az élhető és kevésbé élhető világból – a maga szövegváltozataival – minden megfogalmaztatott már néhány ezerszer. Nem maradt ki semmi. Így vagy úgy, olvashatóbban, aktualizáltan, szépen, vagy célratorően. Mindez két ember kontextusában: író-olvasó. Ezzel szemben a blogger saját személyisével kommunikál, határait kutatja. Vágyaival, álmaival beszélget. Itt a meghatározó különbség. Szerkesztőként tudom, amit tudok. Tudom, hogy minden „megírható”. A tabutémák listája nincs többé. Profi író ilyenre, mint Calliope kérvényező levele a Mikuláshoz, mégsem képes. Hasonlóra sem. Az irodalom nem tűri, vagy ha mégis tűri, nem tolerálja szereplői gyönyörű összetettségét. A regény elfárad tőle. A blog ettől szikrázik, ha valamit így mer indítani a blogger: „Kérlek, engedd meg, hogy felnőt

fejfel írdak neked, gyermeki lelkeimmel kívánhassak tőled, hiszen idén nagyon jó kislány voltam.”

Calliope napokra befogott, mint az iszap. Ha kiadóm volna, ha pénzem volna, akkor öreg, nálam kevésbé érzékeny szerkesztőim is volnának, akik szőrös szívűkkel nyilván lebeszelnének arról, hogy könyv legyen belőle – bármennyire is *fejlődési regény*. Feltennék a kérdést: hogyan teljesíti a regény dramatikussá kívánalmait? Megoldható, mondanám, drámatyúben kompetensként. De hogyan marad meg a szöveg cseresznyevirágzás illata, hogyan tartjuk meg a barackszörök izgató csiklandozását, ha dráma? Ezen érdemes eltűnődni. Időt adnék, hogy a válasz megkerüljön.

Kék Tündér muskátlija

Nehézzen jutottam egyezsége, hogyan értessem meg azokkal, akiket nem érdekel mások (idegenek) élete, olykor a sajátjuké sem annyira, hogy nekilássanak megfogalmazni egy-egy szeletét, hogy a BLOG az nem maga a BLOG. A blog egy személyes vitorlás hajó, de a JÓ vagy ROSSZ szelet szimbolizáló, megjegyzéseivel, reakcióival generáló olvasó nélkül a blog, a blog írója mozdulatlan marad. All a tengerben. Nem moccan. Az olvasó eltűnődik, összeveti saját életével, tapasztalataival az aktuális postban leírtakat, és megszólal. Az olvasó sokféleképpen szólal meg. A jó, pontos blog (amíg lehet, csak „röla” beszélnek) kíváncsivá, érintetté és együtt érzővé teszi az olvasót, mégsem irodalom. Ellentmondás, rendben, de a blogvilág így kerek. A jó blogger helyből jól ír. Jól rajzol személyiséget, helyet, helyzetet, és közben ott van ő, a lehető legbonyolultabb, akár naponta változó érzéseivel. Minél bonyolultabb a blogger, annál bonyolultabb az olvasói reakció, a blog annál inkább éli az életét, annál inkább létezik.

Ellentmondó, de valós tény (az Apablognál visszatérünk rá), a blogger a reakcióktól függetlenül saját lehetőségeire, tehetségére utalva. A blogger nem kér segítséget, mert a blogtársadalom, ha néha össze is rántja magát, fel is vonul. A blog – általában – a civil szféra, amúgy ritkán beszélő szócsove (a politikai blogoknál erre is lesz mód), s mint ilyen, funkcionális forrásban van.

Az élet apró történetei – mondja Bluefairy, aki 2005 januárjától hosszabb-rövidebb szünetekkel írja életét (<http://bluefairy.nolblog.hu/>), és betartja, amit ígér. A „nagy” történeteket nem írja. A „nagy” történet négy-nyolc kistörténet csokra. „A tündérek hosszú hajú, gyönyörű nők [...] A férfiakat elcsábítják, elragadják, vagy tévútra vezetik. A jó tündérek képesek megmenteni a veszélyben lévő embert. Halhatatlannak és örökké boldogok.” – mutatkozik be.

„Ha az ember néha látja a jövőbe, biztos nem tenne meg bizonyos dolgokat, például, nem küldene szilveszter éjjel csacsi részegen sms-t az ex pasijának, hogy – Dögölj meg –, vagy, ami még rosszabb – Ég le a pokol tüzén” – fogalmazza a nem múltó nagy szerelmet. „Aztán jött R. és azt mondta, hogy egy a lényeg: talpon maradni. Hát én megtettem mindent. Lefogytam vagy 15 kilót, amüül most nagyon bombán nézek ki. Egészen odáig merészkedtem, hogy a nyáron tangás fürdőruhát hordtam. [...] Végső kétségbe zuhanásakor rá szoktam csörögni. Olyankor visszahív és azt mondja, hogy: Hol vagy, tíz perc múlva ott vagyok. Amióta G-t megismertem még kétségbeesettebb vagyok. Minden nap összehaléunk valami kis hülyeségen. Ma mondtam neki, hogy többre vágyom az életben, mint ő, és alapvető dolgokat másképp látok. Erre azt válaszolta, hogy ő akkor is szereti a szalonát.” Hogy Kék Tündér mennyivel koncentráltabb az átlagíróknél, átlagzsurnalisztánál, kottázni lehet. Kék Tündér belső anarchiáját közvetíti a blog, valami istenáldotta konstrukciós tehetséggel, szókészlettel, humorral applikálva.

„Tegnap megkérdezte Gé, hogy miért nem azzal a piros körömlakkal festem ki a körmeimet, amit tőle kaptam, de én azt nagyon kurvának találom utcára, meg utazáshoz. [...] Én meg azt gondoltam, hogy szexhez majd tényleg milyen jó lesz, de egyébként nekem nem az tetszett kifejezetten. Nem mertem neki mondani, mert megsértődött volna. Hát láított itt már valaki kék tündért piros körömlakkal? [...] Próbálok nem gondolkodni azon, hogy menjek vagy maradjak, mert olyankor egész jól érzem magam, de nem telik úgy el nap, hogy ne gondolnám azt, hogy menni kell. Az eszemmel tudom, hogy nem szabad ezt folytatni. [...] És igen, tudom, hogy, aki tényleg a társa tud lenni az embernek, azzal nem kell mindenben balhézni. Az nem sértődik meg, ha nem azt akarom, amit ő. Jót fog tenni ez a pár nap, elmenni, összerakni lázadó énem.” Huszoneves nő. Számára az, hogy Rákosit hová temették el, hogy mennyivel emelkedett január elsejével az utazási költség, éppen úgy másodrendű, mint az, hogy mennyire készült fel a főváros a hőeltakarításra. Bluefairy férjhez akar menni, a lehető legjobban választani, gyereket szülni, „muskátlit az ablakba”, amit gyakran emleget ironikusan. A legközőnségesebb, ugyanakkor a legeredetibb női program az életre. Meg lehet érteni? Csak megérteni lehet.

Katherine fogalmazza meg ezt az állapotot egy másik blog hozzászólásai közt: „Tán azért ily fájó sokaknak, mert magunkra ismerünk kendőzetlen valóságunkban. Mert mind ezt tesszük, nők, ha férfit akarunk, férjhez menni, vagy támasznak, akárminek, mindig számítunk, szétnézünk, ki a jobb, a rosszabb a felhozatalból. Egyik ezért, másik azért jó, vagy rossz. Így

lecsupaszítva tán kínos. Ilonka okos nő volt, okos azon a módon, ahogy az evolúció az okosságot méri, képes volt életben maradni, a legjobbat választani. S ahogy nézem, nem volt gonosz, sem rosszindulatú. Mi kell több?”

Irodalom, amikor

Amikor blogger az irodalom felől közelít, az irodalomra kacsingat. A bevallottan irodalomközeli blog érdeklenebb. Ismétlem magam: prózában az író tehetsége sarkít, dramatizál és szelektál. Az „életblogger” blogjában az élet tehetsége teszi ugyanezt. Óriási távolság a két mű közt még akkor is, ha mindkettő profiként teljesít. A következőképpen mutatkozik be egy Mo nicknevű blogger (<http://mo.blogter.hu/>). „Vagyok, aki vagyok. Sokak szerint bolond. Mások szerint érhetetlen. Valódi éneket nem ismerem, de azt tudom, hogy szeretettel telj.” Felsorolja: blogok, ahol társszerző: Verseim, Társ-keresők önképző köre, Értelmetlenségek, Pepin Sörkert, Meg-ídezett, Maszatos Kávészó, Mó képeskönyve, Blogámia.

„Lelkifurdalás

A kisfiú nem szerette, ha nagypapája arcon puszilta, mert félt tőle. Vagy nem is azért, csak egyszerűen nem szerette. Petike ki is jelentette nagypapijának, hogy csak a sapkát puszilhat meg! Mikor Petike elsős lett, nagypapja szervezetét súlyos betegség támadta meg. Mire Petike megtanult írni, a nagypapa meghalt. Petike egy levelet írt Neki, amit a temetésen a virágok mellé tett. »Drága Nagypapa! Nagyon sajnálom, hogy csak a sapkát puszilhattam meg, mert mást nem engedtem. Remélem azért ott fent a mennyekben gondolsz rám. Nagyon szeretlek, és hiányzol! Csókol: Petike«” Így koncentrált az érzelmekre az irodalmi blog.

Bentről ki, vagy kintről be

Miután kiderül, a szerelmes blog és az irodalmi blogok közti átmenet néha körörmnyi, lehalászom a blog-időszámítás korai produktumait, hátha kiderül, iskola ez, vagy iskolának nevezhető, fertőző valami? Az első

általam olvasott penge terhesnapló (*Szécsi Noémi, A kismama naplója*, <http://onagy.zoltan.terasz.hu/index.php?id=806>), több síkon megrendített. Elsősorban a férfiosztobaság mértéke. A kis és nagy dolgok összefüggéseiről nem tudunk semmit. Szécsi web-naplója az első súlyán kezelt felismerés, hogy a nő nem az, amit látunk, hallunk. A nő százszor összetettebb szerkezet, mint azt a férfi a maga egyszerű világából akár feltételezni is képes volna. És, teszem hozzá, ha nem is tűnik bonyolultnak minden esetben (ha akarja, egyszerű, mint a H₂O). Viszont öröm, hogy lecsengőben a korábban tomboló Bridget Jones divathullám, amelyre olyan – szerencsésnek aligha nevezhető – írókedemények is megpróbáltak felkapaszkodni, mint egy Sáringer nevű férfiember, Terézanyunak írt dilettanciáival. A „valóban”-blog nem tűri a keresskedelmi árrest, az olvasók tömegére és kiadói bevételre bázisozó attitűdöt. Kibukik a sorból.

Gördülnek a könnyek

Jó esetben nem hasonlítanak egymásra. Minden blogger külön szubjektum, másként fáj, másként öröm, a kés is más szögben villan. A bloggernő, mint a barlanglakó őseember, falra festi az ismert, közel lévő, de teljes tömegében nem birtoolt vadat, a férfit. A jó blog minden esetben festmény a titkos barlang falán a maga örök iveauel, igazságaival, hogy a százöttszáz év múlva betévedő megértse belőle, miről szól a nóta ember és ember, férfi és nő között: (<http://myreille.hu/>)

„Feladom

„Ennek most fájnia kellene, gondoltam, de sehol sem éreztem fájdalmat. Semmit sem éreztem. Néztam, ahogyan mozog a szája, hallottam, amit mond, és pontosan tudtam, hogy azok a könnyű kis szavak, milyen természetesen siklanak ki száján és észre se veszi, hogy gyilkos szavakat fűz egymás után. Nem gondol rám, csak magára, és megint oda jutok, hogy nem szeret. Már nem is akarom felmenteni azzal, hogy nem úgy szeret, ahogy nekem jó lenne. Már nem szépiem, csak csendesen megpróbálok megküzdeni és megbékélni azzal, hogy nem szeret. A mérgezett szavakat csak néhány óráig tudtam megállítani. Egy csendes pillanatban lecsaptak. Gördülnek a könnyek. Sajog a szív. Mosógépben forog a ruha. A szobában nyúlik a fénycsík. Szürke felhők úsznak az égen. Másként nem tudom magam védeni, csak ha távolodom. Megint éveket vesztegettem el arra, hogy utat találjak hozzá, de neki semmit sem jelentenek ezek az utak. Másmerre jár. Sohasem felém indul. Hozzám sohase jön, se átvitt, se a szó valódi értelmében.” Olyan felismerések tömege, amelyek kibogozására szinte soha nincs időnk. Soha nem látjuk, mi mozog a nő lelkében.

„Kétkedő

„Az újdonság sokszor bódító és legtöbbször önmagunkat szeretjük az idegenben. Azt, hogy nem vagyunk egyedül, hogy nincs az az átkozott magány, hogy nem kell megfelelni, nem kell játszani, csak lenni. A valódi hasonlóság viszont igazán ritka, és az még ritkább, hogy egyformán változunk, hogy igazán kíváncsiak vagyunk arra, aki velünk szemben ül. A valóságra is igen ritkán vagyunk kíváncsiak, úgy látszik, ilyen az emberi természet [...] A megértés sokszor a legnagyobb szemfényvesztés.” Önelemzés, lefejezett spiritualitás, kökemény valóságismeret másutt: „Kerüljük, hogy szembenézzünk sötét oldalunkkal [...] Erénynek hisszük a szilárd álláspontot, pedig sokszor csak csökönyösség és a belátás hiánya. Saját sérelmeink elvakítanak. Saját érzéseink elvakítanak. Saját vágyaink elvakítanak.”

ONAGY ZOLTÁN

FEKETE RICHÁRD

A némaság dicsérete

A csend meséli múltadat
Szemed szilánkja törve
Beléd karcolt üvegszavak
Vonnak üres tükörbe

Szemhéj lezárva ordítasz
Sikíts az éjbe vallj rám
De elterülsz akár a zacc
A kávécsésze alján

Hullát a nájlón átölelsz
Szivembe olvadt méreg
Ha néma testem visszavesz
A titkokat kivéded

A sárga szívet elnyelő
Nap sem mondhatna többet
Csak égre festett serpenyő
Egy felfelé hullt könnyed

És hangtalan a térzene
Most jöjjenek ha tudnak
A némaság dicsérete
A csend meséli múltad

Tükörben

én istenem jó istenem te áldott
halld meg szavam e főbenjáró álmat
segíts hogy beteljesítsem a vágyad
motyogj el értem végtelen imákat
lássuk egymást holdvilágnál és kérjed
hogyan láttassam meg a világot véled

megnézheted hogy fut ráncba az éjjel
hogyan bújjik el egy hegy mögött a nap
dorbézolhatsz mennyen túli kéjjel
mielőtt a reggel szemedbe kap
felébredhetsz egy halványszürke csókra
elindulhatsz a munkába s talán
– ha lépteiddel együtt ver az óra –
bekopoghatsz a hús föld ajtaján

hallhatsz meséket óriásokat
láthatsz királykisasszonyt kiből nő lett
s mikor magába zár egy gondolat
szeretheted a glóriátlan nőt
fizethetsz értük érzelmeket és hálát
miközben testük-lelkük téged jár át
Úr lehetsz a dísznók közt te kondás
(Isten-isten, minőségi romlás)

és látlak én is égi székhelyedről
nézem álmod lelked és az arcod
figyellek s ha úgy látom jónak fentről
zajos szívedre cédulát ragasztok
buzgó kezeid egymásba fonod
hogyan „legyen meg a te akaratod”
majd fagyos ujjal érint meg a nemlét
az ég szeméből rád csöppen egy emlék
s te átviharzott halandó szavakkal
fohászkodol hogy szűnjön meg e lát
s mikor redőtlen éjbe vált a nappal
imára gyúlsz s bocsánatomra vársz

És akkor, áldott, isteni alak,
ha jól felelsz, én megbocsátalak.

BOLDOGH DEZSŐ

Borges emlékére

Szerettem volna „úgy ihellni” verset,
komolyan... ahogy az időt teremti
egy nagyhatalmú Senki, félistengermek,
gondok, embergondolások feletti
fura ördög vagy absztrakt mennylakó.
Ha már ide száműztem egykor,
látnom kell, hogy életem átalható
napjai mögött az evilági por
mint pereg (az ő idejük is méri),
hány valódi évezred, pillanat-rom,
mely észrevétlen, sorsomat tetézi,
lesz emlékké a boldog sivatagban...
„Homályommal holt mítoszokba” laknom,
isteni tréfa? – halandó-alakban?

Két feljegyzés

I.

Azt mondta, hogy többé nem ér rá.
Én legalábbis úgy hittem, hogy élek.
A telefon-kalitka körül a világ csaholt.
Aztán a betonszagató fűrógépek.
A téren a dög. (Pokolörző-fajta volt.)
Indulni próbáltam. („Szellemem lángja odaéghet?”)
Ők közömbösen tették a dolgukat.
(Nézted, ahogy lapátolják az árkot,
barna arcukat, törődött kézfejükét nézted.)

II.

Megint Veled, megint Veled ébredt.
Hallgatja az éjszakát, mint máskor a
zsongást, a hülye rádiózenéket.
Ősz volt ott is, az ősz tócsáiban lábolt,
mert kiszökött a gáz a halál hőlégballonából.
Aztán óangol sikátor lett az utca.
Csupa csönd, csupa rossz előjel,
botladozott, vállán nyolc tonna levegővel.
Felejteni akart nyilván, ezért nekivágott,
hogyan hagyja ezt a nagyjából egyforma
nők emlékeiből létesült világot.
De megint Veled, megint Veled ébred.
És most hűlt helyedet tapogatóják
novemberi halott utcalámpafények.
Kinyúltan hever, hagyja, hogy egy csillag
jeleit még meztelen bőrébe bevéssze...
Aztán az éjszakában elzúgó kamion.

(Hidegrakomány árva verdesése.)

DONKÓ LÁSZLÓ

ó az a gyík...

„Egy szalamandra bandukolt előtte
a veresedő avarban...”
/Szepesi Attila/

ó az a gyík ott a kövön

libabőrös pikkelyes-álca
óvta lány-belsősegeit
moccant mint egy eleven-pálca...
szeme lustán pislant felém
jegesen megnézett magának
s úgy tettem mintha érteném
mért kacsintgat rám az az állat.
gyöngy-szép volt kellelte magát
sztárolta magát ahogy mondják
leste miként zabálnak a csukák
süllők = szelíd anakondák...
a tiszai-gyíkok nem buták
einsteiniek
annak is akinek randák!

az én arcom = az én tükröm

„A víztükörre ráhajolt
s vacogva látta nincsen arca.”
/Szepesi Attila/

hogyanha nekem arcom lenne
tükröm nézné magát benne
mege látná ha repedt karcos
aki arca = öreg harcos.
nyúlt szeméből fény villanna
hullna szájából a manna
nem-kevés csók repdekelne
hogyanha nekem szájam lenne.

de nincs arcom de nincs szájam
kitépte holló a májam
szívem helyén nagy úr tátong
beleszúrva dárdás ág-bog
a tükröm is összezúzva
hasonlítok benedegúzra!

mi marad utánad?

mi marad utánad ha
deszkák közé szegelnék?
veled hal a kemence-
padka s a konyhaszeglet.
ha elviszed magaddal
a szűzfető-hokedlét
s neked már nem szaggat ba-
log mama sem nokedlét?
mi marad mi maradhat
azt hiszed majd a versek?
ha közben hóhajú ősz
lesz s benned a dal veres lett?
talán apád gyalulta
koporsóláda-szeglet
s deszkák közé szegelt
mezítelen segged?

hercegisasszonyok

Andersennek

az ekcémás birsfa a göcsörtös
csillagokra nyújtja zongorára-
illő bot-ujjait s zenélni kezd
a lomb mint fehér billentyűk
gálicos-levelek mozdulnak le
és föl chopint játszik a szél
valami keringőt... s táncolni
kezdelegykésőszi pille
szárnyaminttüll-szoknya
lebben-libben-lobog... úgy
táncolnak a vén andersennél
aszúzihercegisasszonyok.

Őszi uton

Fejér Gyopárka,

performer.

1976 nyarán született Debrecenben. Miután a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán szerzett művelődésszervező diplomát, alkotó közösségekkel és performance-szal, táncsal foglalkozik. A Speciális Heurisztikák Performansz Csoport alapítója és vezetője. Angliában és Indonéziában folytatott tanulmányokat. Debrecen, Budapest és Szekszárd után jelenleg Szegeden él; szervez, táncot és mozgást tanít, fotózik; emberjogi aktivista.

Ramadáni reggelen

Hajnali zápor az utca porában, készül a város, az Ég ide lát. Eljön egy új nap a szép Ramadánban, s böjttöli hittel a Nap sugarát.

Készül az asszony étel-imával, tűri a főzést, korty vize nincs. Mozdul a leple büszke örömbé, éke a fátyol, egy rossz szava sincs.

Kapja a jó szót ninestelen árva. Hallod a dics-hírt, földig ima, jószívű tál rizs, bő adományok, lesz a szegénynek új böjti ruha.

Szólítok asszonyt édesanyának, köszönök férfinak édesapát, én szívem ő szívük egy dobogásban, családnak éljük a Föld csapatát.

Hindu alkonyatban

Nyílik a lótosz, enyhül a hőség, Asszony a tállal útnak ered, Füstölők parázsló, illatos útja, Lépte a lakban körbe vezet.

Most szedett bimbók a kerti bokorról, Rizs-csomag, jó víz, halk imaperc, Megáll a díszes háziszentélynél, Harmadszor ma már, a csendbe evez.

Díszíti békén, rakja a szirmot, Leül egy cseppet, elmeditál. Hangtalan szóval kéri az áldást, Homloktól füst-tánc Ég fele száll.

Rózsaszín, fehér és sárga virágok, Számtalan szegletbe jut kis csokor. Séta a házban, a kertben, a létben, Végtelen alkonyi béke honol.

(Folytatás a 11. oldalról)

5.

A mester nekilátott, hogy megfesse kedvenc témáját, a vihar utáni óceánt és félkörben a tengerpartot, amely még magán viseli a pusztítás sebhelyeit. A márványpadló csodálatosképp nedvessé vált, de az átszellemült Orfini, elmerülve az alkotásban, nem vette észre, hogy bokáig vízben dolgozik.

Egy törékeny lélekvesztő megnőtt a festő ecsetje nyomán, s most már a vászon egész előterét elfoglalta. Hirtelen felhangzott a távolban az evezők ütemes zaja, olyasfajta elevevességgel, mint a halászmadarak szárnycsattogása. A zaj közeledett, lassanként (egyik oszloptól a másikig úszva) betöltötte a termet, azután megszűnt, s csak néhány fennakadt vízcsepp tündökölt remegve az evezők tollán.

A vezírek és emírek, vállig vízben, az etikett megkövetelte merevséggel szép sorban lábujjhegyre ágaskodtak. A tajték már elérte a kalifa szívét. Olyan mélységes volt a csönd, hogy egy megbüntetett háremhölgy néma könnyhullatását is hallani lehetett volna a szeráj felől...

A semmiből fölbukkanó alak valóban Nicolaus volt. Viseltes, hétköznapi ruhája lógott rajta, melyen még látszott a feslés is, amit hajnalban, a katonák betoppanása miatt nem tudott megvarrni; nyaka körül azonban furcsa vörös kendő lobogott.

Orfini befejezte a munkát, ám az utolsó ecsetvonás előtt halak így szólt:

– Halottnak hittelek...

A másik – felelet helyett – izmos karját nyújtotta, s szolgálatkészen besegítette a festőt a tengeren hintázó bárkába, melynek minden részlete, még deszkáinak erezete is tökéletes aprólékosággal lett kidolgozva.

...A márványmennyezet visszatükröződött a vízben, s ezért úgy rémlett, mintha Nicolaus egy roppant barlang belsejében forgatná az evezőket.

Halvány derengés csorgott szét, mint az elfolyó égbolt.

Az alámerült vezírek, emírek, katonák, eunuchok és rabszolgák haja ott kígyózott a hullámokon, testük azonban mozdulat-

tenek – sorolta ártatlan életörömmel Nicolaus. – Keljünk át a hullámokon túlra...

– Nem bánom – egyezett bele örömezt Orfini.

És az öreg mester (korát meghazudtoló fürgeséggel) magához ragadta a kormányt, erőtlő duzzadó tanítványa pedig buzdgón hajolt az evezők fölé. A bárka lassan, de biztosan távolodott, keskeny barázdát hasítva a mesebeli, valószínűtlenül kék vízben. Kisvártatva a barázda hangtalanul összezárult, mint egy behegedő seb.

Ha az olvasó a trónterem felől nézi, már nem tudta volna felismerni az evezőpadokon ülő férfiak vonásait; de még kivehető volt Nicolaus vérvörös kendője, míg Orfini szakálla zabolátlanul röpködött a szélben. A lapátok csobbanását elfojtatta a távolság. A bárka csak egy folyvást zsugorodó festékkölt lett a mennyboltnak (az alkonyóra színeiben ragyogó) mérhetetlen freskóján.

Buja, forró, aranyárga pára szállt föl a vízről, akár a hurik lehelete.

A lélekvesztő ekkor megkerült egy fantasztikus alakú szirtfokot, mely elzárta a kijáratot a nyílt tenger felé. Mielőtt teljesen eltűnt volna, még rázuhant a köszirt szívsvorító árnyéka.

Végezetül a porig alázott művész, Orfini, meg kutyahúségű tanítványa, Nicolaus, örökre elhajóztak a szelek szárnyán a kalifák (és mindennemű földi uralkodók) birodalmából, a mester által festett, szemképráztató óceánon...

Holányi Julianna

(sz. 1947. aug. 20.)

Nagyenyeden születtem, édesapám Molnár Árpád, a Bethlen Gábor Kollégium zene- és filozófiatanára, édesanyám Bartus Julianna. Gimnáziumi tanulmányaimat az évszázados nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban, egyetemi tanulmányaimat pedig a Kolozsvári Műszaki Egyetemen végeztem. Képzőművészeti fejlődésemet kezdetben rajztanáraim irányították, meghatározó szerepe Gazdáné Olosz Ella textilművésznak volt. Nagyenyeden elvégeztem a Horhat Horea festőművész által irányított festőiskolát, Martonvásáron pedig a prof. Beung-Kun Sou dél-koreai festőművész által vezetett akvarell- és kollázs mesterkurzust. 1989 októbere óta élek családommal együtt Magyarországon.

Kedvelt technikáim az akvarell, pasztell és tus. Alkotásaimat bel- és külföldön eddig 90 önálló és több mint 100 csoportos kiállításon mutattam be. Több kiadványt, újságot, könyvet, folyóiratot is illusztráltam (1995-ös Bakony-Baltoni Kalendáriumot, Várpalotai naptárat. Új Horizont Veszprém megyei irodalmi folyóiratot, megyei kiadványokat, újságokat, Hantz Lám Irén: *Nagyenyed szoban-képben* c. könyvét, útikönyveket stb.).

Szülőföldemmel való kapcsolatomban folyamatos, évente kiállítok Erdélyben (Nagyenyed, Torockó, Marosvásárhely), több alkalommal résztvevője voltam a Nagyenyedi Inter-Art Nemzetközi Művésztelepnek.

www.holanyi.hu

Erdélyi tavasz

Kovács András Ferenc távol-keleti tájakon jár az *Időmadárkönyv*ben, miközben a kötet illusztrátora, Kohsei a fordított utat járja be: képei jórészt felismerhetően kolozsvári helyszíneket rajzolnak meg. Ettől a párbeszédétől válik izgalmasabbá az, hogy itt egy európai költő japán maszk mögé rejtőzik – a képzőművészi hozzájárulás kiemeli a gesztust a szokványosból: megmutatja ugyanannak a dolognak a visszáját is. Nem először próbálkozik hasonlóval a Koinónia Kiadó. Jánk Károly *Vadnyom* című haikukötetéhez 2005-ben Toshio Yoshizumi készített illusztrációkat. Mégis másképpen alakulnak az új együttműködés hangsúlyai: Jánk nem törekedett arra, hogy haikuai egyértelműen „japánosak” legyenek, Toshio Yoshizumi képeit pedig nehéz lett volna „referenciálisan” olvasni. Kovács András Ferenc már a kötet szerkezet révén jelzi, hogy szorosabban, nagy erudícióval kapcsolódik a japán haiku-hagyományhoz: a kötet évszakok szerint bomlik ciklusokra, és a szövegek motívumai is dialógust folytatnak a Macuo Basó-féle motívumrendszerrel.

A haiku nagy lehetősége – a 20. század elején az „imagista” költészet is ezért fedezhette fel maga számára – a sűrített képi-ség: az imagista vers ugyanis minimálisra csökkenti a versszöveg elbeszélő és kommentáló jellegét: parafrázálhatatlan, lecsupaszított, szilánkos, személytelen képeket kínál az olvasó számára. Az imagista haiku természetesen már továbbértelmezett, a modernség életérzésére alkalmazott változat. A japán haiku kódoltabb, áttételesebb; motívumrendszere erősen szabályozott, a rövid sorok mögött a tágasságot éppen a tradícióhoz való kapcsolódás hozza létre.

Kovács András Ferenc szövegei mindkét fentebb vázolt lehetőséggel számolnak, és hozzátesznek még egy harmadikat is. (Erről később.) Kötetről kötetre figyelhető, ahogy Kovács tágtítja azokat a határokat, amelyeket korábbi művei alapján a recepció létrehozott költészete leírására. (És amely határokat

minden bizonnyal a recepció definíciós kísérleteinek hiányában is tágtitana, a legváltozatosabb poétikákban való otthon-lét, a mellérendelés elve alapján.) Ilyen értelemben jelenthetett meglepetést az életművön belül a Kavafisz-átiratokat közlő *Hazatérés Hellásból*, a *Porcus Hermeticum* című limerick-kötet, korábban a Jack Cole-könyv, vagy akár a „politikai verseket” közlő *Überallesbadeni dalnokversenyek* című gyűjtemény. A haiku-kötet az eddigi KAF-művek kontextusában a versek képi szintjére való összpontosítást igéri, sűrítettséget a korábbi dallamcentrikussághoz vagy a beszédpozíció váratlan megválasztásából fakadó költőiséghez képest. Ennek az elvárásnak részben meg is felel, olyan

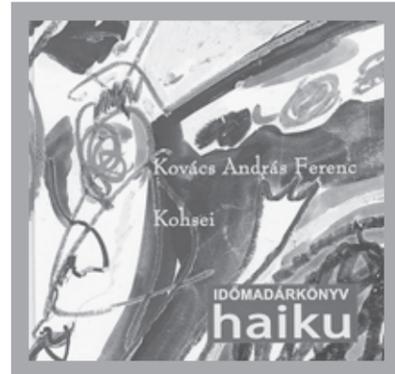
szövegekben, amelyek akár a személytelenség, akár a személyes érzékelés felől hoznak létre erős képeket: „Hullámzó sötét / tenger, sajka, szigonyfény – / fésű a hajban!” (33.); „Két körte rezzen, / pihés barack hasad szét! / Gyümölcs-szedő lány.” (31.); „Kedvesem arca / elé legyezőt tart, ó, / festett telihold!” (63.)

A japán haiku motívumrendszerében való elmélyedés ugyanakkor mondhatni teljesen természetes a szerző korábbi szerepjátszó attitűdjét ismerve: „számomra is örök titok maradt, hogy a megsejtett hangok, a megfoghatatlan hangulatok színe, illata, íze, tűnékeny fénye, a létteli szépség minden rebbenése s egy érzés ritka föl-fölröppenése mennyire ragadható meg, mennyire rögzül a részletekben? Mert minden mozdul, s minden moccanatlan. Mégis valamiképpen így állt össze, így vált lassan és szándékoltan nagyon »hagyományossá« és nagyon »japánossá« ez a haikugyűjtemény” – írja a kötet utószavában. Az emlegetett „japánosságot” tetten érhetjük explicit utalásokban, megnevezésekben: több címben szerepelnek például japán nevek vagy a „japán” szó, a könyv címadó verse is konkrétan szólítja meg a haiku-tradíciót: „Időmadár zeng: / zárda hús kőven konok / kakukkhang. *Katsu!*” (50.) Másutt a verslogikát nevezhetnénk bizonyos áttétellel „japánosnak”, mint a következő sorokban: „Havon madár járt: / verset írt... Már elrepült – / a kert nyitott könyv.” (7.)

Mindez talán kevés volna ahhoz, hogy ez a könyv félreismerhetetlenül a Kovács András Ferenc-féle költészet hangján szólaljon meg. A fentebb beígért harmadik, eddig nem részle-

tezett jellemző miatt tekinthető valóban ugyanannak a vállalkozásnak a részeként, amelyekhez a korábbi könyvek is tartoznak. Kovács tradícióhoz való viszonyában ugyanis mindvégig megfigyelhető az apokrif iránti vonzódás, a hagyomány értelmezettsége – az a játék, amelynek révén valóban visszairja magát a szerző a másik hagyományba, úgy, hogy egyben alakítja is azt. Az *Időmadárkönyv*ben a ravasz és változatos időmértékek vagy akár ütemhangsúlyok teremtik meg igazából a távol-keleti és az európai költészet dialógusát. Kovács ugyanis a miniatűr, a rövidforma ellenére sem mond le a vershangzás jelentésségéről. Görög-latin hangzások kísértének az ilyen sorokban: „Macskaszerelemek / múltán felleget ágyon / fölzokogó hold.” (19.); „Tarka napernyők / át a csatornán: csilló / vízbuborékok...” (34.); „Hajdina hajlik, / nyílj, bazsarózsa, mályva! / Jön-megy a harmat.” (39.). Másutt Weöres Sándor ütemhangsúlyos/szimultán verseinek nyomát figyelhetjük: „Csalogány dala / leng friss fű selymén! / Füzlomb bólogat: élek.” (26.) Ez a dialógikus versszituáció hozza létre voltaképpen azt a távolságot, amely nem a belefeledkező olvasatot kínálja (miszerint itt valóban japán haikukat olvasnánk), hanem az idegenséget is képes érzékelteni. A haiku „fordíthatósága” ilyen értelemben kérdés marad a kötetben – olyan további játékok is jelzik ezt, amelyek kifejezetten szóhangzások révén teremtik meg a „keleti” nyelv illúzióját: „Nem pöng tücsökhang” (66.); „Holdsugár húrján / kabócahang zöng. Jázmin / rezzen – ezüst láng.” (46.) Az eredetihez hasonló hangzás egy másik nyelven jön létre. (Erre is volt már példa a Kovács-életműben, egyebek mellett az emlékezetes *Ernst Jandl konkrét költeménye*.) A hangzás felidéz, megidéz. A távolság marad.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

Kovács András Ferenc: *Időmadárkönyv*. 69 haiku. Kohsei illusztrációival. Koinónia, Kolozsvár, 2007

Parti Nagy Lajos életműve az elmúlt két-három évben érte el elismertségének csúcspontját, ami a díjak és a lelkes kritikák mellett immár a példányszámokban is megmutatkozik. A *Grafitnesz* versei, majd *A fagyott kutya lába* novellái, illetve a *Taxidermina* című film és számos színházi bemutató, valamint az életmű eddigi eredményeit áttekintő monográfia tette nyilvánvalóvá – ha ez korábban bárki előtt kérdés lett volna –, hogy az ötvenes éveibe lépett Parti Nagy Lajos a kortárs magyar irodalom megkerülhetetlen, már hatásában is jelentős alkotója. Ugyanakkor épp *A fagyott kutya lába* kritikáiban tűnt fel a kétely, avagy a „nagy mű” hiányának megfogalmazása. Magyarán az a kérdés, hogy vajon Parti Nagy valóban

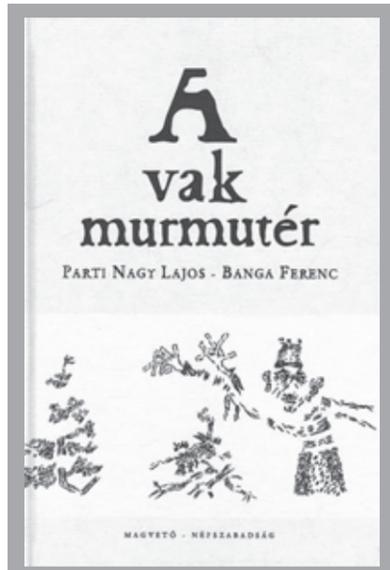

olyan színvonalú és súlyú szerző-e, amilyennek a „sajtója” mutatja, nincs-e itt valami öngerjesztő, a tehetetlenségi erő segítette folyamat, ami jelenleg feljebb árazza be ezt az életművet valódi értékénél. Mert persze nem arról van szó, hogy kétségbe lehetne vonni főként a kilencvenes évek Parti Nagy-műveinek eredetiségét, újszerű nyelvkezelését, virtuozitását, ötletességét, hanem inkább arról, hogy láthatóan mindezt nem termékeny továbbgondolás, hanem inkább automatizálódás és kiszámíthatóság követte.

És bizony az új könyv, a grafikus Banga Ferencel együtt jegyzett *Avak murmutér* sem segít feloldani ezeket a dilemmákat. Egyébként már csak azért sem, mert a szöveg nem új: eredeti változata a *Café Babel* felkérésére született hét-nyolc évvel ezelőtt, így sok tekintetben inkább megelőzte a fentebb említett köteteket, mintsem azok folyománya lehetne. Az alapszituáció mindenestre izgalmas, és kétségkívül afféle posztmodern választ kíván: a folyóirat arra kérte a szerzőt, írjon a négy alap-elemről, a földről, a tűzről, a vízről és a levegőről, azaz írjon a világmindenségről, merthogy, mint gyorsan kiderül, e négy elem hatókörén kívül más a világon nincs is. Parti Nagy nagyon szellemen reflektál a feladat kvázi-lehetetlenségére, melynek első oka természetesen az, hogy a posztmodernitás legfontosabb tapasztalata éppen az enciklopédikuság, a végső válaszok és a nagy történetek végére vonatkozik. Azaz végső soron arra, hogy az író szükségképpen elveszít minden olyan nagy témát (isten, haza, szerelem, őselemek, naná), melyek a korábbi évszázadokban, sőt évezredekben szinte kizárólagosnak számítottak. Száz éve egy efféle felkérést a köztisztvisletben álló író bizonyára nagy komolyan fogadott volna el, egy mai szerző viszont legfeljebb felsóhajthat („Miért nem lehettem régi költő?”), és azon

törheti a fejét, milyen ironikus ötletekkel lehet kellően eltávolítani a beszédmódot a témától.

Parti Nagy úgy döntött, négy terjedelmes szócikk-esszét ír, mondhatni, enciklopédikus igénnyel, de kettős csavarral. Egyrészt a szöveget a tizenhat-tizenhetedik századi tudományosság nyelvére stilizálja, sőt a helyesírásban is imitálja az akkori kézikönyveket, másrészt a szöveg nagy részét ekkori vagy valamivel későbbi könyvekből veszi át, sok esetben, gondolom, a legkisebb változtatás nélkül. A könyvet bemutató tájékoztatón egyébként Parti Nagy az egyik erre vonatkozó kérdésre válaszol meg is jegyezte, hogy nyugodtan alszik, mert minden általa idézett szerző több mint hetven éve halott, ezért nem is bajlódott idézettségi listák összeállításával. Azon túl, hogy a gesztust természetesen értjük és értékeljük (nincs a klasszikus értelemben vett eredetiség, mindenki az elődök ötleteiből építkezik, sőt az idézett szöveg eleve nem lehet azonos az eredeti kontextusban megjelenéssel), azért emlékeznünk kell a tavalyi évben a *Harmonia Caelestis* hasonló technikai miatt lefolyt plágium-vitákra is. Ott egészen megdöbbentő becslések is feltűntek: 70%, 85%, mármint hogy ilyen arányban lennének idézetek a szövegben, és csak a maradék kisebb hányad lenne az „eredeti” szerzői szöveg – innen jött a néhol jogi érveket is soroló felháborodás. De könnyen lehet, hogy *Avak murmutér* esetében ez az arány még közelebb van a 100%-hoz. Vajon mit tudunk ezzel kezdeni? Hol fedezhetjük fel az így létrejövő szövegmixben a könyv címlapján megnevezett szerzőt? Merthogy a szerző immár nem csak hogy halott, de talán soha nem is élt.

Parti Nagy Lajos – Banga Ferenc: *Avak murmutér*, Magvető–Népszabadság, Bp., 2007

Nézzük például, miféle mondatok kerülnek a könyvbe, mondjuk, a tűzről: „Az régi üdőkben sok vértanú lett tűznek áldoztájul.”; „A tűzötte gyújtó lik a löfegyvereken, míg a szép tűzagnászkar valamely ármádiánál a tűzagnászokat együttvéve teszi.”; „A menyetske maga mongya, / ég a tsürje nem tagadja, / ki eloltja annak adja”. A ’tűz’ szó jelentésmezeje is szimbólumbokra bomlik tehát ki az egymástól hangsúlyosan elválasztott bekezdésekből, így olvashatunk még a tűzmadárról, a piros paprikáról, a tűzgrásról, illetve a tűzzel kapcsolatos egyéb népszokásokról és hiedelmekről. Valahogy úgy, mintha ide-oda ugrálnánk különböző lexikonok és szótárak vonatkozó szócikkei között: a legtöbbször érdekes, de persze nehezen lenne indokolható, hogy jutunk a balatoni tüzes embertől Vejnemőjnenig, a tűzbe köpéstől a plázázáson át a szó etimológiai problémáig. Járatlan utak, merész asszociációk, vicces összecsengések, alig olvasható szóalakok – nagyjából ezt eredményezi ez a játék.

De alighanem mást akar Parti Nagy ezzel a bizonytalan státuszú könyvvel mondani. A nyelv, úgy értem, a magyar nyelv apostolaként nyilván erősen foglalkoztatja, hogyan lehet ezt a régi, a szemnek és a fülnek is idegen nyelvet működtetni, olvashatóvá, sőt élvezhetővé tenni, hogy tehát mit bír el a kísérlet. A vakondszzerű földikutya, a címben megnevezett vak murmutér, aki narráció szerint a könyvet mintegy tollba mondja az írónak, Csokonai Lili és Sárbovárdi Jolán közeli rokona, már legalábbis abban az értelemben, hogy a világot saját értékrendje szerint, saját nyelvén keresztül igyekszik megérteni. Iróniája is épp abban van, hogy megpróbál a nagy kérdésekről a saját, szükségképpen szűkös horizontján beszélni, de ebből nem a megértést lehetővé tevő esszé lesz, hanem egy hetet-havat összehordó, csapongó szöveg – mi más? Fontos, hogy Parti Nagy vállalja ezt a pozíciót, hogy nem akar a bölcs író (vö. Nadas Péter vagy Kertész Imre) szerepében tetszelegni, inkább saját esetlegességeire mutat rá. Lehet aztán, hogy ez egyben a kudarc oka is. Merthogy a gesztusokon, például a posztmodern korszemletről – vagy miről – való tudás reflektáltságán, a játékosságon és ennek látható tudatosságán túl a szöveg mégis csak unalomba hajló, a szócikkeken belül is ellaposodó patentokból áll. Ezen még Banga Ferencnek a lapok felső egyharmadán végigfutó rajzai sem segítenek, melyek ugyan szintén a tűz, a víz, a föld és a levegő jelentéskörére reflektálnak, de igen laza kapcsolatban vannak Parti Nagy Lajos szövegével. De jól is van ez így, illeszkedik a gesztusrendbe: a képzőművész nem rendelődik alá az írónak, nem illusztrátorként, de még csak nem is szerző-társként, hanem önálló és független szerzőként jelenik meg, saját jól megtervezett albumával. Író és grafikus ugyan beszélnek egymás mellett, de csak azért, hogy az olvasó se érezze tragikusnak a magányát. Így kerek, így szép a világ.

BEDECS LÁSZLÓ

Harry Houdini letagadott szülővárosának kóbor lovagja Budapesten él. Legutóbb a 28-as villamoson akadtam vele össze, a Népszínház utcában. S bár író, festő, fotográfus, tanár és esztéta, a megjelenésében nem volt semmi teatrális. Észrevétlenül belesimult a VIII. kerület málló falú bérházainak színvilágába. Szinte magába szippantotta a környezetet, amelyet kívül-belül ismert, hisz nem egy ház belső udvarán megfordult már vándortársulatával, az utcaszínházzal, melynek néhány előadásán hajdan magam is néző lehettem. A lakók szinte mindig örömmel fogadták az ingyen cirkuszt. Akik viszont berzenkedtek, még a lelkesedőknél is jobban kivették részüket az előadások utóéletében, így gyanítom, a katarzist sokkal mé-

Egy város- és öndiagnosztikus

lyebben és megrázóbban élték át, mint azok, akik azonnal hajlandók voltak elfogadni az élet váratlanul felkínált ajándékát. Persze, akiket az élet már megviselt, a 90-es évek elején joggal gyanakodhattak. Bőséges tapasztalataik voltak már a belső udvarokba is beszívargó ügynökökről, akiről soha nem tudhatták, miben sántikálnak. Mire, vagy kire vetettek szemet? Eladni vagy venni akarnak? Tárgyat vagy ideológiát?

Lábass Endre *Vándorparadicsom* című könyvében mindenre szemet vet. A vár labirintusától az Operaház padlásáig kalauzolt olvasó Budapestet szőröstül-bőröstül ismerheti meg. A műfajilag nehezen meghatározó kötet bőségesen kárpótol azért, hogy nem találunk számára egyértelmű rekeszt a memoár, a lektúr vagy a szociográfia között keresgélve. A talált és megélt szövevényes sorsok, épületek panoptikumát kifejezően árnyalják a naplótöre-

dékek és a lomtanításkor előkerült dokumentumok, melyek tárháza Péchy Blanka hagyatékától a cukorkakészítő-mesterek feljegyzésin át rég elfelejtett 1956-os petíciókig ível. De olyan mondatokkal is találkozhatunk, amelyeket akár versé is tordelhetünk:

Az Ötpacsirta és a Múzeum utca sarkán álltam,
És a fekete földben kígyózó hófehér kábelt csodáltam.

A Hajnali részegségből névtelenül előbukkanó Kosztolányi is írhatta volna ezt. De amíg nála az égben minden este bál van, addig Lábassnál minden a földön marad, anélkül, hogy a rögöz tapadna. Az akadályozná az embert a túlélésben. A város utolsó kóser cukrásza tárgyilagosan beszél a „nyulakeresztesekről”. A pincelakó pedig új hajlékot keres, ha elbontják fölül az épületet.

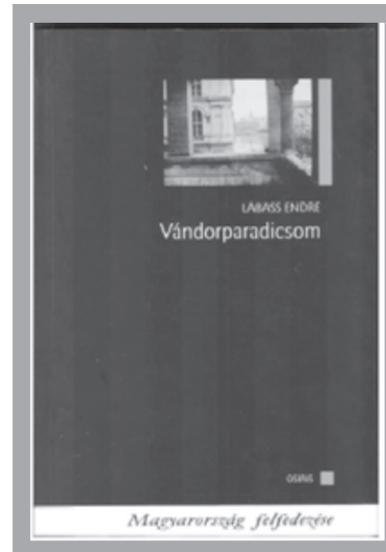
A puccos helyek és a protokoll öreg ellenségei a megismerésnek. A *Vándorparadicsom* szerzője ezért szívesebben vezet bennünket olyan lepattant helyekre, ahol mindenki saját felvállalt szerepét alakítja, nem pedig a társadalmilag elvárt játssza. Ha sirálybőr cipőjét magára ölti, érdemes vele tartani a kocsmatúrán. Előfordult, hogy „a Zöldség Gyümölcs ablaka elé tett billegő asztalnál foglaltunk helyet egy tujával minden délután, ő egy cserépben álldogált. Persze hiába vannak valakinek gyökerei, ha a fülénél fogva hordozható”. Mégis jól esik néha, ha valaki az orrunknál fogva vezet el bennünket a paradicsomba. Különösen akkor, ha ezt kellő tapintattal, humorral és tudással fűszerezi.

A város szüntelen változó arcán folyton átrendeződnek a redők. Az épületek homlokzatát időről időre új vakolat borítja. Előéletüket óriásplakátok takarják el. A könyv ezek alá is betekintést enged. „A téglaház, a Margit körüti börtön ekkor már iroda volt; nem alakították át lényegesebben, csak a rabokat cserélték ki dolgozókra.”

Nem kell szociológusnak lenni ahhoz, hogy megállapítható legyen: Lábass Endrének olyan képességei vannak, amelyen csak keveseknek adatnak meg. Hajlandó együtt lélegezni azzal a közeggel, amelybe úton-útfélen belecsöppen, és mivel sem prekoncepciói, sem közvetlen céljai nincsenek, a városlakók

hajlandók elfogadni őt annak, ami. Egyszerű jelenlevőnek, aki nem azért van akkor és ott, hogy felforgassa az életüket, vagy hogy feljegyzéseket készítsen. Sőt, mivel élményanyagot sem gyűjt, valószínűleg levegőnek tekintették. A *Vándorparadicsom* szereplői úgy szelídültek meg, hogy nem állt mögöttük idomár. Hagyták magukat kiismerni, mert megérezték, hogy nem akarnak tőlük semmit. (Valószínűleg Houdini, a szabadulóművész sem izomból küzdött a láncokkal, lakatokkal, inkább igyekezett őket megismerni, hogy általuk nyerje vissza a szabadságát. Tudta, hogy ellenükben nem menekülhet.)

KALAPÁTI FERENC

Lábass Endre: *Vándorparadicsom*, Osiiris Kiadó, Bp., 2004

Az egyik lány, akit az angolul olvasó világ Edith Bone néven ismer, 1889-ben született Budapesten. Hajós Edit nek hívták, tehető családban nőtt fel, az angol nevelőnő épp olyan természetes volt számára, mint a nyugati egyetemen folytatott orvosi tanulmányok. Párizsi diákévei alatt barátkozik össze az ukrán-orosz Léna Grabenkóval, magával hozza Budapestre. Bemutatja neki Lukács Györgyöt, akit megigéz a szláv szépség, el is veszi feleségül. Lukács viszont szívbeli barátját, Balázs Bélát mutatja be Hajós Editnek; az olvasó már ki is találta: ebből is házasság lett. (Lukács és Balázs nem sokkal azelőtt kergették öngyilkosságba Seidler Irmát.)

Két magyarzsidó lány

E kapcsolatok nem csak, nem főleg, és olykor egyáltalán nem érzéki természetűek voltak, a házasságok nem is voltak hosszú életűek. A szellemi vonzódás és kapcsolat már mélyebbre bizonyult: Edit nemcsak Gorkij több művét, nemcsak Alekszej Tolsztoj Golgota című regényét fordítja angolra, hanem Balázs Béla filmesztétikai alapmunkáját is, később pedig Lukács György tanulmányát is az európai realizmusról.

A Balázs-Hajós házaspár naphegyi villájában rendszeres vendégek a Vasápmapi Kör később világhírűvé lett szellemi nagyjai, Tolnay Károlytól és Mannheim Károlytól a Polányiakig vagy a Temesvárról indult Arnold Hauserig, de Gyömrői Editig bezárólag úgyszólván „mindenki” bejáratos volt oda. József Attila talán csak azért nem, mert 1918–19-ben még csak kiskamasz volt, márpedig ekkortájt minden megváltozott. Nemcsak az ország omlott össze, de Balázsék házassága is. Edit Ukrajnán keresztül Moszkvába kerül, átadja Kun Béla küldeményét Leninnek, többször tolmácsol is neki, és a kevés magyar közé tartozik, akik elmondhatják, hogy egy barátilag dedikált Lenin-könyv tulajdonosai.

Aztán a Kaganovics irodájából Szentpétervárra érkező orvosnő a szovjet kommunista párt tagjává lesz, sőt nemzetközi küldönce, mi több, a Komintern pénzes futára. („A hatalmas, csendes tündérváros nagy hatást gyakorolt rám. (...) Pétervár szokatlan szépségű város... hatalmas terei, széles utcái, vízei és hidjai... melankolikus üressége most elemelték a valóságtól, fehér hóköpönyege alig ütött el az ég színétől.”) Moszkvában éppen akkor tájt találkozik újra az oda emigrált Balázs Bélával, amikor Illyés Gyula és Nagy Lajos is arra járnak a szovjet valósággal ismerkedő körútjukon. Nemsokára kivégzik Balázs Béla öccsét, akárcsak Kun Bélát is, hogy csak az ismerősöknél maradjunk. Edit Londonban telepszik le, érezhetően elhidegül a mozgalomtól, bár deklarálta szakításra nem kerül sor.

Nem sokkal ezelőtt, 1930-ban születik meg a gyergyói végeken Tabák Sárka. Roppant szegény, vallásos család leánya, apját, Tabák Frojmot korán elveszti. Pestre kerül, a Bárány Mór Zsidó Leányárvaházba. Polgári iskolába jár. Aztán a háború. Meg a deportálás. Ő megússza. („Mindegyikünk kapott egy barna, keményfedelű kis igazolványt, rajta vörös kereszttel. Schutz Pass volt, az állt benne, hogy az igazolvány tulajdonosa a Svéd Vöröskereszt védelme alatt áll, és neve szerepel a Svédországba kivándorlók listáján.” Ez persze önmagában még kevés lett volna minden további veszedelem kivédésére, de őrangyalai mindig megmentették.) Ám negyven gyergyói rokonát, közte legközelebbi családtagjait, nem látja viszont többé. Negyvenöt tavaszán Nagyváradon próbálja megtalálni helyét. Alig múlt tizennégy éves, beiratják a Kommunista Ifjúsági Szövetségbe. „Május elsején, mivel fehér blúzban és sötétkéék szoknyában jelentem meg a székház előtti gyülekezőhelyen, a kezembe adtak egy nagy fényképet, amely egy szakállas bácsit ábrázolt.” Sárka, azaz Szurika és társai Marx Károly bácsi, Engels bácsi, Lenin bácsi és Sztálin bácsi képeivel

vonulnak fel. Még az év vége előtt a Demokrata Zsidó Ifjúsági Szövetségnek is tagja lesz Kolozsváron. És nincs még tizenhat éves, amikor férjhez megy. Két év házasság után férjét Leningrádba küldik tanulni, 1949 őszén pedig ő maga is megérkezik a Néva parti város megyetemére. Eppen harminc éve, hogy Hajós doktornő a moszkvai vonatról leszállva megcsodálta a kiürült város valószínűtlen szépségét.

Igaz is, merre lehet most, 1949 őszén a néhai Balázs Béláné?

Nem fogják kitalálni. Ex-Balásznét, Bone Edith néven, angol állampolgárként az Andrássy út 60. pincéjében őrzik. A vád elég kézenfekvő: Lenin egykori tolmácsa, a Komintern legbizalmasabb misszióinak bravúros végrehajtója valójában – mi más is lehetne – angol kém. No igen.

Mit is énekeltek nemrég Tabák Sárkaék az Egeres melletti vasútépítkezésen?

„Esténként tábor tüzet raktunk, köréje ültünk, ifjúsági és munkásdalokat énekelünk, olyanokat, mint: Zászlósi vagyunk egy új, szabad jövőnek, / Szívünkben hittel, ajkunkon ének... vagy pedig: Gond és éhség börtönörünk...”

Maga kém, és mi elkaptuk! – próbálják Hajós Editet megtörni a börtönben. „... számunkra a letartóztatás is bizonyíték, mert nem tartóztatunk le ártatlan embert.” Orwell regénye, az 1984, még egészen friss újdonság. Kafka sem olyan régen hunyta le a szemét.

Az öreg hölgy éppen hatvanéves. Cellája ablaktalan, de éjjel-nappal ég benne a villany. Berendezés: egy pricc. Se kancsó, se víz, se csajka, se polc mindezeknek. „Nem könnyű deszkán aludni, ha az ember nincs hozzászokva, de szerencsére én vén kiránduló vagyok.” A foglyot nem a fizikai gyötrelmek aggasztják. „A legnagyobb bajom az volt, hogy nem az ellenségeim, hanem a barátaim foglya vagyok” – és tényleg.

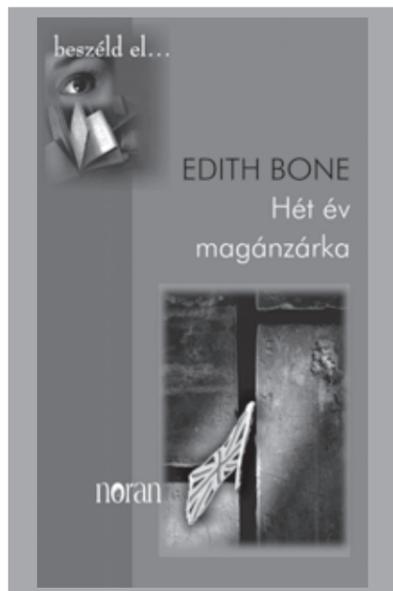
Hajós Edit könyvéből nem derül ki: vajon mit gondolt Balázs Béla, amikor tudomására jutott, hova került volt felesége. Nyugaton élő barátai, a világelebek, mindenfajta nemzetközi nagyságok: mintha sosem is hallottak volna róla. No és Lukács György? Semmit nem tett érte.

Talán nem volt abban a helyzetben – vélhetné bárki.

Hogy 1949-ben mit engedhetett meg magának Lukács György és mit nem, ez külön elemzést érdemel. Am 1956 októberében Lukács vitathatatlanul volt olyan helyzetben, hogy kihozza, kihozassa, kimentse egykori barátját a börtönből. És nem tette meg.

Hogyhogy – kérdezhetné bárki –, tán csak nem ült Hajós-Bone doktornő 1956 őszén még mindig börtöncellában?

De bizony ott ült. Nagy Imre két kormányra ide vagy oda, Péter Gáborék meggyengülése amoda, revolúció és szabadság-

Edith Bone: *Hét év magánzárka*. Ford. Lázár Júlia. Noran Kiadó, Bp., 2007

Székelyné Tabák Sárka: *Szurika, Éva lánya*. Mega Kiadó, 2007

harc emide: Hajós Edit előtt nem nyílik meg a börtönkapu. „Az ör moslékabb moslékot adott be, mint valaha.”

Kalandos körülmények közt és saját lélekjelenlétének köszönhetően 1956 november elsején Bone Edit elhagyja a börtönt, másnap pedig Magyarországot is, szinte az utolsó pillanatban, 48 órával a szovjet invázió előtt. Néhány hónappal később a Hamish Hamilton kiadónál megjelenik és világsikert arat könyve, amely Hét év magánzárka címmel immár magyarul is olvasható. A Noran adta ki, Lázár Júliának a szerző száraz humorát ragyogóan átültető fordításában (és Sárközi Máttyás izgalmas utószavával).

Ez a könyv egyszerre jelent meg Székelyné Tabák Sárka önéletrajzával, melyben számos emlékezetes részlet olvasható az egykori gyergyói fatelepi világról, s benne a vallásos zsidók mindennapjairól. (Szurika, Éva lánya. Mega Kiadó, 2007. Városnév megjelölés nélkül.) Leningrádi évei után a házaspár visszatért Kolozsvárra, ahol egyetemi karrier várta őket. Azt biztosan tudjuk, hogy amíg Editet fogva tartották, Sárka még csak a környéken sem fordult meg. „Két és fél évtizeden át nem jártam Budapesten. A hatvanas évek végén sikerült útlevelet kapnom Magyarországra.”

Két élet, kétféle élet, kétféle stílus, kétféle sors. Mi a közös bennük? Az, hogy magyar, zsidó, női és huszadik századi mindkettő? És mi a tanulság a két könyvből?

Az, hogy jobb dolog fiatalnak, gazdagnak és egészségesnek lenni, mint öregnek, betegnek és szegénynek.

Meg az is, hogy vannak értékek, amelyek fontosabbak, mint a vagyon; s hogy a fiatalság is csak akkor szép, ha felemelt fővel emlékezhetünk rá vissza.

Meg hogy vannak megtörhetetlen emberek.

Meg, hogy a 21. század, egyelőre, még mindig jobb, mint a sötét huszadik. Legalábbis nekünk, itt Közép-EU-ban.

Továbbá, hogy nem léteznek olyan véletlenek, hogy két könyv véletlenül kerüljön egymás mellé a polcra.

Vajon miféle bölcsesség jutott volna eszébe a véletlenekről Szurika nagyapjának?

Ritkán adatott meg találkoznia vele. „Lovas szekéren érkezett, 4-5 hirtorsosával együtt; valamennyien idősebb, szakállas bácsik voltak, gyönyörűen énekeltek jiddis és héber dalokat, szebbnél szebb történeteket, érdekes meséket mondtak a gyerekeknek. Rövid ideig maradtak a városban” – menniük kellett tovább, ahogy a vallás, a jóérzés és a jóakarát parancsa diktálta.

Azért megiscsak kár, hogy a két asszony nem találkozott egymással – gondolhatjuk, annak ismeretében, hogy melyikük miket mesélhetett volna a másiknak.

SZŐCS GÉZA

Lábass Endre már első kötetét, *Az ünnepet* (1987) szöveg és fotó egységéből konstruálta meg. Noha új könyvében már közvetlenül nincsenek jelen a fényképek, annak poétikáját, szövegalkotását alapvetően mégis a képi látásmód alakítja. Nyilvánvalóan nem véletlenül, hiszen ne feledjük, Lábass festő és fotográfus is, aki feloldja az irodalmi és képzőművészeti beszédmódok közötti határokat, és ezek egymásra hatásával komponálja meg művei világát. Korábbi munkáihoz hasonlóan, ezúttal is a szöveg fragmentáris, kihagyásos jellege a legfőbb poétikai sajátosságok egyike. A cselekménynek nincs fontos szerepe, legalábbis nagyon sovány az elmesélhető történet, inkább csak keretet teremt az emlékképek felvillantásához. A ke-

előbányászni.” A *Felnőttláncfű* beszélője rendkívül eleven, intenzív kapcsolatban van a várossal, és személyes élettörténetének eseményei elválaszthatatlanul összekapcsolódnak a város jelenbeli és múltbeli létezésével. Jól érzékelhető Lábass könyvében az a város-felfogás, amelyről Daniela Hodrová ír Prágaezzségében. Szerinte ugyanis „a város, tudatosan és nem tudatosan is, nem egyetlen város, a »most« városa, hanem látható és nem látható, elmúlt, létező és leendő városoknak az önmagába gyűjtött halmaza”.

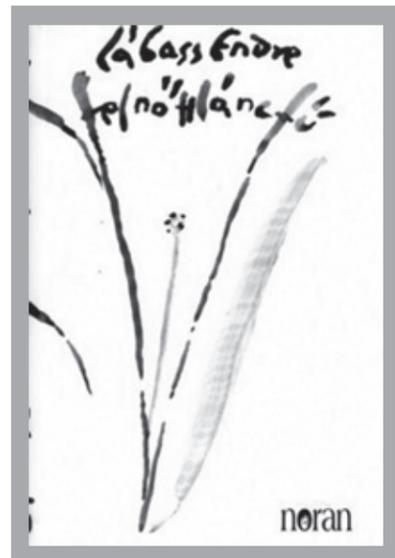
A kötet tehát kimerevített pillanatok sorozatából áll össze, melyekhez az elbeszélő rövid reflexiókat fűz. A fragmentumok, emléktörmelékek egymásutánjában a koherenciát az első személyű, meg nem nevezett narrátor személye teremti meg, akinek jelenéről szinte semmit nem tudunk meg, múltjáról annál többet, és akiről a kötet több pontján feltételezhetjük, hogy maga Lábass lehet. Azt a teret azonban, ahol barangol, szemlélődik, cetlizi és rögzíti benyomásait, pontosan beazonosíthatjuk: Budapesten járunk. Ahogy már utaltam rá, a *Felnőttláncfű* pillanatfelvételei joggal idézik fel az olvasóban a szerző korábbi fotográfiáit, akár az első kötetből, akár a későbbi Budapest-fényképalbumokból, amelyek egy sajátos nézőpontból egy másik Budapestre irányították a befogadó figyelmét. A számunkra is jól ismert helyszínek (utcák, terek, bérházak, kapualjak, kocsmák, cukrászdák stb.) mellett ezúttal is olyan eldugott színtereket (elhagyott külvárosi gyártelepek, pincék, alagutak stb.) jár be és rögzíti fényképezőgéppel, amelyek a rohanó ember számára nem mutatják meg magukat, csupán olyan figyelmes szemlélődő számára válnak láthatóvá, aki együtt él, együtt lélegzik a várossal, és jól ismeri annak minden zegzugát. Itt tűnnek fel azok a különös pesti figurák, akikhez a narrátor egy-egy rövid történetet kapcsol. A tárgyak ezúttal is kitüntetett helyet foglalnak el az emlékek között, legyen az egy sakkfigura, egy faberzse tojás vagy épp egy Szerencsekabát. Ugyancsak fontos szerepet töltenek be a kötet fragmentumaiban a növények és a virágok: „Virágoktól tanulhatjuk meg azt is, mennyire nem ismerjük a világot. Például azt mesélik, amikor a kövirózsa felfelé szarát növeszt, megnyúlik, onnan már csak egy pár hét számára a halál, legalábbis az örök álom.” A felsorakoztatott pillanatfelvételeket az említett hangulatokhoz illeszkedő, sötét tónusú színvilág jellemzi, amely többek között feketéből, ezüstszürkéből és barnából áll.

Lábass prózájában mintha valós és szürreális képek valamifajta időtlen lebegésben mosódnának össze. Az emlékek folyamában múlt és jelen elválaszthatatlanul kapcsolódik egymáshoz: a jelen látványai, színei, ízei, benyomásai egybeolvadnak az egykori képekkel, élményekkel, vagyis az emlékezetet a múltat a jelen tapasztalataival kiegészülve örzi meg. Mert „minden új és semmi, de semmi nem ismeretlen” – olvashatjuk. A szöveg erős líraiságáról is feltétlenül szólni kell, amely jól illeszkedik

a fentebb vázolt sajátosságokhoz. Nem egy ponton tűnik úgy, mintha prózába oltott lírai költeményt olvasnánk, néhol még rímeket is felfedezhetünk.

A *Felnőttláncfű* narrátora nem mond morális ítéletet, nem hangsúlyozza didaktikus módon a sivár jelen és a múlt értékeinek szembeállítását, hanem úgy irányítja figyelmünket a romlás tüneteire, hogy egy másik város képét rajzolja elénk, mint amilyen a mindennapok rohanásában találkozunk, olyan nagyvárosi miliőt, amely mentes a dugóktól, a nyomasztó tömegektől, a környezetszennyezéstől, a zajterheléstől és egyéb olyan jelenségektől, amelyek az urbanizáció, a felgyorsult nagyvárosi élet velejárói. Lábass tehát egy múltbeli, ma már jórészt csak az emlékekben létező és az emlékezet által előhívható várost teremt kötetében, amivel persze bárki szembeesítheti a jelen Budapestjét, és így jól érzékelhetővé válik a hanyatlás, az értékesítés, vagyis az, hogy valami visszahozhatatlanul elmúlt. Szépen fogalmaz Géczi János *Az ünnep*-ről írott recenziójában, és gondolatai az új kötet legfőbb mondanivalóját is összegzik: Lábass „[t]udja, amit nagyon kevesen, hogy kirabolt és meggyalázott, elpusztított és tízévente átfestett, pusztulni hagyott és felégetett helyen lehet és kell is élni. A város múltja az ember belsejébe költözött. Ahol élet van, ott az emlékezet. Az emlékezet nem adja át a helyét a pusztulásnak.” Lábass könyve arra ösztönzi olvasóját, hogy álljon meg egy-egy pillanatra, szemlélődjön és csodálkozzon rá arra, ami még megvan.

MÉNESI GÁBOR

Lábass Endre: *Felnőttláncfű*, Noran, Bp., 2007

rettörténet arról számol be, hogy a *Felnőttláncfű* narrátora megérkezik egy tengerparti kisváros szállodájába, ahol kinyitja a hatalmas bőröndöt, amit magával cipelt, és kipakolja annak tartalmát. Némi kóssa semmittevés után elkezd nézegetni az így előkerült képeket, s minden egyes filmcsík addigi életét juttatja eszébe. Már a negatívok rendezetése is olyan (már-már bántó) élességgel hívja elő a múltat, az emlékek sorát, hogy az elbeszélő rádöbben, képtelen kinagyítani azokat. Ráadásul nemcsak a saját emlékeit kell magával cipelnie, hanem mindazokét, akik az évek során rábízták történeteiket. („Sok lett már emlékeimben az ember – pillanatokra közel kerülnek idegenek.”) A tenger motívuma szorosan összekapcsolódik a múlt végtelenségével, az emlékek áradásával, amelyek felidézése olykor komoly erőfeszítéssel jár: „A múltban járok, mélyen az elmúlt dolgok tengerén, és kellő módon félek is, hogy elsüllyedek, és levegő után kapkodok, de csak emlékeket szívhatok az égből, és hörögve megfulladok.”

A narrátor lépésről lépésre veszi birtokba új környezetét, ám ez a bejárás, kalandozás folyamatosan a sok ezer kilométerre lévő régi otthon, a számára oly kedves város képeit idézi fel. A kötet a Budapest-narratíva megalkotásával, a városi mítosz, a sajátos városi atmoszféra, a couleur locale szövegbe írodásával szervesen kapcsolódik ahhoz az irodalmi hagyományhoz, amelyet elsősorban Krúdy és Mándy művei fémjeleznek. Eppen Mándy Iván írja 1990-ben a szerző szövegei és kiállításai kapcsán a következőt: „Meglehetősen utálok a patetikus kifejezéseket, de azt hiszem, hogy Lábass Endre az életét tette fel erre a városra, Budapestre. Belebújt, mint egy hatalmas mélytorkú zsebbe, ahonnan még mindig újabb és újabb kincseket lehet

Kutszegi Csaba a Magyar Állami Operaház balett-táncosa volt, koreográfiáit több helyen bemutatták, egy ideje pedig a Színház folyóirat egyik szerkesztőjeként tevékenykedik. Talán meglepő, hogy egy alapvetően színházi ember prózával jelentkezik, de ami igazán váratlan, az az, hogy első kötetével ötvenévesen debütál, olyan életkorban, amikor már meglehetősen ritka esetben bukkannak fel új (és minőségi) alkotók.

Kutszegi könyve egy, a ma embere számára velejéig ismerős közeget ábrázol. Az itt szereplő terekből, épületekből (Batthyány tér, rakpart, Liszt Ferenc tér, Komjádi–Császár uszoda stb.) bárki rájöhethet, hogy az események helyszíne a főváros. A filmes utalások (Vészhelyzet, Mátrix, Almodóvar, Tarantino) és az említett

személyek (Nádas Péter, Kertész Imre, Kende Péter, Lovas István) még inkább otthonossá teszik a szöveget a befogadó számára, akár a rendszerváltásra történő utalások és az áthallásos kijelentések („Széki ügynök rontott rám, mint baloldal a nemzetre”; „ügynökdöntő népszavazás”; de szóba kerül a nevezetes zászlóégetés is), melyek napjainkba helyezik a történetet.

Felmerülhetne a kérdés: nem válik-e a textus hátrányára, ha ennyire közismert világot, ennyire közismert dolgokat, személyeket ábrázol. Mert bár Arisztotelész mimézis-elmélete szerint a művészet nem tesz mást, mint a valóságot utánozza, azért valamiféle közmegegyezés mégiscsak mutatkozik abban, hogy többre tartjuk azokat a szövegeket, amelyek saját, független világot és nyelvet tudnak konstruálni – vagy ha már valaki egy az egyben a valóságot választja témájául, akkor mutassa fel azt rendkívüli mélységben. Kutszegi úgy tudja végül is viszonylag sikeresen kikerülni ezt a problémát, hogy bár egész művét áthatja a referencialitás megteremtésének igénye, ugyanekkora erőket mozgósít annak érdekében, hogy a realitásoktól elszakadó világot hozzon létre. (Azt azért meg kell jegyezzem, hogy az említett politikai-közéleti utalásai eléggé zavaróak: beemelések a szövegbe nem éppen kifinomult megoldás, ráadásul a szerepeltetésükkel annak a veszélye is fennáll, hogy a jelen és a könyv világa teljesen lefedje egymást, ami – és ez más technikák alkalmazásából tisztán látszik – magának a szerzőnek sem áll a szándékában.)

Művének háttéré egy mindenki által ismert dimenzió, melyet azonban egy merőben más, fikatív, a negatív utópiákéra emlékeztető, parabolisztikus milióval egészít ki. Szereplői ügynökök, s egy olyan, átkriminalizált helyen élnek, ahol még a babakocsit tologató személyek, az írók, a filmrendezők és a pizzafutárok

is mind megfigyelnek valaki(ke)t. Mindenki nyilván van tartva és mindenki besúgó: az *ügynök* szó itt gyakorlatilag az ember szinonimájaként szerepel, amely jelenség a regényben néhány, a tudatunkban állandósult kifejezés átfogalmazásában („Meg kell ügynökölnöm magamat”; „ügynöknek maradni minden körülményben”) pontosan tetten érhető.

Hogy mindenki ügynök lenne a *Titkosügynök pirszingfényben* című műben, az természetesen felületes kijelentés, hiszen éppen abba avat be minket a szöveg fokozatosan, hogy bár jó néhány szereplő felbukkan a könyvben, „különálló élőlények sincsenek. Csak egy nagy egység] van, és annak alkatrészei egyformák.” „Ezer egyforma éne hullok szét”, mondja a hősünk a kórházban, ahová élet-halál közti állapotban szállítják be. Ebben a „lenti” és „fenti” lét közt lebegő stádiumban – nem véletlenül tér ki a narrátor egy rövidebb részben a halálközeli élmény kortárs alapművére, Nádas Péter *Saját halálára* is –, az elmúlás kapujában álló szereplő mindent és mindenkit egy nagy egység részének képzel, a könyvben lévő alakok gyakorlatilag az ő személyiségének egyes alakváltozataiként foghatók fel. Ahogy a módosult tudatával megteremti a többi embert, az annak az allegóriája, ahogy az írói kútfőből kipattannak a szereplők az alkotás folyamatában.

És nem elég, hogy az elbeszélő-hős fejében elkülöníthetlenné válik a valóság és a képzelet, ráadásul az alakmások nem hordoznak magukban önálló identitást: felcserélhetők egymással. Hősünk képtelen különbséget tenni, melyik alkalommal volt Zsókával, mikor Antóniával és mikor Laurával, sőt, még abban sem biztos, hogy a három név három különböző személyt

Kutszegi Csaba: *Titkosügynök pirszingfényben*, Pont Kiadó, Bp., 2007

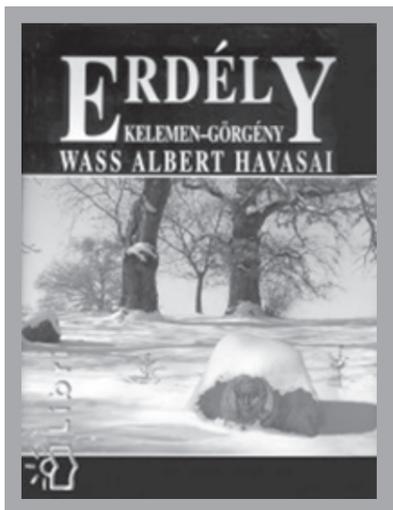
jelölne. A narrátor nagy természetességgel vált alakot, olykor még a nemét is felcseréli. Bárkinek a helyzetébe képes beleképzelni magát. Minden az ő tudatán belül zajlik le. Minden dolog egy egység része, ezt támasztja alá a híres Csehov-idézet – amely metaforikus értelmű Kutszeginél – a *Sirályból*, amely apokaliptikussá színezi a regényt: „(...) Az élőlények teste mind eltűnt a porban, és az örök anyag kővé, vízzé, felhővé változtatta őket, a lelkük pedig mind-mind eggyé olvadt. A közös világlelek – én vagyok... én... Enbennem van Nagy Sándor lelke, a Caesaré is, a Shakespeare-é is, a Napoleoné is, az utolsó piócái is. Bennem az emberek tudata eggyé olvadt az állatok ösztöneivel, és mindenre emlékszem, mindenre, mindenre, és önmagamban újra átélek minden egyes életet.”

Az élet és a halál közti állapotot több ízben is ahhoz hasonlítja az elbeszélő, mintha egy filmet nézne. A „közteslétről” újra a metafora nyelvén (mégis: talán túlságosan egyértelműen, könnyen beazonosíthatóan) beszél, a mozi-való példalózást jogosan értelmezhetjük úgy, mint ami valójában a kezünkben tartott könyv írásmódjára utal: „Élvezni fogom a mozit. (...) Ha lineáris, folyamatos a cselekményszál, az egyszerűen értelmezhető, de unalmas, a töredezett idősíkokkal operáló dokumentumanyagra figyelni kell, viszont izgalmas. (...) A filmképek korszerű látásmódra és kiérlelt vágáskonceptióra utalnak. (...) Az idősíkok és a látószögek folyton váltakoznak. Nem unalmas kis történetekből, hanem mozgó mozaikképekből áll az élettáblóm.”

Megítélésem szerint nem feltétlenül szerencsés – mert elcséplnek tűnik – a film és az irodalom ilyen párhuzamaira építeni. Ennél a lehasznált sablonnál jóval izgalmasabb, beszédesebb a *Titkosügynök pirszingfényben* bonyolult, de a regény formájához teljes mértékben illő narrációs technikája, amely állandó éberséget követel az olvasótól. A kezünkben tartott széppróza tematikájával adekvát elbeszélésmódot említettem, hiszen az ezer egyforma részre hullást, a figurák felcserélhetőségét pontosan modellezi a Kutszegi Csaba kitalálta formanyelv. A szerző jobbára ugyanazt a néhány történetet meséli el újra és újra. Teszi ezt úgy, hogy apró mozaikdarabkákat csillant fel, amelyeket aztán egy-egy újabb részlettel gazdagít. A sztori állandó változásban van, gyakori a nézőpontváltás, a narrátorok személye gyakran egy-egy rövid egységen belül is módosul, akképp, hogy az elbeszélő-hős éppen kinek az alakjába képzele bele magát. Ez a prózanyelv aztán az utolsó oldalakon, akkor teljesedik ki, amikor az elbeszélő már vészesen közelít a saját halálához (a könyv lezárásának aktusa, az utolsó mondat elhangzása egybeesik az elbeszélő halálával): a narrációban ekkor a könyv korábbi részeinek egyes fozslányai szólnak meg újra, de úgy, hogy az ezelőtt egymástól még elkülöníthető beszédmódok itt összemosódnak, s a mondatok sorrendisége olykor – szándékosan – esetlegessé, logikátlaná válik a halál kapujában.

DARVASI FERENC

Hogy a kötetek alkalmi kiadványok, az író születésének 100. évében, ezt csak Váradi Péter Pál – Löwey Lilla fényképalbuma, az *Erdély. Kelemen-Görgény. Wass Albert havasai* vállalja és hirdeti; Ágoston Vilmos, *A kisajátított tér* szerzője nem, noha az alkalmasság mint minősítés inkább illik az ő munkájára, mint a szerzőpárosra. Mondható, hogy a tárgy természetében az eltérés, de az is, hogy a természetből mint a fotók tárgyából fakad a különbség. Hiszen a sziklákat, hegyormokat, óriásszurdokokat, lankás völgyeket és hol lassan, hol sebesen áradó folyókat, patakokat megörökítő felvételek valóban az állandó körforgás, a változóban feltáruló változatlan, az örökérvényűség benyomását keltik. A teret itt vulkanikus, tektonikus erők formálták, alakították és sajátították ki, a maguk kiszámíthatatlan mozgásával – ily módon azzal a titokzatossággal, amiről Löwey Lilla emelkedett szavai szólnak. E rég megkövült térszerkezetek mintha az időtlenség tanúsítói volnának, éppúgy, mint az évszázak ismétlődésével vissza-visszatérő színek, a havasok világának, a plájok, üverek környékének, az esztenák, kalyibák szomszédságának színei a maguk tarkaságában, pompás gazdagságában. S ez a sokszínűség a művészetben megvalósíthatatlan lett volna, ha Váradi Péter Pál csak amúgy futtában veszi szemügyre azt a „varázslatos vidék”-et, ahol az író regényei közül kizárólag *A funtineli boszorkány* hősei ismerősek. Amennyire otthonosak ők a kietlenségben, szinte annyira járatos a fotóművész a kiismerhetetlen tájon; bizonyítéka ennek a szikár közlés is: a felvételek hét év termései. Azzal a művészin túlmutató igényességgel, amelyik nem elégszik meg a természet nyújtotta látvánnyal s a megkomponálásával, hanem a szociófotó készítésének szándékától vezetettve pillanatfelvételeken rögzíti a havasi társadalom mutatványait is. Nemhogy a jobb lét, de a más lét nyomai se igen látszanak. Legfeljebb egy-egy elhagyott boronaház, felszedett eszterna helye, a kopár legelő, kifakult fű. Régről, egy évszázada ismerősek a pakurások birodalmának életképei: a nyáj terelése, a juhok, kecskék fejése, a sajt készítése, mint ahogy azok a favágók munkájának vagy a vadászatok, halászatok szertartásainak kellékei is. Mintha ismétlődne minden, mintha megállt volna itt is az idő. Mintha ami e havasokban foglalkozás, munka, élet, véglegesen látványra, kirándulók látnivalójává lett volna – itt az utolsó buszmegálló táblája jelezheti ezt, mellette turistautak nyilaival, amott a hegyi mentők háza, ismét másutt a hátizsákos fiatalok hegyekre kapaszkodása. Ők sajátítják ki a tájat, s még jó, ha ez engedelmeskedik. De a rombolás, pusztítás nem mutatja magát. A béke háborítatlan; szétárad a nyugalom, amit talán az album

Váradi Péter Pál – Löwey Lilla: *Erdély. Kelemen-Görgény. Wass Albert havasai*. PéterPál Kiadó, Bp., 2007

keretes szerkezete is nyomatékosít: Szászrégen, Marosvécs, ez utóbbiban a Kemény-várkastély fölülnézeti, távlati képével indít, vagyis azokkal a helyszínekkel, ahol az író pályája is indult, legalábbis ami az első elismeréseket illeti, hogy végül annak az innen látható hegyvonulatnak, az Istenszékének a közelképével búcsúzik, ahonnan az író hamvainak egy részét, végakarátát teljesítve, hozzátartozói a szélbe szórták. Így lesz az első és hátsó kötetfedél belső oldalain látható, különböző léptékű térképek révén turistakalauz is abból a képgyűjteményből, amelyik elsősorban mégiscsak a tisztelgés szándékával készült. Azzal, nyomon kövesse a száz éve született Wass Albert talán leghíresebb regényhőseit, és az ő világuk helyszíneivel együtt láttassa az író vadászszennvedélyének terepeit. A könyv igényes és ízléses – a látvány magáért beszélne akár a szövegek nélkül is, hasonlóan az ugyancsak a centenáriumnak alkalmával közreadott 2008-as *emléknaplóhoz*, ahol zömmel a kötetből már ismerős képek fogadnak, a hozzájuk választott s többnyire illő Wass-versek, versrészletek kíséretében. A nyomdai munka mindkét esetben megérdemli a dicséretet: az apró elütések közül egy hitelrontás nélkül kiemelhető, mégis: az, amelyik a marosvécsi kastélyparkban Kuncze Aladár emléksztalát idézi meg.

A volt belügyminiszterrel, Kunczéval (Gáborral), Wass Albert állampolgársági kérelmének állítólagos elutasítójával Ágoston Vilmosnak nem gyűlik meg a baja, noha foglalkozik vele; Kuncze Aladárral, a *Fekete kolostor* szerzőjével, mint az erdélyi művelődés egyik vezéralakjával, azonban igen. Ha más nem, egymagában a róla szóló közlés is elárulná, mennyire felszínesek, sajnos, a két világháború közötti romániai magyar irodalom alakulásáról, eseményeiről szerzett ismeretei. Hogy rögeszmés sietségében nem veszi észre, amikor hibát hibára halmoz, például azt a kisebb és máshol javított tévedését, hogy a *Farkasverem* című Wass-regény az *Erdélyi Szépművés Céh* tízéves jubileumára, 1935-ben jelent volna meg, még újabbakkal tetézi. Egyrészt azzal, hogy az EMÍR-nek, azaz az *Erdélyi Magyar Írói Rend*nek az erdélyi *Helikon*-ból való „kiválását” emlegeti. Holott ha a nemegyszer hivatkozott emlékezésben, Ligeti Ernő *Súly alatt a palma* című könyvében nemcsak lapozgat, hanem el is mélyed, akkor világossá válik számára az itt közzétett Tabéry Géza-levélből, hogy az írói csoportosulás a Helikonhoz „való tartozásunk megőrzésével jött létre”, mégpedig 1933-ban, s nem egy évvel később, ahogy ő tudja. Másrészt – s itt már jóvátehetően a tévedés, ez már az illetékességét kétségbevonó

szarvashiba – ehhez az akcióhoz az emlegetett Berde Mária mellett Kuncze Aladárnak semmi köze sem volt. Hogy miért nem, az okok közül egy is elég: mert már nem élt. Jóval előbb, 1931 júniusában meghalt.

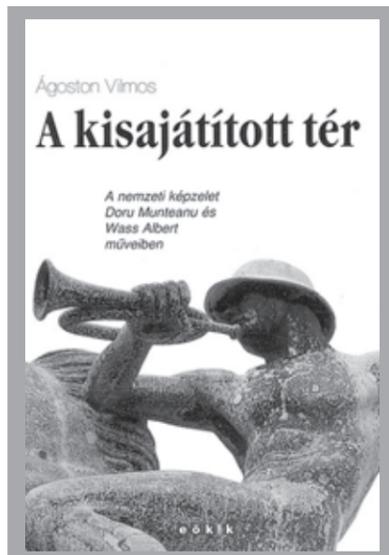
Az ehhez hasonló példák, esetek mutatják, hogy Ágoston Vilmos könyvében megbosszulja magát a szakirodalom nyilván tu-

MÁRKUS BÉLA Kitagadás és tisztelgés

Újabb könyvek Wass Albert világáról

datos mellőzése, nemegyszer szinte teljes semmibe vétele. Csak a legfontosabbak, a leglényegesebbek hiányát emlegetve föl: úgy fog neki a kisebbségi élet első szellemi irányzata, kisebbségi ideológiája, a transzszilvanizmus tárgyalásához, hogy a felhasznált irodalom jegyzéke szerint a kezébe sem vette Pomogáts Béla úttörő monográfiáját vagy Láng Gusztáv, Kántor Lajos és mások e tárgykörben írott tanulmányait. Ezért is somolyoghat oly ingerlően a két világháború közötti Erdély-kultusz miatt – mintha előzmény nélküli lett volna az, vagy mintha Trianon fakasztotta és növesztette volna azt is. Akkor igen, ha eleresztjük a fülünk mellett egy Csokonainak, egy Kazinczynak az elragadtatott szavait, hogy Eötvöst vagy Jókait már hallótávolságba se engedjük. De Adyt sem, az Erdély elvesztésének látomásával, a magyarság veszélyeztettségének tudatával küszködöt, vagy akár csak az *ismeretlen Korvin-kódex margójára* jegyzetelöt, aki olyanokat merészelt írni, hogy „sejtelemösvények vezetnek keresztül a Királyhágón”. Ez, természetesen, csak *A kisajátított tér* alaptételeihez, axiomatikus érvényűnek szánt megállapításaihoz képest számít bátorságnak. Az affélékhez, mint például hogy „a román és magyar nemzeti képzelet neuralgikus metszéspontja Erdély”, és hogy „ez mindaddig így lesz, amíg a nemzeti és kisebbségi kérdést nem általános emberi és emberjogi kérdésként, hanem a homogén nemzetállami törekvések igazolásaként értelmezik a két nép imaginárius és érzelmi világában”. Vagy az olyan megfellebbezhetetlen állításhoz, ami, persze, vád is egyben, mint hogy „A nemzeti képzelet háborús képzelet”.

Mindezek az eszmefuttatások, gondolatmenetek rendben való lennének egy mérlegelő, az ellenvélemények súlyát körültekintően latolgató előadásmódban, és hát, ha ott állnának mögöttük támasztékul az olyan szakmunkák, mint – egy hazai és egy külföldi szerzőt említve csupán – Szűcs Jenőnek *A nemzet historikuma és a történelemszemlélet nemzeti látószöge* című könyvnyi hozzászólása, esetleg az Európa régióit elemző dolgozata, vagy Jan Assmannak a kulturális emlékezetéről szóló monográfiája. E jeles tudósok még a névmutatóban sem szerepelnek, mint ahogy az a két tanulmányíró sem – az egyik ismét Pomogáts Béla lesz, a másik pedig a Kolozsvárt élő Vallasek Júlia, az *Elváltozott világ* című kötet szerzője – akik a marxizmus ideológiai nyomása alól felszabadult hazai irodalomtörténet-írásban elsőként tekintették át, amire korábban, a szocializmus korában még ránézni is tilalmas volt, a második bécsi döntést követő esztendőket erdélyi kisebbségi magyar irodalmának fejleményeit. Annak a rövid időszakra az intézményi változásait, művészi eredményeit és távlatait, amelyek máskülönben Ágoston Vilmos könyvében nagyon is kitüntetett figyelemben részesül. Még ha ez a fűgő tekintet, különös módon, nem is annyira az irodalomra és az írókra, köztük Wass Albertre, mint inkább Észak-Erdély magyarok által való „megszállására”, a katonai közigazgatás megteremtésére, vagy ahogy egy helyütt kiemeli, az „újonnan bevezetett magyar rendőrállam” működésére szegeződik is. Hogy éppen a románokkal, illetve mindenekelőtt a zsidókkal szemben foganatosított megtorló intézkedéseket vizslatja, abban persze szerepe van annak is, hogy többször neki kezd, már-már mulatságosan ismételve önmagát, Wass Albert háborús bűnösségének tisztázásához. Hogy leghiggadtabb pillanatában a per tisztázatlan voltának felismeréséhez, azaz a perújrafelvétel szükségességének gondolatához jusson el. Közben azonban nem egy meglepő kijelentést tesz. Olyat, aminek olvastán Bibó István, a magyar demokrácia válságáról folytatott vitában elhangzott nevezetes mondása idéződik fel: a beszélő olyan pozíciót foglal el, amelyiktől csak jobbra lehet állni, csak ott marad hely. Ott akkor is, amikor egy „pártatlan” olvasót képzel maga elé, aki a második bécsi döntés után csak azt kérdezi, hogy „miért kellett egy színro-

Ágoston Vilmos: *A kisajátított tér. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Bp., 2007*

mán falut Magyarországhoz csatolni”, de azt bizonyosan vérlázítóan tartaná, ha a Trianonban elcsatolt színmagyar falvak sokaságát hozná föl valaki. Hasonló a helyzet Horthy megítélésével: vele kapcsolatban sem egyszer mereng azon, máig vitatkozok, ám meg nem nevezett történészekre hivatkozva, és nyilván az ő gyilkos iróniáját közvetítve, hogy aki a legfőbb hadúr volt, „miért úszta meg, és nem részesült abban a megtiszteltetésben, hogy a nürnbergi perben ’legalább’ vádlottként előállítsák”. Nem kétséges, neki tulajdonítja, az ő terhére rója fel azt is, hogy „Magyarországon éppen Erdély, Felvidék stb. visszacsatolása után hatalmasodott el a munkatáborok, kínzások, vallatások és egész népcsoportok kiirtásának gyakorlata”. Mintha a német megszállás után, illetve még előbb, a bécsi döntéseket követően csak a fasizmus kísértete járta volna át az országot, s a kommunizmusé nem, még a háborút követő szovjet megszállás idején, még a koncepciós perek korában, még Rákosiék Recskjeiben, hortobágyi juhhodályaiiban, ÁVH-s vallatásoszobáiban sem.

Mindez azonban nemcsak a nemzeti képzelethez vagy annak hiányzó adataihoz tartozik. Túl a kormányzó szerepének, a háborúnak és a bécsi döntések nyomán – Márai Sándor szavaival – a végzettől ajándékká kapott-visszakapott ország- és nemzetrészeknek a történelmi-politikai megítélésén, az előbbieken felsoroltak felvetik a kötet szerkezetének legnagyobb problémáját is: az arányokét, az arányosságét. Mindenekelőtt azt, hogy miként teljesül, ha teljesül a könyv alcímében foglalt ígéret: a Doru Munteanu és a Wass Albert műveiben feltáruló-köznyilatkozó nemzeti képzelet jellegzetességeinek és szerepének párhuzamos vizsgálata. Nos, elég egy futó pillantás a tartalomjegyzékre, hogy lássék: a román író munkásságára, ezen belül is a *Fekete péntek* című regényére a terjedelem elenyésző hányada jut – mintha a szerző és műve csak ürügyként szolgálna valamihez: példának okáért annak a kimondásához, hogy Románia tudományos élete előrébb tart az úgynevezett nemzeti ideogrammak lebontásában, a konfrontatív történelmi hivatkozásokra épülő ellenségeképek, érzelmi-mitologikus történelmi nemzetképek bírálatában. Ennél a bibliográfiai utalásokkal is megerősített véleménynél fontosabb azonban annak a tanulásnak a levonása, amit a két író elismertségének és hatásuk úgymond fénykorának futó összehasonlítását követően kimondva, kimondatlanul az olvasóra bíz. Állítása szerint Doru Munteanu a Ceaușescu-korszakban tündökölt, Wass – és ez aligha igazolható – az 1940–44 közötti években, valamint – ez viszont igaz – manapság, csakhogy míg Munteanut már csak a szűk szakmabeliek tartják számon, noha „regényeinek szemlélete teljesen áthatja a román nemzeti képzeletet”, addig Wass Albertnek „sorozatosan” állítják a szobrokat. És a lexikonokban is szerepel az életrajza, nem úgy, mint a műveit az ugyancsak a szelektív műszemléletre és az „idegenek” elleni indulatra hangoló román kollégájáé. Azaz ideje lenne az írásai, művei hatását csökkenteni, „na meg” – Ágoston Vilmos egyik könnyed fordulatával élve – kitörölni a lexikonokból, ami – folytatva a szellemeskedést – mi tagadás, kitagadás.

Hogy is lehetne más, ha az egy *Farkasverem* kivételével az egész életműben nem talál olyan alkotást, amelyik szerinte – mint Schöpflin Aladár látta – „jelentős írói képességeket” mutatna. Nem világos ugyan, hogy adhat akkor igazat Ligeti Ernőnek, méghozzá egy – ismereteink szerint – soha le nem írt, az emlékiratában biztosan föllehetetlen véleményének, mely szerint Wass „1941-ig igen tehetséges író” volt. Ha ugyanis ez az időhatár, akkor a tehetség jeleit kell viselnie az igen szapult *Csabának* és a még jobban elmarasztalt *Jönnek!* című riportkötetnek is. Ágoston Vilmos azonban nem itt keveredik a legnagyobb ellentmondásba önmagával, hanem ott, több helyen, ahol a szépprózai művek elemzési módszereihez fűz megjegyzéseket. Kommentálhatná, persze, a fölösleges és bő idézetekkel megnyújtott versemzéseit is, hiszen ezek – ismét bizonyosság lehet a felhasznált irodalom jegyzéke – éppúgy eltekintenek a szorosabban vett poétikai szempontok követésétől, ahogy a regények, novellák vizsgálatai is. Ezek után tulajdonképpen jó érzékre vall, ha inkább tiltakozva, semmint mentegetőzve nyilvánítja, hogy távol áll tőle azonosítani „a szereplők nézeteit az íróéval”, vagy összetéveszteni az eseményeket a realitással és így tovább. Am a művek bemutatása során valami hasonló történik, csak éppen annak a fordítottja, mint amiről Balzackal kapcsolatban Engels értekezett. Ott „a realizmus diadalát” jelentette, hogy a szerző világnézeti ellentmondásai ellenére a művek haladó mondanivalót hordozhattak, itt, *A kisajátított tér* lapjain viszont „a sematizmus diadala” zajlik, valahányszor, de hányszor!, az vetődik fel, hogy mit akart, mire gondolt az író, mi volt a célja, vagy hogy mennyire ismerhette azt a környezetet, ahol a cselekmény játszódik. Emiatt a szerző és a szereplők közül teljesen kiiktatódik az elbeszélő – nincs a könyvnek egyetlen elemzése sem, amelyik az elbeszélés módozatai alapján készült volna. Így aztán könnyű dolga van a szerzőnek, ha citátumokkal akarja bizonyítani két fő tételének helytálló voltát: az egyik, hogy Wass Albert mindvégig a magyarság történelmi jogaira hivatkozva képzelte el Erdély sorsát, azaz Nagy-Magyarország visszaállításának hite vezette, a másik, hogy eközben idegenekként tekintett az ott élők közül a románokra, hozzá még antiszemita is volt. Mindezek miatt, de lehet, hogy tőlük függetlenül, megkapják a magukét a Wass-kultusz hívei is. Ágoston Vilmos tudja valahonnan, hogy őt tényirodalomként olvassák a szépirodalom is, hogy a giccs kedvelői, amúgy pedig a szomszédos országokkal állandóan az ütközéseket, sőt talán összetűzéseket kereső magyar nemzetállam elkötelezettjei. Végül is az a lényeg, ért egyet a szerző valakivel és önmagával, hogy a kultusz „összefüggésbe hozható a náci Németország bűneinek felmentésével”.

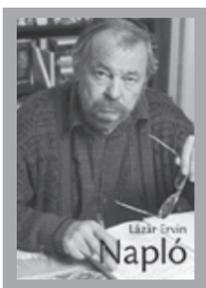
Ennyire talán még egy pártbrosúrában sem volna szabad lenézni, kiváltképp pedig fasiztánnak beállítani senki író olvasóit. Még ha a nyomdahibáktól tarkálló kötetet a kormány támogatva Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány adta is ki, a kormányt támogató Fejtő Ferenc lelkes előszavával.

A Töredékek Szabó Magda életművéhezalmú képes beszélgetőkönyv, az **Ajándékomat megbecsüld!**, melyet **Szurmainé Silkó Mária** jegyez (*Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2007*), már át is került irodalomtörténeti falamra. Mídon nemrég a debreceni irodalmi napok alkalmából az író nő születésnapján tartam, még a kilencvenedik születésnapján ünnepségek visszhangjától volt élénk egykori iskolája, a színház, a művelődési intézmények. Szinte minden utca Szabó Magda élő nagyságát, a tizedik X-be lépve is eleven alkotóerejét zengte. E „helybeli” könyvről (melyet magam már csak hősének váratlan halála után vehettem kézbe) sokan beszéltek elismerően. Ügyes, pontos, fontos munka, bár kissé csapongó. Tárgyválasztásában olykor esetleges, forrásait szeszélyesen jelöli, néha fejtörést okoz: ki is a megszólaló. *A pedagógus; Szobokta; Az egyház szolgálataiban – Vallomások Szabó Magdáról; Színház; Agancsos* [a testvéri barátokról]; *A közéleti ember; Díjak, elismerések; Várunk, menedékünk; Isten mostohagyermekai* [a befogadott állatok]; *Géza* [a régóta mindenben segítő keresztfitú]; a fejezetcímek is érzékeltethetik a mű regényes, olvasmányos kanyargását. Szabó Magda sosem tett lakatot a szájára – e lapokon még szembevetőbb alkalmanként humoros-szabados jelenléte a kérdézz-felelekben. Szurmainé Silkó Mária nem elsősorban a filozofokat, hanem az ún. egyszerű olvasókat örvendeztetni meg. A szakember számára még sürgetőbb bukik ki, hogy az emberi és írói életút mely állomásai várnak további kutatásra.

Debrecenben ért barátom, egykori évfolyamtársam, Ördögh Szilveszter író halálhíre. Hazatérve a (ket-tős) gyász munkához is segítséget reméltem **Csiffary Gabriella** antológiájától: **Talán eltűnök hirtelen...** magyar politikusok, művészek, tudósok búcsúszavait tartalmazza (*Athenaeum, 2007*). A főlevéltáros Csiffary eddig is jobbnál jobb tematikus ötletekkel állt elő (*Születtem... önéletrajzi sorozat stb.*), nagy gyűjtő és feldolgozó tevékenységet végezve tette közzé nemes tartalmú és célzatu köteteit. De mindig esetlegességeknek engedve, ingatag szerkezetben, következetlenül jegyzetelve, sok hibával. Ezúttal is. Az elképesztő vétéseket, elírásokat, hamis-töredékes információkat inkább csak az oldalszám-hivatkozások mögé rejteném (a nyolcvanhét esztendő megélt Apponyi Albert állítólag „közel 25 évig vett részt” a magyar politikai életben, 62.; Bálint Endre festőművészből Bálint András lett, mert a haldokló Vajda Lajos Bandinak szólította, 122.; és: 35/294., 61., 118. stb.). Nem szerencsés egy koncepcióba vonni a nagy eltávozók valóban (esetleg többféleképp) megöröztött tényleges utolsó (kiejtett) szavait (Hunyadi Mátyásét, Deák Ferencét, Liszt Ferencét és másokét) olyan feljegyzésekkel, levelekkel, amelyek évekkkel, évtizedekkel a halál előtt íródtak (Korányi Sándor nyugdíjba vonul, Podmaniczky Frigyes számvetést készít stb.). Erős szimbolikussága ellenére más a hazától (írásban) búcsúzni (itt négyen teszik), mint az élettől (legmegrendítőbb a gyógyíthatatlan betegek és a kivégzésükre várók életsummája). *A Búcsú a családtól, hitvestől, szeretőtől és rokontól* fejezetben a szeretőtől nem búcsúzik senki. Legproblematisabbak, leginkább idegenszerűek (itt) a kései emlékbeszédek (II. Rákóczi Ferenc halála után kétszáz évvel, Nagy Imre halála után harmincegy évvel elhangzott szöveg stb.). A megfontolatlan textuselektikáról tanúskodó tartalomjegyzék két részre osztása (nagyobbik fele a kötet közepébe temetkezett) roppant bosszantó, tájékozódást gátló megoldás.

A Nagy, a Koreai, a Barna, a Zöld és a Kisszékelői füzet, valamint a *Lázálom-töredék* alkotója **Lázár Ervin** szabályszerűtlen *Naplóját*, mely *Ács Margit* szerkesztői serénykedésének köszönhetően látott napvilágot (*Osiris, 2007*). Az 1971-ig visszanyúló, illetve az 1984 és 2006 közötti időszakot szinte teljességgel lefedő szelvényzetek, emlékezettők csupán helyenként képeznek hagyományos naplót. Az olvasó legfőbb öröme, hogy sok későbbi remeket élvezhető vázlat, első kidolgozás formájában vehet szemügyre. A velős sorok ilyesfélék: a tévében hallott „attól koldulsz” kifejezés Lázár gyerekkorának földjén „arrú kódúsz”-ként hangzott – vagyis kántálsz, a nyomorúságot alamizsnáért tárod fel. Vagy: „Almadzsem – Al Madzsem” – s ez rokon meseigérő („arab”) névalkotás, mint a csodálatos Zsebenci Klopédia. Mulatságos „zoknikráciáról”, „zoknilázadásról”, hasonló tréfás elmeszüleményekről értesülni. E regiszter meghatározóbb a tényrögzítéseknel, kis jellemképeknél. „Az én nagy művem ez a kicsi” – üzentte egykor a szerző a tőle végre „nagy művet” váróknak. *Ez a kicsi*: amit mindösszesen papírra vetett. A maradandó epikai korpuszba, a Lázár Ervin-i (nemcsak) mesebirodalomba a *Napló* is befér.

Marton Mária empátiikus könyve, a *Mese Lázár Ervinről* (*Könyvmolyképző Kiadó, 2007*) fehér színével, Réber László-illusztrációs fedőlapjával szépen idézi az ismerős, kedves Lázár-kötetek küllemét. A 127 oldalon tíz fejezetre tagolt nagyinterjú várja az érdeklődőt. Az író a szívmitét utáni „plusz életében” – sajnos mégiscsak élete vége felé – választogat a szokványokat kerülő, de legalábbis személyes csavarintásokkal feltett kérdésekre. Amire immel-ámmal, arra is becsületesen. Nem mondhatni, hogy ilyképp nyilatkozni lett volna szíve leghőbb vágya. Rövidkén szűri a szót, ritkán feledkezik bele.

Például: amikor Hajnóczy Péter egy káromkodós zárlatú novelláját szerkesztőként „benyomta” az ES-be... De épp a „nyomdafestéket nem tűrő” utolsó mondatot kihúzták... Talán nem más, mint Garay Gábor, a főszerkesztő-helyettes... Ha akkor egyáltalán ő ült e székben... (Garai Gábor – így lenne helyes a név.) Emlékeztést, meditálást lássunk a Bertha Bulcsu műfaji nyomdokain járó irodalmi riportban, ne dokumentumot! Ünnepe, hétköznap, család, barátság, utazás, főzés, munkatempó, díjak... Önmagával arányos könyv. Hangulatos fényképek serkentik visszapillantásra a fátyolosodó memóriát.

Tarján Tamás Szemmagasságban

Tarján Tamás Szemmagasságban

Nap(ló)ról nap(ló)ra
 „Arcát csak futólag ismerte, a könyvkereskedések kirakatainak üvegéből. Otthon nem volt tükrre, a rengeteg könyvtől nem maradt rá hely.”
 (Elias Canetti: Káprázat)

Három évtizednél hosszabb idő alatt, öt-hat sajtóorgánumban és irodalmi folyóirat oldalain összesen mintegy kétszázszor szerepelt könyvkritikai körképeim felett a *Szemmagasságban* cím. A fellapozásra előkészített kötetek polca sokáig valóban a szemem előtt húzódott intőleg: az írógéphez ülve a szemmagasságban látható könyvsortól szólalt meg örökösen késésben levő olvasói lelkiismeretem. Most, amikor örömmel újra leírtam a vezérszót, már csak jelképesen igaz. Immár az előszobában, konzolasztalkán várakozik a friss könyvállomány és a restancia. Szülők, nagyszülők fényképei alatt, bekeretezett családi dokumentumok között. Számomra olyan e szeglet, mint egy kis oltár. Profánabbul: mint egy zsilip. Ez az állomás – vagyis az elolvasás – dönt arról: be-költözik-e a mű könyvtáramba vagy sem.

A debreceni Dóczy Gimnáziumban, Szabó Magda nevezetes iskolájában **Sárközi Mátyás** is megfordult íróvendégként – derül ki a **Vízszintes zuhanás (Négy év naplójegyzetei 2004–2007)**. – *Kortárs Kiadó* 2006. november 16-i soraiból. (Vigyázat! Az alma mater nevét manapság ismét y-nal kellene írni: Dóczy. Így használják. A fentebbi Szabó Magda-könyv is hírtl adja.) De hát hol nem fordul meg Molnár Ferenc író-unokája?! Hermészi vágta a könyv: ma itt, holnap ott, nyaralásból könyvavatóba (e szép szóval szereti felemlíteni), fogadásról operába, otthonról egyenest Harold Pinterrel egy társaságba. Pinter mint „modortalan bunkó” meg is kapja a magáét (nincs kedve diszkurálni, az elismerést korholással pergeti le magáról). Nem kerülnek el a kritika nyilai a nyugati magyar diaszpóra egyik-másik fullánkosan látott (nem érdemek nélküli) irodalmár személyiségét sem. Határ Győző kései élete és idős kora ellenére váratlan halála viszont finom megfigyeléseket hív elő. Múltó az emlékezés Mátis Líviára, a Kortárs Kiadó alig egy éve elvesztett igazgatójára. Jó lélegzetvételű szöveg. Stílusbravúrokra nem tör, kis perpatvarokban nem hepciáskodik – viszont apróságokat (főleg nyelvi fejleményeket) is rögzítésre érdemesnek ítéli, politikai és művészeti útvesztőkben megbízhatóan tájékozódik és tájékoztat. Azon kérdésekben hallatja szavát, amelyekben illetékes. Derűjét, humorát sosem hagyja veszni Sárközi Mátyás. Elegáns a befejezés hetvenedik születésnapján (tavaly júliusi) bejegyzése. Kár, hogy a felkérő folyóirat, az Új Horizont – megszüntével – kicsusszant a vállalkozás alól (melynek előzménye is volt: *Feljegyzések egy zöld füzetből*, 2001). Talán nem hiú remény bízni a folytatásban.

Két emlékirat jelent meg *Egy katona meg a lánya* összefoglaló címmel: **Futaky János** a **Takarodó**, **Futaky Hajna** a **Távol mégis közel** szerzője (*Fekete Sas Kiadó, 2007*). Az előbbi írásműbe 1959-ben fogott bele, majd 1964-ben még folytatta az édesapja; az utóbbit is egy évtizednél régebben kezdte, illetve fejezte be leánya. Bár „a katona csillagáról”, a „nagy [I. világ]háborúról”, az 1944–45-ben és utána bekövetkező „Csillaghullás – csillagvesztés” éveiről, egy katonai réteg mindennapjairól, hivatásáról sok érdekeset, újszerűt olvashatunk, Futaky János autobiográfijában a tárgyilagosra törekvően megörökített énkép, személyes út, családba plántált erkölcsiség hatása még intenzívebb. Futaky Hajna szükségképp a család történetből indítva csak ifjúkórának küszöbéig szövi az emlékeztést (a fényképek jóval későbbi életpillanatokba is betekintést engednek). E terjedelmesebb (és választékos írói stílusban előadott) memoár ugyancsak vívódó őszinteséggel köt le. A fiatal leány (akit Wittenbergig, Bayreuthig, Bihlerdorffig sodor sorsa) az édesapa alkatahoz, ideáihoz való vonzódást és az édesanya hűvösebb, idegenebb lényével és maximáival szembeni tartózkodást egyszerre próbálja egójába építeni, hogy olyan út nyíljon meg előtte, amely a szülők életvezetésénél szabadabb, öntörvényűbb jövőalakítást tesz lehetővé. Mégis kettejüknek szól az ajánlás:

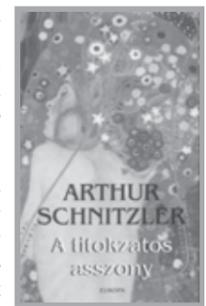

„Apám és anyám eleven erőt adó emlékének”. Számos híres személyiséggel testközelből, váratlan szituációban találkozhatunk a két emlékirat jóvoltából. Sajnálatos, hogy Futaky Hajna (Bécsy Tamás professzor özvegye) úgy nyilatkozott: véglegesen pontot tett írására, folytatását nem tervezi.

Ugyancsak a *Fekete Sas* újdonsága a költőként és prózaíróként is zenitjére érkezett **Varga Dániel** kisregénye, a **Könyvű októberi haldoklástörténetek**, melynek ajánlása szintén nem mellőzhető: „*The Thomas Bernhard Honorary Lecture*”. A kevéssé jót sejtető súlyos mellkasi műtét után, 2006 őszén épp csak kikerült a Korányi Kórház intenzív osztályáról a történetmondó. Ide nem messze gyerekkori barátja viaskodik végzetes betegséggel. A két középkorú férfi közé a rendszerváltó Magyarország társadalmi bipolaritása vert éket. A narrátor (aki közgazdász) az egyes szám első személyű beszédhelyzet folytán némi előnyt élvez az építész másikkal szemben – a nyelvi szituációt viszont meg is indokolja, hogy ő keresi a közeledést, az újbóli szótértést: a választ a radikálisan széttartó irányok mértjeire. Eredménnyel-e, s hogy mi a sorsa a két haldoklónak? – arról ne lebbentsük fel a szemfődelet. Varga racionálisan, rezignáltan mérlegeli hőseinek (s az általuk reprezentált értelmiségi tízezreknek) a jelenét, távlatait. A fikciós epika a realitás súlyát sajtóságos dokumentációktól nyeri (emlékeztetés: 8:3-as Dózsa–Ferencváros meccs a Népstadionban, Töröcsikkel, Géczivel stb.), s az ironikus fantáziálás is sokat nyom a latban (a saját nevén szerepeltetett Keszthelyi Rezső költő állítólag állami elismerést kap, erre az alkalomra állítólag feltűnő zöld öltönybe bújlik, s állítólag magával a köztársasági elnökkel packázó kisebb botrányt kavart stb.). Torokszorító regényvilág. Mint a legtöbb valamire való könyv, az utolsó mondata felől ez is újraolvasható: „A magasban a téli ég szürke volt, noha nem közönyös; inkább furcsán higanyszerű és érthetetlen”.

Egy **Arthur Schnitzler**-bemutatóra készülve nézőként-kritikusként (*A Zöld Kakadu*, Stúdió „K”), egy (líráját taglaló) *Tatár Sándor*-tanulmány írásában közben vettem le a polcra az osztrák író elbeszéléseiből Tatár által készített, **A titokzatos asszony** című válogatást (*Európa, 2007*). A kilenc novellából hetet Tatár fordított (kitűnően). Nyelvtudásommal együtt az egy Kurdi Imre-, és erősebben az egy Lukácsy András-magyarítás. Mivel történetek újrafordítások, s feltűnően hiányzik például az, amit Tandori Dezső tolmácsoló a kisepikai életműből, talán jobb lett volna, ha a teljes könyv Tatár Sándor műhelyére nyit ajtót. A jegyzetet, utószót a fülszöveg igyekszik helyettesíteni, hiábavalóan. Ennek híján csak „amatőrként” szánkázhatunk az oeuvre-ben, a híres *Gusztli hadnagy* belső monológjától a pokolian aktuális örüléskronika-novelletre-ig, az *Érny*. Ez így nem „The Schnitzler Honorary Lecture”. A kötet cím (és a festő nevét „lefejtő” szecessziós, érzéki borító) részben félrevezető, a még keletkezési évszámokat sem nyújtó keresztmetszet zavarban hagy egy jelentékeny prózai beszédmód alakulásait, temperáltságát illetően.

Nem csupán irodalommal él az ember, hanem sporttal és rejtvényvel is (és még mi mindennel!). De e körből kikerülő olvasmányai is részben az irodalom felé lendítik. **Talmácsi Gábor** világbajnoki címe a gyorsan elkészült első nagy Talma-könyvet követően életre hívta a másodikat. **A Talmácsi és a 101 éves magyar motorsport** írásait, interjúit **Böröczky József** (a motorozás-megszállott parodista-színművész), **Földy Attila** (nagy tapasztalatu rádiós), **Szabó Endre** (Talmácsi diadalútját közelről megélt fiatal sportújságíró) és **Baráz Miklós** (a könyvet publikáló *Duna Könyvkiadó* a motorsportban otthonos, gépészmérnök végzettségű vezetője) készítette (előszó: *Dávid Sándor*). A motorozást – meglehetősen nagy költséggénye ellenére – sokszor, sokan még ma is szafonylegény-virtusnak, a vagányság próbatételének, szabadság-metáforának tekintik. A motort modern táltosként fogják fel. Kinek ne jutnának eszébe a motort, motorozást (noha általában nem elsősorban a versenymotorozást) motívumként alkalmazó filmek, epikai művek? E kötet jó összegzés, mert a sportág hazai történetére is kiterjed, mielőtt a Talma-sztoriba váгна (sok bosszantó elírás után azonban egy esetleges második kiadás számára javítani kell. Puhony Nándor: legendás név. Ne éktelenkedjen helyette Pohony!).

Erős Zoltán tollából az **Új rejtvénybongészde** (*Sanoma Budapesti Könyvkiadó, 2007*) nagyjából kétívnyi (kereszt)rejtvénytörténeti áttekintéssel is szolgál – a sokszor „rebuszosnak” nevezett irodalom korában. *A Nyelv és irodalom* 116 oldalt kanyarított ki magának a tudástárban. Persze sajátosan (betűszám szerint, ábécében stb.) elrendezett adatokkal, információkkal. *A Régijs kifejezések, szakalán szavak* lajstroma a Jókai-olvasást éppúgy megkönnyítheti, mint a rejtvényfejtést. *Híres irodalmi hősök, alakok?* Kapóra jön az iskolában! (*Az Irodalmi Nobel-díjasok átszöktek a Természet – Tudomány* részbe.) Hatalmas – hibától ritkán seprőlő – író-, álnév-, műcím-listák, pápa- és politikus-névsorok, Európa kulturális fővárosai 2010-ig... mitológiai alakok és védőszentek, névfelidező szókapcsolatok (Podmaniczky Frigyes = Budapesti völgye stb.), s a humaniorákkal egyenértékű tallózás a reáliák terrénjében... – szintiszta gyönyörűség annak, aki tízeny, adatként még összefüggéseket, műveket, álmokat képes látni! Ismeretbreviárium: akut tudásvágy, információigény esetén orvosolására is elsőrangú, ám szerencsésebb kis napi porciókban „beszedni”.

Egyébként Erős Zoltán másfél éve egy Szabó Magda-monográfián (is) dolgozik. Bízunk benne: tavaszra megjelenik!

Ha nem tudnánk, hogy a kassai dómot Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére szentelték, ha elkerülte volna a figyelmünket, hogy 2007 a katolikus egyházban Szent Erzsébet-év volt, ha „csak” mint színházi művet néznénk a kassai magyar színházban Egressy Zoltán *Angyalkövet* című drámáját, akkor talán értetlenkedhetnénk. Vajon miért tartotta fontosnak, miért írta meg ezt a darabot a szerző? Túl azon, hogy nyilván felkérték erre, és valóban megörökítésre, újabb és újabb feldolgozásra méltó is ez a legendás történet, attól tartok, egyéb oka nem lehetett. De kell ennél több?!

Egressy Zoltán eddigi – általában jól körülhatárolható térben, a szereplők számára teremtett világban, rövid idő alatt lejátszódó – drámái után mindenképpen újdonság, hogy a 2007. november 15-én Kassán bemutatott *Angyalkövet* a születéstől haláláig, Sárospataktól Marburgig követi a főhős, Árpád-házi Szent Erzsébet életútját. Maga a múltidézés is szokatlan a szerzőtől. Bár nem először jelennek meg művében valóságos személyek, éppen a kassai Thália Színház felkérésére írta meg 2005-ben a *Vesztett éden* című darabot, amely Madách Imre életének egy szakaszát, az édesanyja és felesége között öröklődő író tragédiáját dolgozza fel, de a dráma is szűk térben marad. Egressy korábbi művei, pláne mindaddig legsikeresebb darabja, az egyébként a kassai szlovák (!) színházban is játszott *Portugál* és az *Angyalkövet* között nehéz lenne bármilyen hasonlóságot felmutatni, vagy a szerzőre jellemző megoldásokat, kérdésválaszokat találni.

Tények és csodák

Az *Angyalkövet* megírásakor a történelmi tényeket vette alapul a szerző, bár a különböző források miatt lehetnek kisebb-nagyobb eltérések a hitelesnek tartott változatok között is, és persze az írói fantázia, a dramaturgiai szempontok szintén módosíthatják a cselekményt. A dráma szempontjából nincs jelentősége, és mások is gyakran túllépnek azon a tényen, hogy eredetileg a kis Erzsébet Hermann türingiai tartománygróf Hermann nevű fiának a jegyeseként élt négyéves korától Wartburg várában, de a leendő férj meghalt, és végül annak testvére, Lajos vette el a magyar királylányt. Változtathat viszont a történet megítélésén a gyónató, Konrád megjelenése és megjelenítése. Aközismert változat szerint Lajos halála után maga a pápa rendelte Erzsébethez az atyát, hogy legyen a személyes gyónatója és vigasztalója. Az Egressy-darabban viszont Lajos, a férj hívataja a várba Konrádot. A legenda szerint Konrád kezdeményezte Erzsébet szentté avatását, a kassai színházban erre nincs is lehetősége, mert korábban megölik a keresztes lovagok. Olyan ez, mintha igazságot szolgáltatnának, bosszút állnának az inkvizíciós módszerek miatt, amellyel a lelki vezető kiereszkolta Erzsébet önsanyargatását, önpusztító életmódját.

A történelmi események lényeges elemei mellett igyekezett a szerző a legendában megörökített csodákat is megidézni. De nagyon óvatosan, kellő távolságtartással építette be a darabba ezeket a misztikus eseményeket. A legismertebb történet, a rózsacsoda – amikor a vagyon elherdálása miatt méltatlankodó sógor vádaskodása alaptalannak tűnik, mert rózsává változik Erzsébet kötényében a szegényeknek szánt kenyér – a kassai színházban már csak mint a haldokló Szent Erzsébet látomása jelenik meg. A másik sokat idézett eset szerint Erzsébet a távollévő férje ágyába fektette a leprás beteget, hogy állandóan mellette lehessen, ápolhassa, és ezért a hazatérő Lajos nemhogy megróttá volna, hanem megdicsérte, mert a szenvedő emberben meglátta a keresztre feszített Krisztust, de ez látomásként sem szerepel a darabban. Igaz, az elhangzik, hogy egy leprás gyermeket az ágyába fektetett. Láthatjuk viszont, amint meggyógyít egy néma kisfiút, erről viszont mintha tudomást sem venne a környezete. Pedig a szentté avatáshoz csoda kell, ez elhangzik a darabban is. De ebben a színházi világban valahogy mégsem veszik észre a csodákat.

Nem kap különösebb hangsúlyt az a történelmi tény sem, hogy a nagy, 1225–26-os türingiai inség idején nyitotta meg a vár éléskamráit a szegények előtt Erzsébet. Tehát nem „csak” általában jótékonykodott, hanem az éhhaláltól mentette meg a népet. Egressy darabjában Erzsébet embersége, ahogy szentsége sem igazán a tetteiben mutatkozik meg, sokkal inkább szavaiban, vallomásaiban, Krisztusért való rajongásában.

Darabolt dramaturgia

Sokszor megvallja hitét a darabban Erzsébet, de kevés lehetőséget kap arra, hogy megmutassa, miként éli meg ezt a mindennapok során. Egyébként is jellemző az előadásra a sok beszéd, és a kevés cselekvés. Pedig nagy a jövőse-

menés a színpadon. Igaz, leginkább csak jönnek, elmondják a szövegüket, néhány szót váltanak egymással a szereplők, aztán már mennek is, és közben állandóan változik a szín. Mondhatnánk, ez amolyan filmes megoldás, gyors vágások és áttűnések sorozatából felépített szerkezetre épül fel a színházi mű. De a megvalósíthatatlan jelenetváltás apró darabokra szabdalja az előadást.

A Thália Színház alapítása óta Kassán otthon lévő, azóta is rendszeresen visszatérő, de hivatalosan jelenleg mégiscsak vendég *Beke Sándor* rendező a *Paulovics László* (m. v.) által tervezett, mozgatható hasábok között próbálta életre kelteni a drámát. A hely megjelenésében nincs, nem lehet szerepe ezeknek a mértani testeknek, nem hitelesítik a környezetet, legfeljebb csak elválasztó funkciója

van a díszletmozgatásnak. Ez az állandó változás akár pörgethetné is az eseményeket, de inkább zavaró, fölösleges külsőségeknek tűnik. Ráadásul a színészi játéktól veszi el az időt a jellegtelen hasábok ide-oda tologatása. Például Erzsébet munkához való viszonyát, a fonáshoz szükséges türelmet, kitartást nem lehet úgy megmutatni, hogy egyszer csak behozza a színre a csörlőt (a rokka helyett!), és miután rácsodálkozik a követ, hogy egy királylány fon, már véget is ér a jelenet, viszik is ki a kelléket. Nyilván a rendezés diktálta tempó nem engedi, hogy egy-egy felvetést megfelelően – nem feltétlenül szavakkal – megválaszoljanak a szereplők. Nincs idő a döbbenetre, a megütközésre, az elgondolkodásra, a merengésre... Nehéz lenne megmondani, hogy ebben az előadásban mikor született meg a szerelem a két fiatal, Erzsébet és Lajos között. Pedig ez a pillanat hitelesítette volna egymás iránti rajongásukat. Ugyanígy – a folyamatos hitvallás ellenére is – hiányzik az istenélmény megélésének, a hívó szó megértésének megjelenítése. Az anya-gyermek viszony szintén meglehetősen elnagyolt. Nem ad magyarázatot arra sem az előadás, miért nem akar visszatérni Magyarországra Erzsébet. Szépen kidolgozott viszont az udvari életet bemutató táncmulatság, kedvesek a gyerekszereplős jelentenek, vagy a kicsi lány és a felnőtt Erzsébet „stafétaváltása”, és persze nagyon meghatározó a nyitó és zárókép. (Kár, hogy az előadás elején és végén elhangzó énekekről és az énekesről semmit sem árul el a színlap.)

Koldusgúnya, királyi ruha

Szőke Anita (m. v.) jelmezei általában tükrözik a szereplők társadalmi hovatartozását, látványossá teszik a színházi képet. Az egyszerű díszletek között különösen jól mutatnak ezek a kosztümök. De ahogy a díszlet-, úgy a jelmeztervező sem pepecselt a helyi szín, a couleur locale megteremtésével. A szegények és a gazdagok különbözősége nyilvánvaló, de ha nem mondanák, nem tudnánk: ki a magyar király és ki a türingiai gróf; a magyarországi követ vagy Szentföldet járt lovag. Erzsébet öltözködése is mutat némi figyelmetlenséget. Feketét ölt például, amikor a férje a Szentföldre megy, mintha előre gyászolná, de miután megtudja, hogy özvegy lett, leteszi a fekete kendőt, viszont ugyanabban a ruhában jár a szegények között, mint amit a várban viselt, és amikor a ferences harmadrend tagja lesz, akkor sem változik a viselete. Pedig tudjuk,

mondja is, mekkora öröm volt számára, amikor még a várban magára vehette a koldusruhát, és mennyire örült, hogy assisi Szent Ferenc tisztelete jelét elküldte neki a köpenyét.

Szent és színész

Az abszolút főszerep természetesen Szent Erzsébeté. *Szafaiok Katalin* (m. v.) főiskolai hallgató minden szempontból alkalmas is erre. Szép, fiatal, tiszta tekintetű, őszintén rajongó. Még az is nagyon kedves, ahogy törni a magyar nyelvet. Sőt, erősíti Erzsébet személyének hitelét, hiszen valahogy így beszélhetne a német nyelvet a Magyarországon született királylány, ahogy a szlovák környezetben élő, kassai születésű pozsonyi főiskolás is. Elsősorban neki köszönhető, hogy sikerül elterelni a néző figyelmét az időnként tapasztalható következetlenségekről, dramaturgiai pontatlanságokról, a minimalista díszletek elhatalmasodásáról.

A férj, Lajos szerepét játszó *Culka Ottó* szintén nagyon fiatal, sőt, talán túlságosan is, hogy elhiggyük neki: egyedül vezeti a tartományt, csatákban vesz részt, és képes megvédeni feleségét az egyébként megjelentésében is erős akaratot sugárzó édesanyja (*Kövesdi Szabó Márta*) és áskálódó testvérei (*Flórián R. Szabolcs, ifj. Bocárszky Attila*) ellenében. Becsülettel teszi a dolgát, de bizony még nőnie kell a feladathoz.

Vendégművész, *Halmágyi Sándor* játssza Konrád atya szerepét. Már a megjelenése is olyan aszketikus, hogy elhiszük neki: vezeklő életet él. (Egyébként nem áll távol tőle a szerep, Egressy Zoltán *Portugál* című darabjának miskolci bemutatóján is ő volt a pap.) Neki sikerül bemutatni azt a sajátos „fejlődéstörténetet”, melynek során a jámbor lelkű szerzetes erőszakos hittérítő lesz. Így válik érthetővé az ellene elkövetett merénylet.

A kassai társulat szerény létszámát mutatja, hogy vendégművész, az egri *Kelemen Csaba* kapta meg Frigyes császár és Egbert püspök szerepét is. Jó választás volt! Bár egyik sem túl jelentős feladat, de a kérőként jelentkező Frigyesre muszáj odafigyelnünk, nem lehet jelentéktelen figura, hogy értékelni tudjuk: nem mondott Erzsébet a császári ajánlatra, ezzel szemben is vállalta inkább a Krisztus nyomában járó szegénységet.

A népes szereplőgárda – legalábbis a kassai társulathoz képest szokatlanul nagy csapat – mind a huszonhat tagjának számbavételétől most tekintsünk el. Nem elsősorban terjedelmi okok miatt, sokkal inkább azért, mert igazán nehéz lenne bármit is mondani róluk. Többségük csak egy-két esetben, bár az is előfordul, hogy négy kisebb szerepben jelenik meg a színpadon. Alig tudunk meg róluk valamit, sem a főszereplőkhöz, sem az egymáshoz való viszonyukról nem derül ki igazán semmi. Azt viszont feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy szépen, fegyelmekkel teljesítik az alig több mint statisztaszerepüket.

Minden közreműködőtől nagy figyelmet igényel ez az előadás. De szükség van a néző figyelmére is. Fontos mondatok hangzanak el: a szeretetről, a hitről, arról, hogy jól tenni jó, és hogy ne várjunk viszonzást a jöttetekért...

Tulajdonképpen csak dicsérni lenne szabad a kassai *Angyalkövet*-bemutatóját. Jól tették, hogy megírták, megrendezték, előadták a Szent Erzsébet életéről szóló drámát. Példás cselekedet, követendő példa – és még javítható is.

FILIP GABRIELLA

axel springer

AS-Nyomda Kft.
6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: 76/481-401; Fax: 76/481-204
E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu. www.szilady.hu

LAPNYOMÓ CENTRUM

- A és B formátumú ofset rotációs gépeken:
- színes napi- és hetilapgyártás
- könyv- és folyóirat-nyomtatás
- Ragasztókötés
- Irkafűzés

JÓ MINŐSÉGI PONTOSSÁGI RUGALMASSÁGI

Rövid időn belül két bemutatót is műsorra tűzött a Katona József Színház a 2007-es év végén. A Petőfi Sándor utcai „nagyteremben” Ödön von Horváth *Mit csinál a kongresszus?* c. darabját Ascher Tamás, a „stúdióban” Aleszandr Ivanovics Vvegyenszkij *Ivanovék karácsonya* c. munkáját Gothár Péter rendezésében mutatta be a társulat. Ödön von Horváth neve ismerősen cseng a színházbarátok számára, Vvegyenszkijé viszont alighanem kevésbé. A Kamra premierjének – az egykori államhatalom által meghurcolt, tragikus sorsú – szerzője, ahogy arról a színlap is tudósít, az orosz abszurd kiválósága. Művei – versek, dramatikus jelenetek –, mint a korszakból oly sokaknak, neki is kéziratban maradtak fent, saját hazájában sem túl régen „fedezték fel” őket. Oroszországban az *Ivanovék karácsonya* az abszurd irodalom alapvető művének tartják.

A Vvegyenszkij-bemutató nyitóképében egy ódivatú ingaóra fogad minket: az előadás végezetéig halljuk kattogását, ám a mutatói hiányoznak. Az időviszonyok egyszerre valóságosak és irreálisak. A realitás síkján egyetlen nap történetéről számol be a darab: egy karácsonyi nappól – és az Ivanov családáról, ahol a dajka megöli az egyik gyermeket, Szonyát. Az egyéves narrátor [!] kisfiú (Kovács Lehel alakítja, olykor pelenkában, álarcban; az egyébként is alacsony színész lábára, kicsinységét, gyermekességét érzékeltetendő, egy, az ő méreténél legalább három-négy számmal nagyobb bakancsot adtak) az események közt egyszer sem felejt el közölni velünk, hogy az általa „felkonferált” jelenetek pontosan mikor, hány órakeror zajlottak le. Másikülönben az irrealitás az úr, és a valóságos időkoordináták nem érvényesek: felnőttek játsszák a gyermekszerepeket, fiatal színészek az öregeket. Az egyéves, de a felnőttekkel minimum azonos szellemi szinten lévő gyermek, a narrátor, azt is kifejti, hogy a bemutatott cselekmény az ő születése

Mit csinál a kongresszus?

Az *Ivanovék karácsonyával* szemben, ha lehetséges és van értelme egyáltalán a két előadást bármilyen szempontból is összehasonlítani, a *Mit csinál a kongresszus?* valamelyest visszafogottabb, kevésbé elrajzolt és játékos bemutatató – bár bizonyos helyzetekben az Ödön von Horváth-premierben is „elszabadul a pokol”. Mikor az előadásra készülve elolvastam az öt képből álló bohózatot, kissé meglepődtem, éspedig azért, mert nem igazán éreztem akkora erőt a szövegben – amely a nemzetközi prostitúció elleni álságos harcra és egy lány eladásáról szól, így tehát a lánykereskedelem elméletéről és gyakorlatáról –, sem formanyelvében, sem dramaturgiaiailag, sem tematikusan, hogy érdemes lenne színpadra vinni napjainkban. Talán egyedül nyelvezetében friss még a darab, viszont figurái papírízű tézisek hordozóinak és nem hús-vér embereknek tűnnek, számomra legalábbis. Lerántani a leplet a hazug polgári világról – ez is mást jelent ma, mint a dráma keletkezésekor: pontosan tudjuk, milyen érzékletlenül és szerepeket játszva él majd mindenki (mi magunk is), nincs ezen mit leleplezni, egy ilyen kísérlet csak kínos eredményekkel járhatna.

Hogy mindezek ellenére mégis sikerült egy élvezhető előadást létrehozni a *Mit csinál a kongresszus?*-ból, azt alapvetően két dolognak tulajdonítom. A Katona társulata, roppant helyes módon, nem holmi elvont teóriákat szeretett volna a színpadra állítani, s felülről ítélkezni a világ felett, osztani az észet, hanem élő, hiteles figurákat megmutatni. A siker másik tényezője pedig a rendező, Ascher Tamás személye lehet, aki sokadjára bizonyítja: a pontos szövegelemzés egyik legnagyobb mestere hazánkban. Megcsodálhattuk ezt már sokszor, legutóbb például Ibsen-

rendezésében, ahol *A vadkacsát* egy olyan, ironikus aspektusból mutatta meg, amely általános meglepetést okozott, mert ez a fajta – a helyét amúgy teljesen megálló – olvasat a nézők zöme

számára, akik a darabot inkább tragédiaként értelmezték, egy teljesen új megközelítésmódot jelentett. Ez az ironikus, valamint az, ahogy a tragédia és a komédiázás közt borotvaélen táncolt az előadás, tették emlékezetessé *A vadkacsát*.

A *Mit csinál a kongresszus?* interpretációja nem ilyen radikális, és csak néhány (de fontos) elemében vezet váratlan megoldásokhoz. Alapfokon a szöveg precíz kibontása, értelmezése történik meg, néhol egészen realista módon. A realista játékmód azonban elvegyül a stilizálással, különösen a kongresszus tagjai tekinthetők elrajzolt figuráknak. Ascher Tamás úgy csinál rendezői színházat, hogy közben maximálisan hagyja kibontakozni a szöveget. Ahogy mindig, most is a darab megfajtása a célja, nem kívánja kiforgatni a drámát ön-

Fotó: Kocz Zsuzsa/Ivanovék karácsonya

magából. Beszédes, ha valamit mégis módosít (elhagy, hozzátold) az alaptexthoz. A *Mit csinál a kongresszus?* esetében van egy ilyen lényegi változtatása a záróképben. Ödön von Horváthnál – bár Alfred és Schminke, valamint a küldöttek is amellett ágálnak, hogy a hölgy prostituálja magát – a Kisasszony maga dönt úgy, hogy elmegy örömlánynak. Annak ellenére, hogy a volt férje, Ferdinand hajlandó lenne visszafogadni őt. Csak a szerző által a közönség soraiból felléptetett szereplő tudja happy endre változtatni a befejezést, számomra kérvén a játszókon, hogy bohózatnak lett meghirdetve az előadás, s ezért elvárja, hogy annak pozitív vége legyen. Így mekkül ki a lánykereskedelem karmaiból a lány, aki újra Ferdinandé lesz. Ezt a végeredményben cinikus, kiábrándult befejezést (hiszen csak egy „külső” akarat tudja a negatív finálét megakadályozni, a nézőé, aki fitymálva a valóságos viszonyokra, kiköveteli magának a pozitív, megnyugtató lezárást) Ascher Tamás és dramaturgia, Fodor Géza átfomálja, mégpedig érzelmesre és – kissé félek is kimondani a szót – romantikusra. A közönség képviselőjét nem szerepeltetik, náluk a Kisasszony (Tenki Réka) saját elhatározásából dönt Ferdinand (Keresztes Tamás) mellett. A Katona színpadán szenvedélyesen ölelkezik s csókolózik a két ifjú a zárlatban, a kongresszus küldöttei pedig hevesen utálkoznak ezt látván. Váratlan, de szép befejezés – Ascherék még hisznek a csodákban, és tagadhatatlan, hogy szívmengető ezt látni.

Külön érdemes kitérni a színészi teljesítményekre – annál is inkább, mert Ascher rendezői színházának (amellett, hogy a szöveg megfajtására törekszik) az az egyik fő jellemzője, hogy a színészeket nem pusztán eszközökként (mennyi ellenpéldát lehetne mondani!), hanem egyenrangú társakként kezeli az alkotási folyamatban. Rendkívül mulatságosra sikeredett a kongresszusi főtítkárs és segédje – valóban bohózatokba illő – duója. Máté Gábor főtítkárs – remek alakítás – funkciójának biztos tudatában masírozik le-fel, teátrális kézmozdulatokkal kommentálja az eseményeket, fontoskodik, tetszeleg a szerepében, de közben egy pillanatra sem tudná megállni önállóan a helyét, s rendkívül gyáva. Talán még az övénel is jobb Dankó István, a főtítkárs háta mögött loholó, a főnökének egyfolytában sűgő, túlhajszolt, a fejét idegesen rángató, zavarában állandóan a nyakkendőjét igazgató títkárs (ez is egy fontos változtatás az Ödön von Horváth-i alapokhoz képest, hiszen az eredeti szövegben nincs is ilyen szereplő). Olyanok ők, mint egy miniszter és a tanácsadója. A fekete szerelésű kongresszusi küldöttek igazi karnaváli véglegények, kis csoportjuk igazán mulatságos jelenetekkel ajándékozza meg az előadást. Akkor is táncolnak, ha nem szól a zene, zabálás közben, teli szájjal vitatják meg a legfontosabb dolgokat is. Még az ő zombi-gyülekezetiükből is kitérnek az előbb kockás zakóban feszítő, majd kóntásra váltó egészségügyi tanácsos, akit Vajdai Vilmos totálisan szétesőszűtt figurának ábrázol: elképesztő, ahogy végtagjai mintegy egymástól függetlenül rángatóznak. A főszereplők közül Keresztes Tamás igényes öltözetű (jelmez: Szakács Györgyi), cilinderes, öltönyös, ernyőjét sétatálcának is használó Ferdinandja maga a naivitás és a jóindulat. Tenki Réka törékeny Kisasszony. Bár a romlás szélén áll, még nem menthetetlen: naiv ő is, folyton mosolyog és könnyen zavarba jön, de ha kell, már tud erős és kegyetlen is lenni (a kiöregedni látszó prostit, Luisét például egyszer gyomorszájon vágja), mint egy, a saját szépségével tökéletesen tisztában lévő, diadalmas nő. Kocsis Gergely közönyös és gyakorlatias Alfrédja mintha

egy westernből lépett volna elő, pajeszával és kalapjával. Hajduk Károly elnyűtt táskás, ballonkabátot viselő, kissé pacuha Alfrédja tipikus értelmiségi, ahogy állandóan a szakállában turkál, vagy teljesen megfélemedve a külvilágról, jegyzetel. Ezt az intellektuális pózt aztán kiegészíti egy kis Jézus-imitációval is: újságírója egyre inkább a Megváltó szerepében kezd tetszelegni, s halálakor úgy tárja szét karjait, mint aki a keresztre feszítésre vár. A legnehezebb feladat Onodi Eszternek jut, akinek Luise Gifet, a kiöregedett, senkinek sem kellő prostituáltat kell alakítania. Már az öltözete is igazán közönséges: hosszan felvágott, lila szoknyája alól kivillan a harisnyája, de ez is inkább taszítóvá, mintsem vonzóvá teszi. Onodi – akinek a homlokára még ráncokat is rajzoltak – megbirkózik a feladattal: a tőle megszokottnál mélyebb, kiélt hangon beszél, mozdulatai éléselek, a harsánykodás és az önsajnálatozó, giccses elérékenyülés között ingadozó, pusztulófélben lévő nőnek mutatja Luise figuráját.

DARVASI FERENC

Kongresszus, karácsony

A Katona József Színház két új premierjéről

előtt hat évvel zajlott le – közben viszont mintha pontosan mindenről tudna azokból az időkben, amikor ő még nem is jött a világra.

A realiztikus gondolkodásmódot nem csak ebben az egy elemében, hanem gyakorlatilag minden lehetséges eszközzel kikezdi az előadás. Maga a történet is, miközben kétségkívül rendelkezik egy előre haladó, lineáris szállal, tele van kitérőkkel. Külön érdemes szólni az igazán ötletes térszervezésről, amely megint csak a stilizáció, az elvonatkoztatathóság jegyében született meg. A remek díszlet (Gothár Péter) alapja az a kis fülkéből álló paraván, amely – hosszában kettéosztva a teret – sok játékos megoldásra ad lehetőséget. Olykor csak egy kamra nyílik meg, hogy mögötte néhány pillanatra felvillanjon egy-egy, a narrátor által epikusán már felvezetett, hatásos, expresszív jelenet, olykor az összes, hogy a háttérben egy, a színpad teljes szélességét kihasználó akció jöhhessen létre. Még izgalmasabbak a hagyományos térkoordinátákat kiiktató momentumok. Gothár gyakran függőleges síkban mutat meg dolgokat a vízszintes helyett: például mikor az apa (Fekete Ernő) és az anya (Pelsőczy Réka) az ágyban fekszenek, azt a színészek állva játsszák el, így a hatás olyan, mintha felülnézetből látnánk őket. A dráma jeleneteit (akasztás, furdés, baltás gyilkosság stb.) előre, már az előadás kezdetén felrajzolják krétával, gyerekes alakzatokban a fülkékre, ezzel is hangsúlyozva, hogy „csak” egy – analitikus nézőpontú – előadást látunk, nem pedig a színpadon megszülető valóságot. Ugyanúgy erre (és természetesen a színházi konvenciókon való gúnyolódásra) utalhat az a – színházban ezredjére látható, így kissé unalmas – megoldás is, hogy a szereplők rögtön az elején, ahogy megjelennek, egymás után háromszor meghajolnak előttünk és bemutatkoznak nekünk, nézőknek. Máskor meg humoros utalások tudatosítják bennünk, hogy „csupán” játék, ami a színpadon zajlik. Ilyenek az újra kezdet (Takátsy Péter orvosa gyakorlatilag kétszer előad majdnem ugyanúgy egy jelenetet, és Mészáros Bélának is van egy többször elmondott szövegrésze) és a szándékosan elrontott jelenetek (mintha véletlenül csinálnák, az egyik szereplőt nekítőlják a paravánra, így előlről kell kezdeni az adott eseményt). A pszichológus gízáló-realista olvasatot lehetetleníteni el az is, hogy a logikusság némelykor teljesen felfüggesztődik: a néma favágók beszélni, a halottak mozogni kezdenek. És akkor arról még nem is beszéltem, hogy a szereplők gyakran álarcban jelennek meg előttünk, ál-hó-naljszőrzetet, a szemünk láttára felragasztott ál-bajszot viselnek, és arcuk is maszkírozott...

Az előadás előszeretettel rúg fel minden szabályt és hagyományt, a logikától kezdve a linearitáson át a konvencionális idő- és térfelfogásig. Nehéz is lenne egy minden pillanatában szorosan egymáshoz kapcsolódó elemekből felépülő, zárt egységként látni Gothár rendezését, amely nyitott gondolkodásmódja, elszabadult fantáziája révén elsősorban az apró részletekre koncentrálnak. Nem annyira a mű-egész a fontos itt, inkább az, hogy a különálló jelenetek jól működjenek és hatásosak legyenek önmagukban. Ezzel aztán nincs is semmi gond: számos remek megoldást kínál részleteiben a Kamra bemutatója. Vvegyenszkij abszurdját Gothár a töle megszokott elemekkel, expresszív és szürreális képekkel, valamint groteszk látásmóddal fűszerezte. A Katona remek színészei, a nézőtérrel legalábbis úgy tűnik, játszi könnyedséggel helyezik bele magukat a rendező és az orosz író világába. Megerőltetés nélkül, nagyvonalúan hozzák a figurákat, megannyi apró geggel, magánszámmal feldúsítva az alapanyagot. Pedig nincs is annyira egyszerű dolguk: egy-egy színésznek egyaránt tudnia kell hozni állat- (oroszlán, zsiráf, disznó) és növényalakokat (Takátsy Péter emlékezetes, mint karácsonyfa), férfiakat, nőket, fiatalokat, időseket. Az infantilizmus az úr Gothár színpadán, s így a gyermeki együgyűség, az éretlenség ábrázolásában kell sokrétűnek lennie a színpadon lévőeknek. Nos, ezzel sem gyűlik meg a bajuk a szereplőknek. Hosszan sorolhatnám a megkapó alakításokat: Pelsőczy Réka nem egyszer kiboruló, és ilyenkor idegbetegesen (és egy alkalommal csak mássalhangzókat) ordibáló családanyája, Jordán Adél rendkívül félnék kislánya, Elek Ferenc sajátos hanglejtésű, munkáját maximális komolysággal, pedantériával végző gépirónője mind emlékezetesek.

Fotó: Szilágyi Lenke/Mit csinál a kongresszus?

Fotó: www.port.hu/Mit csinál a kongresszus?

Ha valaki (hozzám hasonlóan) az őszi premierdömping után a túladagoltság állapotába kerül, és úgy érzi, nem tud már alámerülni a kortárstánc-előadások intellektuális mélységeiben, és képtelen a képi, gondolati és hangasszociációk hullámzó tengerén biztonságosan tovább szőrfölgetni, nos, annak azt javaslom, hogy nézzen Duda Éva-koreográfiát. Duda Éva munkái ízig-vérig kortárstánc-koreográfiaiak, de nem jellemzi őket posztmodern, kaotikus, neobarokk burjánzás. Művei általában nem tartalmaznak harsány polgárpukkasztást, velőtrázó nézősokkolást sem, de van bennük koreográfia. Duda Éva olyan, mint a haldokló borász. Idejét érzi, hogy fülünkbe súgja a nagy titkot: bort szőlőből is lehet csinálni, azaz táncelőadásba táncot is lehet koreografálni.

Duda Éva-alkotásokkal mostanság a Bethlen Táncműhelyben lehet találkozni. Az említett helynek a dicső fejedelemhez annyi köze van, hogy a budapesti Bethlen Gábor téren található. Valamikor Bethlen Filmszínház volt, de nem éppen csillogó multiplex plaza-, hanem kicsi, elnyűtt, békebeli bolhamozi. Jelenleg a Közép-Európa Táncszínház (KET) birtokolja (nyilván ingyen, vagy jutányos áron bérlék), amelynek Duda gyakori vendégkoreográfusa. A helyiség egyébként megőrizte régi patináját, a legszembetűnőbb változás az, hogy most a hajdani filmvászon alatt, a pódium helyén található a körülbelül nyolcvan-száz férőhelyes nézőtér, a játszóhely pedig az egykori zsöllye helyén „terül el”. A belső világ megfordításának nemcsak szimbolikus jelentése, hanem gyakorlati haszna is van: a megmaradt nézőtéri erkélyek variábilissá teszik a játékteret, amit a KET-ben megforduló alkotók igyekeznek is kihasználni.

A KET-nek még két évvel ezelőtt az azóta önálló társulatot (is) alapító, és Debrecenbe (is) elszereződő Horváth Csaba volt a művészeti vezetője és állandó koreográfusa. A magára maradt együttest jelenleg a régi-új Szögi Csaba vezeti, aki az elmúlt másfél évadban Duda Éva mellett meghívta vendégkoreográfusnak Hámor Józsefet és Gergye Krisztiánt is. KET-produkciók nemcsak a Bethlenben láthatók, a társulat gyakran fellép a Nemzeti Táncszínházban és a MU Színházban is.

Duda Éva legutóbbi, *Az Ismeretlen* című bemutatóján könnyen fogyasztható és élvezhető előadáson követhette nyomon a néző, hogyan válnak testbeszéddé az egyes mozzanatok. A kortárs tánc jó pár évtizede lemondott a szavakkal is elmondható cselekmény eltáncolásáról, a kortársak (szemben az autentikus néptánc- és balett-koreográfusokkal) olyan érzéseket, hangulatokat, sejtéseket és gondolati asszociációkat igyekeznek munkáikban megjeleníteni, amelyek szavakkal egyáltalán nem, vagy csak igen nehézkesen megfogalmazhatók. Duda Éva koreográfusi célja is ez, de közben tudatosan törekszik arra, hogy műveiben, ha konkrétan értelmezhető cselekmény nem is, de viszonylag könnyen követhető történet mindig megjelenjen. *Az Ismeretlen* kétszereplős koreográfia, nő és férfi kapcsolatáról szól. Előadói: maga a koreográfus és az operaházi balettagyűtesből gyakran kortárs produkciókba kiránduló Feicht Zoltán. Főszereplője: az érintés.

A darab elején a pár a hajdani nézőtéri erkélyen, emeletmagasságban kialakított posztamensen, fényburában áll. Körülötük, alattuk, mindenhol teljes sötét. A felütés jól sikerül: a kicsi, inkább intim terek kialakítására alkalmas helyiségben a szereplők elhelyezésével és egyszerű eszközökkel történő megvilágításukkal az időtlenség és végtelenség illúziója épül fel (fényterv: Fejes Ádám és Fogarasi Zoltán). A táncosok csak másodpercig mozdulatlanok: helyben maradvá, egymásba gabalyodva kapaszkodva, lendületes kettősbe kezdenek, mintha a koreográfus az egész előadásra tervezett ószdes mozzanatát az első percekben prezentálni akarná. Aztán másodperces sötét következik, a következő fényfelvillanásakor már mindketten odalent, „a realitás talaján” állnak. Viselkedésük és mozgásstílusuk is megváltozik: méteres távolságot tartva, egymást nem érintve keresik, kerülgetik egymást, viszonylag hosszú idő telik el az első érintésig.

Lassú érintési kísérletekkel rövidebb idő alatt is sokkal több tartalom „mondható el”, mint verbálisan – például többszörösen összetett, hosszú mondatok felmondásával. Mást-mást közöl a lassú, a hirtelen, az óvatos, a durva érintés, és különös jelentése van annak, ha az érintési kísérlet befejezetlen marad, vagyis ha a kezek megállnak néhány centiméterrel a partner arca, kézfeje vagy mellkasa előtt. A koreográfus *Az Ismeretlen* második szakaszában a sokáig előkészített, de végre megtörtént érintést tudatosan tovább variálja. A kezek egymásba fonódnak, az érintések lendületet adnak a partner megérintett végtagjainak. Már-már kialakul a darabkezdő felütésben látott mozzanatkavargás, de a táncoktós épülő folyamata a kibontakozás előtt váratlanul megszakad: a nő magára hagyja a férfit. A férfi magányosan szólózik, a nő oldalt, a félhomályban, stilizált, tépett kabáttal a vállán várakozik. Aztán az egyedül láthatóan nehezen „boldoguló” férfi mellé lép. A férfi éppen eldőlné, a nő testével megtámasztja. Ez többször, más-más pózokban és helyzetekben is megtörténik. A következő jelenetben a férfi is kabátot ölt,

Fotó: Lékó Tamás/Az ismeretlen

Brüsszeli gondolat

és dinamikus táncjáték kezdődik: a szereplők mintha egymással (is) viaskodnának, és életharcot (is) vívnának. Aztán drótok végén csingó, meggyújtható lámpácskák ereszkednek a játékterre, az emberpár, mint csillagok között, bolyong a parányi fények által irrealissá tágult térben. Majd újból elválnak. A következő, immár végső egymásra találásukkor a férfi hátára erősített fejjéppel jelenik meg, melynek fényéből a nő már többé nem szabadul ki. A két test egymáshoz simul, a végpózban a fejjépp fénye a férfi előre nyújtott karjára, két kinyitott tenyerére vetül.

Önmagamnak és a koreográfus szándékának mondanék el, ha a látottakat szavakra próbálnám fordítani. A műfaj lényege éppen az, hogy mozdulattal és látvánnyal igyekszik megjeleníteni az elmondhatatlant. Duda Éva nagy erénye, hogy a legtöbbször kevés meghökkentő újszerűséget tartalmazó közlendőjét nem akarja sohasem teátrális látványelemekkel, vagy agresszív hangeffektusokkal „feljavitani”. De *Az Ismeretlen*, kétségtelen értékei mellett sem tartozik a legjobb koreográfiai közé. Szerintem nem használta ki eléggé sem maga, sem pedig partnere táncos és előadói kvalitását, azt a bizonyos férfihátra szerelt fejjéppet pedig kimódoltak, nem igazán odaillőnek találtam.

Fotók: Maarten Van den Abeel/Az alagsor

Az alagsor

A belga Peeping Tom társulat általában meghökkentő látvány- és hangelemekkel zsúfolja tele az előadásait – az összehatás mégsem tetszik erőltetettnek vagy kimódoltnak. Az idén már harmadszorra Budapestre látogató együttes *Az alagsor* című alkotást mutatta be a Trafóban. Két éve *A kertel* jelentektek, tavaly *A szalon* játszották – *Az alagsor* tehát egy trilogia harmadik része. A címadó helyiségek jellegéből könnyen kitalálható, hogy egy befelé irányuló haladás után ezúttal egy lefelé irányulóval találkozhat a néző. A három szintéren ugyanannak a – többgenerációs – családnak zajlik az élete. A lefelé tartás szimbolikus, ahogy az alagsor berendezése is: a kanapét, az asztalt, a székeket már félig betemette a föld, a helyiségek airtaljai pedig olyan alacsonyok, hogy csak főhajtéssal lehet rajtuk keresztül közlekedni. Az egyik ablak előtt embermagas földkupac tornyosul, mintha a mindent elborítani akaró anyag kintől peregne folyamatosan befelé. A játéktérről kriptahangulat és valódi, kicsit dohos földszag árad, a padlózatot ugyanis valódi föld van – jó vastagon – elterítve. Aki Duda Éva egyszerű képletre komponált, táncos koreográfiáit kedveli, könnyen megriadhat a talajtakarótól, mert nehéz elképzelni, hogyan kivitelezhetők rajta artisztikus mozzanatok. *Az alagsor* előadásán kiderül: remekül. Az alkotók (akik egyben az előadók is) fantáziáját ugyanis nem korlátozta a speciális adottság, ellenkezőleg: kemény talajon végrehajthatatlan, akrobatikus mozgássorozatok kitalálására inspirálta.

A Peeping Tom előadásain a mozgás csak az egyik, de talán a legfontosabb szegmens. *Az alagsorban* is hallható kevés verbális szöveg és jóval több, élőben előadott, kristálytisztán intonált, leginkább német nyelvű dal- és áriarészlet. Az egyszerű dialógusok és megszólalások nyelve angol, amelybe egy kis francia és – kifejezetten a mi kedvünkért – néhány magyar szó keveredik. Lényeges a szereplők figurája, színészi játékuk, passzív jelenlétük, mimikájuk, „civil” mozzanataik. Az előadás valamennyi jelentést hordozó összetevőjének a bizarr helyszín ad különös többlettérmet, az akciókban a mozzanatos tárgyak szimbolikusá válnak. Néhány színpadi cselekvés, történet – csak felsorolásszerűen: az ősz hajú, hálóinges idős nagymama (Maria Otal) felgyújt egy kicsi papírházat; Franck, a fiatal férj (Franck Chartier) a földkupac alól mászik elő; Gabriela, a felesége (Gabriela Carrizo) többször indulna a gyerekekért az iskolába, de a családon uralkodó középkori domina (aki *A szalonban* házvezetőnő volt, most feltehetően Gabriel anyja vagy mostohája) nem engedi elmenni; Sam (Samuel Lefeuve), aki talán Franck fivére, Gabriellával földön fetregő, összegabalyodós, erotikus kettőst ad elő, amelyhez később Franck is csatlakozik; Sam a nagymamával szájcsókban összeforvva, „tekerős”, szerelmes pas de deux-t mutat be, közvetlenül előtte Franck az üvöltve tiltakozó öreg hölgyet tettelegesen megkínózta; az anyadomina (Euridike de Beul) bemutatja a nagymamát üdvözlő vendégeket (köztük Puskás Tivadart, Andy Warhol-t, Kodály Zoltánt, Martina Navratilovát, Chevalier-t és Mátyas királyt), később egy láthatatlan kórust vezényel, melynek tagjai között található – egyebek mellett – Wolfgang Amadeus és Johann Sebastian is, az előadás végén pedig megszoportja az apró csecsemővé összegömbölyödött nagymamát, aki utána – csak néhány pillanatra – meghal. (De az is lehet, hogy már eleve halott, és minden esemény az ő „túlvilági” képzeletében játszódik le.) De a szörnyűségek nem borzasztják el a nézőt, sőt, mivel a jelenetek rendkívül groteszkek és abszurdak, így komikus a hatásuk, dacára annak, hogy az előadók véresen komolyan, átélve és hitelesen adják elő őket. A tárgy- és „helyszínköltészet” mellett ez a különös ellentmondás a Peeping Tom-előadások harmadik titka.

A szereplők lefelé tartása korántsem saját halálukat jelképezi. Hiszen nem öregebbek most sem, mint „amikor *A szalonban* éltek”. *Az alagsorban* az európai civilizáció haldoklása jelenik meg a családi élet tükrében. A komoly, létező társadalmi háttér és az abszurd-groteszk ábrázolásmód kettőssége csak azért nem erősödik sokkoló feszültséggé, mert az előadás hangulatát – elejétől a végéig – dekadens, lemondó, langyos, európai unalom lengi be. Újabb ellentmondás, hogy ettől az előadás maga egyáltalán nem unalmas, sőt, minden részlete alaposan leköti a néző figyelmét. A család válsága a középgeneráció szemszögéből jelenik meg: a középkori domina egyaránt elnyomja a fiatalokat és az öregeket is. Az európai kultúrát – egészen a XIX. század végéig – nem ez jellemezte. A fiatalok sokkal melankolikusabbak, sorsukba beletörődök. Az öregek (a nagymamán kívül átmenetileg több „ismeretlen” öreg is szerepel) viszont markánsan és dacosan ragaszkodnak (illetve ragaszkodnának) az e világi élvezetekhez: az evéshez, az ajándékhoz, a szerelemhez. Csak a testük öregedett meg, a szellemük nem.

Az előadáson végig észlelhető, hogy a színpadon felépített alagsornak teteje is van. Halványan látható, hogy a felső szinten is van élet: mintha valaki egy fatörzs mellett ülne. A darab végén fényt kap a felső világ, és egyértelműen kiderül: nem épület pincéjében játszódtak az események, hanem a föld alatt. Az eredeti cím játékosan rejtegeti is a többféle értelmezési lehetőséget: a *Le Sous Sol* általaj és a föld belsejét is jelentheti. A felső szint végső kiemelése azt sugallja: a mai civilizáció is – a letűnt korokhoz hasonlóan – el fog temetődni. A nem éppen feldobó konklúzió ellenére én hiszek a brüsszeli gondolatban és a belgákban: a kis országnak a Peeping Tom mellett nem egy olyan együttese van, amely *Az alagsor* előadásához hasonló komplex (kitűnő, sőt helyenként lenyűgöző) színházi hatás elérésére képes.

KUTSZEGI CSABA

A színészi test ott mozog, jár-kel a színpadon a kellékek, díszletelemek között, és hangokat ad ki. Néha olyan hangokat, amelyek valójában nem is hallhatóak, de egy jól megkomponált színészi gesztus, a színész arcának egy apró rezdülése is elég ahhoz, hogy a kép, az adott, egyszeri és megismételhetetlen látvány valósággal beleégjen a néző retinájába, miközben a hang is képes lehet arra, hogy beszakítsa a nézőtérre ülők belső, ugyancsak láthatatlan dobhártyáját.

Mint annyiszor, most is a látható és a láthatatlan örök párviadala zajlik a deszkákon. A láthatatlan a láthatóra támad, mert ő maga akar láthatóvá lenni, míg a látható a láthatatlan dimenziók felé tör, mert úgy érzi, hogy éppen a nem láthatóság által válik igazán láthatóvá.

A fesztivál legsikerültebb előadásai éppen azok, melyek a fent említett belső feszültséggel terhesek, hiszen ebből a feszültségből születnek a több mint egy hétfőig tartó rendezvénytársulat legemlékezetesebb pillanatai. Olyan pillanatok, vagy hosszú percek, amikor a színház saját határait, másként szólva: saját teste ellen támadva, azt felboncolva és a nézőnek megmutatva, irányítja rá a tekintetet a színház lényegére, amiről elég annyit tudni, hogy egyetlen pillanatban is képes elrejtőzni, főbb sajátosságait pedig minden előadás más és más fényben világítja meg.

Akárcsak az első napon a kolozsvári társulat által játszott Woyzeck (Mihai Mănișiu rendezése), amely a látványos díszleten túl (mint a különféle bonyolult és ijesztő, méreteik által is félelmeteltető orvosi eszközök), olyan apróságokkal fogja meg, és húzza magához a nézőt, mint a színpad deszkáin borsószemekből kirakott kereszt, vagy a címszerepet alakító Bogdán Zsolt hátára ragadó borsószemek.

A borsó olyan sokféleképpen jelenik meg az előadás során, hogy többértelmű jelentése igazi színházi metaforává alakítja. Nem csupán kellék és díszletelem, de hangforrás is, miközben a színész testének külső és belső felületére is hatást gyakorol (lásd: a bőrre tapadó borsó, illetve a borsó mint táplálék), a színpad és a színész egészére hatást gyakorol. Elmondható, hogy ebben az előadásban a borsószem nem a kínzás és a kísérletezés eszköze, sokkal inkább egy olyan erős színházi jel, mely által a többi jel (a színpadi játék összes többi eleme) is egy adott irányba mozdul el.

A Woyzeck-ben valamiféle belülről kifele irányuló energia-hullámot figyelhet meg a néző. Az ugyancsak a kolozsváriak által játszott *Ványa bácsi* esetében (a harmadik kolozsvári fesztivál-előadás a *Hosszú péntek* volt), egy kívülről befele, a tér egy adott, belső pontja felé haladó tendenciát figyelhetünk meg. Az Andrei 3erban által jegyzett előadás kívülről indít, hogy végül a néző tekintetét az „istálló” előtt álló, sárral körülvett miniatűr ház makettjére irányítsa. A rendező ugyanis nem elégszik meg a színpaddal, és a színház egészét birtokba veszi. Miközben a nézők a színpadon foglalhatnak helyet, addig a színészek bejártsszák a nézőteret, a karzat peremén egyensúlyoznak, vagy éppen a zsinórpaddás magasából néznek le a többi szereplőre és a nézőre, olyan „térleményben” részesítve a közönséget, amilyenben mindezidáig nem volt része. A játékteret szinte a végletekig kitágítva Andrei 3erban mégis az előbb már említett makettre fókuszál, mintegy figyelmeztetve a nézőt: nem csupán az előadás szereplőit veszi körül a vidéki sár, elég távolról nézve maga a színház (a benne ülő nézőkkel együtt) is sárral körülvett makettnek tűnhet.

A fesztiválon szereplő előadások közel felét nem sikerült megtekintennem, például a Temesvári Állami Német Színház *Koldusoperáját*, vagy a francia Théâtre Tattoo *A konyha* című előadását. De még így is akadt bőven látnivaló, hiszen a kolozsvári magyar színház előterében egymást érték a különböző kapcsolódó rendezvények, mint a Both András díszlettervezői munkásságát bemutató tárlat, vagy a Tompa Gábor rendezői pályájába betekintést nyújtó album bemutatója.

Igazi fesztivál-hangulat uralkodott – büfébeli csevelekkel, fesztiválújsággal, s amikor az egyik könyvbemutató közepette behallatszott a Sétatérrel egy skót duda hangja, már senki sem kételkedhetett abban, hogy az *Interferenciák* valóban nemzetközi fesztivál. Olyan rendezvény, ahol az egymástól teljesen eltérő stílusok, színházi beszédmódok is békésen elférnek egymás mellett, sőt: éppen a különbözőségek által hoznak létre változatos, de mégis egységes egészt.

A két fentebb ismertetett kolozsvári előadás a látványvilág újszerűségével is meglepte a közönséget, miközben a fesztivál budapesti, illetve krakkói vendégei éppen a hagyományos díszletezéssel ébresztették fel a néző kíváncsiságát: ha ennyire megszokott, hétköznapi a díszlet, milyen lesz az előadás?

A budapesti Katona József Színház Ascher Tamás rendezte *Ivanovja* illik a díszlethez, a kopottas folyosóhoz, ami néha

ebédliként, máskor nappaliként funkcionál. Mert az előadás maga, a színpadi játék, a színészi alakítások is egyszerűek, a végletekig lecsupaszítva mutatják meg az emberi érzéseket. Érődik, hogy itt minden milliméterre pontosan kimért és megkonstruált, olyan előadás, amelyben minden szereplőt kényelmesen megfigyelhet a néző. Mert ebben az előadásban nincs igazi főszereplő és mellékszereplő. Az *Ivanov*-ot alakító Fekete Ernő épp olyan fontos része az előadásnak, mint a Jegoruskát alakító Kun Vilmos. Habár nagyszínpadi előadást látunk, mégis egészen közel jön a nézőhöz ez az előadás, mégpedig a részletek finom megmutatása által, mint az eladósorba került leányok figurái közötti különbségek, vagy az öregek sakkozó jelenete. Ami azonban együttlélegésre, együttérzésre készíti a nézőt, az nem más, mint a magány mindent átható, kesernyés illata. A szereplők még a testi érintkezés pillanatában is fényévnyi távolságra maradnak egymástól, a történet nem folytatódhat, de mégis, mindegyre folytatódik. Az *Ivanov* után egy újabb, a realista játék -

csoda, ha konfliktusba kerül szinte mindenki, például a divát remekül alakító Maria Presecannal, aki néhány, a diva-szerephez illő klisé és gesztust is megenged magának. Kísérleti előadás ez, amelyben a színház színháziassága és a színház teljesen csupasz megjelenési formája – már-már színháztalansága csap össze. A különböző játéktípusok ötvöződése tehát ez a *Sirály*, s mint ilyen: az Interferenciák záróköve.

Fotó: Biró István/Ványa bácsi

Egy fesztivál képei

modorhoz közel álló előadás emelte még feljebb a mércét a kolozsvári fesztiválon: a krakkói Stary Teatr *Tartuffe*-je (rendező: Mikolaj Garabowski). Itt is egyfajta realizmussal találkozunk a néző. Akár napjainkba illő, de mégis kissé régies szobabelső tárul elénk, amikor a szereplők is megjelennek – rádöbbenünk, hogy a sok aranyozás nagyon is új, újgazdagék nagyzási hóbortja és *Tartuffe* a világ másik oldaláról, a csölakók közül toppan be az üzletember családí fészékének kellős közepébe. Gyorsan alkalmazkodik, és nem lepődik meg semmin, pókerarcában van valami, ami támadásra kész

vadállatra emlékeztet. Mozdulatai gyorsak és könnyedek, *Tartuffe* (Zbigniew W. Kaleta) mint éles kés siklik át az előadás nagypolgári/újgazdag világán, amely mindegyre megáll, elidőz, fausti módon megpróbálja lassítani az idő múlását, persze hiába.

A fesztivál ötödik napján ezúttal a kolozsvári román színház épületében láthatjuk Samuel Beckett *Ó, azok a szép napok!* című darabját, a Kleines Theater – KAMMERSPIELE Landshut előadásában, amelyben Winnie-t Stief Magda alakítja, a díszlet Helmut Stürmer munkája. Két olyan név, ami több mint ismerősen cseng a kolozsvári nézők számára (Stief Magdát a fesztivál ideje alatt avatták a kolozsvári magyar társulat örökös tagjává). A színpadon berendezett stúdiótérben, egy hatalmas korong közepén Stief Magdát pillantja meg a néző, mellkasig a földben, ám a korong alatt elhelyezett tükrök miatt úgy tűnik, hogy a Winnie-t alakító színészből csak ennyi maradt. Nem látjuk a test folytatását, a tükrökből a nézők néznek vissza ránk. Az előadás második felének elején már csak a fej látszik ki a korongból.

Kíváncsian vártam a madridi Teatro de la Abadía *Emlékezni fogok mindnyájatokra* című előadását is, ám a produkció alulmúlta várakozásaimat. Mindenből csak megvillantott valamit, egy kis dalolás, egy kis tánc, egy kis filozófia, éppen csak felrajzolt kapcsolatok és viszonyok, ám az előadás nem állt össze egységes egészzé – még a szórakoztató műfaj kategóriáján belül se tekinthető valóban értékes és izgalmas produkciónak, annak ellenére, hogy voltak pillanatok, amikor a színpadon zajló események kis időre ugyan, de magukkal ragadták a nézőt.

A fesztivál további részét nem láthattam, pedig igencsak kíváncsi lettem volna a San Diego-i vagy a franciaországi Théâtre Tattoo előadásaira, így annál inkább érdekelt, milyen lesz az ugyancsak Andrei 3erban által rendezett *Sirály* (a nagyszabedű Radu Stanca Színház előadása).

A színpadon berendezett „stúdió” téglalap alakú játékterében, egy érdekes, merész kísérlet tanúi lehettünk. A *Ványa bácsi*ban a térrel szemben kialakított vizonyi előadás egyik legfontosabb mozgatórugója, a *Sirály*-ban azonban a színészi és az amatőr (vagy inkább civil) játékmód egymásnak feszülése hivatott ugyanerre. Az idősebb szereplők mindannyian színházat játszanak, miközben a fiatal generáció a tiszta színház és a tiszta hétköznapi felé tör, ám az álarc nélküli megmutatkozás nem bizonyul járható útnak, sőt még az is kérdéses, hogy egyáltalán képes-e megmaradni a színházi konvenciókon belül. Ugyan a felvállalt amatőr/civil játékmód néha már kilépni látszik a még színházi játékból. Jó példa erre Adrian Neac'u (Trepljov) alakítása, aki olyannyira kívül van a világon (színházat, szűkebb és tágabb értelemben vett környezetet is beleértve), hogy nem

Fotó: Szilágyi Lenke/Ivanov

Fotó: Florin Bialan/Woyzeck

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

Február

1983-ban, 25 éve hal meg Tennessee Williams Pulitzer-díjas amerikai író. Thomas Lanier Williams néven anyakönyvezik a Mississippi állambeli Columbus városkában. Életrajza szerint „agresszív hajlamú utazóügynök apja az anyjához túlzottan is kötődő beteges, vékony fiát miss Nancynak csúfolta, s megvetéssel figyelte, hogy a sportok helyett inkább az irodalommal foglalkozik”. Belegondolva Miller *Az ügynök halálába*, nem is érteni, egy utazó kereskedelmi ügynök lehet-e másmilyen a korabeli Délen. Talán az egyik legkiszolgáltatottabb amerikai embercsoport, az utazó ügynök fia a szuper kereskedelmi

hálózatok kiépítése előtt. Az ezerszer megalázott apa hazamegy, kinyuvasztja a fiát. Nekünk egy félig rózsaszín *Drámák* (Európa kiadó) című kötete volt meg, és akkor fogalmam sincs, a kötet tervezője mit jelez a rózsaszínnel. Első nagy színházi sikere az *Üvegfigurák*. Az 1945-ös New York-i bemutató a befutás mámorító pillanata: a koraharmincas Williams elnyeri „az év legjobb színdarabja” díjat a New York-i Színkritikusok Körétől. Drámáiban saját életét dolgozza fel, a félrebeszélésekben, hazugságokban kiteljesedő családot. Óriási siker a vaskalap alól kászálódó amerikai piacon. Elfojtott vágyak, lenyomott indulatok, alkoholizmus és homoszexualitás. Anégy főszereplő. Ebből mind a négygel életre szóló szövetséget köt, bár az alkoholizmus és a narkó csak miután drámái világhírt szereznek. A pályacsúcs, a huszadik század – vélhetőleg – legjelentősebb (és legolvashatóbb) drámája, *A vágy villamosa*. Elia Kazan állítja színpadra 1947-ben, a darab két évig nyomul telt házzal.

Húszévesen fogadja el a tényt: homoszexuális. A *Memoirs* című kötet homoszexuális viszonyainak krónikája. 1947-ben ölel össze Frank Merlovát, akit titkárává fogad. Szerelmük Merlo 1963-as halálával ér véget, amitől végleg fejre áll a gyerekkorától bizonytalan, súlyosan depressziós Williams. A sikerekkel belép előbb az ital, ezt követi a gyógyszeresedés, aztán a gyógyszer–pia kombináció, végül a drog. A kökemény Gore Vidal mondja a *Memoirs*-ról írott kegyetlen kritikájában, hogy Williams a hatvanas éveket gyógyszeres-alkoholos álomban húzta le. Délelőttöként néhány órát képes dolgozni. Az ekkoriban írott dolgozatok egyre kevesebb érdeklődést keltenek, nyilván lefut a homo-dráma sikerszériája, újabbak következnek. 1983-ban bekövetkező halála elképesztő: lenyel egy műanyag kupakot, és megfullad. A kupak szemcseppentős fiolához tartozik. Bódultan egymás után nyeli a tablettákat, a kupakot összekeveri a soron következővel – így a magyarázat. De ez mind mese. Függetlenül (vagy függően) az élettől. Olvasni, nem nézni, olvasni a Williams-drámákat. Tennessee Williams-nél tanulom meg, hogy nem szabad másodsztintú rendezőkre, harmadrangú, másnapos színészekre, sokadrangú hisztérikus színésznőcskékre hagyatkozni. A természetes alapanyagokból készült dráma (lásd Molière, Shakespeare drámái) megrendezi saját magát az agyban. Nem kell hozzá más, csak olvasószemüveg.

540 éve, 1468. február 3-án hal meg Johannes Gutenberg, német nyomdász, korábban aranyműves, a mozgatható, kirkapható betűkkel történő könyvnyomtatás feltalálója. Hetvenéves. Nevével köthető össze – Gutenberg-galaxis néven – a kultúra valamennyi ága-boga, az internet megjelenéséig. Övé – ő – a könyvnyomtatás születése. Erről például bőven tanultam az évtizedek óta hanyagolt nyomdai parban, de annál több nem jut hírtelen eszembe, hogy a nyomdaprést a szőlőprés mintájára készíti, és hogy a korban minden „nyomdagépet” két nyomdászlegény kezel, a présés papírkezelő, és a festéklabdás. És hogy a módszerrel hihetetlen bátorság belevágni a biblia elkészítésébe, mert szinte aranyáron mérik. Ha jól emlékszem, be is bukott a vállalkozás, és ötvennél is kevesebb példány maradt fent, abból egy félbevágva. A maga tisztas megélhetéséhez szükséges összeget kívánta előteremteni a tömeges könyvkiadással, minthogy az aranyiparban – egész Európa rabolt és fosztogatott –, a nagy konkurencia miatt nem jött össze szegénynek. Először 1840-ben ünnepli a világ Gutenberg találmányának 400. születésnapját. (Az emlékkönyvbe írta Vörösmarty *A Gutenberg-albuma* című költeményét.) Az ötszázadikat is megünnepelték. Kérdés, lesz-e hatszázadik? – tesszik fel manapság az obligát kérdést. Aligha van min sírni, ríni. Számítatlan oka van annak, hogy a könyvkiadás még sokáig hozza a kiadói hasznot, sokáig eltartja a kereskedőket, tartja szolid nyomorban a sikeres írókat is, arra kényszerítve ezzel, hogy dol-

gozzon, mert kényszer nélkül horgászna, inna, és ha nem figyel az asszony, csajozna hatszázzal (bocsánat a csajozásért).

Február negyedikén kilencvenhat éves Püski Sándor, ami önmagában csoda. Am a két világháború között, az azt követő időket ismerve, Püski Sándor életében egymást követték a csodák. Apja föld nélküli paraszt, másként nevezve zsel-lér, napszámos. 1919-ben harangozónak áll. Ez meghatározza a fiú további életét. A közösség református papja kijárja, hogy a korban gyakori értelmes, éles eszű gyerek gimnáziumba kerüljön. Életrajzában írja: „*Ha lett volna legalább néhány hold földünk, édesapám nem állt volna be 1919-ben harangozónak, s akkor szóba sem kerülhetett volna a gimnázium. Ha bátyám él, megint bajos lett volna, hogy én, a kisebbik fiú ilyen kivételes helyzetbe kerülhessek. Sok mindennek kellett közrejátszania abban, hogy egy magamfajta parasztyerek 1921-ben gimnáziumba juthasson.*” Erett-ségi után – nem gondol a lelkesítő pályára – egy pesti ügyvédi irodába kerül, mert kitanulta a gyors- és gépirást is. Tizenkilenc évesen, 1930 őszén, beiratkozik a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karára. 1935-ben doktorál. Ekkor alapítja meg az első, az ő Püski kiadót (pénzt kellett keresnie), egyetemi tanárai előadásából jegyzeteket készített, kinyomtatta és eladta az egyetemi hallgatóknak. Eztán születik meg a Szerb utcai kis könyvesbolt, majd 1939-re a népi írók kiadására szakosodott Magyar Élet Könyvkiadó Vállalat. A háború után kész, konyec filma. Püskiéknak is, a népi mozgalomnak is. Illyés Gyula zsebre vágja a lángot, az melegíti, miközben a magyar népi mozgalomnak nem éppen kedvező folyamatokhoz asszisztál derúsen. Amint a Parasztpártot Veres Péter – elhivatottságból, és Rákosi parancsára – beszónokolja a Baloldali Blokkba (volt ilyen, nem vice), a Püski kiadót is államosítják (mint valamennyi magánkiadót). „*Kizártak a könyvesboltból és a raktárból, semmit el nem vehettek, sok millió forint értékű könyvmegbezták, a korábban könyvtárba kerülteket is kiselejtezték*” – írja önéletrajzában.

1962-ben összeesküszik az állam ellen. Tanú, tanúk vannak. Tanú diktatúrában akad, nem kell messzire menni (*góbolyogni, öreganyám gyönyörű kifejezésével*). Kádár becsukja. Amnesztíviával szabadul '63-ban. Így megy: az elvtárs nem ellenség, engedjétek szabadon. Hülyék. Hülye világ. Két fia már ötvenhat-ban lelép, Püskiéket 1970-ben engedi el a hatalom. Mindezt a korosztályom kevéssé ismeri. Püski és amerikai magyar kiadója, annak sorsa nem volt napi programpon. Nem tudunk róla. Szabad Európát, Amerika Hangját ugyanolyan hazugnak, félrevezetőnek éreztük, mint a Kossuthot. Wass Albert viselt dolgait is innen tudom. Püski írja: „*A vita akkor kezdődött vele, amikor kiderült, a hazai, az erdélyi, a fel- és délvideki magyar irodalmat is terjeszteni akarom. Két napig hiába magyaráztam, hogy '56 után képtelenség és méltánytalanság azt mondani, hogy ami, és aki otthon van, az mind kommunista, és ha a nemzet megmarad.*” Amit tudunk – tudhatunk ma – ebből az egészéből, Püski *Könyves sors* című dolgozatából ismerem. Nem csak én. És mégsem tudunk semmit, de semmit a világon. Meglehet, jobb így nekünk.

A február nyolcadikán hatvankilenc éves Asperján György most(anában) döbben rá, nagyo(kat)t kell dobni, ha be kívánja írni magát az irodalomtörténetbe. És a beírás érdekében megtesz minden lehetőt. Ül, és furcsa dolgokat mond a bulvártévéken, ami az irodalomtörténeti kurzus első állomása (I. Tisza Kata). Megtalálja a gyilkost egy rég lejárt szavatosságú gyilkosságban (Leblancz Anna), és kimondja a tutit. Aztán csodálkozik, ha az érintett feljelenti, azon még inkább, hogy kap nyolc hónap felfüggesztett börtönt, és tizennégy milliós büntetést. Még le se cseng a nyomozati ekszön, máris felmászik a *Krisztus boldog családapa öt gyerekek* című projektre. Igaz, juharcára, igaz, ezredikként, igaz, ebből vélhetőleg nem telik a bankszámla. Vagy ki tudja. A Biblia átértelmezése, a hívők bosszantása – a sok, személyében érintett katolikus miatt – hozhat pénzt, sikert, csillogást. Láttunk ilyet az elmúlt évtizedben. Nem ártana, mert állítása szerint „hajléktalan, hon- és vagyonatlan”, kizsigerelte (ötet, ehe) a magyar bíróság. Pedig jó író volt, amíg prófétává nem kepezte magát. Igaz, közben Rádió. Kultúra. És bár most kommunizál keményen, jöttek a díjak szép sorban. Szocialista Kultúráért 1971, 1973, 1975 – ugyebár nem rossz négy év, háromszor egymás után belecusszanni a tejfölből. SZOT-díj 1976-ban. A SZOT a Szakszervezetek Országos Tanácsa. Működő szakszervezet nem létezett az átkosban, vagy nem emlékszünk rá, hogy érdemben tettek volna valami a Mikulás-csomagon kívül, de irodalmi díjat osztottak. Hátsó gondolat nélkül: a *Vészkiáratabejárat*, a *Vetközünk meztelenre!* Fontos regények voltak a maguk idején. De aztán – látva egy irodalmi színpadi napok rendezvényen rádiós héroszként működni –, leszoktam Asperjánról.

A József Attila-könyv megjelentekor bukkan a rendszerváltás zürzavara után. Nem motivált a J. A.-val hasonló gyermekkor, őszintén nem. Többféle magyar nyelv létezik a Magyar Birodalomban, de Asperjánéhoz hasonló túlzó, lihegő, kiáltozó, mindeközben pátozzal teli, fellengzős nyelvvél alig találkozni. Ami azt jelenti, elképesztő témákat kell keresnie, hogy ne a nyelv tisztasága, érzékenysége, a finom modor hozza az olvasót. Mert az nem volna képes. Blogjában a következő év végi szöveggel képesíti el olvasóit: „BLOGOM VALAMENNYI

A József Attila-könyv megjelentekor bukkan a rendszerváltás zürzavara után. Nem motivált a J. A.-val hasonló gyermekkor, őszintén nem. Többféle magyar nyelv létezik a Magyar Birodalomban, de Asperjánéhoz hasonló túlzó, lihegő, kiáltozó, mindeközben pátozzal teli, fellengzős nyelvvél alig találkozni. Ami azt jelenti, elképesztő témákat kell keresnie, hogy ne a nyelv tisztasága, érzékenysége, a finom modor hozza az olvasót. Mert az nem volna képes. Blogjában a következő év végi szöveggel képesíti el olvasóit: „BLOGOM VALAMENNYI

A József Attila-könyv megjelentekor bukkan a rendszerváltás zürzavara után. Nem motivált a J. A.-val hasonló gyermekkor, őszintén nem. Többféle magyar nyelv létezik a Magyar Birodalomban, de Asperjánéhoz hasonló túlzó, lihegő, kiáltozó, mindeközben pátozzal teli, fellengzős nyelvvél alig találkozni. Ami azt jelenti, elképesztő témákat kell keresnie, hogy ne a nyelv tisztasága, érzékenysége, a finom modor hozza az olvasót. Mert az nem volna képes. Blogjában a következő év végi szöveggel képesíti el olvasóit: „BLOGOM VALAMENNYI

LÁTOGATÓJÁNAK EREDMÉNYEKBEK GAZDAG, AZ IDEINÉL KEVESEBB KESERŰSÉGGEL ÉS KESERVVEL JÁRÓ, HA LEHETSÉGES: BOLDOG ÚJÉVET KIVÁNOK. EZEN A NAPON MEGENYHÜLT SZÍVVEL GONDOLOK ELLENSÉGEIMRE, KIVÉVE AZ ALJASSÁGBAN EGYRE MÉLYEBBRE MERŰLŐ, GERINCTELEN ÉS ÚTTALAN TÖRTÉNELMI KERESZTÉNY EGYHÁZAKAT.” A próféta böszülten keresi a bajt. Megtalálja.

1828. február 8-án, 180 éve születik Nantes-ban Verne Gyula, gyerekkorunk (Molnár Gábor mellett) legfontosabb írója, a sci-fi apja. Ezt nem tudtuk persze, de minek tudtuk volna. Azt sem, hogy az ügyvéd papa letiltotta fia havi apanázsát, miután kiderült, nem akar ügyvédi praxist, hanem írni akar. Ami nem szakma. Az apának akkoriban is megvolt a magukhoz való eszük. Sokáig keresi a hangot. Ír rövidprózát, drámát. Harmincnégy éves, amikor megjelenik a léghajós könyv, attól kezdve sinen van. Megismerkedik Dumas-val, aki szárnya alá nyúl, kiadót kerít neki. Már az első három regényével világhírű és gazdag. Csak az érdekesség kedvéért: első regénye, *A jégszfinx* egy Poe-regény folytatása. Néhány éve, amikor a búbanati Kőház lakója, az ezeréves apáca meghalt, a Kőház új tulajdonosa egyszerűen kivágta az örökölt könyvhagyatékok papírzsákokban, egyéb izgalmas könyvek közt néhány pompás Hetzel kiadású magyar Verne, én pedig ügyesen ott jártam. És úgy éreztem, mint aki aranyat talált. Valóban úgy.

Február nyolcadikán hatvanéves Osztójkán Béla. „*Visszajövetben a Bajcsy-szilinskin találkozom Szerváccal, két tele szatyor csörömpöl a kezében, húzza a vállát. Nem jellemző. Mármint a szatyor. Azt mondja, de jó, hogy itt vagy. Egyedül nem bírnám meginni. Osztójkán elkaptam a metrónál, az Arany János úti feljárónál, gyere, parancsolt rám. Kiemelt kocsija csomagtartójából két tétel piát. Bort, szilvapálinkát, whiskyt. Költözik a Cigány szövetség. Ezek tudnak élni, a szentségbe.*” A televízió formál ismert író belőle a hetvenes években, név szerint Veress Miklós, aki Mozgó-főszerkesztő.

Bari Károly után az országnak éppen szüksége van egy felmutatható cigány tehetségre. Így születik Osztójkán Béla. Azután könyvek, azután hivatal, azután eltűnt a hivatali süllyesztőben. Senki nem gondolhatja, hogy összeegyeztethető egyszerre politikusnak lenni, politikusi pénzekből jól élni, és mellette hajnalban kelni, indítani az agyat, rojtosra ülni a segget a számítógép mellett. Jól van ez így. Ha nem kellene pénzt keresnem, ülnék a Duna mellett, horgásznék, halat sütnék roston, nézném a napfelkeltében a korán kelő, kocogó nőket, ahogy lobog a haj, rezeg a mell a harmatban. Osztójkán két lapnál főszerkeszt: Phralipe Szerkesztősége, Világunk Szerkesztősége. Két szervezet elnöke: Phralipe Cigány Művészeti Alapítvány, Phralipe Független Cigány Szervezet. Hová írjon? Minek írjon? Mire neki ezeken túl az irodalmi dicsőség?

Február tizenötödikén hatvanöt éves Oravecz Imre. Oravecz végigkísérte az időmet, amit az irodalom peremén töltöttem. Így is marad. Nem vagyok hűsz, amikor a *Héj* megjelenik (1972), szegény, néhai Polányi Dezső (Madár) nyomja kezembe kötelező olvasmányként. Az *Egy földterület növénytakarójának változását* már magam taláлом, az elképesztő, megrendítő, különleges Hopik könyvét is – Egerben. Ott élek ekkor, világvégén, a Kassai 22-ben, egy betongarázsban, szemben övodaépítkezés, a zsaluanyaggal fűtők, fűrészelés előtt leverem a maltert. Semmire nincs pénz, könyvre mégis. A sűrű, egy tömbbe tördelt 1972. szeptember prózavers-könyv már Váchoz köthető, emeleti szobában lakom, írom a Didergő királyt fél éven át – ösvégé, tél, tavaszelő – mindennap. A lakástulajdonos büszkén mosolyogva lerakja az Erika mellé. Karcsú és magas, akár egy manóken. Ablakom a Dunára néz. A szobában nincs óra, a komp kürtje kétszer jelez minden órában. A kürtszóra gyűjtök rá. Első kísérlet, hogy csökkenjen a benyalt nikotinadag, első tapasztalat, hogy időről időre legázol a nikotinmérgezés. Aztán az Oravecz-könyvet ellopja valaki, vagy csak otfelejtődik, amikor hazamenekülök, más kedves könyvekkel együtt. Vendéglátó időszak, buli, ivás mindennap. Ekkoriban tanultam a hajnali, délelőtti irás izét. Ezt követően, ha Oravecz, már a *Szajla* évei, évtizede. Amikor *Halászóember* címmel megjelenik a teljes könyv, brutális bizonyítéka annak, van író, akinek van miről írnia, és író, aki ír. Mindegy neki, mit. Utolsó érkezése az *Egy hegy megv*. Különleges. Egyszer találkozunk a harmincöt év alatt: Szerváccal, talán éppen Zalánhoz befelé, meglehet, ekkor már ő a Kortárs versszerkesztője. Befelé a Kortársba, az emeleten az ÉS szerkesztősége, az épület előtt a járdán, Alföldy Jenővel ballag. Váltakon néhány szót Szerváccal, én kitolatok a képből, aztán el. Alacsony, Lenin-szakáll, fakó haj, mélyen ülő, figyelő szempár. Amúgy semmi érdekes. *A Szajla* nem látható.

Február tizenötödikén hatvanöt éves Oravecz Imre. Oravecz végigkísérte az időmet, amit az irodalom peremén töltöttem. Így is marad. Nem vagyok hűsz, amikor a *Héj* megjelenik (1972), szegény, néhai Polányi Dezső (Madár) nyomja kezembe kötelező olvasmányként. Az *Egy földterület növénytakarójának változását* már magam taláлом, az elképesztő, megrendítő, különleges Hopik könyvét is – Egerben. Ott élek ekkor, világvégén, a Kassai 22-ben, egy betongarázsban, szemben övodaépítkezés, a zsaluanyaggal fűtők, fűrészelés előtt leverem a maltert. Semmire nincs pénz, könyvre mégis. A sűrű, egy tömbbe tördelt 1972. szeptember prózavers-könyv már Váchoz köthető, emeleti szobában lakom, írom a Didergő királyt fél éven át – ösvégé, tél, tavaszelő – mindennap. A lakástulajdonos büszkén mosolyogva lerakja az Erika mellé. Karcsú és magas, akár egy manóken. Ablakom a Dunára néz. A szobában nincs óra, a komp kürtje kétszer jelez minden órában. A kürtszóra gyűjtök rá. Első kísérlet, hogy csökkenjen a benyalt nikotinadag, első tapasztalat, hogy időről időre legázol a nikotinmérgezés. Aztán az Oravecz-könyvet ellopja valaki, vagy csak otfelejtődik, amikor hazamenekülök, más kedves könyvekkel együtt. Vendéglátó időszak, buli, ivás mindennap. Ekkoriban tanultam a hajnali, délelőtti irás izét. Ezt követően, ha Oravecz, már a *Szajla* évei, évtizede. Amikor *Halászóember* címmel megjelenik a teljes könyv, brutális bizonyítéka annak, van író, akinek van miről írnia, és író, aki ír. Mindegy neki, mit. Utolsó érkezése az *Egy hegy megv*. Különleges. Egyszer találkozunk a harmincöt év alatt: Szerváccal, talán éppen Zalánhoz befelé, meglehet, ekkor már ő a Kortárs versszerkesztője. Befelé a Kortársba, az emeleten az ÉS szerkesztősége, az épület előtt a járdán, Alföldy Jenővel ballag. Váltakon néhány szót Szerváccal, én kitolatok a képből, aztán el. Alacsony, Lenin-szakáll, fakó haj, mélyen ülő, figyelő szempár. Amúgy semmi érdekes. *A Szajla* nem látható.

Február tizenötödikén hatvanöt éves Oravecz Imre. Oravecz végigkísérte az időmet, amit az irodalom peremén töltöttem. Így is marad. Nem vagyok hűsz, amikor a *Héj* megjelenik (1972), szegény, néhai Polányi Dezső (Madár) nyomja kezembe kötelező olvasmányként. Az *Egy földterület növénytakarójának változását* már magam taláлом, az elképesztő, megrendítő, különleges Hopik könyvét is – Egerben. Ott élek ekkor, világvégén, a Kassai 22-ben, egy betongarázsban, szemben övodaépítkezés, a zsaluanyaggal fűtők, fűrészelés előtt leverem a maltert. Semmire nincs pénz, könyvre mégis. A sűrű, egy tömbbe tördelt 1972. szeptember prózavers-könyv már Váchoz köthető, emeleti szobában lakom, írom a Didergő királyt fél éven át – ösvégé, tél, tavaszelő – mindennap. A lakástulajdonos büszkén mosolyogva lerakja az Erika mellé. Karcsú és magas, akár egy manóken. Ablakom a Dunára néz. A szobában nincs óra, a komp kürtje kétszer jelez minden órában. A kürtszóra gyűjtök rá. Első kísérlet, hogy csökkenjen a benyalt nikotinadag, első tapasztalat, hogy időről időre legázol a nikotinmérgezés. Aztán az Oravecz-könyvet ellopja valaki, vagy csak otfelejtődik, amikor hazamenekülök, más kedves könyvekkel együtt. Vendéglátó időszak, buli, ivás mindennap. Ekkoriban tanultam a hajnali, délelőtti irás izét. Ezt követően, ha Oravecz, már a *Szajla* évei, évtizede. Amikor *Halászóember* címmel megjelenik a teljes könyv, brutális bizonyítéka annak, van író, akinek van miről írnia, és író, aki ír. Mindegy neki, mit. Utolsó érkezése az *Egy hegy megv*. Különleges. Egyszer találkozunk a harmincöt év alatt: Szerváccal, talán éppen Zalánhoz befelé, meglehet, ekkor már ő a Kortárs versszerkesztője. Befelé a Kortársba, az emeleten az ÉS szerkesztősége, az épület előtt a járdán, Alföldy Jenővel ballag. Váltakon néhány szót Szerváccal, én kitolatok a képből, aztán el. Alacsony, Lenin-szakáll, fakó haj, mélyen ülő, figyelő szempár. Amúgy semmi érdekes. *A Szajla* nem látható.

Február tizenötödikén hatvanöt éves Oravecz Imre. Oravecz végigkísérte az időmet, amit az irodalom peremén töltöttem. Így is marad. Nem vagyok hűsz, amikor a *Héj* megjelenik (1972), szegény, néhai Polányi Dezső (Madár) nyomja kezembe kötelező olvasmányként. Az *Egy földterület növénytakarójának változását* már magam taláлом, az elképesztő, megrendítő, különleges Hopik könyvét is – Egerben. Ott élek ekkor, világvégén, a Kassai 22-ben, egy betongarázsban, szemben övodaépítkezés, a zsaluanyaggal fűtők, fűrészelés előtt leverem a maltert. Semmire nincs pénz, könyvre mégis. A sűrű, egy tömbbe tördelt 1972. szeptember prózavers-könyv már Váchoz köthető, emeleti szobában lakom, írom a Didergő királyt fél éven át – ösvégé, tél, tavaszelő – mindennap. A lakástulajdonos büszkén mosolyogva lerakja az Erika mellé. Karcsú és magas, akár egy manóken. Ablakom a Dunára néz. A szobában nincs óra, a komp kürtje kétszer jelez minden órában. A kürtszóra gyűjtök rá. Első kísérlet, hogy csökkenjen a benyalt nikotinadag, első tapasztalat, hogy időről időre legázol a nikotinmérgezés. Aztán az Oravecz-könyvet ellopja valaki, vagy csak otfelejtődik, amikor hazamenekülök, más kedves könyvekkel együtt. Vendéglátó időszak, buli, ivás mindennap. Ekkoriban tanultam a hajnali, délelőtti irás izét. Ezt követően, ha Oravecz, már a *Szajla* évei, évtizede. Amikor *Halászóember* címmel megjelenik a teljes könyv, brutális bizonyítéka annak, van író, akinek van miről írnia, és író, aki ír. Mindegy neki, mit. Utolsó érkezése az *Egy hegy megv*. Különleges. Egyszer találkozunk a harmincöt év alatt: Szerváccal, talán éppen Zalánhoz befelé, meglehet, ekkor már ő a Kortárs versszerkesztője. Befelé a Kortársba, az emeleten az ÉS szerkesztősége, az épület előtt a járdán, Alföldy Jenővel ballag. Váltakon néhány szót Szerváccal, én kitolatok a képből, aztán el. Alacsony, Lenin-szakáll, fakó haj, mélyen ülő, figyelő szempár. Amúgy semmi érdekes. *A Szajla* nem látható.

A méhesben

Weiner Sennyey Tibor
rovata

Ritkán fordul elő, hogy egy magyar vagy magyarországi születésű költő egy másik ország, nyelv, kultúra meghatározó, vezető alkotójává váljon. Ritkán – írta a henyé vagy bizonytalan fogalmazás rutinja. Noha nem kell sokat kutatni az ismeretekben ahhoz, hogy felelősséggel le lehessen írni: ez csak egy alkalommal fordult elő a magyar irodalom történetében. A ritka jelző inkább arra lehetne érvényes, hogy ritka az, hogy ezt a teljesítményt nem értékelték a maga súlyán, vagy pontosabban, hogy tudomást sem vettek róla. Noha a nyelve okán (is) elzárt, kis kultúra, féltékenyen tartja számon az effajta vonatkozásokat a világhoz tartozás görcsös öngazoló bizonyítékaként. Se szeri, se száma a származás-, vonatkozás- és hatástörténetnek.

Arthur Koestler a legismertebb magyar kultúrában született, s azzal kapcsolatot is tartó író, aki más nyelven és közegben lett híres. Koestler fantasztikus életútjával és az abból leszűrt tapasztalatával és mondanivalójával emelkedett világhírnévre, amikor a világot ez a tapasztalat a hidegháború tetőzésekor érdekelte (*Sötétség délben*) – de ettől eltekintve nem ikonja, meghatározója az angol (brit) irodalomnak. Rendkívüli teljesítményében a nyelv (mint korábban a német) eszköz volt a különös életéből szövegekbe transzformált megfigyelések, gondolatok közvetítésére. A nyelvvel való viszony egy belsőbb azonosulás története, interakciója – az író és a népe, kultúrája között. A holokauszt következményeként jelenségszámba ment az egy tapasztalatból szétvirágzott kétnyelvűség. Amikor a magyar tapasztalatot a legkülönbözőbb nyelveken írták le autentikusan – két anyanyelv sokszor egymással konfliktusban álló háttérben. (Bruck Edit, a Pressburger testvérek olaszul, Elie Wiesel, Adam Biro franciául, Itamár Jáosz Keszt héberül, s minden bizonnyal lehetne, s kellene is a sort folytatni.) Ezeknek az íróknak az alapélménye a holokauszt, vagy inkább a magyar kultúrából és televényből kiszántatás élménye, s ezért nem véletlen, hogy az ezeken a nyelveken írt munkáik legkiemelkedőbbjei is ehhez a tapasztalathoz fűződnek. Ugyanennek a jelenségnek egy mellékvonulata a magyar irodalom fordítóinak és propagálóinak a sorsa is (már az 1848-as emigráció korától), amikor a kiszántatás fájdalma a két nyelv és kultúra ölekezésében enyhül. (Kerész Imre összes műve már régen megjelent svéd fordításban, mielőtt a legnagyobb nemzetközi kitüntetésről Stockholmban döntöttek volna.)

Mіндеzen jelenségek és összefüggések ellenére egy más nép altalajába nem plántálódhat „más” (idegen) televény szülőtte. A szabályt erősítő kivétel egy meghatározott történelmi helyzet és pillanat forradalma – minden bizonnyal megismételhetetlen mozzanat.

A különleges pillanat az újhéber irodalom születésével esik egybe – párhuzamban az azt megalapozó szellemi és politikai mozgalommal: a *cionizmussal*.

Ennek a pillanatnak, jelenségnek az egyik kiemelkedő képviselője Avigdor Hameiri – s mivel ő a magyar részről a képviselője a főnixmadár-kultúra feltámadásának: pályája képviseli mindazt, ami a csak a zsidó kultúrához hasonlító magyar másság rokonságból adódhat.

*

A cionizmus és a modern héber irodalom nem Palesztina földjén született, hanem Európában. Annak nyugati és keleti felén – megosztó, de egymást is építő dinamikában. A nép, a nemzetiség közösségi attribútumához nemcsak az önálló államiság, az önrendelkezés szabadsága tartozik, hanem – talán mindenek előtt – az önálló kultúrának nemcsak az igénye, hanem az azzal való eltérhetetlen, mert természetes, köldök-zsinór-közvetlenséggel táplált viszony. A viszony médiuma a kultúra nyelve. A zsidók esetében a héber nyelv. Nemcsak a Tóra (a Biblia) és az imádkozás nyelve, hanem tudományos értekezések, személyes levelezések – és mindenekelőtt az irodalomé –, és ezen belül is a költészeté. Ez a mindig is szűk értelmiségiek művelte irodalmi tevékenység tartotta fenn, a vallás mellett népként a zsidókat száműzetésük 2000 éve alatt. (De vajon maga a vallás nem a nyelvnek egy kifejeződése-sugárzása-e?)

(Kazinczyék nyelvújító-modernizáló mozgalma nélkül is nehéz lenne elképzelni Magyarországot ma – államként és kultúráként egyaránt.)

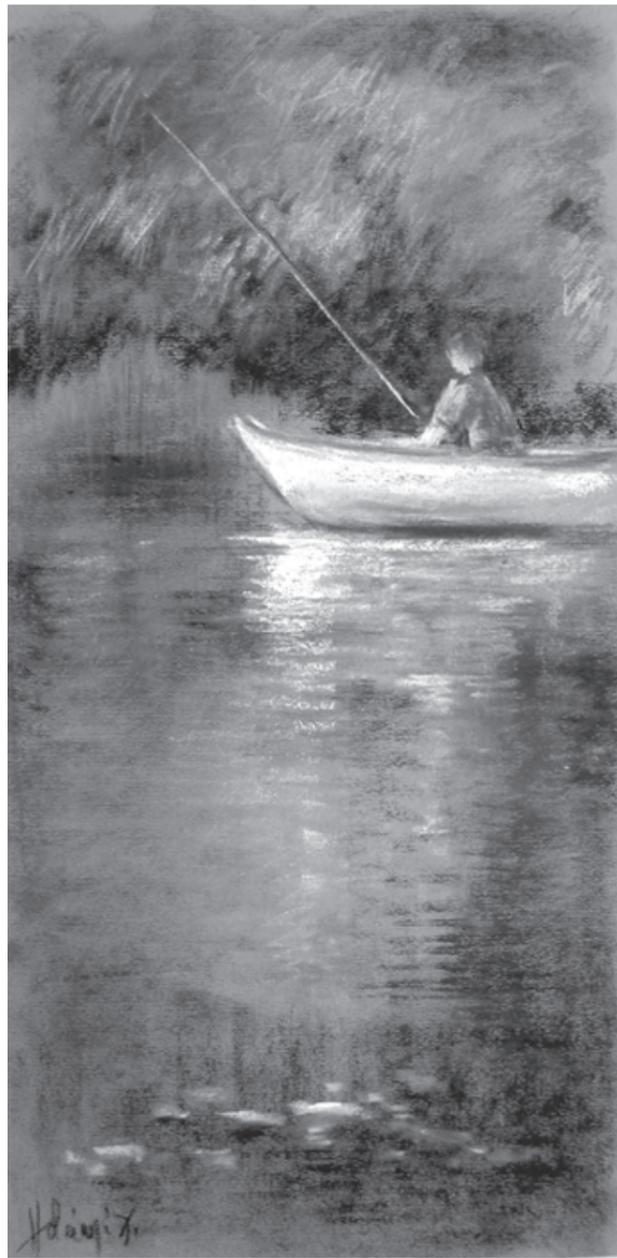
Mi sem természetesebb, hogy a politikai felismerés – a zsidóknak Európából népként kell kiszakadniuk-visszatérniük vándorlásuk kiindulópontjára: Cionba – nemcsak a zsidó kultúra felélenkítésével járt, hanem a kultúra kiemelt szerepének, s megreformálása vagy megmodernizálása igényének a felismerésével is. Ez pedig – elengedhetetlenül – a nyelv megreformálásának, a XX. század követelményeihez történő átalakításának a követelményét is felvetette, a sok évszázados diaszpóra-tapasztalat homogenizálása révén. A nyelv reformja és a megújított nyelv művelése, mindennapi és művészi birtokbavétele – szintén felfogható a nyelv folyamatos és spontán meg- és megújításának.

Kik, milyen társadalmi réteg képviselői láttak e munkához Berlinton Odesszáig? Akik tudtak (illetve: nem felejtettek el)

héberül. Azaz: a közhiedelemmel-imázzsal ellentétben vallásos, hagyományhű, vagy egyszerűbb szóval ortodox zsidók, akik mindennapos, vagy még inkább a lelket emelő ünnepi viszonyban éltek a nyelvvel. Ez a szűkítés is értelmezésre szorul, mert az ortodox szó/fogalom az ellentétével született (neológ vagy reform), azaz: egy („végzetes”) szakadás eredményeként. A *Cion* gondolat eredete, a héber nyelvhez való természetes viszony *korábbi és természetes* állapot folyamánya – a szakadás előtti állapoté. A héber nyelv művelőit és modernizálóit ebben a közegben kell keresnünk. Azoknál, akik ebből a természetes közegből azzal az igénnyel léptek ki, hogy az archaikus gettó-elzártságat majd úgy hagyják el, hogy közben nem szakítanak a zsidósággal. Ellentétben az általánosabb (többségi) modell-út képviselőivel: a polgári, radikális, baloldali, liberális, humanista... stb. értelmiség mainstream-jével, amely a magas nívón történő zsidósággal azonosulást csak a tudomány, a *zsidóság tudomány* keretében tartotta elképzelhetőnek. A modern zsidó szellemi forradalom, a cionizmus abban különbözik

Kőbányai János Avigdor Hameiri magyar és Ady-évei

Gondolatok egy önéletrajz kapcsán

Csónokban

tőlük, hogy a megnyílt modernitásba magukkal kívánják vinni a zsidó azonosságot.

Ennek az útnak, ennek a modellnek a legkitűnőbb magyar képviselője Avigdor Hameiri. A jelenség főiránya kelet-európai eredetű, ahol a zsidóság nem csatlakozott – mert nem volt rákényszerítve, vagy nem konfrontálódhatott vele – a modernizálódás mendelsohni vágányára, amely a gettóból, a zsidó kultúrából való kilépést a nemzeti kultúrákhoz való asszimilálódáson keresztül tartotta egyedül járhatónak, s a zsidóságból csupán a vallásgyakorlást kívánta megtartani.

A magyarországi vagy magyar zsidó modernizálódás modellje a némethhez igazodó mendelsohni út volt. Ugyanakkor Európának ebben a „Komp-országában”, a sajátos közép-európai helyzete és jellege folytán megmutatkozhattak a keleti (zsidó nemzeti) típusú fejlődés irányai is. (Magában a közösségi életben, mint az köztudott, épp az erők kiegyenlítődtettsége folytán, Magyarországon vezetett végletes és *végzetes szakadásra* a zsidósághoz való viszony nyugat- és kelet-európai felfogás különbözősége.)

A magyar kultúra története nemigen ismeri a saját modernizálódása fő motorjának, a zsidóságnak a belső fejlődését. Azt

az előzményt, amely kihordta a magyar zsidó író értelmiség első nemzedékét: az Ágai Adolfokat, Ignotusokat, Bródy Sándorokat, Kiss Józsefeket. Vagy akár az Adyra, Kosztolányira is ható, a tanulmányait az Országos Rabbiképző Intézetben végző Makai Emilt, az első modern városi költőt – aki formakészességét, költészete muzsikáját a középkori héber költők intenzív fordítása során sajátította el.

S még kevesebbet tud a neológ vagy totális asszimilációra lépett avantgárdot nem követő, a hagyományokban megmaradt vagy abban fejlődő többségéről. S még annál is kevésbé ismeri a köztudat azt az avantgárdot, amely zsidó keretek között lépte át a modernitás küszöbét, s amely a zsidóságot kívánta megújítani az európai kultúra értékeivel.

Ez a cionista kultúra erősebb-gyengébb szállal kapcsolódott a politikai cionizmushoz – de önálló kulturális entitásként. Ennek az iránynak nincs nyoma, emlékezeté. Sőt: a maga idejében sem hallathatta a hangját a magyar szellemi élet diskurzusában. Ez az igazi kár. Hiány. Mert a zsidó modernizmus híján csak a szekuláris humanizmus (mely zsidó voltát is tagadta) vagy az avittasan patrióta neológ zsidóság hangja artikulálódott a nemzetet – a magyarokat és zsidókat – illető sors- és kulturális kérdésekben.

A magyar cionista elbeszélést, minden nyomtalansága ellenére, mégis fontos és aktuális megismerni. Ez az egykor felvetődött magyarázat a világ vagy a zsidóként létezés problémáira ma is aktuális az általunk (zsidók és magyarok) élt elbeszélés fölépítésében. És az egész világéban is, amelynek napihír sarakpontja a mai Izrael léte.

*

A *Daloló máglya*, ez az oly sajnálatosan torzóban maradt önéletrajz a főt említett választás, s az a szerint felépített szellemi eszmélkedés hiteles dokumentuma. A magyar zsidó értelmiségi szubkultúra kialakulás-történetének váza: amely a kárpátaljai falucska (többszempetiségű) kisközösségeiből vidéki jesivák érintésével vezet a magyar zsidó szellem központi (s ezért kikerülhetetlen) intézményébe, az Országos Rabbiképző Intézetbe – ahonnan aztán igen sok irányba ágaztak szét az utak. Hameiri is ezt az ívet járta be – az ő keskeny ösvénye a cionizmus felé kanyarodott –, hogy aztán egy másik földrész-ország-kultúra föllállításában vegyen részt mindazzal a poggyással, amit a magyar kultúrából magával hozott. A narratíva első része sem túl ismert. (Ezt beszélte el két nemzedéken keresztül a szintén a héber kultúrához tartozó dokumentum – mert eredetileg héberül íródott – , amely átívelte a magyarországi zsidó XIX. századot, s a folyamatot, amely egy Munkácsi Bernát nagyságrendű személyiséget szült. A cionista irányultságú, Magyarországról induló útnak nincs egy ilyen hiteles, s kitűnő írói erénnyel megrajzolt összegzése – egy Munkácsihoz mérhető szellemi erőt és produktív képviselő személyiség életén keresztül. Megelevenedik benne a Herzl halála után föllobogó magyar cionista mozgalom kezdeteinek szubkultúrája – egy teljesen kitakart szelet a magyar történelemből. Ezért (akár a Munk-biográfia) a jelentősége messze túlnő az országhatárokon.

A Hameiri-önéletrajz másik kivételes novuma, az Ady-láz, -jelenség, -barátság és -rajongás hiteles rajza. Ami intimitást, belső információt tartalmaz ez a szöveg – a tengernyi Ady-irodalomhoz képest is –, már az is megérdemelné a kitüntető figyelmet, amely alatt be illene „szakadnia az asztalnak”. Azonban a tényeknél, ismeretlen világnál még lényegesebb az a befogadói magatartás, az a gondolkodásmód, amely a végig reflektáló módban megírt szöveg végigvonul. És ez a reflexió nem kisebb személlyel konfrontálódik, mint a modern magyar irodalom origópontjával, zsenijével – és egyúttal a magyar-zsidó kapcsolattörténet kulcsalakjával. Bármennyire is elfojtottan és felületesen, de a magyar-zsidó viszonyrendszer nem lehetett kikerülmi Ady életének és művének a feldolgozása során. De ez csak az asszimiláns zsidóság vonatkozásában esett meg, ha szörmentén is. Ezért a Hameiri-dokumentumnak egy egészen másfajta relevanciája van, mert egy gyökeresen más jellegű, más következményű kézfogásról számol be. Ez bizony százévnnyi távlatból is újdonság – és mai aktualitása. Egy olyan kézfogásról, amelynek a narratívájában zsidók és nem zsidók, vagy a magyar kultúrának, patriotizmusnak egyaránt elkötelezett magyarok és magyar zsidók szerepelnek. Egenrangúan, s egymás kultúráját tisztelő, abból gazdagodó felekként – amiben egyik fél sem kíván az lenni, ami nem az. (Ilyen magányosan termékeny dialógusra csak még egyszer nyújtott példát a magyar irodalom története. Pap Károly és Móríc Zsigmond, valamint Németh László, Illyés Gyula emberi és szellemi barátságában.)

Hameiri gondolkodása, partnerséget kínáló gesztusrendszere a cionista világnézetten alapult. Ez nem aknáította el a zsidó és nem zsidó együttélés lehetőségeit, mert igaz paramétereiből indult ki. Abból, hogy zsidó és magyar két külön entitás.

A magyar-zsidó kapcsolatnak e nyitott és rejtőzködő formája indított el – mint erről meggyőző az önéletrajz – egy, a nemzeti klasszikussá erő pályát. Hiszen az Ady-láz és -barátság nemcsak a stílusjegyek hatásában mutatkozik meg, hanem a népéhez, kultúrájához, nyelvéhez való viszonyban is. Ennek pedig az a programja, hogy a megkövesedésbe, bezárkózásba hanyatló kultúrát féltékeny és harcoss hozzáállással kívánja felemelni – továbbléteni a történelem egy sorsdöntő fordulópontján. Ez az attitűd minden vádaskodással, elferdítéssel ellentétben (e letörülhetetlen hamisítás zárta ki a cionizmust a magyar köz-diskurzus történetéből) nem hazafiatlan vagy magyarelles. Épp ellenkezőleg: a „kettősgyökerűség” (Itamár Jáosz-Keszt kifejezése) olyan hátsó gondolatok nélküli érzelmi azonosulást kínál, amely mindkét gyökér talajába – legyen az bármely országban vagy földrészen – szervit őszinte, értékes, egymást is tápláló humuszt.

* Munk Ábrahám: *Életem története. Múlt és Jövő, Bp., 2002.* Szerkesztette és az utószót írta Michael K. Silber.

B. F.
 „Föld leszek, víz leszek, vagy akár a lég, / Világi Nagy Csönd, ha ennyi nem elég, / Bakonyban, Vértesben koccanó harang, / Villámló légben cikázó, bős harag. // Föld leszek, miből építhetsz magadnak, / Kristályvíz, amivel akarsz, elmoshatsz, / Borostyánba köviült emlék, vesztesség, – / Végtelen csönd s elérhető messzeség.”
(Világi nagy csönd – az elérhető messzeség)

Ily Nagy Eszmékhez, ily Szent Nagy Elhatározásokhoz, ily tűzsorokhoz hátravékonyan bizonyulna az Irodalmi Jelen papírosa. Nagyobb, szentebb hordozóanyagok szükségeltetnek ily váteszi poézishez: fénykarddal kellene bevésni őket a Sziklás Hegység szikláiba, a Hold árnyékos oldalán kellene ragyogniuk, hatalmas lézerbötűkkel. Forduljon nálunk nagyobb erőkhöz, pl. a NASA-hoz.

T. L.
 „Téves kövek között vagyok követ, / Mindig szállók mint egy örök dallam, / Dalom egy halom, s rá kutya piszkít, / S ordít a vonyító kórus, halkán.” **(Ahol véget ér a szó)**
 Ebben a szituációban kénytelenek vagyunk a publikáló helyett a kutya szerepét betölteni...

N. É. T. / N. E.
 „Az általam elküldendő írárok a lányom tollából származnak, azonban az ő tudtán kívül küldöm Önökhöz, egyrészt az ő bátortalansága miatt, másrészt esetleges meglepetésként, amennyiben közlésre méltóknak értékelik.” (Részlet a mama leveléből)

„Hívöként a véges lét és Isten szabja meg létezésem dimenzióit. Mindezeket tekintetbe véve létem(x) egy matematikai formulával is definiálható, határértékként: $\lim x$, ahol h a halálhoz való – horizontális – tartás, a hatványra emelt rész pedig az Istentől való – vertikális – függőség szimbóluma. Eredményül egy x -től független összefüggést kapok, a két irányadó pont együttesen gyakorolt hatásának kifejeződését.” **(Az ember korlátai)**

Kedves Mama! A fenti agyrem ellenére a leányzó tehetséges, de amennyiben jót akar neki, vigye el a Disneylandbe, csapja el moziba és buliba a haverjaival, mert aki tizenéves korában olyasmiken gondolkodik, mint a kedves leánya, az előbb-utóbb nem az irodalomban, hanem a pszichiátrián köt ki. És ezt egészen komolyan mondjuk.

(Folytatás a 30. oldalról)

A versben megjelenik az „esélyegyelőnség”, vagyis a „szemet, szemét!” elve, mely szerint a Költő, bár kedvére bungee jumpingol a Parnasszus dombjáról, azért mindig visszahúzza oda a Szent Hivatástudat, és továbbra is legeleszik annak báránykáiból. Persze ha akár egy félelmetes „ork” (jolly joker, bármire helyettesíthető metafora) belezabál az ő „anyjának tyúkjaiba” (=újházi tyúkhúsevés, =hazai élet), ők felfordulhatnak, vagyis talpukat kényeskedően az égbe dobhatják felfele, ami másodlagosan a burzsuj arisztokráciára való útonállás a nép egyszerű gyermeke (a Költő) részéről, aki a Parnasszus nevezetű lepratelepen senyved és mézen meg manнан meg hasonló szarágokon kénytelen aszalódní, és még Norbi update ásványvíz sem jut neki.

Fontos még néhány szót az idézőjelekről megjegyezni: kifejezik a Szerény Költő tévovázását, csendes szavát, bizonytalanságát: majd, ahogy kaparja a falat; végül, ahogy a csábításnak engedve felszarvazza magát.

Eme mű a kortárs posztumuszmodern legfanatikusabb, legösszetettebb, legsokrészegűbb alkotása, szerzője, kutya, macskája, melynek méltán állít emléket a fenti sorok szerzője, aki

C. V.
 „Suttogása mintha páncélos csecsemő lenne, / kivesz, áthurcol egy másik szobába, megaláz, / mintha egy csecsemő lenne és / egyre több roncs fekszik a babák között a lakásban, / nem számít, / ostoba ébredés a séta.” **(A lassú életmód rezisztenciája)**

Versei nem annyira rosszak, mint inkább emészthetetlenek, szerethetetlenek. Irritálóak – a szó rossz értelmében. Ha netán elhanyagolna bennünket, nem okozna maradandó bánatot...

T. G.
 Mi mást mondhatnánk, mint hogy **Apád szarvai** c. költeménye maradandó élményt és hasfalizom-gyulladást okozott. Egyéb kommentár nem szükséges.

Belső szobában kucorogsz, ablaka korommarta, apád hátáról lecsorogsz, szemedbe szúrt a szarva.

Így ne kívánd csak magadnak a szavak szebbik mását, mert meglátod ama szarvak porba vágyó hullását!

Felveszed majd két kezedbe (kürtie koptatták könnyek) megfújod és két szemedbe hangok szeretni szöknek.

B. D.
 Ezt írja levelében:
 „Tudnom kell, hogy verseim érnek-e valamit, mert pillanatnyi örömeikön kívül az írás eddig csak bánatot okozott nekem! Barátaim körében langyos tetszést keltek írásaim, de őket alapul nem vehetem, mivel a költészetet senki tollából nem becsülik. Apám, anyám elfogult. Én pedig egyik pillanatban így, másikkban úgy érzek verseim iránt.”

Mi csak azt tudjuk tanácsolni: e kérdésben ne a szüleire, inkább a barátaira hallgasson. Magára pedig akkor, amikor nem így, hanem úgy érez versei iránt.

Mindenesetre őn a hónap Sándora. Két pompás gyöngyszemével nyerte el ezt a kitüntetést.

csak a tiszteletdíj megspórlása miatt lett ugyanaz.

üdvözlettel:
 A Költő.

(*a versellenzés, mivel a megértés miatt a vers elválaszthatatlan, nélkülözhetetlen része, ilyen módon attól elkülönítve, önállóan sem a vers, sem az ellenzés sehol sem publikálható.)

03. Az ötlészet sarkalatos pontjai

nem gondolom teljesen erénytelen esetnek magamat ezért bátoroskodom ide leállítani az ötlészet legsarkalatosabb pontjait –

(és sorszámozását, amelyben a Költő (én) eljutok odáig, hogy a rendes számozástól haladva pszichovandalizis segítségével ötlő, diszlexiámat figyelembe véve költő vagyok végül is.)

1. az egyedik.

a versírás nem sport, nem olyan könnyű érzelmeket kifejezni, mint mondjuk a boxban, amikor pankracionálisan behúzzunk valakinek, még

Sándorírás

Az ember értelme

Eljött a perc, érzem nem bírok magammal. Szúr a szív, a hajamat tépem, egyé válok a gondolatlalt:

Ölnöm kell, vagy magam pusztulok el.

Fékevesztett gyilkolásba kezdek. Tengerré duzzadnak a levágott fejek. Tócsákká olvadt könnyekben taposok, Akiből könny fakad, még vért is folyatok.

Az örültség árával úszok le a mélybe, de megszületek újra minden hatvan évbe. Nincsen célom, tervem, nincsen tiszom. Egy sor az én életem, örökké ezt fújom:

Ölnöm kell, vagy magam pusztulok el.

Jégcsapok közt gyufaszál

Verset írtam, olvassátok. Soraimat átfutjátok. S én látom, mindjárt vége, Elfolyt már az író vére.

Minden órám percé fonnyad. Minden szavam összeolvad. Maszattá lesz, kritikává, Széjjelszakadt martalékká.

S az író hazaballag. Nyomás szívéen, idült harag. Legszebb versét visszadobták, Szívét, lelkét összezúzták.

Szájára száll régi dallam, Örök érzés, ősi szólám, Fagyott lelkek, vérző testben, Nincsen szív az emberekben.

Szerk. megj.: Nincsen bizony!

JOHANN VON KRONSTADT

akkor sem, ha sikerül egész életművünket agyoncsapunk vele.

2. a kettedik.

a versírásban főleg nudiban kell járni, lehetőleg mellőzzünk minden más egyenruhát.

3. a haladik.

hogy tudjuk mindenkoron, hogyan ne írjunk, olvassuk minél gyakrabban saját műveinket.

4. a melledig.

hogy tudjuk mindenkoron, hogyan kell írunk, soha az életbe' ne olvassuk saját műveinket.

5. az ötlödik.

döntsük el, hogy magunkat parodizáljuk, vagy másokat. az utóbbi nyilván sokkal kellemesebb, de az előbbi könnyebben menni fog – elég, ha tollat ragadunk!

(+ egyedik – a legegyszerűbb út mégis az az ötlővé válás felé, ha szerzői jogilag minél hamarabb levédjük az általunk használt írásjeleket, aki kapja, marha alapon.)

MAGYAR NAPLÓ

A Magyar Napló Kiadó könyvkiadása

A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára

- Ady Endre Válogatott versei, szerk. Alföldy Jenő
- Arany János Válogatott versei, szerk. Csillag István
- Balassi Bálint Válogatott versei, szerk. Kovács István
- Berzenyi Dániel Válogatott versei, szerk. Ambrus Lajos
- Cs. Szabó László Válogatott esszéi, szerk. Pomogáts Béla
- József Attila Válogatott versei, szerk. Tverdota György
- Kányádi Sándor Válogatott versei, szerk. Bertha Zoltán
- „Minden népnek az ő nyelvén” Válogatás a régi magyar irodalomból, szerk. Gy. Szabó András
- Szabó Lőrinc Válogatott versei, szerk. Kabdebó Lóránt
- Utassy József Válogatott versei, szerk. Nagy Gábor

A kötetek egységes ára: 945 Ft (A/6-os, kartonált)

Könyveink kedvezményes áron megvásárolhatók a Magyar Napló szerkesztőségében (1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5., tel.: (1)413-6672), valamint megtekinthetők és megrendelhetők internetes könyvtárházunkban a www.magynaplo.hu weboldalon.

Ez a lapszám a Szülőföld Alap támogatásával jelenik meg.

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft. és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó:
 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
 310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
 tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra:
 2490 Ft/ 20 RON/ 10 € + kézbesítési díj
 egy évre: 4980 Ft/ 36 RON/ 20 € + kézbesítési díj

Nyomda: AS-Nyomda Kft. (Szilády Üzem), 6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
 Tel.: 76/481-401, Fax: 76/481-204,
 e-mail: szilady@axelspringer.hu, www.as-nyomda.hu, www.szilady.hu

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Szöcs Géza, Gáll Attila (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház, Interjú), Pongrácz P. Mária, Kukorely Endre, Márton László (Főmunkatársak).
A lap kertésze: Weiner Sennye Tibor
Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula
Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:
 Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128;
 Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.
 Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el. Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

HIRDESSEN az Irodalmi Jelenben!

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.
 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft.
 310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
 e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

■ **100 ÉVES A NYUGAT.** Ezzel a címmel szervezett január 16-án beszélgetést a Nemzeti Kulturális Alap a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Könyvkiadók, könyvtárosok, szerkesztők, újságírók a száz évvel ezelőtti és a mai irodalmi mecenatúráról folytattak disputát, arra keressék a választ, hogy meg tudna-e ma élni egy Nyugathoz hasonló jelentőségű folyóirat, ki ma a kortárs irodalom mecénása, az író, a kiadó vagy az olvasó szorul-e jobban támogatásra, illetve, hogy a Nyugat Centenárium rendezvényei ráirányítják-e a figyelmet ezekre a kérdésekre.

■ **MÁRAI-DÍJ BOGDÁN LÁSZLÓNAK.** Dr. Hiller István oktatási és kulturális miniszter és dr. Schneider Márta kulturális szakállamtitkár Márai Sándor-díjat adományozott a Magyar Kultúra Napja alkalmából Bogdán László erdélyi költő és prózaírónak szerteágazó irodalmi munkássága elismeréséül; Darvasi László prózaírónak, műveivel elért nemzetközi sikerei elismeréséül; Petőcz András költő, prózaírónak *Idegenek* című kiemelkedő regényéért.

■ **DANTE A LEGNÉPSZERŰBB.** A Societa Dante Alighieri kulturális intézet körkérdése nyomán kiderült, hogy a külföldön legolvasottabb olasz irodalmi alkotás Dante *Isteni színjátéka*. Az Isteni színjátékot Umberto Eco *A rózsza neve* című regénye követi, a harmadik helyen pedig Manzoni *A jegyesek* című könyve végzett.

Még soha ekkora érdeklődés nem mutatkozott az Isteni színjáték iránt, mint manapság, Olaszországban a RAI TV-adó hetente műsorra tűzi a mű filmváltozatát, amelyet az Oscar-díjas Roberto Benigni rendezett. Rómában a mű musical verzióját játsszák, amelyre februárig minden jegy elkelt.

■ **NAPÚT-DÍJ.** Lászlóffy Aladárnak ítelték a Napút-díjat. A díjat 2007-ben alapította a Cédrus Művészeti Alapítvány; a Kossuth-díjas kolozsvári költő, író, műfordító elsőként részesült az elismerésben. Szondi György, a Napút című folyóirat főszerkesztője, a díjat odaítélő háromtagú kuratórium elnöke elmondta: egyértelmű döntés volt részükről, hogy Lászlóffy Aladár kapja a Napút-éremet és a Napút-levélből álló elismerést, amelyet a folyóirat szellemiségének megfelelő és a laphoz kötődő alkotóknak adnak. Lászlóffy Aladár az indulás, 1999 óta a lap konzulense, tavaly óta pedig *Innen nézek szerteszét* címmel saját rovata van a folyóiratban.

■ **A MAGYAR KULTÚRA KÖVETEI.** A tavaly alapított elismerést azoknak a kimagasló tehetségű embereknek adományozzák, akik a magyar kultúrát, Magyarországot képviselik külföldön. Idén Eötvös Péter zeneszerző-karmester, Esterházy Péter író, Kányádi Sándor költő, Julia Marton-Lefevre magyar származású környezetvédelmi és tudományos szakdiplomata, Palya Bea énekes és Schiff András zongoraművész-karmester kapta a Magyar Kultúra Követe címet Budapesten.

■ **KORTÁRS MAGYAR IRODALMI ANTOLÓGIA** jelent meg norvég nyelven az oslói Nordalheft, Jung Forlag gondozásában. Bartis Attila, Cserna-Szabó András, Dragomán György, Hazai Attila és Kálnay Adél prózája mellett Karafiáth Orsolya, Lackfi János, László Noémi, Orbán János Dénes, Prágai Tamás, Térey János és Tóth Krisztina versei olvashatók. A Norvégiában már korábban megjelent szerzőkről – Esterházy Péter, Kertész Imre, Nádas Páter, Szabó Magda – esszéket közöl a 150 oldalas kiadvány. A kötetet összeállította, illusztrálta Kovács (katáng) Ferenc Oslóban élő író, költő.

■ **FÉNYES JÖVŐ ELŐTT ÁLL A DÜSELDORFI HAJLÉKTALANOK LAPJA,** a „fiftyfifty”. Erre lehet következtetni abból, hogy az újság állandó szerzői közé bekerül az irodalmi Nobel-díjas Günter Grass. Grass szociális elkötelezettsége ismert, így nem meglepetés, hogy a megbecsült,

s korábban a politika területére is gyakran kalandozó író ezúttal egy nem akármilyen laphoz kötelezte el magát.

A „fiftyfifty” főszerkesztője szerint az író ígéretet tett arra, hogy rendszeresen ír az újságnak, honorárium nélkül. A düseldorfi hajléktalanok lapjának főszerkesztője elmondta, Grass mellett sikerült megnyerniük más neves német írókat is, köztük az egyik legnevesebb politikai újságírót, Roger Willemsent, Ulla Hanh költőnőt és Gerhard Zwerenz baloldali írókat.

■ **A LÁTÓ NÍVÓDÍJAI.** Idén tizenhetedik alkalommal osztotta ki a Látó Irodalmi Színpad – a folyóiratban publikált szerzők közül válogatva – nívódíjait. Január 26-án Marosvásárhelyen Bálint Tamás (debüt), Fekete J. József (esszé), Lövétei Lázár László (vers) és Zalán Tibor (dráma) vehette át a Batsányi-emlékplakettet és a díjjal járó pénzjutalmat.

■ **A BIBLIA ÉVENEK KEZDETÉT** hirdették ki az újévi miséken a katolikus templomokban. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele utal arra, hogy a Biblia a leggyakrabban és legnagyobb példányszámban kinyomtatott könyv. A Biblia történeteit, mondanivalóját az irodalom, a zene, a festészet és a szobrászat is feldolgozta, jelen van a szólásokban, szokásokban és a közösségi életben. A Biblia Évéhez csatlakoznak a magyarországi protestáns egyházak is.

■ **KILENC HÓNAPPAL MEGJELENÉSE UTÁN** világszerre kétfélmilliónál több példány kelt el XVI. Benedek pápa *A názáreti Jézus* című könyvéből, amely már a világ 34 országában kapható. A legtöbb példányt eddig Németországban és Olaszországban vásárolták. A legtöbb új utánnomás viszont Franciaországban és Spanyolországban készült. Mindkét országban már az ötödik utánnomás került a boltokba a könyvből, amelyben Joseph Ratzinger nagyon személyes hangvételben ismerteti Isten Fiának földi életét.

■ **ÍRÓISKOLA.** A József Attila Kör folytatja Íróiskoláját. A kurzusok 2008. február 18-ától indulnak, szemináriumi formában, 12 héten keresztül, heti egyszer másfél órában, legfeljebb 10 fős csoportokban. Tanárok: próza – Bódis Kriszta (haladó csoport), Győre Balázs, Hazai Attila; költészet – Imreh András; dráma – Tasnádi István; kritika – Menyhért Anna; angol műfordítás – Gerevich András. A kreatív írói kurzusokkal párhuzamosan kortárs magyar irodalomismereti szeminárium is indul. Kortárs költészeti kurzus: Bedecs László; kortárs próza kurzus: Kiss Noémi. Jelentkezni február 10-éig lehet levélben, telefonon vagy e-mailben.

(e-mail: jak@jozsefattilakor.hu, www.jozsefattilakor.hu)

■ **HUNYADI MÁTYÁS SZÜLETÉSÉNEK** 565. és trónralépésének 550. évfordulója alkalmából meseíró pályázatot hirdet 30 év alatti fiataloknak a budapesti Aranytíz Művelődési Központ. A 2008-as Reneszánsz Évhez kapcsolódó pályázatra március 10-ig lehet beküldeni a műveket.

Az Aranytíz Művelődési Központ tájékoztatása szerint két kategóriában – mesék kicsiknek és történetek nagyobbaknak – várják az alkotásokat. Pályázni 20 gépelt oldalnál nem hosszabb terjedelmű, eddig még nem publikált mesével lehet. A pályaművek témája „Az igazság győzedelmeskedik”.

Bővebb információ a pályázati feltételekről a: www.aranytiz.hu oldalon olvasható.

■ **NÜRNBERGBEN A KÖZPONTI KÖNYVTÁR** bejelentette, hogy összeállította annak a több mint 10 ezer bibliofil értékű könyvnek és korabeli nyomtatványnak a jegyzékét, amelyet 1933 és 1945 között zömében zsidó gyűjtőktől, részben pedig egyházi intézményektől koboztak el. Az 1998-as washingtoni szerződés értelmében a berlini kormány kötelezte magát a városi és községi könyvtárak gyűjteményének átvizsgálására és a hitleri időkben törvénytelenül szerzett javak visszaszámaztatására az egykori tulajdonosoknak, illetve leszármazottaiknak. A vállalat teljesítése nehezen halad, mert annak idején csak felületesen jegyezték fel az elkobzott könyvek, térképek, bibliofil kiadványok eredeti tulajdonosának nevét, címét és foglalkozását. Bajorországban ez az első alkalom, hogy városi könyvtár megkezdi az elkobzott javak visszaszolgáltatását.

■ **KÓRHÁZBA KERÜLT MARIO VARGAS LLOSA.** Január végén szívpanaszokkal került kórházba Mario Vargas Llosa, világhírű perui író. Az író márciusban lesz 71 éves és már a hatvanas évek eleje óta nemzetközi hírnévnek örvend, mint a latin-amerikai új hullám egyik meghatározó egyénisége. Több műve megjelent magyarul is, például a *Pantaleón és a hölgyvendégek*, a *Háború a világ végén* vagy a *Halál az Andokban*.

■ **JANUÁR 16-ÁN VETTE KEZDETÉT MAGYAR MASALA CÍMMEL** az Oktatási és Kulturális Minisztérium által szervezett hathetes kulturális programsorozat Indiában, melyet a tárca ebben az évben még más, Európán kívüli országokban is szeretne megvalósítani. Az eseménysorozat méltó, ünnepi keretet ad a Delhi Magyar Tudományos és Kulturális Központ fennállása 30. évfordulójának.

■ **BELLA ISTVÁN-DÍJ ALAPÍTÁSA.** Erd Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Magyar Írószövetség közös művészeti díjat alapítanak, s azt minden évben a magyar kultúra napja tiszteletére rendezett érde ünnepségen adják át. A díjat az egykor Érden élő Bella István (1940–2006) Kossuth-díjas költőről nevezik el.

A Bella István-díjat az a költő kaphatja meg, aki munkásságában kötődik a nemzeti irodalom értékes hagyományaihoz, következképpen Bella István életművének szellemiségéhez is, a költői, műfordítói pályán már eredményeket ért el, de még nincs kellő elismertsége, azaz a fiatal vagy a középnezedékhez tartozik.

Kulturális hírek

Lapszámunk szerzői

Balázs Imre József – 1976-ban született Székelyudvarhelyen. Költő, kritikus, a BBTE Bölcsészkarának adjunktusa, a Korunk szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Vidrakönyv* (2006).

Bedecs László – 1974-ben született Budapesten, 1998-ban az ELTE-n magyar szakon, a Miskolci Egyetemen filozófia szakon szerzett diplomát. Az MTA könyvtárának munkatársa. Legutóbbi kötete: *Beszélni nehéz* – Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről (2007).

Bíró-Balogh Tamás – író, irodalomtörténész, 1975-ben született Gyomán. Szegeden él. Legutóbbi kötete: *Nemlétező dolgok* (2004).

Boldogh Dezső – 1967-ben született Budapesten, költő, újságíró. Kötete: *Gyalogbeszéd* (2005).

Buzás Szilvia – 1969-ben született Devecseren, irodalom-szervező, újságíró.

Czegő Zoltán – 1938-ban született Bukarestben, költő, író. Legutóbbi kötete: *Időrianás* (2007).

Darvasi Ferenc – 1978-ban született Gyomán. Anyiregyházi főiskolán végzett magyar–könyvtár szakon. A Bárka Színház Hajónapló Műhely tagja.

Donkó László – 1935-ben született, író, költő. Legutóbbi kötete: *Négy kerítés dróttja között* (2007).

Dreff János – 1975-ben született Dunaújvárosban, író.

Fekete Richárd – 1986-ban született Pécsen, költő. A Pécsi Egyetem hallgatója.

Ferenc Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldön is bemutatták. Legutóbbi kötete: *Kik és Mik ügyei* (2006).

Filip Gabriella – 1959-ben született Szikszón, kritikus.

Gángoly Attila – 1968-ban született Budapesten, író, szerkesztő, tanár. Legutóbbi kötete: *Zsir Balázs útra kel* (2004).

Kalapáti Ferenc – 1959-ben született Zentán, költő, publicista. Kötete: *Óriásfelirat* (1983).

Kőbányai János – 1951-ben született Budapesten, író. Legutóbbi kötete: *Az apokalipszis képköltője – Ámos Imre* (2005).

Kutszegi Csaba – 1957-ben született Budapesten, kritikus. Kötete: *Titkosügynök pirszingfényben* (2007).

Magyar Csaba – 1963-ban született Győrben, tanár, író.

Márkus Béla – 1945-ben született Bükkaranyoson. Irodalomtörténész, kritikus, a Debreceni Egyetem tanára. Legutóbbi kötete: *Tények és képzetek* (2005).

Ménesi Gábor – 1977-ben született Hódmezővásárhelyen, kritikus.

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Pelle János – 1950-ben született Budapesten, író, újságíró. Legutóbbi kötete: *Lencse alatt* (2003).

Petró János – 1958-ban született, szabadúszó újságíró, szerkesztő.

Prágai Tamás – 1968-ban született Budapesten, író, költő, kritikus. Legutóbbi kötete: *Pesti Kornél* (2007).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

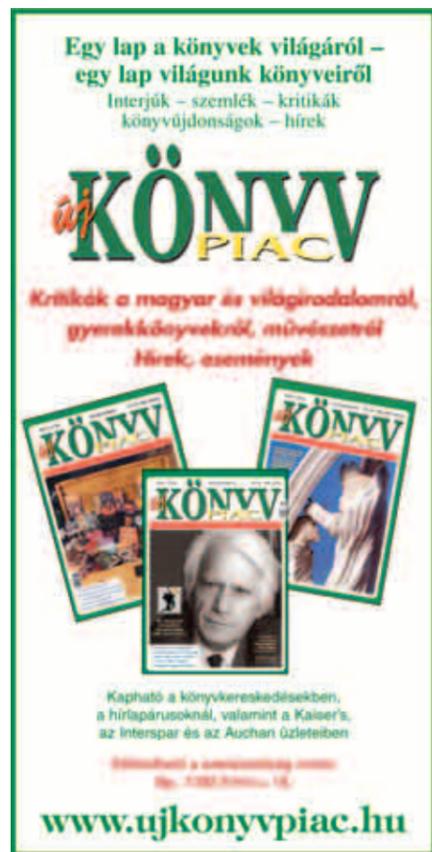
Sohár Pál – 1936-ban született Székesfehérváron, író, költő műfordító. Legutóbbi kötete: *Hazajáró versek* (2005).

Szabó Pál – 1974-ben született Hódmezővásárhelyen, költő. Kötete: *KaMASZKómédia Shakespeare köpenyében* (2007).

Szalinger Balázs – Keszthelyen született 1978-ban, költő, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *A sík* (2005).

Tarján Tamás – 1949-ben született Budapesten, kritikus, irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *Esti Szindbád* (2005).

Tóth Mari – 1978-ban született, titkárnő. Eddig még nem jelent meg önálló kötete.

Egy lap a könyvek világáról – egy lap világnk könyveiről
Interjúk – szemlék – kritikák
könyvdíjak – hírek

UJKÖNYVPIAC

Kritikák a magyar és világirodalomról,
gyermekkönyvekről, művészetéről
hírek, események

Kapható a könyveskereskedésekben,
a hírlapüzletekben, valamint a Kaiser's,
az Interpar és az Auchan üzleteiben

Elérhető a szerkesztőségben:
H-1122 Árpád, 12.

www.ujkonyvpiac.hu